

SAMMONTALON ASEMAKAAVAN MUUTOS

Sammontalon alueen
rakennetun kulttuuriympäristön selvitys
5.11.2021

Elinvoima ja kaupunkikehitys | Kaupunkisuunnittelu

PL 11, 53101 Lappeenranta | Villimiehenkatu 1 | puh. (05) 6161

kirjaamo@lappeenranta.fi | www.lappeenranta.fi

SISÄLLYS

SELVITYSALUE	4
SAMMONLAHDEN KAUPUNGINOSAN RAKENTUMINEN	5
Lappeenrannan länsialueiden historiaa	5
Sammonlahden alueen asemakaavahistoriaa	12
Alueen ensimmäisen asemakaavan laatinut Olli Kivinen	19
1980-luvun aluesuunnittelun lähtökohtia	22
SAMMONLAHDEN ALUEKESKUS	26
Postmodernismi arkkitehtuurissa	26
Rakennuttajana Lappeenrannan Toimintakeskus Oy	31
Yleiskuvaus aluekeskuksesta	33
Maanomistus	36
Sammonlahden aluekeskuksen suunnitellut Suunnittelurengas Oy	36
Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK	37
Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosasto	38
Oulun Maikkulasta	42
Joensuun Rantakylästä	43
Arkkitehti Sulo Savolainen	45
Savolaisen suunnitelmia Lappeenrannassa	49
Arkkitehti Matti K. Mäkinen	59
Sammontorin liike- ja palvelurakennus	61
Sammonlahden päiväkotitoiminta	68
Päiväkotien rakentamisesta 1980-luvulla	68
Päivähoidon lähtökohdat 1980-luvulla	69
1980-luvun päiväkotiarkkitehtuuri	70
Sammonlahden päiväkotitoiminta	73
Rakennuslupakuvat	77
Sulo Savolaisen 1970-luvun päiväkoteja Lappeenrannassa	79
Kourulan päiväkotitoiminta	79
Skinnarilan päiväkotitoiminta	80
Hovinpellon päiväkotitoiminta	82
Sammonlahden koulu	83
1970- ja -80-lukujen koulusuunnittelusta	83
Koulurakentamisen lähtökohdat 1970- ja -80-luvuilla	83
Muutamia aikalaisesimerkkejä kouluista 1980-luvulta	85
Sammonlahden koulu	90
Rakennuslupakuvat 1988	97
Sulo Savolaisen 1970-luvun kouluja Lappeenrannassa	100
Kourulan alakoulu	100
Skinnarilan alakoulu	102

Sammonlahden liikuntahalli.....	104
Liikuntatilarakentaminen 1980-luvulla	105
Liikuntatilarakentamisen historiaa	105
Liikuntapaikkojen omistamisesta ja rahoituksesta	108
Liikuntaympäristöt ovat osa Hyvinvointi-Suomea	109
Liikuntapaikkarakentamisen peruskorjausvelka.....	109
Lähiliikuntapaikat sekä koulujen ja päiväkotien liikuntaolosuhteet	110
Sammonlahden liikuntahalli.....	111
Rakennuslupakuvia.....	116
1980-luvun liikuntahalleja Lappeenrannassa	118
Sammonlahden keskuksen muita 1980-luvun julkisia rakennuksia.....	123
Terveyskeskus.....	124
Sammonlahden vanhustenhuollon keskus.....	127
Sammonlahden kirkko ja seurakuntakeskus	129
RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT	133
Yleistä rakennetun kulttuuriympäristön arvomäärittämisestä.....	133
Sammonlahden rakennetun kulttuuriympäristön arvot	134
Paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.....	134
Kulttuurihistorialliset arvot	135
Sammonlahden aluekeskus	135
Sammonlahden koulu ja päiväkoti	137
Sammonlahden liikuntahalli urheilu- ja ulkoilu ympäristöineen.....	137
Rakennushistorialliset arvot	139
Sammonlahden aluekeskus	139
Sammonlahden koulu	140
Sammonlahden päiväkoti.....	140
Sammonlahden liikuntahalli	141
Kaupunkikuvalliset ja arkkitehtoniset arvot	141
Sammonlahden aluekeskus.....	141
Sammonlahden koulu	142
Sammonlahden päiväkoti.....	144
Sammonlahden liikuntahalli	144
LÄHTEET.....	146
Haastattelut.....	146
Muut lähteet	146

SELVITYSALUE

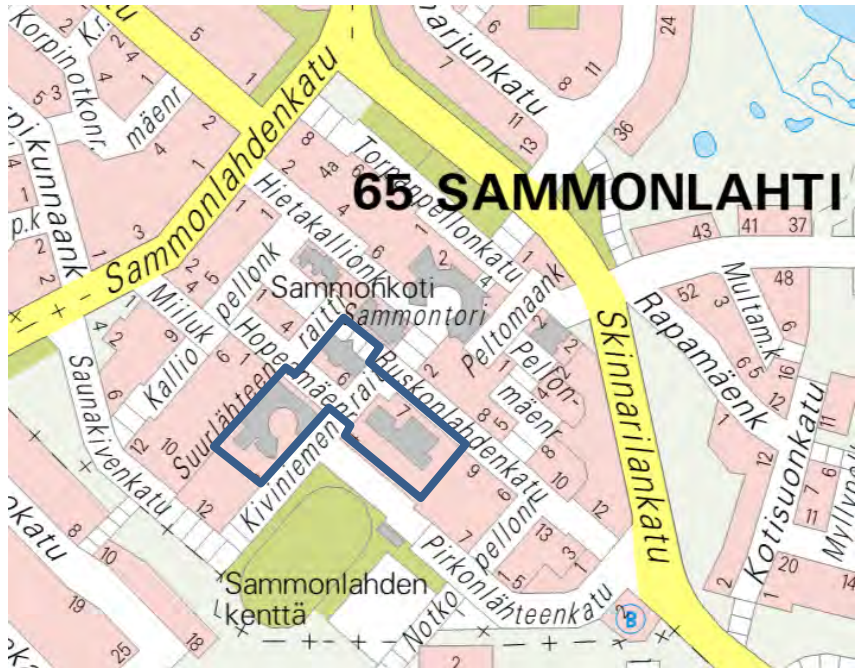
Kaupunginosa 65 Sammonlahti, kortteli 43 ja korttelin 44 tontti 10.

Selvitysalue sijaitsee Sammonlahden kaupunginosassa noin viisi kilometriä Lappeenrannan ydinkeskustasta länteen.

Selvitysalue sijaitsee Sammonlahdenkadun, Skinna-
rilankadun ja Merenlahden-
dientien välisellä alueella
Sammonlahden kaupun-
ginosassa. Aluekeskus on
muodostunut Helsingin-
tien ja lentokentän väliin
1970- ja 1980-lukujen tait-
teessa. Selvitysalueen
pinta-ala on noin 2,2 hehtaaria. Oheisissa kartoissa
näkyvät alueen sijainti ja ra-
jaus.

Alueelle ollaan laatimassa
asemakaavamuutosta uu-
den Sammontalon toteut-
tamiseksi. Yhtenä asema-
kaavaan liittyvistä tausta-
selvityksistä on laadittu
tämä rakennetun kulttuu-
riympäristön selvitys,
jossa on selvitetty alueen
rakennusten ja aluekoko-
naisuuden nykytila sekä
niihin sisältyvät kulttuuri-
historialliset arvot. Selvi-

tyksessä käsitellään tarkemmin yksittäisinä rakennuksina **Sammonlahden koulu, päiväkoti ja liikuntahalli**, jotka kuuluvat Sammonlahden aluekeskuksen merkittävimpiin rakennuksiin, Sammonlahden kirkon ja Sammontorin liikekeskuksen ohella. Samalla on tutkittu koko alue-
keskusta rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuutena. Tarkemman käsittelyn kohteena
on ollut myös maamerkkirakennuksena toimiva Sammontorin rakennus.

Kuva 2 Tarkempaan selvitykseen kuuluvien rakennusten sijainti ja raja. Sammonlahden aluekeskuksen koko aluetta käsitellään selvityksessä myös aluekoko-
naisuutena.

Kuva 1 Tarkemman tarkastelun selvitysalue ortoilmakuvassa.

SAMMONLAHDEN KAUPUNGINOSAN RAKENTUMINEN

Lappeenrannan länsialueiden historiaa

Kuva 3. Karttaotevuodelta 1879 Lappweden kihlakunnan osasta, jossa selvitysalue sijoittui Kourulan alueelle, Lappeen pitäjässä. Lappvesi oli osa Viipurin lääniä. Lappeenrannan kaupunkialue sijoittui pääosin nykyisen Linnoituksen ja ruutukaavakeskustan sekä Pallonlahden alueelle. (Arkistolaitoksen digitaaliarkisto)

Kuva 4 Selvitysalue vuoden 1893 Senaatin kartastossa. Kartan oikeassa reunassa näkyy kaksi Suninen (Суниненъ) -nimistä taloa, joista toinen lienee Kourulan maarekisterikylän kantatalo. Kourulan kylässä (Курпула), johon Sunisen talot kuuluivat, on kartan mukaan sijainnut 6 taloa. Toinen merkittävä talo alueella pohjoisemmassa oli Kinnarin (Киннари) talo, jonka mukaan Skinnarilanniemi on saanut nimensä. Alueen harva maaseutu-asutus, on sijoittunut enimmäkseen pääliikennereittien varteen maaston korkeammille osille. (Arkistolaitoksen digitaaliarkisto)

Lappeenrannan historian mukaan (Anu Talka ja Pia Puntanen 2005) kaupungin hallinnollinen alue oli 1880-luvun lopussa vain 0,4 neliökilometrin eli 40 hehtaarin laajuinen. Asukasluku alkoi kasvaa rautatien (1885) ja rakuunarykmentin (1889-93) rakentamisen myötä. Varsinaisen kaupunkialueen ollessa riittämätön tonttitarpeeseen nähden, muodostui kaupungin etelä-, länsi- ja itäpuolelle esikaupunkialue, jossa asui 1900-luvun alussa jo lähes 3000 henkeä. Esikaupungeissa oli siten hieman enemmän asukkaita, kuin itse kaupungissa.

Lavolan, Skinnarilan ja Kourulan alueelle esikaupunkiasutus ei kuitenkaan tässä vaiheessa laajentunut, mikä osaltaan johtui siitä, että välittömästi kaupungin länsi- ja lounaispuolella oli sotilasalueita, jotka estivät asutuksen laajenemisen tällä suunnalla (Lappeenrannan historia). Kourulan, Sammonlahden ja Skinnarilan alueet kuuluivat Lappeen kunnan alueeseen.

Lappeen kunta vastusti pitkään esikaupunkien liittämistä kaupunkiin, mutta erinäisten kuntavoittojen tultua voimaan, kunta asetti vuosina 1920-23 useita toimikuntia suunnittelemaan esikaupunkien liittämistä kaupunkiin. Monien vaiheiden jälkeen

Kuva 5. Ilmakuva Sammonlahden alueelta vuodelta 1939. Alue on maaseutua ja pääosin metsää ja peltoa. Kuvan oikeaan alareunaan sijoittuvan Lavolan alueella on tiiviimpää rakentamista. Tielinja Skinnarilanniemeen kulkee samalla kohtaa kuin se on kulkenut vähintään 1800-luvulta. Kulkuyhteyden varrella sijaitsee Sunisen talo. (Maanmittauslaitos)

Kuva 6 Selvitysalue 1940- ja -50-lukujen vaihteessa. Alue on kuulunut Lappeen kuntaan ja oli vielä tuona aikana Kourulan (tai Uusi Lavolan) kylää. Selvitysalue on soistuvaa maata ja turvekangasta. Lähialue on pääosin metsää ja peltoa. Lähin tiiviimpi asutus sijoittuu Helsingintien varteen ja Uusi Lavolan alueelle Sunisen talon tuntumassa oli myös yksittäistaloja, joista on nimetty Vanhatalo, Sunila ja Multamäki. (Maanmittauslaitos)

alueella asui noin 3250 ihmistä.

Hanke kaatui Lappeen kunnan vastustukseen. Myös sisäministeriö suhtautui hankkeeseen epäilevästi. Liitosalue rajattiin koskemaan vain Lavolan ja Armilan asutusalueita sekä Mikonsaarta, mutta tätäkään liitosta ei toteutettu (Lappeen historia II). Vuonna 1962 valmistuneessa Yrjö I. Niemisen selvityksessä esitettiin Lappeen kunnasta kaupunkiin liitettäväksi n. 35

valtioneuvosto päätti 27.2.1931 laajasta esikaupunkiliitoksesta, joka nosti kaupungin asukasluvun noin 4000:sta lähes 11 000:een ja maapinta-alan 19,8 km²:iin. Samalla annettiin asetus Lauritsalan kauppalan perustamisesta. Kaupungin länsiraja tuli vuoden 1932 alusta kulkemaan Ruohosaaren keskeltä Sunisenselän poikki ja edelleen Huhtiniemen länsipuolelta eteläkaakkoon (Lappeen historia II). Skinnarila ja Sammonlahti jäivät siten edelleen Lappeen puolelle.

Välittömästi vuoden 1932 alueliitoksen jälkeen kävi ilmi, ettei liitosta ollut toteutettu riittävän laajana. Erityisesti tämä näkyi kaupungin uudella länsirajalla Kuusimäessä. Vuonna 1953 Lappeenrannan kaupunki esitti runsaan 10 km²:n laajuisen alueen liitosta, johon länsisuunnalta kuului Lavola (Lappeen historia II). Vuonna 1955 Uus-Lavolan ja Rutolan asukkaat keräsivät liitoskirjelmän, jossa esitettiin näiden alueiden liittämistä kaupunkiin. Lappeenrannan kaupunki halusi kuitenkin toteuttaa liitoksen anottua huomattavasti laajempaan sisältäen mm. Rutolan, Kourulan, Lavolan, Montolan, Oikkolan, Skinnarilan, Tapavainolan ja Yllykkälän sekä lisäksi alueita kaupungin etelä- ja kaakkoispuolelta. Liitos-

km² laajuista aluetta lähinnä kaupungin länsipuolelta. Lappeenrannan kaupunki jätti Niemisen esityksen pohjalta alueliitosanomuksen valtioneuvostolle vuonna 1963. Lappeen kunta vastusti esitystä ankarasti.

Samoihin aikoihin herätettiin kuitenkin jo ajatuksia suuremmasta Lappeenrannan, Lauritsalan ja Lappeen kuntaliitoksesta, jota mm. Kymen lääninhallitus piti vuonna 1964 oikeana ratkaisuna mm. talouselämän kehityksen ja asuntotuotannon kannalta (Lappeen historia II). Liitos-hankkeisiin liittyi myös Itä-Suomen korkeakoulun tonttikysymys. Vahvimmin paikaksi oli ehdolla Skinnarila, jossa Lappeen kunta omisti maata noin 40 hehtaaria ja Lappeenrannan kaupunki noin 70 hehtaaria (Nikkilä 2011). Länsialueiden sekä koko Lappeen ja Lauritsalan liittämistä Lappeenrantaan päätettiin valtioneuvostossa 29.6.1966 ja liitos toteutui vuoden 1967 alusta. Lappeenrannasta tuli tällöin pinta-alaltaan Suomen suurin kaupunki (622 km²) (Lappeen historia II).

Selvitysalue sijaitsi siis Lappeen kunnan alueella vuoteen 1967 asti, josta lähtien se on ollut osa Lappeenrannan kaupunkia.

Sammonlahti on Lappeenrannan kaupungin uusimpia osia, kaupunginosan nimeksi se hyväksyttiin vuonna 1971. Sammonlahti ja Skinnarila ovat yhdessä olleet 1970-luvulta lähtien yksi Lappeenrannan nopeimmin kasvavista kaupunginosista erityisesti Teknillisen yliopiston (aikaisemmin Teknillinen korkeakoulu) ansiosta.

Lappeenrannan länsialueiden vanhin taajamamainen alue on Uus-Lavola, joka oli jo Lappeen kunnan tärkein asutustaajama. Uus-Lavolaa nimitettiin jossain vaiheessa ”lemiläisten Amerikkaksi”, koska se sai erityisen paljon asukkaita nimenomaan Lemiltä. Uus-Lavola ja muut Lappeen asutustaajamat olivat muodostuneet yksityisten omistamille alueille, sillä kunnalla ei ollut tarjota omakotitontteja. Uus-Lavola pysyi Lappeen kunnan historian loppuun saakka kunnan suurimpana taajamana, jossa oli vuonna 1965 jo noin 2250 asukasta (Lappeen historia II).

Kuva 7 Lappeenrannan yleiskaava vuodelta 1956. (Lappeenrannan kaupunki)

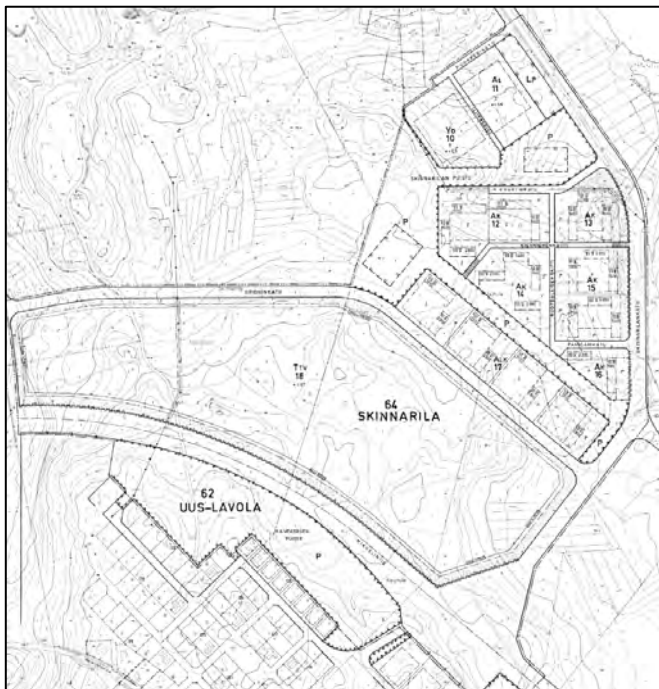
lut tarjota omakotitontteja. Uus-Lavola pysyi Lappeen kunnan historian loppuun saakka kunnan suurimpana taajamana, jossa oli vuonna 1965 jo noin 2250 asukasta (Lappeen historia II).

Olli Kivinen laati Lappeenrantaan yleiskaavan 1950-luvun puolivälissä. Kivisen laatimassa kaavassa Lappeenrannan, Lappeen ja Lauritsalan alueita käsiteltiin yli kuntarajojen, yhtenä kokonaisuutena (Kivinen, Olli 1956). Yleiskaava noudatti 1950-luvun lähiöajattelua ja periaatteita. Aluekokonaisuus koostui pienistä noin 1000 – 1500 asukkaan asumasoluista, jotka oli erotettu puistovyöhykkein toisista soluista ja pääväylistä. Katuverkko myötäili maastoa vapaamuotoisesti. Yleiskaavassa uudisrakentaminen painottui länsialueilla Uus-Lavolaan, joka erityisesti eteläosiltaan oli jo

osittain rakentunut. Sammonlahteen ja Skinnarilan eteläosaan yleiskaavassa oli sijoitettu asu-
mista välttäen lenkkinäköisen kokoojakadun varteen. Skinnarilanniemen pohjoisosa oli vielä ra-
jattu rakentamisen ulkopuolelle, mutta sen todettiin olevan hyvä reservi asuntorakentami-
selle. Tärkeimmät yhtenäiset peltoalueet oli esitetty viljelysalueena. Keskeinen liikenteellinen
kysymys oli Helsingintien oikaiseminen, joka sai tosin ratkaisunsa jo yleiskaavatyön aikana.
Helsingintien ja Skinnarilaan vievän tien liittymään on tässä kaavassa sijoitettu läntisen lähiön
pääkeskus kerrostalokortteleineen.

Lappeenrantaan oli suunniteltu perustettavaksi Itä-Suomen yliopistoa 1950-luvulta lähtien.
Yliopiston paikaksi valikoitui Skinnarilanniemi 1960-luvun lopulla. Arkkitehtitoimiston Kontio
& Räike laatima yliopistoalueen ensimmäinen käyttösuunnitelma valmistui vuonna 1970.
Suunnitelmassa itse yliopistoalue on saanut jo varsin pitkälle sen hahmon, joka myöhemmin
toteutui, mutta asumisen sijoittaminen yliopiston lähimaastoon ei toteutunut. Korkeakoulun
sijoittuminen Skinnarilanniemeen merkitsi luonnollisesti Lappeenrannan länsialueiden muut-
tumista entistä tärkeämmäksi kasvusuunnaksi. Länsialueiden asuinalueiden kaavasunnittelu
käynnistyi 1970-luvun alkupuolella, jolloin aluekeskuksen paikaksi täsmentyi Sammonlahti.

Ensimmäisenä Skinnarilanniemellä asemakaavoitettiin alue niemen pohjoisosasta yliopistolle,
jonne oli kaavassa merkitty johtavaksi Skinnarilankatu, joka ei asemakaavallisesti liittynyt vielä
mihinkään toiseen katualueeseen. Myös Skinnarilaan muodostettiin oma alakeskus, jossa oli
mm. päiväkotia, koulu ja päivittäistavarakauppa.

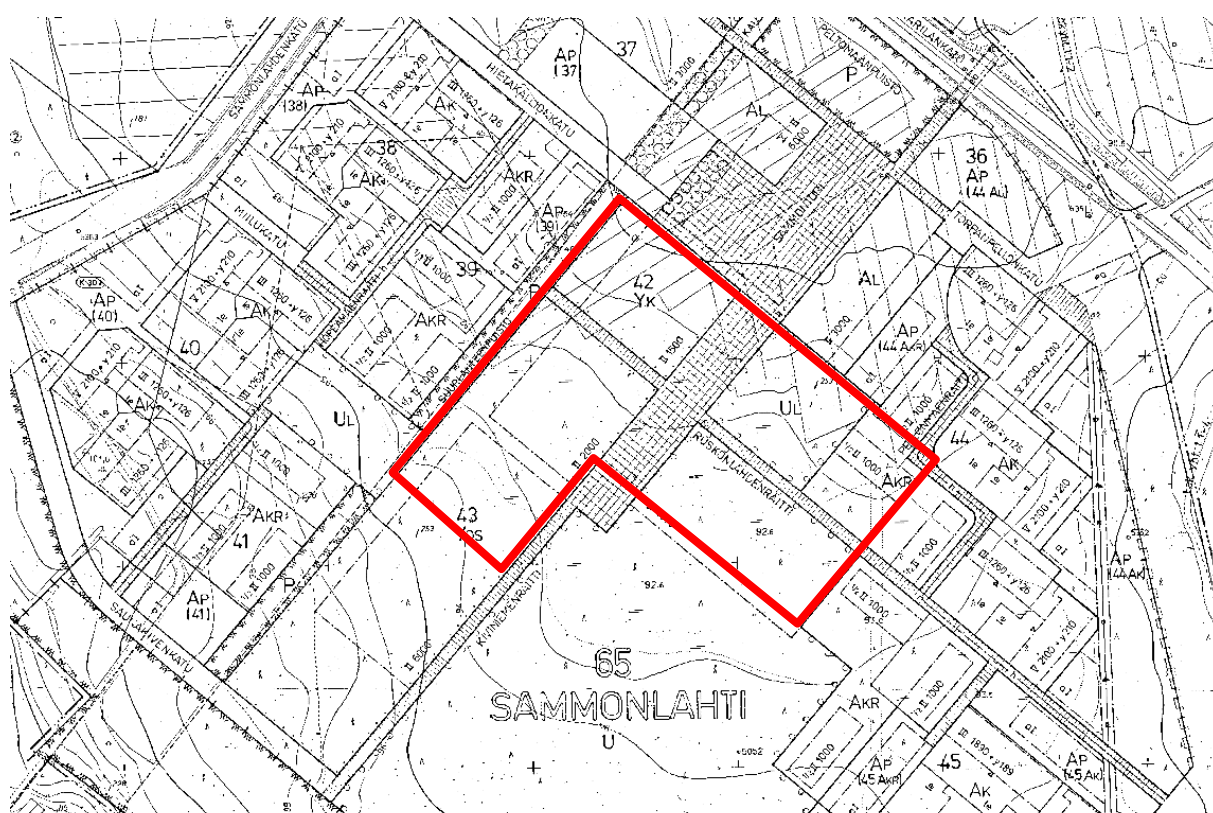
Kuva 8. Skinnarilankadun eteläpään alkuperäinen kaavaka-
tulinjaus kulki suunnitellun Mikkeliintien liittymän kautta. Mik-
kelintien uutta linjausta Uus-Lavolan ja Skinnarilan väliin ei
kuitenkaan koskaan toteutettu. Kaavassa, jonka sisäasiain-
ministeriö on vahvistanut vuonna 1974, on linjattu Orioninkatu
sekä kaavoitettu Skinnarilan asuinalueen ensimmäiset kort-
telit. Tämä asuinalue sai jatkoaavoituksen laajemmaksi
asuinalueeksi myöhemmin vuonna 1974 vahvistetussa kaa-
vassa, jolloin myös Skinnarilankadun katualue jatkui pohjois-
seen. Sammonlahden alue kartan oikeassa alakulmassa on
vielä rakentamaton ja kaavoittamaton. (Lappeenrannan kau-
punki)

Asemakaavoissa Mikkeliintielle suunni-
teltiin uusi linjaus, joka sijoittui Uus-La-
volan ja nykyisen Sammonlahden alue-
keskuksen välille, nykyiselle metsäalu-
eelle, joka jakaa nämä kaksi kaupungin-
osaa toisistaan. Skinnarilankadun etelä-
pään alkuperäinen kaavakatulinjaus
kulki suunnitellun Mikkeliintien uuden
linjauksen ja siihen suunnitellun liitty-
män kautta. Katuliittymä sijoittuu nykyi-
sen Sammonlahdenkadun kohdalle, joka
siis alkuperäiseltä nimeltään on ollut
Skinnarilankatua ja ajateltu pääliiken-
neyhteytenä koko Skinnarilanniemeen.
Mikkeliintien uutta linjausta Uus-Lavolan
ja Skinnarilan väliin ei kuitenkaan kos-
kaan toteutettu.

Kaavassa, jonka sisäasiainministeriö on
vahvistanut vuonna 1974, on linjattu
myös Orioninkatu sekä kaavoitettu Skin-
narilan asuinalueen ensimmäiset asuin-
korttelit nykyisen Skinnarilankadun ja

Sammonlahdenkadun risteysalueen pohjoispuolella. Tämä asuinalue sai jatkokaavoituksen laajemmaksi asuinalueeksi myöhemmin vuonna 1974 vahvistetussa kaavassa, jolloin myös Skinnarilankadun katualue jatkui kaavallisestikin pohjoiseen.

Vuoteen 1977 mennessä oli asemakaavoitettu laaja, Helsingintieltä Skinnarilanniemen pohjoisosaan ulottuva alue, johon ei kuitenkaan vielä kuulunut Sammonlahden keskustaa eikä sen itäpuolista pientaloaluetta, jotka asemakaavoitettiin myöhemmin. Orkoniitynkadun alueen asemakaava, Sammonlahden aluekeskuksen itäpuolella, on vahvistettu Sisäasiainministeriössä 14.11.1975. Rapakivenpuiston itäpuolisen asuinalueen asemakaava on vahvistettu Sisäasiainministeriössä 4.6.1979. Tällä asuinalueella käytettiin erityistä rakennusvalvonnan ohjausmenettelyä, jossa omakotirakentajia ohjeistettiin ja osallistettiin hyvin tiiviisti oman talonsa suunnittelussa ja rakentamisessa sekä rakennuslupamenettelyssä. Omakotirakentajien osallistavan ja ohjaavan toimintamallin kehitti vuonna 1979 aloittanut uusi rakennusvalvonnan päällikkö, arkkitehti Klaus Pelkonen. Alueen asemakaavaa tarkastettiin rakennusvalvonnan kanssa yhteistyössä vuonna 1980 siten, että tonttien rajoille tuli autotallin tai -katoksen rakennusalat, jolloin autotallit rakennettiin rajoilla kiinni toisiinsa. Alue muodostaa kaupunkikuvallisesti yhtenäisen ja tasapainoisen kokonaisuuden. Rantaniitynkadun rakennettu kulttuuriympäristö onkin saanut kiitosta yhtenäisestä miljööstä ja se on arvotettu Lappeenrannan kaupungin keskustaaajaman osayleiskaava 2030 läntisen osa-alueen maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksessä paikallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi ja merkitty suojelumerkinnällä osayleiskaavaan.

Kuva 9 Ote Olli Kivisen laatimasta asemakaavasta vuodelta 1979. Selvitysalueen ydinalue, jolla sijaitsee koulu, päiväkotia ja liikuntahalli, rajattuna punaisella. Asemakaavassa koulun ja päiväkodin tontit on osoitettu opetus- ja sosiaalityötä palvelevien rakennusten korttelialueena (Yos), liikuntahalli sijoittuu Urheilualueelle (U). Päiväkodin ja liikuntahallin väliin on osoitettu katuaukio/tori, joka jatkuu pohjoiseen ja kevyenliikenteen yhteytenä lounaaseen sekä kaakkoon ja luoteeseen. Suurempi aukio on nimetty Sammontoriksi. Sammonlahden kirkon tontti on osoitettu kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueena (YK). Asemakaavassa ei ole osoitettu Sammontorin rakennuksille korttelialuetta eikä tonttia. (Lappeenrannan kaupunki)

Kuva 11 Ote vuoden 1983 peruskartasta. Selvitysalue on soistuvaa maata. Sammonlahden aluekeskusta ei vielä ole ja Skinnarilantien linjaus kulkee Merenlahdentieltä koilliseen ja pohjoiseen, alkuosaltaan nykyisen Sammonlahdenkadun kohdalla. Lisäksi nykyisen Skinnarilankadun alkuosa Helsingintiestä luoteeseen on rakentamatta ja liikenneyhteys liittyy Helsingintiehen nykyisen Sammonrinteen/Metsämäenkadun tietämillä mukaillen perinteistä kulkuyhteyttä Sunisen tilalle. Sammonlahden ensimmäiset asuinalueet ja Ranta-
niitynkatu ovat rakentuneet Helsingintien läheisyyteen. Skinnarilan puolelle on noussut jo useita kerrostaloja. (Maanmittauslaitos)

Kuva 10 Vuoden 1987 ilmakuvassa näkyy päiväkotirakennus sekä ilmeisesti Sammontorin pohjalaatta tai perustukset. Koulun ja liikuntahallin alue on metsäistä maata. Aluekeskuksen kaakkoispuolelle on rakenteilla asumista. (Maanmittauslaitos)

Sammonlahden keskustan suunnittelun pohjana on käytetty professori Olli Kivisen laatimaa, vuonna 1980 vahvistettua asemakaavaa. Tavoitteena on ollut saada aikaan mielenkiintoinen kaupunkitilojen sarja. Keskus sijoittui vanhalle suo-alueelle, jonka perustamisolosuhteet olivat ongelmallisia. Alueen suunnittelua valvoi kaupungin puolelta Sammonlahti-työryhmä, johon kuului kaupunginarkkitehti Seppo Aho, rakennusvalvontaviraston päällikkö Klaus Pelkonen ja asemakaava-arkkitehti, myöhemmin kaavoituspäällikkö Martti Aalto. Työryhmässä pohdittiin mm. alueen rakennettavuuden parantamista louhimalla läheinen Orkoniitynkadun ja Liesharjunkadun keskelle jäävä harjanne Sammonlahden aluekeskuksen täyttömaaksi, jolloin myös mäen kohdalla tonttien rakennettavuus paranisi. Ehdotus ei kuitenkaan saanut päätöksenteossa kannatusta ja jokainen tontti jouduttiin käsittelemään omana kohteenaan maaperän parantamiseksi, joka

1980-luvun virkamiesten mukaan oli huomattavasti vaikeampaa ja toi lisäkustannuksia rakentamiseen. Lopullinen kaava-suunnitelma valmistui vuonna 1981 kaupungin virkatyönä.

Alueen asemakaavoitusta on selvitetty lähemmin luvussa Sammonlahden alueen asemakaavahistoriaa.

Kuva 12 Vuoden 1991 ilmakuvasa koko selvitysalue sekä Sammonlahden ydinalueen muut julkiset rakennukset ovat rakentuneet. Koulun eteläpuolella on edelleen metsäinen alue, johon on myöhemmin rakennettu toinen kenttä. (Maanmittauslaitos)

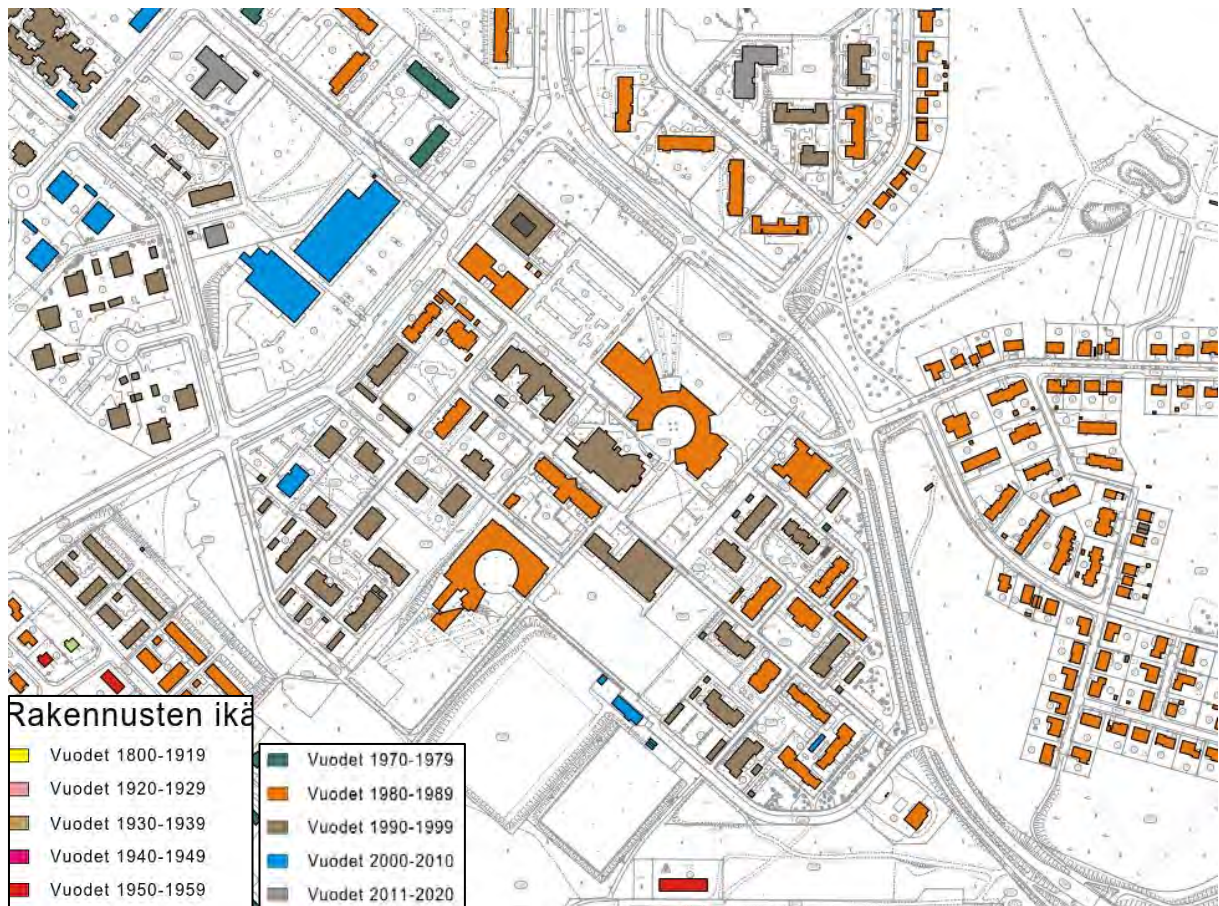

Kuva 13. Vuoden 2020 ilmakuvasa koko alue nykyisellään. Kaikki ympäröivät korttelit ovat rakentuneet ja uudet päivittäistavarakaupat ovat Sammonlahdenkadun luoteispuolella. (Lappeenrannan kaupunki/ Webmap)

tuuriympäristönä ja kirkon erillisenä rakennuksena paikallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä. Etelä-Karjalan museon KIOSKI-tietokannassa Sammonlahti on esikaupunkiympäristönä mainittu, mutta sen arvoa ei ole määritetty. KIOSKI-tietokannan mukaan kirkko on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi.

Sammonlahden julkiset rakennukset suunnitteli Suunnittelurengas Oy, pääsuunnittelijana arkkitehti Sulo Savolainen. Mukana suunnittelussa oli myös Suunnittelurengas Oy:n silloinen toimitusjohtaja arkkitehti Matti K. Mäkinen. Sammontorin suunnittelu alkoi vuonna 1985 ja rakennus valmistui syksyllä 1988. Keskeiseltä osaltaan pyöreä Sammontorin rakennus muodostui kaupunginosan keskipisteeksi niin toiminnallisesti kuin kaupunkikuvallisestikin. Sammonlahden muut julkiset rakennukset valmistuivat 1980- ja 1990-luvuilla suhteellisen lyhyen ajan sisällä: päiväkotia 1984, terveysasema 1986, Sammontori 1988, yläasteen koulu 1989 ja kirkko 1992.

Lappeenrannan keskustajaman osayleiskaava 2030:n Läntisen osa-alueen Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys on arvottanut Sammonlahden keskustan paikallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä.

Kuva 14. Kuvassa eri värein esitetty alueen rakennuskannan valmistusvuodet. Julkiset rakennukset ovat valmistuneet pääosin 1980-luvulla, osin 1990-luvulla. Myös ympäröivä asuinalue on rakentunut pääosin 1980- ja -90-luvuilla. Uudet päivittäistavarakaupat Sammonlahdenkadun varteen valmistuivat 2000-luvulla ja muuttivat alueen kaupallista ja liikenteellistä painopistettä niiden tuntumaan. (Lappeenrannan kaupunki / Kaupunkisuunnittelu)

Sammonlahden alueen asemakaavahistoriaa

Tarkastelualueen ensimmäinen asemakaava vahvistettiin Sisäasiainministeriössä 30.12.1980. Kaavan laati arvostettu arkkitehti, professori Olli Kivinen, josta on kerrottu lisää kappaleessa ”Alueen ensimmäisen asemakaavan laatinut Olli Kivinen”.

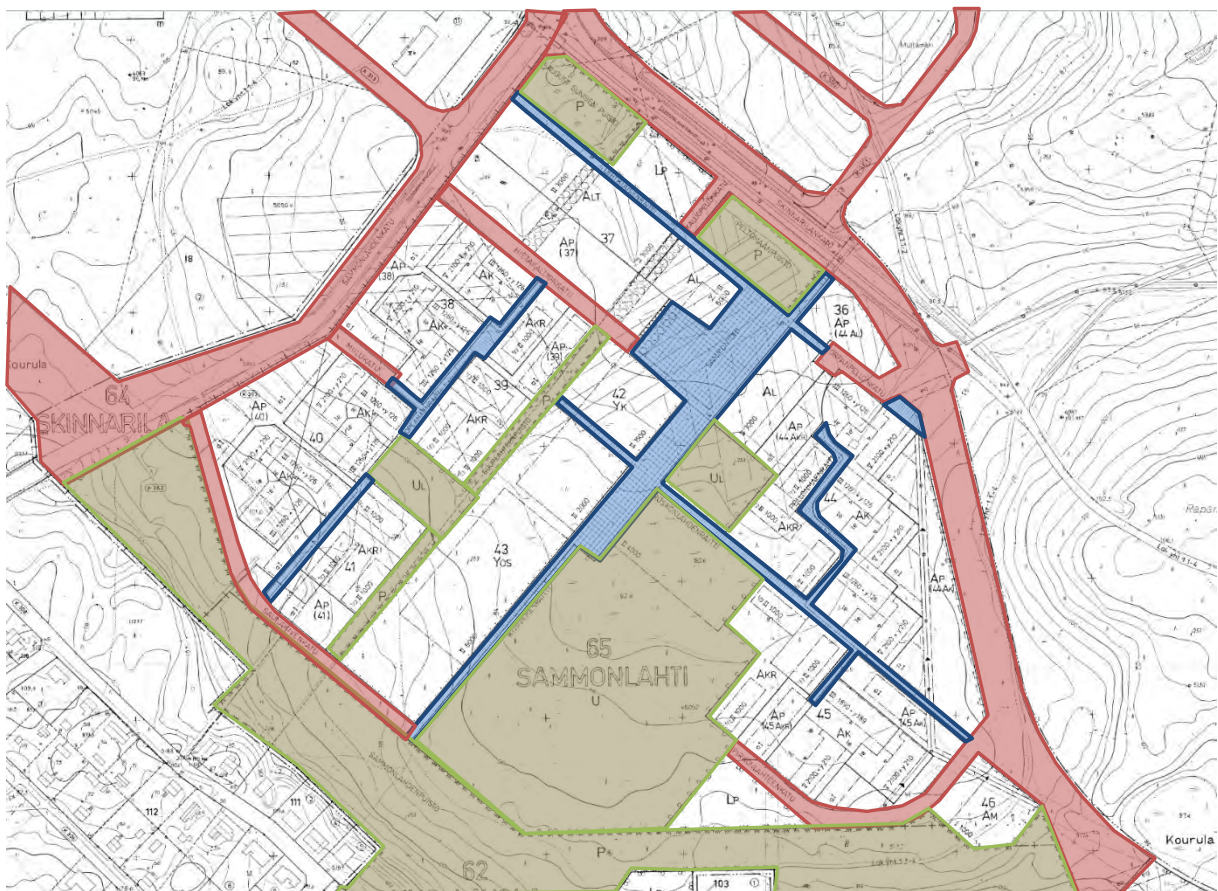
Asemakaava laadittiin yhteistyössä kaupungin virkamiesten muodostaman Sammonlahti-työryhmän ja Olli Kivisen toimiston kesken. Sammonlahti-työryhmään kuuluivat kaupunginarkkitehti Seppo Aho, rakennusvalvontaviraston päällikkö Klaus Pelkonen ja asemakaava-arkkitehti, myöhemmin kaavoituspäällikkö, Martti Aalto. Tuon ajan virkamiesten muistikuvien mukaan kaavoitusyhteistyö eteni hyvin. Sammonlahti-työryhmässä oltiin yksimielisiä siitä, että tavoitteet kaupunkirakenteesta ja arkkitehtuurista asetetaan korkealle.

Asemakaava käsitti koko Sammonlahden keskeisen alueen. Lisäksi siihen kuuluivat Sammonlahdenpuisto sekä Sammonlahdenkadun ja Skinnarilankadun katualueiden linjaukset. Skinnarilankatua ei vielä ollut eteläpäästään olemassa ja linjaus oli merkitty neitseelliseen maastoon. Vanha Sunisen tilalle kulkenut kulkuyhteys jäi kaavan mukaan pois käytöstä. Rantaniitynkadun ja Metsämäenkadun aluetta ei vielä tällöin ollut kaavoitettu. Koko Sammonlahden keskeinen alue tuli ennestään rakentamattomalle maalle. Lähtökohtana oli jalankulkuympäristö, jossa pääakselin muodostaa koillis-lounaissuuntainen toritilojen ja kevyenliikenteen kudelman, jossa autoliikenne jää ydinalueen ulkoreunoille. Asuinkorttelit sijoittuvat ulkokehälle ja myös niiden sisällä kulkevat kevyenliikenteenreitit, jättäen ajoneuvoliikenteen kortteleiden ulkopuolelle. Ytimen muodostaa asuin-liikerakennusten ja palvelurakennusten sarja, johon liittyvät aukiot ja torit sekä puistot. Alueen läpi ei kulje yhtään yhtenäistä katua, vaan läpikulkumahdollisuus on vain jalankululla ja kevyellä liikenteellä.

Kuva 15. Vuonna 1980 Sisäasiainministeriö on vahvistanut Sammonlahden alueen asemakaavan. Kaava-alue sisälsi Sammonlahdenkadun ja Skinnarilankadun sekä Sammonlahdenpuiston rajaaman keskeisen alueen. Asemakaava on Olli Kivisen tekemä ja signeeraama. (Lappeenrannan kaupunki/ Webmap / asemakaavat)

Kaavassa mielenkiintoista ajanmukaisen pienimittakaavaisen ja autoilta suljetun kaupunkirakenteen lisäksi on mm. se, että Sammontori on saanut aukiona nimensä ja sen pohjois- ja itälaitaa rajaa liikerakennusten korttelialue (AL). Aukion laitaan on merkitty pistetalona kymmenkerroksinen maamerkkirakennus, jota ympäröi matalampi kaksikerroksinen rakennusala. Tämän länsipuolella on yhdistettyjen liike- ja teollisuusrakennusten korttelialue (ALT), jonka rakennusalat kytkeytyvät autopaikkojen korttelialueeseen, jonka kautta saadaan järjestää ajoyhteys siihen rajoittuville tonteille (AP). Liike- ja teollisuusrakentamisesta (ALT) ei ole erikseen selostettu kaavaan, mitä se olisi voinut olla. Sammontorilta lähtevä julkisten rakennusten keskusakseli on kehittynyt jo tähän ensimmäiseen kaavaan ja sen molemmin puolin on julkisten rakennusten kortteleita, kuten myös toteutettiin. Koulun ja päiväkodin välissä ei tässä kaavassa ole kevyenliikenteenväylää, vaan ne ovat yhtä pitkää opetus- ja sosiaalitoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta (YOS), joka alkaa koillisessa Ruskolahdenraitin yleiseltä jalankululle varatulta katualueelta ja päättyy lounaassa Saunakivenkatuun. Autopaikat on keskitetty korttelialueiden ulkoreunoille merkinnällä autopaikkojen korttelialue, jonka kautta saadaan järjestää ajoyhteys siihen rajoittuville tonteille (AP). Autopaikat siis keskitettiin kortteleittain ja alue oli usealle tontille yhteinen. Yleisten rakennusten korttelialueille ei ole erikseen merkitty autopaikkojen sijoittumista, joten niillä autopaikat on ajateltu järjestettävän ilmeisesti tonttikohtaisesti.

Kuva 16. Sisäasiainministeriön vuonna 1980 vahvistamaan asemakaavaan on merkitty punaisella autoliikenteen katualuevaraukset ja sinisellä kevyenliikenteen kaavavaraukset, joista osalla on mm. huoltoajo sallittu. Vihreällä on merkitty puisto-, urheilu- ja leikkikenttäalueet. Perusajatuksena kaavassa on ollut nk. ulkosityötoinen ajoneuvo-liikenne, jossa alueen sisälle muodostuu kevyelle liikenteelle turvalliset reittiyhteydet. Lisäksi alueen sisällä on paljon erilaisia viheralueita, kuten korttelipuistoja ja leikkikenttäalueita. (Kaavakartta: Lappeenrannan kaupunki/ Webmap / asemakaavat)

Pääosin asuinrakentamisen korttelialueet ovat joko asuinkerrostalojen korttelialueita (AK) tai asuinkerrostalojen tai rivitalojen korttelialueita (AKR). Asuinkortteleissa sisäosalla kerroslukuna on kaksi ja puoli ($\frac{1}{2}$ II), jossa murtoluku osoittaa kellarikerroksessa sallitun kerrosalaan laskettavan rakennusoikeuden. Ulkokehällä kerroslukuna on kolme (III), Sammonlahdenkadun tuntumassa jopa viisi kerrosta (V). Pirkonlähteenkadun risteyksessä on moottoriajoneuvojen huoltoasemien korttelialue (AM).

Autoliikenteelle sallittuja katuja ovat alueen reunoille sijoittuvat Pirkonlähteenkatu, Torpanpellonkatu, Kalliopellonkatu, Hietakallionkatu, Miilukatu ja Saunakivenkatu. Näistä yksikään ei ole lenkkikatumahdollisuus tai läpiajettava, vaan jokainen katu päättyy kaavallisesti ydinalueen reunoille. Jalankulku on mahdollista alueen läpi eri suuntiin. Lisäksi on muutamia huoltoajolle sallittuja kevyenliikenteen katuosuuksia.

Alueen sisällä on kaavassa paljon pieniä puistokaistaleita ja korttelipuistoja sekä leikkikenttiä. Sammontorin luoteispuolella on useita pitkulaisia alueen osia, joille on istutettava lehtikuusia siten, että näiden lukumäärä on vähintään 1 lehtikuusi alueen 50 m² kohti.

Kaavakartan länsikulmassa on nähtävillä leveä katualuevaraus Mikkelin tien uudelle linjaukselle kohti luodetta, mutta se osa ei kuulunut tähän kaavaan.

Ensimmäinen asemakaava toteuttaa 1980-luvun kaikkia asemakaavaihanteita, joille pohjan oli luonut Jyväskylän Kortepohjan alueen suunnittelukilpailu vuonna 1964. Näitä olivat mm. au-

toton turvallinen jalankulkuympäristö, lähipalvelut kävelyetäisyydellä, ruutukorttelit ja matala rakentaminen. 1980-luvun aluesuunnittelusta on kerrottu enemmän luvussa ”1980-luvun aluesuunnittelun lähtökohtia”.

Vuonna 2021 Sammonlahdenkatu ja Skinnarilankadun eteläosa sekä osa Sammonlahdenpuistosta kuuluu kyseiseen asemakaavaan. Kaavanumeroltaan kaava oli 1521.

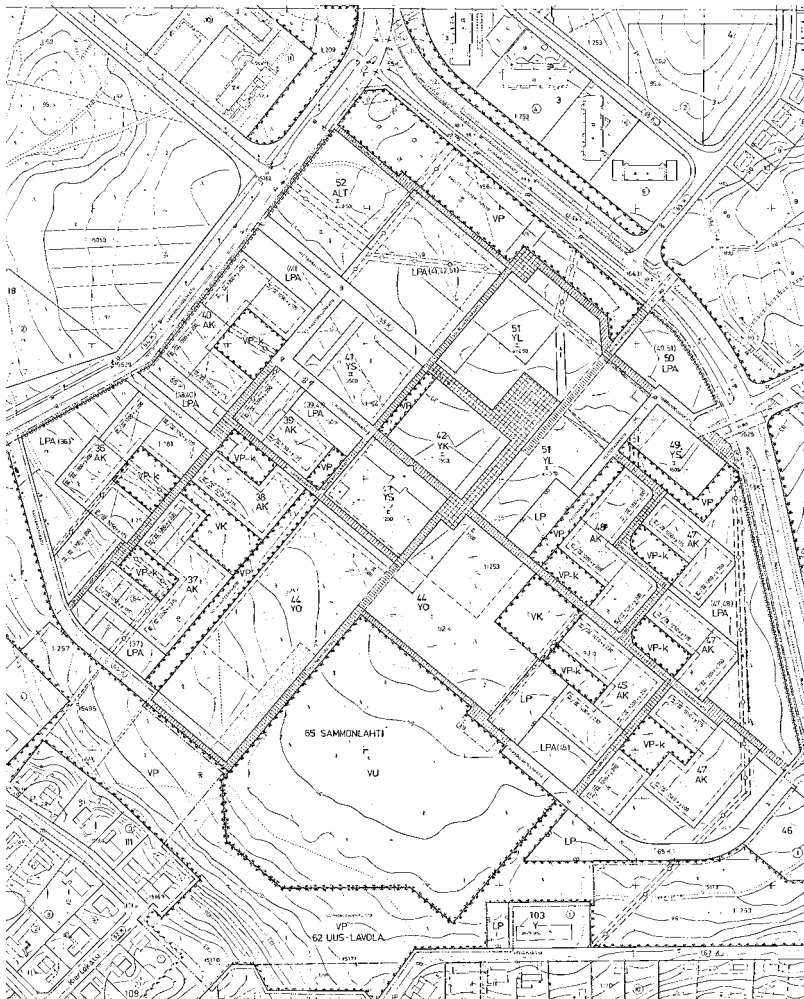
Seuraavaksi vahvistui asemakaavamuutos Ympäristöministeriössä 18.9.1984. Kaava käsitti koko Sammonlahden keskeisen alueen ilman Saunakivenkatua, Sammonlahdenkatua ja Skinnarilankatua. Kaava on laadittu Lappeenrannan kaupungin Teknisen Viraston Kaavoitusosastolla.

Kaavamuutoksen laatijasta oli alkuun erimielisyyttä. Alueen kaavamuutoksen alkusotkuista on kirjoittanut Etelä-Saimaa-lehti 2.2.1983. Sammonlahden aluekeskuksen asemakaavamuutoksen yhteydessä vuonna 1983

Kuva 17. Etelä-Karjala -lehti kirjoitti Sammonlahden asemakaavamuutoksesta vuonna 1984. Ilmeisesti muutoksen tekijästä oli ollut kiistaa ja arkkitehti Olli Kivistä luvattiin tarvittaessa käyttää erikoisasiantuntijana kaupungin laatiessa kaavamuutoksen omana työnään. (Seppo Ahon henkilökohtainen arkisto / Etelä-Karjala -lehti)

todettiin mm., että liike- ja yleisten rakennusten kortteleiden rakennuttaminen ja esisuunnittelu oli annettu Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:lle, joka antoi esisuunnittelun Suunnittelurengas Oy:lle. Suunnittelutyön edetessä eri tahojen muuttuneet vaatimukset edellyttivät asemakaavan muuttamista. Tässä yhteydessä mm. kymmenkerroksisesta tornitalosta alueen maamerkinä haluttiin luopua. Lappeenrannan toimintakeskuksen toimitusjohtaja ja yhtiön hallituksen puheenjohtaja, silloinen kaupunginjohtaja, olivat ajaneet asemakaavamuutoksen antamista Suunnittelurengas Oy:lle tavoilla, jotka aiheuttivat Etelä-Saimaan mukaan luottamusmiehissä ja virkamiehissä ”pahaa verta”. Kaupunginjohtaja oli ensin esittänyt kaupunginhallitukselle, joka oli esittänyt kaupunginvaltuustolle, että asemakaavan muutostyön valmistelu ja kaavaehdotuksen teko annettaisiin Suunnittelurengas Oy:lle. Edelleen esitettiin, että Suunnittelurengas Oy:lle maksettaisiin 230 000 markkaa mainitusta työstä. Esitys oli jo ehtinyt kaupunginvaltuuston esityslistalle, jossa sekä esitys että täysin erittelemätön palkkiosumma herättivät monissa luottamusmiehissä ihmetystä. Käytännössä järjestely olisi tarkoittanut sitä, että Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:n ja Suunnittelurenkaan välisen kaavoitussopimuksen maksajaksi olisi tullut kaupunki. Kaupunginhallitus oli kuitenkin vetänyt esityksen pois esitys-

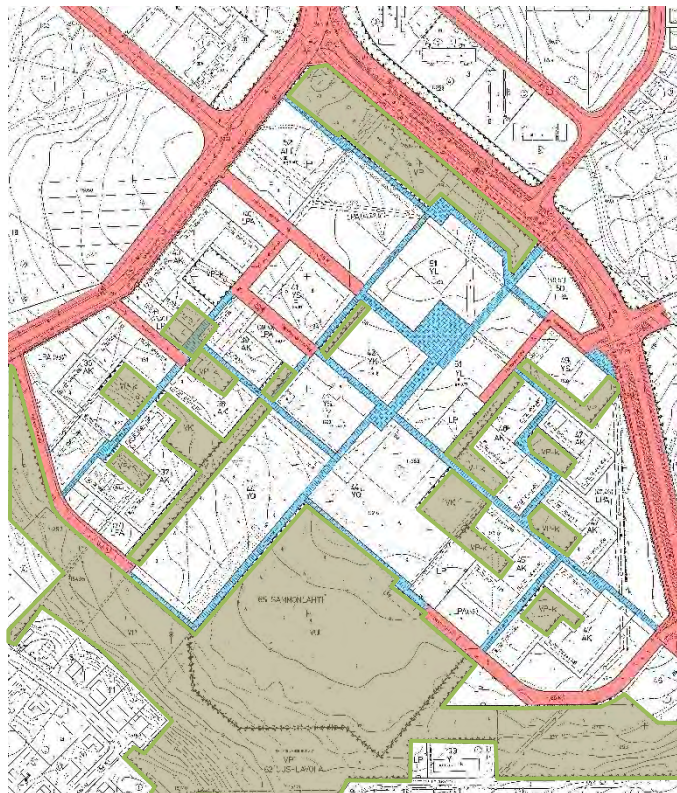
Kuva 18. Vuonna 1984 Ympäristöministeriö on vahvistanut Sammonlahden asemakaavan, joka käsitti keskusalueen. Alueen liikenneverkko on autoliikenteelle ulkosityöinen ja autoliikenteelle sallittuja katuja alueen sisällä on vain Torpanpellonkatu, Peltomaankatu, Pirkonlähteenkatu, Saunakivenkatu, Milukatu, Hietakallionkatu, Kalliopellonkatu ja Ruskolahdenkatu. Näistä yksikään ei ole lenkkikatumahdollisuus tai läpiajettava, vaan jokainen katu päättyy kaavallisesti ydinalueen reunoille. Jalankulku ja polkupyöräily on mahdollista alueen läpi eri suuntiin. (Lappeenrannan kaupunki/ Webmap / asemakaavat)

listalta ennen valtuuston kokousta saamansa teknisen viraston kirjeen jälkeen. Kirjeessä annettiin ymmärtää, että asemakaavoitus kuului teknisen viraston kaavoitusosastolle.

Kaavamuutos laadittiin lopulta Lappeenrannan kaupungin Teknisen Viraston Kaavoitusosastolla. Uudistussa kaavassa Sammontoria rajaa L-mallinen rakennuskortteli, joka on merkitty julkisten lähipalvelurakennusten korttelialueena (YL). Kerroslukuna on kaksi (II). Samalla merkinnällä on merkitty Sammontorin itäpuolinen pitkänmallinen kortteli. Sammontorin julkisten lähipalvelurakennusten korttelialueen lounaispuolelle on kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue (YK), sitten sosi-

aalitointa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialue (YS) ja opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue (YO).

Korttelialueiden jakajina toimivat kevyelle liikenteelle varatut kadut. Hietakallionkadun pohjoispuolinen alue, joka rajautuu Sammonlahdenkatuun, on merkitty asuin-, liike- ja teollisuus-rakennusten korttelialueena, jossa on lisämääräyksenä, että korttelialueen kerrosalasta saa enintään 50 % käyttää yksityisiä liike- ja toimistotiloja varten (ALT). Edellisessä kaavassa olleet lehtikuusi -määräykset on poistettu. Lisäksi edellisessä kaavassa olleet autopaikkojen kortteli-

Kuva 19. Vuonna 1984 vahvistetussa asemakaavassa uutena elementtinä kaavaan tulivat korttelipuistot. Pieniä puistoalueita sijoitui alueen keskelle asuinkortteleiden yhteyteen ja ulkosyöttöinen ajoneuvoliikenne säilyi. Muutama ajoneuvokatu tuli lisää verrattuna ensimmäiseen kaavaan. (Kaavakartta: Lappeenrannan kaupunki/ Webmap/ asemakaava)

alueet, jonka kautta saadaan järjestää ajoyhteys siihen rajoituville tonteille (AP), ovat muuttuneet pääosin autopaikkojen korttelialueiksi (LPA) ja niiden muoto on elänyt. Uutena määräyksenä kaavaan on tullut korttelipuistot (VP-k), joita on puistojen (P) lisäksi lähes kaikilla asuinkerrostalojen korttelialueilla (AK). Suurlähteenpuisto ei enää ole aivan yhtenäinen pitkä puistoakseli, vaan se on jaettu useampaan osaan, jonka katkaisee kevyelle liikenteelle varatut kadut ja autopaikkojen korttelialue (LPA).

Ajoneuvoliikenteelle sallittuina katualueina on nyt osoitettu edellisen kaavan kaavakatuja lisäksi Hietakallionkadusta lounaaseen oleva Kalliopellonkatu ja siitä kaakkoon oleva Ruskolähteenkadun länsiosa. Myös Peltomaankatu Sammontorin itäpuolella on uusi katualue, jota pitkin autolla pääsee lähemmäs alueen keskiosaa. Kuitenkin

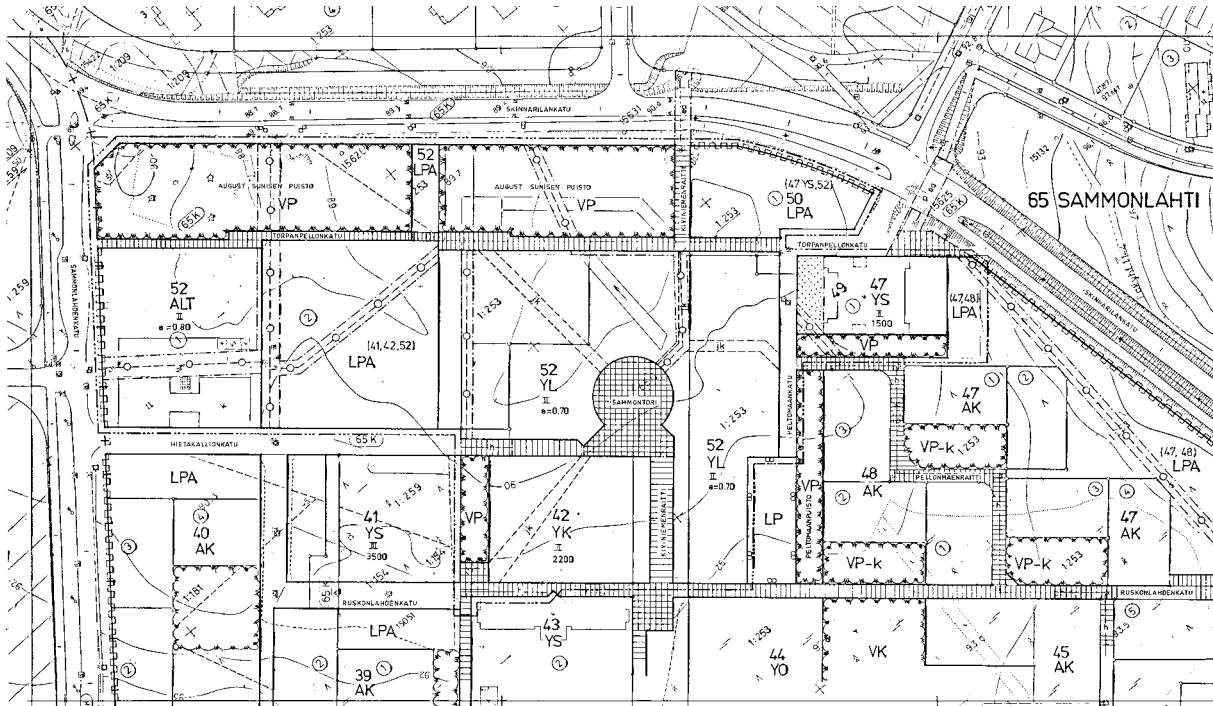
keskusalueen ydin on edelleen säilynyt asemakaavallisesti autottomana. Päiväkoti on erotettu koulukorttelista omaksi sosiaalitoimintaa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YS), jolla merkinnällä on merkitty myös nykyisen hyvinvointiaseman korttelialue, kuin myös vanhustentalon alue.

Kaavanumeroltaan kaava oli 1642. Vuonna 2021 edelleen suuri osa Sammonlahden aluekeskuksesta, mukaan lukien mm. päiväkotia, koulu ja liikuntahalli, kuuluu kyseiseen asemakaavaan.

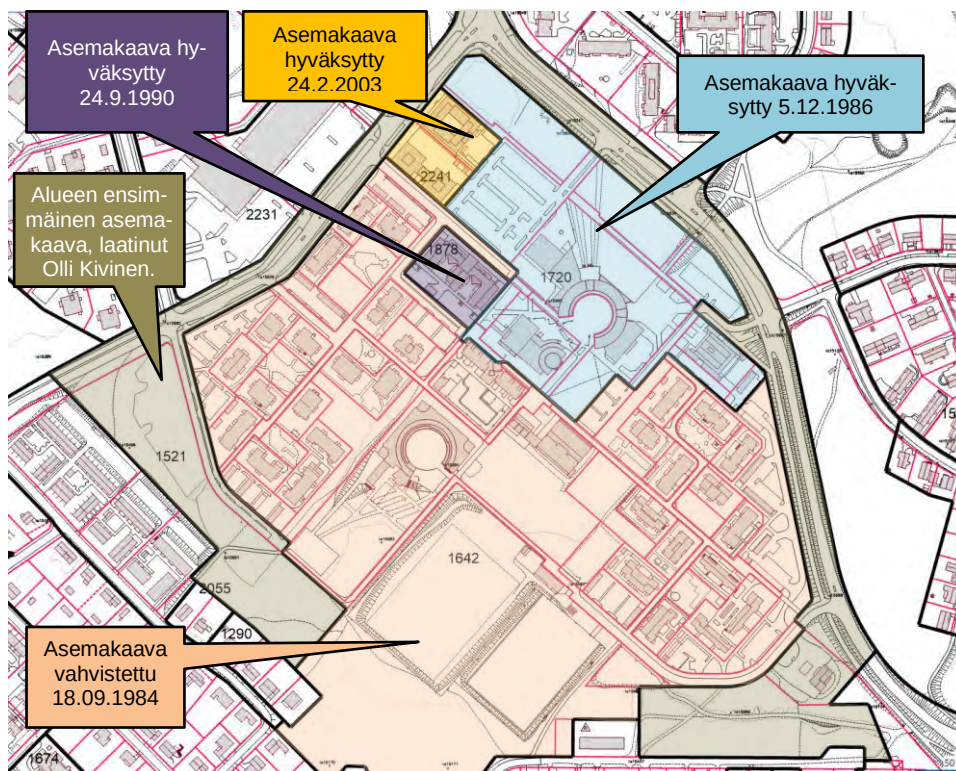
Seuraava asemakaavamuutos on vahvistettu Ympäristöministeriössä 5.12.1986. Kaavamuutos sisälsi Sammonlahden aluekeskuksen osan Skinnarilankadusta Hietakallionkatuun ja Ruskolahdenkatuun, sisältäen mm. Sammontorin alueen kortteleineen, kirkkokorttelin, terveyskeskuksen korttelin sekä korttelialueet Sammonlahdenkadun ja Hietakallionkadun risteyksessä,

jotka on kaavassa osoitettu asuin- liike- ja teollisuusrakennusten korttelialueena (ALT). Sammontorin muoto alkaa toritilan osalta muotoutua ympyrän malliseksi sisäpihaksi, jonne kulku jalan on ympäröivien rakennusten rakennusrungon läpi. Ulkokehä rakennuskorttelille on edelleen neliskanttista muotokieltä.

Kaavamuutos ei puutu aiemmin kaavoitettuun perusrunkoon katualueista ja kevyenliikenteen yhteyksistä.

Kuva 21. Asemakaavamuutos, joka on vahvistettu Ympäristöministeriössä vuonna 1986. (Lappeenrannan kaupunki/ Webmap / asemakaavat)

Kuva 20. Alueen hyväksytyt asemakaavat, asemakaava-alueet ja hyväksymis- ja vahvistamispäivämäärät. (Pohjakartta ja kaavanumerot: Lappeenrannan kaupunki/ Webmap / asemakaavat)

Vanhustentalon korttelialueelle on uudistettu asemakaavaa, jonka kaupunginvaltuusto on hyväksynyt 24.9.1990. Kaavassa korttelialue säilyi käyttötarkoitukseltaan sosiaalitointa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialueena (YS), mutta rakennusoikeus nousi 3500 kerros-m²:stä 4400 kerros-m²:iin.

Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt Hietakallionkadun pohjoiskulmassa, Sammonlahdentien varrella, kahden toimistorakennusten asemakaavamuutoksen 24.2.2003. Kaavamuutoksella on tontilta poistettu putkirasite, vahvistettu uusi tonttijako ja muutettu korttelin käyttötarkoitus liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi (K), kun se muutetussa kaavassa oli asuinliike- ja teollisuusrakennusten korttelialuetta (ALT).

Alueen ensimmäisen asemakaavan laatinut Olli Kivinen

Kuva 22. Arkkitehti Olli Kivinen. (<https://www.mfa.fi>)

Seuraavan tekstin lähteenä on pääosin Arkkitehtuurimuseon arkkitehti Olli Kivistä koskeva artikkeli internet-osoitteesta <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/olli-kivinen/>. Lisäksi tietoa on saatu Museoviraston sivustolta artikkelista ”Kaupunkisuunnittelun uranuurtajia, opettajia ja vaikuttajia” sekä Wikipediasta.

Olli Kivisen (1921–1999) mukaan yhdyskuntasuunnittelu perustuu rationaalisuuteen, tehokkuuteen, rinnakkain sopimattomien toimintojen erotteluun ja asiantuntijatyöskentelyyn. Kivinen vaikutti keskeisesti maamme kaavoituksen, asuinalueiden suunnittelun ja kaupunkikuvan kehitykseen sekä opettajana että suunnittelijana kolmen vuosikymmenen ajan 1950-luvulta alkaen. Hänen työnsä ajoittuu taloudelliseen nousukauteen, kaupungistumiseen ja hyvinvointiyhteiskunnan toteuttamiseen, joiden seurauksena kaavoittamistehtävien määrä kasvoi huomattavasti.

Martti Olavi Kivinen syntyi Helsingissä 20.9.1921 ja kävi koulunsa Viipurissa, Sortavalassa ja Lappeenrannassa. Hänen isänsä oli pankinjohtaja. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Lappeenrannan lyseosta vuonna 1941, Kivinen ryhtyi opiskelemaan arkkitehtuuria. Talvisota viivästytti koulunkäyntiä jo Lappeenrannassa ja kun hän opiskeli Teknillisessä korkeakoulussa, Suomi oli jälleen sodassa. Kivinen palveli rintamaupseerina molemmissa sodissa. Hän valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1948.

Kivinen työskenteli uransa alkuvaiheilla enemmän muiden arkkitehtitoimistojen palveluksessa, vaikka hänellä oli jo myös oma, vuonna 1947, perustettu toimisto. Kivinen sai useita stipendejä opintomatkoja varten. Vuonna 1948 hänet palkattiin kaavoitukseen erikoistuneen professori Otto-livari Meurmanin toimistoon, missä hän työskenteli vuoteen 1951 saakka. Meurmanin toimistossa Kivinen kiinnostui yhdyskuntasuunnittelusta, josta muodostui myöhemmin hänen uransa tärkein ja tunnetuin osa-alue. Jo Meurmanin toimistossa Kivinen oli mukana suunnittelemassa 1950-luvun alussa valmistuneita Kajaanin ja Joensuun yleiskaavoja.

Olli Kivinen oli tuottelias arkkitehti läpi uransa. Hän menestyi arkkitehtuurikilpailuissa jo vastavalmistuneena arkkitehtina 1950-luvulla ja työsti uutta kirjaa vielä muutamaa kuukautta en-

nen kuolemaansa vaikeasta sairaudesta huolimatta. Uransa merkittävimmät työt hän suunnitteli kuitenkin 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin suomalaisten kaupunkien rakenne oli muuttumassa merkittävästi, kun oltiin siirtymässä modernien asumalähiöiden aikakauteen.

Maalta kaupunkeihin suuntautunut muuttoliike oli synnyttänyt uudenlaisen kaavoittamisen tarpeen jo 1950-luvulla ja Kivisen toimistosta muotoutuikin tässä tehtävässä yksi maamme keskeisimmistä tekijöistä. Kivisen tärkeitä varhaisia suunnittelutyönsä olivat 1956 valmistunut Lappeenrannan yleiskaava ja vuoden 1957 Hämeenlinnan yleiskaava. Niissä hän kehitti tietyn suuruisiin hajakeskitettyihin lähiöihin perustuneen kaupunkirakenteen, ”keuhkokaa-vion”, jota sovellettiin seuraavina vuosikymmeninä hyvin laajasti Suomen kaupunkien yhdyskuntasuunnittelussa. Hämeenlinnan yleiskaavassa hän kiinnitti paljon huomiota autoliikenteen kasvuun ja päätti siksi linjata moottoritien kulkemaan suoraan kaupungin keskustan vierestä.

Kivisen ura käsitti töitä ympäri maan. Lisäksi hänen suunnitelmiaan toteutettiin myös ulkomailla, kuten osittain toteutunut kokonaisvaltainen kaupunkisuunnitelma Libyassa (Ras Lanuf 1979-1982), johon hän suunnitteli kokonaisen 40 000 asukkaan kaupungin. Monet toimeksiannot uskottiin hänelle kilpailumenestyksen perusteella. Oman toimistonsa rinnalla hän työskenteli myös esimerkiksi Etelä-Saimaan Seutusunnitteluliiton arkkitehtina (alk. 1952).

Kivisen toimiston tuotanto käsittää lukuisia seutu-, yleis- ja asemakaavoja sekä rakennuksia. Hänen Suomeen laatimia aluesuunnitelmia ovat esimerkiksi Joensuun yleiskaava (1949-1951), yhdessä Otto-livari Meurmanin kanssa laadittu Lappeenrannan ja Lauritsalan yleiskaava (1949-1956), Helsingin Pihlajamäki (1959-1960) sekä Haminan keskustasuunnitelma (1962). Raahen Ollinsaareen (1968-1972) toimisto laati rautatehtaan työntekijöille lähiösuunnitelman, joka käsitti kaavoituksen ohella myös rakennussuunnitelmat. Kivinen suunnitteli yleiskaavat myös Kuopioon (1961), Varkauteen (1966), Mikkeliin (1967), Forssaan (1967), Jyväskylään ja Jyväskylän maalaiskuntaan (1968), Kotkaan ja Karhulaan (1969), Hyvinkäälle (1971) ja Turkuun (1968–1976).

Olli Kivinen laati siis yhdessä Otto-livari Meurmanin kanssa Lappeenrantaan yleiskaavan vuosina 1952-56. Kivisen laatimassa kaavassa Lappeenrannan, Lappeen ja Lauritsalan alueita käsiteltiin yli kuntarajojen, yhtenä kokonaisuutena. Yleiskaava käsitti myös Sammonlahden alueen, joka kaavassa jäi lähinnä pelto- ja metsämaaksi. Aluekeskus oli sijoitettu kerrostaloineen Helsingintien läheisyyteen, nykyisten Metsämäenkadun - Rantaniitynkadun tuntumaan. Jokaisen aluesuunnittelukohde oli Kiviselle aina uniikki kokonaisuus, jossa oli huomioitava kaupungin infrastruktuurin, alueen käytettävyyden ja väestötiedon lisäksi maaston muodot. Esimerkiksi Lappeenrannan ja Lauritsalan kaava-alue oli pitkä ja kapea Saimaan rantaviivaa myötäilevä harju, jossa alueen nauhamaisuus vaikutti asukkaiden työmatkoihin jättäen ne auttamatta pitkiksi.

1960-luvulla Kivinen jatkoi opiskeluaan ja pätevoityi tutkijana. Hän väitteli tohtoriksi Teknillisessä korkeakoulussa, ensimmäisenä suomalaisarkkitehtina, käsitellen väitöskirjassaan kaupunkien keskustojen rakennusoikeutta sekä sen kehitystä ja mitoitus. Suunnittelu-uransa rinnalla hän teki myös merkittävän pedagogisen uran. Hän työskenteli Teknillisessä korkea-

koulussa eri rooleissa vuosina 1948-1960. Väiteltään hän siirtyi opettajansa ja entisen esimiehensä Otto-livari Meurmanin sijalle TKK:n asemakaavaopin professoriksi vuonna 1960, missä virassa hän toimi vuoteen 1972 saakka. Tuolloin hänet nimitettiin Yhdyskuntasuunnittelun Jatkokoulutuskeskuksen (YJK) professoriksi. Tästä virasta Kivinen jäi eläkkeelle vuonna 1988.

Siinä missä suomalaisen kaupunkisuunnittelun siihenastisena pääauktoriteettina pidetty O.-I. Meurman oli kiinnostunut ensisijaisesti esikaupunkien suunnittelusta, Kivisen väitöskirja siirsi huomion vanhojen kaupunkikeskustojen uudistamiseen. Paradigmanvaihdesta vahvasti Kivisen tulo samana vuonna Meurmanin seuraajana TKK:n asemakaavaopin professoriksi sekä Helsingissä ja Turussa 1961 esitelty näyttely ”Kaupunkien keskustakriisi”. Toisin kuin Meurman, Kivinen ihaili Le Corbusierin edustamaa kaupunkisuunnittelun funktionalistista suuntausta, joka tähtäsi kaupunkien täydelliseen uudistamiseen. Kivisen toiminta osaltaan vaikutti siihen, että monissa Suomen kaupungeissa lisättiin seuraavina vuosina huomattavasti keskusta-alueiden rakennusoikeutta, mikä usein johti laajamittaiseen vanhan rakennuskannan purkamiseen.

Kivisen professorikautena yhdyskuntasuunnittelun merkitys TKK:n arkkitehtikoulutuksessa lisääntyi huomattavasti. Hänen tavoitteisiinsa kuului suunnittelun rationalisointi ja tehostaminen, jotta se sopisi paremmin yhteen yhä teollisemmaksi muuttuneen rakentamisen kanssa ja mahdollistaisi nopeamman rakentamisen. Asuntorakentamisen voimakas lisääntyminen ja nopeutuminen 1960-luvulla johti suunnitteluprosessien teknokratisoitumiseen ja hyvin pelkistettyjen talotyyppien käyttöön. Osin Kivisen johdolla 1968 Teknilliseen korkeakouluun perustetun jatkokoulutuskeskuksen tarkoitus oli opettaa yhdyskuntasuunnittelua muiden tieteenalojen edustajille, joita kyseiseen suunnitteluun yhä laajemmin osallistui.

Vuoden 1962 Kemin keskustan asemakaavakilpailun voittanut ehdotus esitteli Kivisen ja hänen oppilaidensa tavaramerkeiksi muodostuneet, nelikentiksi puistokäytävillä jaetut ”tuulimyllykorttelit”, joiden sisäpihoille jäi tilaa autopaikoille ja leikkialueille. Kivinen suunnitteli keskusta-alueiden asemakaavat myös Kajaaniin (1964), Kotkaan (1964), Haminaan (1965) ja Iisalmeen (1970). Näistä Haminan kaava oli ensimmäinen, jonka lähtökohtana oli vanhan rakennuskannan edes osittainen suojeleminen eikä purkaminen.

Toisaalta Kivinen kannatti monien aikalaistensa tavoin ajatusta lähiöiden kehittämisestä toiminnallisesti itsenäisiksi satelliittikaupungeiksi, mikä merkitsi perinteisestä kiinteästä kaupunkirakenteesta luopumista. Kivisen itsensä kaavoittamista lähiöistä tunnetuin ja arvostetuin on Helsingin Pihlajamäki, jonka kaava valmistui 1960. Pihlajamäessä käytettiin Suomessa ensimmäistä kertaa laajassa mitassa elementtirakentamista samalla kun näyttävästi sijoitellut korkeat tornitalot ja muurimaiset matalat lamellitalot saatiin istumaan onnistuneesti jyrkkiä korkeuseroja sisältäneeseen kallioiseen maastoon. Muita Kivisen suunnitteleamia lähiöitä olivat Helsingin Lehtisaari (1959) ja Yliskylä (1965), Helsingin maalaiskunnan (nyk. Vantaa) Kaivoksela (1960), Rautaruukin asuinalueeksi Raaheen rakennettu Ollinsaari (1969) ja Espoon Lepävaaran keskusta (1976–1977). Lappeenrannan Sammonlahden ensimmäinen asemakaava, joka vahvistettiin Sisäasianministeriössä vuonna 1980 oli myös Kivisen suunnittelema.

Kivinen toimi myös lukuisissa alan luottamustehtävissä, kuten Suomen arkkitehtiliiton hallituksen jäsenenä (1955-1960) ja sen puheenjohtajana (1959 ja 1960). Hän liittyi jäsenenä monien muidenkin yhteisöjen toimintaan saaden osakseen myös erilaisia kunnianosoituksia.

Kivisen suunnittelema yksittäisiä rakennuksia ovat muun muassa Kuopion siunauskappeli (1957), Helsingin Laajasalon terassitalot (1968–1970), Lauttasaaren ostoskeskus (1970) ja sitä ympäröivät asuinkerrostalot Helsingin Lauttasaareen sekä Helsingin Lehtisaareen valmistuneet ostoskeskus (1967), Pyhän Laurin kappeli (1983), ja hänen oma kotitalonsa. Kivisen toimisto suunnitteli rakennukset myös kaavoittamiinsa Raahen Ollinsaareen ja Espoon Leppävaaran keskusta. Kivinen suunnitteli myös vuonna 1957 paljastetun Kuoreveden kirkon sankariristin.

Kivinen oli keskeinen toimija kaupunkiemme rakenteen ja niiden keskusta-alueiden modernisoitumisessa. Kivisen kaupunkinäkemys lähti funktionalismin perustalta: rakennukset sijaitsivat tonttien sisällä kauempana kaduista, kadun ja rakennuksen väliin sijoitettiin matalia liikehuoneistoja sisältäviä siipirakennuksia ja pysäköintialueet sijaitsivat tonteilla rakennusten välissä. Mallin seurauksena katutila leveni ja kaupunkitila avartui.

Suunnitteluihanteiden muuttumisen vuoksi Kivisen suunnittelutöihin kohdistettiin varsinkin 1980-luvulta alkaen myös paljon kritiikkiä. Niitä moitittiin esimerkiksi vanhan rakennuskannan ja ympäristön jyräämisestä tehokkuuden nimissä.

Kivinen kuoli vuonna 1999 Muoniossa. Perikunta lahjoitti arkkitehdin toiveen mukaan Olli Kivisen originaalikokoelman Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolle vuonna 2003. Suomen rakennustaiteen museossa (nyk. Arkkitehtuurimuseo) nähtiin vuoden 2009 vaihteessa tähän aiheeseen pohjautuva Kivisen retrospektiivinen näyttely.

1980-luvun aluesuunnittelun lähtökohtia

Seuraava teksti on pääosin lainausta Museoviraston Kulttuuriympäristön internet-sivuilta löytyvistä ”Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet” sekä ”Asumälähiörakentaminen 1900-luvun jälkipuolella” -tiedostoista, jonka on kirjoittanut Pekka Pakkala. Lisäksi on hyödynnetty tietoa kirjasta Rakennetun Suomen tarina.

Yhteiskunnan rakennemuutos ja siihen liittynyt väestön muuttoliike maaseudulta taajamiin kiihtyi 1960-luvulla. Yhdyskuntien kasvaessa rakentaminen ulotettiin yhä kauemmas keskustoista. Vaikka lähiörakentaminen nähtiin laajalti tärkeänä edistysaskeleena asuntotarpeen tyydyttämiseksi, ryhtyi erityisesti arkkitehtikunnan nuorempi polvi yhteiskuntatieteilijöiden säestämänä kritisoimaan metsälähiöiden sekavaksi koettua asemakaavallista sommittelua. Asuinalueiden varjopuolet – puutteellinen palvelutaso ja pitkät etäisyydet sekä paikoin esiintyneet sosiaaliset ongelmat – katsottiin epäkaupunkimaisen rakentamistavan syyksi. Lähiöiden toiminnallisten ja sosiaalisten puutteiden esiintuominen nosti vastapainoksi tavoitteen tiiviistä, kaupunkimaisesta ympäristöstä. Tähän uskottiin päästävän entistä tehokkaamman eli tiiviimmän rakentamisen ja kaupunkirakenteen suorakulmaisen koordinaatiston avulla. Luonnonläheisistä metsäkaupungeista siirryttiin suorakulmisiin ruutuasemakaavoihin ja edelleen tiiviisiin kompaktikaupunkeihin. Vastaavasti rakennusteollisuus panosti voimakkaasti rakennusosien standardointiin ja elementtirakentamiseen. Uudet kaavoitusihanteet sopivat hyvin myös rakennustuotannon rationalisointipyrkimyksiin.

Suurimmassa osassa tämän aikakauden lähiöitä elementtitekniikan käyttöönotto johti kuitenkin yksitoikkoiseen ympäristöön. Rakentajat pyrkivät supistamaan talotyyppien valikoimaa, eikä rakennussuunnitteluun kiinnitetty riittävää huomiota. Taustalla vaikutti osaltaan myös

Kuva 23. Kortepohjan alue Jyväskylässä. Kuvaaja: Tirilä Soile, Museo-virasto. (Finna.fi)

esteettisten ihanteiden muuttuminen, sillä suurin osa arkkitehtikunnastakin sisäisti tässä vaiheessa teollisen rakentamisen tehokkuustavoitteet.

Metsäkaupunki-ideologian päätymisen tärkein tapahtuma oli Jyväskylän Kortepohjan alueen suunnittelukilpailu vuonna 1964. Bengt Lundstenin voittaneessa ehdotuksessa ruutukaavaan sijoitetut kaksikerroksiset elementtirakenteiset rivi- ja kerrostalot olivat tasakattoisia ja julkisivujen puuosien vaihtuvat värit antavat alueelle ilmettä.

Kortteleiden läpi kuljetaan jalan

ja autojen pysäköintialue on kortteleiden ulkopuolella. Kortepohjasta vain osa toteutui Lundstenin suunnitelmien mukaan vuoteen 1970, mutta uusi matalan ja tiiviin urbaanin ruutukaavakudoksen ihanne oli syntynyt.

Kuva 24. Siltämäen lähiö Helsingissä perustui ajatukseen kontaktikaupungista. Kuva Päivi Leinonen. (Kuukauden lähiö: Siltämäki – Talotariinat)

Uuden ruutukaavatyypin onnistuneimmissa esimerkeissä rakentamisen mittakaava on ihmisläheinen, koostuen noin 2-3 kerroksisista rakennuksista, eikä rakennusten arkkitehtuuri alistu kokonaan teollisen rakentamistavan yksinkertaistettuihin muotoihin. Korkeatasoisinta asuinympäristöä syntyi yleensä silloin, kun alueiden kaavoitus- ja rakennussuunnittelu olivat samoissa käsissä. Esimerkiksi Helsingin Siltämäen (1967-1972) mataliin kerrostaloihin pohjautuva miljöö on Museovirasto artikkelin mukaan sym-

paattinen, vaikka rakennusten arkkitehtuuri edustaa äärimmilleen pelkistettyä rationaalista tyyliä.

Kuva 25. Espoon Olari. (Espoon kaupunginmuseo/ Finna.fi)

Simo Järvisen ja Eero Valjakan suunnitteleman Espoon Olarin, vuodelta 1969, ns. tuulimyllykortteleihin pohjautuvan asemakaavan runkona on jalankulkuraitti, jonka varrelle pyrittiin kokoamaan alueen palvelut. Aluesuunnittelussa on johdonmukaisesti noudatettu ruutukaavamaista jäsentelyä ulkosyöttöisine liikenteineen ja keskusraitteineen. Olarin alue sai jo 1975 rakennustaiteen ja yhdyskuntasuunnittelun valtionpalkinnon. Alue toteutui myös

arkkitehtuuriltaan yhtenäisenä, koska samat arkkitehdit, Simo Järvinen, Eero Valjakka ja Vesa Huolman, jotka vastasivat asemakaavan suunnittelusta, suunnittelivat myös valtaosan alueelle toteutuneista asuinrakennuksista. Punatiili Olarin korkeahkojen kerrostalojen julkisivumateriaalina erottaa alueen edukseen aikansa tavanomaisesta betonielementtirakentamisesta. Asuntosuunnittelussa uutta oli asukkaille jätetty valintamahdollisuus pohjaratkaisuissa sekä huoneistokohtaiset saunat, jotka levisivät myöhemmin ympäri Suomen. Olarissa voidaan nähdä runsaasti samoja aineksia kuin Sammonlahdessa sekä asemakaavallisesti kuin julkisivumateriaaleissa.

Tehokkaalle rakentamiselle oli yhteiskunnallinen tilaus. Kaupungistuminen saavutti huippuvauhtinsa 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, kun maaseudulta tulvi väestöä asutuskeskuksiin työn perässä. Alueliitokset ja erityisesti voimakas muuttoliike nostivat kaupunkiväestön osuuden 50 %:iin koko maan väkiluvusta 1970-luvun alkuun mennessä. Nopeimmin kasvavilla kunnilla ei Helsinkiä lukuun ottamatta, ollut valmiutta vastata tilanteen vaatimuksiin, ei tontteja asuntorakentamiseen eikä suunnittelijoita kaavoittamaan niitä. Rakennusliikkeet käyttivät tilannetta hyväkseen hankkimalla alueita sieltä, missä maa-alueita halvimmalla oli tarjolla ja laadittamalla niille suunnitelmat. Luotiin erityinen aluerakentamisen menettely, jossa kunta lupasi kaavoittaa tietyn kerrosalamäärän rakennusliikkeen omistamalle alueelle ja tämä vastavasti sitoutui rakentamaan asunnot, palvelut ja kunnallistekniikan sovitun aikataulun mukaisesti. Kunta saisi haltuunsa kadut, puistot ja julkisten rakennusten tontit. Nopean väestönkasvun alueilla, kuten Espoossa ja Vantaalla, pääosa asunnoista rakennettiin 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa aluerakentamissopimuksin. Alueet sijaitsivat enimmäkseen kaukana keskus- toista, mikä vauhditti kaupunkirakenteen hajoamista. Rakentamisen mittakaava kasvoi ja alueille rakennettiin lähes yksinomaan kerrostaloja.

1960-luvulta lähtien tavoitteena oli tehokas ja taloudellinen rakentaminen, kompaktikaupunki. Tässä tarkoituksessa tutkittiin erityisesti erilaisia ruutukorttelimalleja, joissa muuttujina olivat rakennuskorkeudet, rakennusten väliset etäisyydet, pihojen aurinkoisuus ja vapaa-alan määrä sekä liikenne- ja pysäköintiratkaisut. Näiden perusteella – ikään kuin tieteellisellä tarkkuudella – määräytyi myös ympäristön esteettinen laatu. Ajan henkeä ja tavoitteita kuvastaa hyvin 1960-luvun lopulla laadittu Vantaan Koivukylän suunnitelma. Kyseessä oli kunnianhimoisen hankkeen noin 20 000 asukkaan ja 4 500 työpaikan kaupunkimaisen asuinalueen rakentamisesta Rekolan rautatieaseman tuntumaan. Suunnitteluorganisaatio pyrki vastaamaan haas-

teeseen uudensuunnittelumenetelmin. Kaupunkirakenteen eri osatekijöille laadittiin lukuisia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, joista parhaiksi arvioidut yhdistettiin kokonaisuudeksi ruutuverkon puitteissa.

Kompaktikaupunkien rakentamiskaudella niin alueiden koko kuin rakennusten korkeudetkin kasvoivat merkittävästi.

Kompaktikaupungeille asetettiin esteettisiä ja sosiaalisia päämääriä. Niitten toteutumista vaaransivat alueiden eristyneisyys sekä liiketaloudelliset tavoitteet. Suunnitteluperiaatteet olivat rationaalisia: talo-, julkisivu- ja asuntotyyppien toisto on edullista teollisen rakentamistavan takia. Kaupunkielämän synty edellyttäisi kuitenkin rakentamistehokkuuden lisäksi toiminnallista monipuolisuutta ja laadukas ympäristö maisemasuunnittelua. Kompaktikaupunkialueiden suunnittelua hallitsi rationaalisuuspyrkimys, joka saattoi johtaa asuinympäristön yksipuolistumiseen.

Tiiviiden kerrostaloalueiden suunnittelu jatkui 1970-luvun ajan. Rakentamisen huippu oli vuosikymmenen puolivälissä, jolloin vuotuinen tuotanto oli suurimmillaan. Rakentaminen alkoi kuitenkin vuosikymmenen lopulla hiipua taloudellisen laskukauden seurauksena, mikä antoi mahdollisuuden hengähtää, arvioida mennyttä sekä pohtia rakentamisen ja suunnittelun tulevaisuutta.

Asuinalueiden suunnittelua ja toteutusta koskeva keskustelu sai 1960-luvun lopulla yhteiskun-

Kuva 26. Jyväskylän Kuokkalan kaupunkitilallisesti rikas suunnitelma pohjautuu arkkitehtuurikilpailun voittaneeseen ehdotukseen. (Lähde: Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria)

takriittisiä sävyjä. Tätä vauhditti uuden suunnittelijasukupolven astuminen kuntien kasvaviin suunnitteluorganisaatioihin. Kaupungin pirstoutunutta yhdyskuntarakennetta ja asuinalueiden tehokkaasti tuotettua rakennuskantaa oli tilaisuus arvioida ja samalla pohtia suunnittelun vaikutuksia asukkaiden jokapäiväiseen elämään. Erilaisia asukas- ja ympäristöliikkeitä syntyi ja ne nousivat perinteisten kaupungin-osayhdistysten rinnalle yhdyskuntasuunnittelun vaikuttajiksi ja ympäristön laadun valvojiksi. Koska kerrostalotuotannon suuntaa ei pystytty käden käänteessä muuttamaan, ryhtyivät kuntien suunnitteluvirastojen arkkitehdit laatimaan asemakaavoja, joilla pyrittiin ohjaamaan asuinalueiden rakentamista aiempaa yksityiskohtaisemmin. Samaa tarkoitusta palvelivat erilaiset kortteli-, väri-, materiaali- ja isotutussuunnitelmat, joilla usein täydennettiin asemakaavoja kunnan omistamilla alueilla.

Myös esteettiset ympäristöihanteet muuttuivat. Yleispätevän ruutuverkon asemesta pyrittiin omaleimaisiin ja ympäristöstään kasvaviin alueisiin, joiden tilarakenteessa olisi juuri kyseiselle paikalle ominainen perusajatus. Kompaktikaupungin jälkeen tavoitteeksi tuli kokonaisuutena yhtenäinen, mutta yksityiskohdissaan

vaihteleva, aiempaa pienimittakaavaisempi kaupunkikuva. Rakennusten julkisivuissa tiili korvasi usein betonin. Erityistä huomiota kiinnitettiin lisäksi pihojen ja liikennealueiden huolittuihin järjestelyihin.

Kunnallisten suunnitteluresurssien lisääminen ja -käytäntöjen kehittäminen, rupesivat näkemään pienempien kaupunkien kaavoituksessa. Esimerkiksi Jyväskylän Kuokkalan (Juhani Boman 1979) kaupunkitilallisesti rikas suunnitelma pohjautuu arkkitehtuurikilpailun voittaneeseen ehdotukseen. Alue alkoi rakentumaan 1980-luvulla.

Muuttoliike kaupunkeihin hidastui. Suurten, luonnonympäristöön rakennettavien lähiöalueiden suunnittelu näytti 1980-luvulla olevan ohi. Kaupunkien yleissuunnittelussa nousivat tavoitteiksi kaupunkirakenteen eheyttäminen ja puolivalmiiden alueiden täydentäminen. Lähiöiden asuntojen ja asuinympäristön sekä sosiaalisten olosuhteiden parantaminen käynnistettiin valtiovallan aloitteesta. Sammonlahdessa taas ympäristöön oli jo rakentunut Teknillinen korkeakoulu sekä sen ansiosta asuinalueita. Näille oli saatava kattava palvelukeskittymä.

1960–1970-lukujen kerrostaloympäristöjä syytettiin yksipuolisesti sovelletun funktionalismin tuotteiksi. Maahan rantautui postmodernismi, joka elvytti arkkitehtonisia arvoja, kuten arkkitehtuurin paikallisten lähtökohtien ja rakentamisperinteen kunnioittamista, arkkitehtuurin historian arvostusta sekä arkkitehtuurin ja ihmisen vuorovaikutuksen ymmärtämistä.

Postmodernismi vaikutti kaupunkisuunnitteluun, muttei laajasti asemakaavoitukseen. Sen keinovalikoimassa korostuivat täsmällisesti rajatut kaupunkitilat, kaupunkirakenteen perinteinen hierarkia sekä rakennusten ja kaupunkitilojen erilaisuus ja värikkyys. Esimerkiksi Helsingin Pikku Huopalahden asemakaava, jonka laati Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 1979–1986, on postmodernismin lippulaiva niin asemakaavallisesti kuin rakennetulta ympäristöltään. Värikäs arkkitehtuuri ja yksilölliset paikat luovat monipuolista ja ainutkertaista ympäristöä perinteisen kaupunkirakennustaiteen keinoin postmodernismin hengessä. Asemakaava on orgaaninen eikä yksikään tontti ole naapurinsa kanssa samanlainen. Myös toteutuksessa muotojen ja värien määrä on suuri ja betonielementtitekniikka on näyttänyt joustavuutensa.

SAMMONLAHDEN ALUEKESKUS

Sammonlahden aluekeskus on lyhyen ajan sisällä 1980-luvulla rakentunut punatiilinen kokonaisuus. Seuraavassa on lyhyesti selvitetty alueen rakentumista, aikakauden tyyllisuuntausta Postmodernismia sekä alueen nykytilaa.

Postmodernismi arkkitehtuurissa

Postmoderni, samoin kuin suuntausta, tyyliä tai uskomusjärjestelmän kaltaista aatesuuntaa merkitsevä johdos *postmodernismi*, viittaavat *post*-etuliitteidensä myötä johonkin modernin aikakauden tai modernismin jälkeiseen tai niitä seuraavaan ilmiöön.

Seuraavassa käsitellään postmodernismin tyyllisuuntaa ja ohessa olevaan kuvitukseen on kerätty kohteita lähinnä postmodernismin aikakauden punatiiliarkkitehtuurista, jotta voidaan nähdä yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia Sammonlahden rakennusten ja muun suomalaisen arkkitehtuurin välillä. Näin Sammonlahden arvoja voidaan peilata kansalliseen punatiiliseen postmodernismiin.

Postmodernismi sai alkunsa vastareaktiosta. Se korosti ilmaisunvapautta ja puhuttelevuutta ja pyrki irti kaavamaiseksi muuttuneesta, oman uudistusmielisen ideologiansa ja arkkitehtuurin merkitysulottuvuuden unohtaneesta modernismista. Alkuun postmodernismia pidettiin suomalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa kiinnostavana uutena arkkitehtuurin kehitysaskeleena, mutta varsin pian, jo 1979–80, siihen alettiin suhtautua myös vakiintuneita arkkitehtuurikäsitteitä uhkaavana muoti-ilmiönä. Julkisessa keskustelussa jyrkästi torjuttu postmodernismi sulautettiin kuitenkin vähitellen osaksi uudistettua modernismia ja ihanteellista uutta rakennustaidetta. Postmodernistinen arkkitehtuurityyli ja etenkin sen äärimuotoihin kuulunut klassistinen arkkitehtuuri-ilmaisu koettiin varsinkin osassa arkkitehtikuntaa vieraaksi. Sen sijaan postmodernistiset teemat, kuten ihmisläheisyys, miljöökysymykset, paikan hengen ja paikallisen rakennusperinnön vaaliminen tai tunnelmaan ja merkitykseen liittyvät seikat, toivotettiin tervetulleiksi ja valjastettiin uudistamaan pysähtyneeksi koettua 1970-luvun arkkitehtuuria.

Kuva 27. Arkkitehtien Raili ja Reima Pietilän suunnittelema Dipoli valmistui vuonna 1966 ja poikkesi arkkitehtuuriltaan vallalla olleesta modernismista aiheuttaen aikanaan valtavan polemiikin ”oikeasta” arkkitehtuurista. Rakennuksessa ei ole näkyvissä selkeitä postmodernismiin viittaavia tyylilainoja, kuten väri-ilottelua tai historiallisia tyylilainoja, mutta se oli vastaisu nimenomaan niukalle pelkistetylle modernismille. (Kuva: <https://www.aalto.fi>)

Arkkitehtuurissa postmodernismi on tunnistettu omaksi tyyliunnnaksi, jota on ilmentänyt koristeellisuuden ja leikillisyyden paluu, vastakohtana modernille funktionalismille ja konstruktivismille, joka oli vallalla erityisesti 1960- ja 70-luvuilla, jolloin arkkitehtuurissa vallitsi voimakas modernistinen traditio (mm. pelkistys, rationalismi, kurinalaisuus ja lisäksi teollinen tuotanto, joka yksipuolisti arkkitehtuuria). Tätä vasten postmoderni reaktio oli nähtävissä selkeästi. Arkkitehtuuri-piireissä kiisteltiin nk. vakavasti otettavan modernismin ja ”populistisemmän” postmodernismin välillä. Osa arkkitehtikunnasta piti vastakkainasettelua vakavasti otettavan ja syvällisen rakennustaiteen sekä huolettoman ja pinnallisen populismin välisenä kamppailuna, jossa modernismin perintö oli uhanalainen ja modernismi vaati määrätietoista puolustamista. Anni Vartolan Aalto yliopistolle tekemän väitöskirjan mukaan osa arkkitehdeista suhtautui postmodernismiin ei-toivottavana, suomalaisen arkkitehtuurin perintöä uhkaavana amerikkalaisperäisenä muoti-ilmiönä.

Kuva 28. Olarin kirkko Espoossa on arkkitehtien Simo ja Käpy Paavilaisen suunnittelema tiilikirkko (kilpailu 1976, valmistunut 1981). Sen julkisivussa voidaan nähdä mm. vanhojen kirkkojen tukirakennelmia muistuttavat pilasterit ja linnamuurien aiheita. Samantyyppistä linnamuurin yläaukosta on nähtävissä myös Sammontorin ulkokehällä. (Kuva: <https://www.espoonseurakunnat.fi>)

Perinteisen, vakiintuneeksi koetun modernismin ja moniarvoisemman, ekspressiivisemmän ja kokeellisemman arkkitehtuurikäsitteiden väliseen kiista syntyi Suomessa jo vuonna 1966, kun

Reima ja Raili Pietilän suunnittelema Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan rakennus Dipoli valmistui Espoon Otaniemeen. Osa arkkitehtikunnasta tuomitsi rakennuksen tyyliettömänä ja hyvän maun vastaisena. Toiset taas puolustivat rakennuksen moni-ilmeisyyttä, kauneutta ja luonnonläheisyyttä, pitäen rakennusta suomalaisen arkkitehtuurin mestariteoksena, jota rakennus nykyisin varsin yksiselitteisesti onkin.

Postmodernismin kantavia arvoja, joita on käytetty sittemmin uuden 1990-luvun modernismin puolustamisessa, olivat mm. arkkitehtuurin paikallisten lähtökohtien ja paikallisen rakentamistradition kunnioittaminen, arkkitehtuurin historian arvostaminen voimavarana sekä arkkitehtuurin merkityksen, kuten inhimillisten tunteiden, kokemuksellisuuden, muistikuvien ja elämyksellisyyden ymmärtäminen, osana arkkitehtuurin ja ihmisen välistä vuorovaikutusta.

Postmodernistisessa ajattelussa etenkin historia, urbaanin yhteisöllisyyden kysymykset, rakentamisen etiikka ja ekologia, kehon ja muistin merkitys arkkitehtuurikokemuksessa, arkkitehtuuri kielenä sekä arkkitehtuuriin ja arkkitehtikulttuuriin liittyvät valtajärjestelmät, nousevat arkkitehtuurikeskustelun pääaiheiksi. Toinen merkittävä ajatus postmodernismissä oli arkkitehtonisen muodonannon perusteet. Osin arkkitehtuuri ajateltiin kielen kaltaisena merkkijärjestelmänä, jolloin arkkitehtonista merkitystä voidaan alkaa rakentaa tietoisesti esimerkiksi historiallisilla lainoilla, yksityiskohtien muotoilulla ja materiaalivalinnoilla. Kapiteelit, pilasterit, medaljongit, pyöreät ikkunat, värikkyyys, ornamenttiikka ja sokkelikerroksen vaakaraidoitus olivat vain yksittäisiä aiheita postmodernistisessä arkkitehtuurikielessä, mutta tunnistettavia osia, joiden avulla rakennukset voidaan helposti tunnistaa jälkikäteen aikansa edustajiksi.

Kuva 29. Hervannan liikekeskuksen suunnittelivat punatiilestä plastisine muotoineen arkkitehdit Raili ja Reima Pietilä. Liikekeskus ja vapaa-aika- ja seurakuntakeskus valmistuivat vuonna 1979 ja toimintakeskus vuonna 1989. Kohde on nykyisin osa valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. (Kuva: <http://www.rky.fi>)

Postmodernistista arkkitehtuuria on käsitelty muutamissa tutkimuksissa ja Tampereen teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin osaston vuonna 1991 julkaisemassa, yhdyskuntasuunnittelun alaan kuuluvassa, arkkitehti Helena Ylisen tutkimuksessa Postmodernismi, dedifferentiaatio, arkielämän estetisointia Tampereella, lähestytään postmodernismia ennen kaikkea globaalin kulttuurin ilmiönä. Tutkimus esittää, että postmodernismin keskeisimpiä piirteitä ovat taiteen ja arkielämän rajan poistaminen, hierarkian romahdus korkea-, massa- ja populaarikulttuurin välillä, tyylien sekalaisuus, parodia, pastissi, ironia ja leikkillisuus, kulttuurin pinnallistuminen, taiteen tuottajan arvostuksen lasku sekä oletus, että taide voi olla vain toistoa.

Arkkitehtuurin alalla postmodernismi näkyy muun muassa muuttuneessa tavassa puhua rakennuksista tuotteina, kasvaneena huomiota herättävien, omaperäistä ilmettä antavien rakennusten määränä kaupungeissa, arkkitehtuurin kaupallistumisena (suunnitelmien markkinakilpailun kasvuna), tuottajien ja tilaajien välisen taloudellisen riippuvuussuhteiden kasvuna, erilaisten tilatyyppeiden liudentumisena eli ns. 'kynnystilan' lisääntymisenä sekä superstar-arkkitehtikunnan syntyminenä. Ylinen määrittelee postmoderniteetin moderniteettia vastaavaksi ajanjakson ilmaisuksi, jolla tarkoitetaan uutta jälkiteollista ajanjaksoa: toisen maailmansodan jälkeistä kapitalistista vaihetta.

Sammonlahden aluekeskuksen merkkirakennusten voidaan katsoa kuuluvan nk. myöhäispostmodernismiin, jossa on selvästi nähtävillä Mario Botta -henkistä sylinterigeometriaa ja tiilijulkisivua, jotka olivat Suomessa varsin suosittuja aiheita 1980-luvun arkkitehtuurissa. Lisäksi detaljoinnissa on viitteitä varsinaiseen postmodernismiin, mutta kokonaisuudessa ei niin vahvoja tyylilainoja historiasta, kuin osassa postmodernistista arkkitehtuuria on ollut. Myös väriyty on pienillä osin postmodernistisiin pastellisävyyhin viittaavaa, mutta näitäkin väriläiskä on vain muutamain paikoin.

Sammonlahden aluekeskus on saman ajan kokonaissuunnitelma, kuin Arkkitehtuuritoimisto Kouvo & Partasen suunnittelema Kankaanpään virastokeskus, joka valmistui vuonna 1992. Kankaanpään virastokeskus on ensimmäinen vaihe Kankaanpään kaupungintalon ympäristön eheyttämissuunnitelmassa ja se on osa vuonna 1988 alueesta järjestetyn arkkitehtuurikilpailun voittaneen ehdotuksen yleissuunnitelmaa. Kankaanpään virastokeskusrakennus koostuu poliisin ja oikeuden tiloista istuntosaleineen, sosiaalitoimistosta, tullitoimistosta ja liiketiloista. Sen kokoavana keskuksena toimii suuri sylinterimäinen keskusmassa, jossa sijaitsee talon korkea sisääntuloaula. Sen eteen muodostuu alueen sisään-tuloaukio. (Kuva: <http://www.kouvo-partanen.fi>)

Kuva 30. Arkkitehtuuritoimisto Kouvo & Partasen suunnittelema Kankaanpään virastokeskus oli kilpailuvoitto vuodelta 1988. Rakennus valmistui vuonna 1992. Rakennus on ensimmäinen vaihe Kankaanpään kaupungintalon ympäristön eheyttämissuunnitelmassa ja se on osa vuonna 1988 alueesta järjestetyn arkkitehtuurikilpailun voittaneen ehdotuksen yleissuunnitelmaa. Rakennus koostuu poliisin ja oikeuden tiloista istuntosaleineen, sosiaalitoimistosta, tullitoimistosta ja liiketiloista. Sen kokoavana keskuksena toimii suuri sylinterimäinen keskusmassa, jossa sijaitsee talon korkea sisääntuloaula. Sen eteen muodostuu alueen sisään-tuloaukio. (Kuva: <http://www.kouvo-partanen.fi>)

Kuva 31. Kankaanpään virastotalo kaupungintalon naapurissa on vuodelta 1992. Virastokeskuksen suunnittelusta järjestettiin kutsukilpailu vuonna 1988 ja rakennus toteutettiin kilpailun voittaneen Arkkitehtuuritoimisto Kouvo & Partasen suunnitelman pohjalta. Rakennus on luokiteltu Kankaanpään keskustan osayleiskaavatyön kulttuuriympäristön arvotuksessa maakunnallisesti arvokkaaksi moderniksi arkkitehtuuriksi. (Kuva <https://www.kankaanpaa.info>)

liiketiloista. Sen kokoavana keskuksena toimii suuri sylinterimäinen keskusmassa, jossa sijaitsee talon korkea sisääntuloaula. Sen eteen muodostuu alueen sisääntuloaukio.

Kuva 33. Viistoilmakuva Sammonlahdesta. Vasemmassa alakulmassa terveysasema, keskellä Sammontori ja kirkko. Vasemmassa reunassa liikuntahalli ja koulu. Palvelutalo on rakenteilla. (Lappeenrannan museot / Scanfoto / Finna.fi)

Kuva 32. Viistoilmakuva Sammontorin ympäristöstä. Kuvassa Sammontori, jonka matalassa siipiosassa on T-market Ruokasampo. Päiväkoti oli alueen ensimmäinen rakennus ja näkyy kuvan oikeassa alakulmassa. Kirkko näyttää uudelta ja palvelutalo on rakenteilla kuvan vasemmassa alakulmassa. (Lappeenrannan museot / Scanfoto / Finna.fi)

Sammonlahdessa sylinterimäistä muotoa on toistettu näyttävästi kolmessa alueen merkkirakennuksessa: Sammontorin liikekeskuksessa, kirkossa ja yläasteen koulussa. Yhdessä ne muodostavat tunnistettavan aluekokonaisuuden, jossa merkkirakennuksilla on tunnistettava muoto ja yhtenevä arkkitehtuuri. Rakennukset sijoittuvat keskenään samalle akselille, joka alkaa Sammontorin liikekeskuksen toriaukeasta, jatkuen kirkon kaakkoispuolitse aina päiväkodin ja koulun ohi kohti puistovyöhykettä. Alueen selkärankana on ollut koillis-lounaissauntainen ja sitä kohtisuoraan risteävä, osin torimaiseksi ajateltu jalankulkuvyöhyke, jonka varrelle palvelut sijoittuvat. Autoliikenne on jäänyt tämän alueen laidoille, eikä alueen läpi kulje yhtään katuautoa, vaan pelkästään kevytliikenne voi kulkea alueen läpi joka suuntaan ruutukaavaa noudattaen. Myös asuinrakennusten kortteleille on usealle tontille osoitettu yhteisiä auto-

paikkojen korttelialueita, jotka sijoittuvat asuinkorttelialueiden ulkolaidalle. Myös tämä ulko-
syöttöinen liikennejärjestelmä, jossa kevytliikenne suojattiin ja muodostettiin autottomia alueita turvallisen jalankulun varmistamiseksi, oli suosittu teema 1970-80 -lukujen aluesuunnitelmissa.

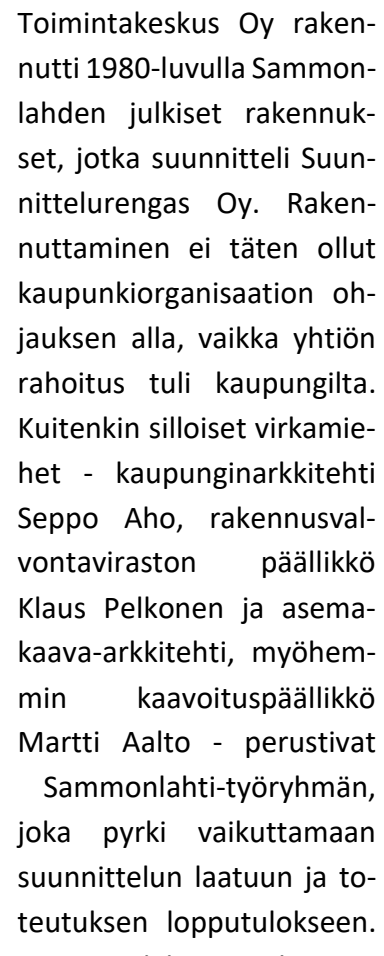
1960–1970-lukujen kerrostaloympäristöjä syytettiin yksipuolisesti sovelletun funktionalismin tuotteiksi; pelkistetyiksi ja karuiksi. Postmodernismi, joka elvytti arkkitehtonisia arvoja, kuten arkkitehtuurin paikallisten lähtökohtien ja rakentamisperinteen kunnioittamista, arkkitehtuurin historian arvostusta sekä arkkitehtuurin ja ihmisen vuorovaikutuksen ymmärtämistä, vaikutti kaupunkisuunnitteluun, muttei laajasti asemakaavoitukseen. Sen keinovalikoimassa korostuivat täsmällisesti rajatut kaupunkitilat, kaupunkirakenteen perinteinen hierarkia sekä rakennusten ja kaupunkitilojen erilaisuus ja värikkyyys. Nämä kaikki ovat selvästi nähtävissä Sammonlahden keskusalueen toteutuksessa.

Rakennuttajana Lappeenrannan Toimintakeskus Oy

Lappeenrannan kaupunki perusti Kourulan aluekeskuksen rakennuttamista varten 1970-luvun lopulla yhtiön nimeltä Kourulan Toimintakeskus Oy. Yhtiön nimi muutettiin myöhemmin Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:ksi.

Lappeenrannan Toimintakeskus Oy rakennutti ennen Sammonlahtea ainakin sekä Kourulan toimintakeskuksen että Skinnarilan toimintakeskuksen vuonna 1978. Skinnarilan toimintakeskukseen kuului alakoulu, päiväkoti ja liikerakennus. Etelä-Saimaan artikkelissa 31.3.1982 kerrotaan, että Toimintakeskus rakennutti koulun, koska koulun saamisella länsialueelle, sen kasvaneen asukasmäärän vuoksi, oli kiire ja koulun saaminen opetusministeriön rakennuslupamenettelyä noudattaen olisi vienyt liikaa aikaa. Valtion viranomaiset hyväksyivät koulutilat vuokratiloina. Kuitenkin valtiosuosainsäädännön muutoksen vuoksi kaupunki ei enää olisi myöhemmin saanut suoranaista valtiosuutusta vuokraan, joten kaupunki osti koulun omaksi, jotta valtiosuus olisi mahdollinen. Kouluhallitus määritteli koulun normaalihintaksi 1 884 512 markkaa, jolla hinnalla kaupunki koulun osti.

Lappeenrannan Toimintakeskus Oy ei kuulunut julkisen toimialan piiriin eikä sen tekemiä päätöksiä ja toimia alistettu varsinaisesti poliittiseen päätöksentekoon. Yhtiön toimintatapoja on käsitelty mm. sanomalehti Etelä-Saimaan sekä Helsingin sanomien artikkeleissa 1980- ja 90-luvuilla. Sammonlahden aluekeskuksen asemakaavamuutoksen yhteydessä vuonna 1983 todettiin Etelä-Saimaassa, että liike- ja yleisten rakennusten kortteleiden rakennuttaminen ja esisuunnittelu oli annettu Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:lle, joka antoi esisuunnittelun Suunnittelurengas Oy:lle. Suunnittelutyön edetessä eri tahojen muuttuneet vaatimukset edellyttivät asemakaavan muuttamista. Tässä yhteydessä mm. kymmenkerroksisesta tornitalosta alueen maamerkinä haluttiin luopua. Lappeenrannan toimintakeskuksen toimitusjohtaja ja yhtiön hallituksen puheenjohtaja, silloinen kaupunginjohtaja, olivat ajaneet asemakaavamuutoksen antamista Suunnittelurengas Oy:lle tavoilla, jotka aiheuttivat Etelä-Saimaan mukaan luottamusmiehissä ja virkamiehissä ”pahaa verta”. Kaupunginjohtaja oli ensin esittänyt kaupunginhallitukselle, joka oli esittänyt kaupunginvaltuustolle, että asemakaavan muutostyön valmistelu annettaisiin Suunnittelurengas Oy:lle. Edelleen esitettiin, että Suunnittelurengas Oy:lle maksettaisiin 230 000 markkaa mainitusta työstä. Esitys oli jo ehtinyt kaupunginvaltuuston esityslistalle, jossa sekä esitys että täysin erittelemätön palkkiosumma herättivät monissa luottamusmiehissä ihmetystä. Käytännössä järjestely olisi tarkoittanut sitä, että Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:n ja Suunnittelurenkaan välisen kaavoitussopimuksen maksajaksi olisi

ja arkkitehtuurille asetettiin korkealle. Julkisivumateriaaleina pidettiin etusijalla mm. puna-
tiiltä ja vaaleita rapattuja pintoja.

Yleiskuvaus aluekeskuksesta

Sammonlahden keskusta toimii Lappeenrannan läntisten osien alakeskuksena. Perinteisen keskusalueen muodostavat pääosin 1980-luvulla rakennetut keskusrakennukset, joihin lukeutuvat erityisesti Sammontorin kaupan ja palvelun tilat, kirkko, päiväkot, yläasteen koulu ja liikuntahalli. Näistä kirkko on valmistunut 1990-luvulla. Lisäksi alueella on muutamia liike- ja toimistorakennuksia, palvelukeskus ja Eksoten hyvinvointiasema. Keskeiset rakennukset ovat valmistuneet suhteellisen lyhyen ajan sisällä ja alue on arkkitehtuuriltaan yhtenäinen. Rakennukset edustavat 1980-luvun postmodernismista vaikutteita saanutta tyyliä, johon kuului punatiilen käyttö ja viittaukset historiallisiin aiheisiin. Alueen arkkitehtuurissa merkittävimpien rakennusten pääaiheista, punatiilen ja postmodernismin ohella, on pyöreän pohjakaavan muunnelmat.

Kuva 35 Sammonlahden julkiset ja palvelurakennukset viistoilmakuvassa. (Lappeenrannan kaupunki)

Alueen palvelut keskittyivät 1980-luvulla Sammonlahden aluekeskukseen, jossa on 1980- ja -90-luvuilla rakennettuja julkisia ja kaupallisia palveluita. Lisäksi kaupallisia palveluita on sijoitettu myöhemmin Sammonlahdenkadun pohjoispuolelle, jonne on muodostunut uusi kaupan alue päivittäistavara-kauppoineen. Uudet, 1980-luvun aluekeskuksesta erillään olevat päivittäistavara-kaupat ovat osaltaan vähentäneet perinteisen aluekeskuksen kaupallista vetovoimaa ja autioittaneet Sammontorin liikerakennuksen palvelutiloja.

Aluekeskuksen välittömässä läheisyydessä on pääosin kerrostalovaltaisia asuinalueita, mutta kävelyetäisyydeltä löytyy myös pientaloja. Lisäksi suuri määrä palveluita ja työpaikkoja sijoittuu Skinnarilanniemen kärkeen, aluekeskuksen pohjoispuolelle, Yliopistokampukselle sekä sen eteläpuoliselle IVH-kampukselle. 1980-luvun aluekeskuksen eli Sammontorin pohjois- ja luoteispuolella on mm. kaksi ruokakauppaa, sekatavarakauppa, pitserioita, palvelutalo, toimistotiloja sekä hyvinvointipalveluita tarjoavia yrityksiä. Aluekeskuksen kaakkois- ja lounaispuolella on kerrostalovaltaista asuinrakentamista. Saimaan ranta on noin 450 metrin päässä Sammontorista koilliseen.

Yksi merkittävimmistä asioista alueen rakenteessa on, että palvelukeskittymän liikenne on ajoneuvoliikenteelle nk. ulkosityöttöinen. Tämä tarkoittaa sitä, että aluekeskittymään ei ole suunniteltu autoille läpiajettavia yhtenäisiä katuja, vaan kadut päättyvät palvelukeskittymien laidoille tai asuinalueille. Myös ympäröivällä lähimmällä asuinalueella autot jätetään asuin-kortteleiden ulkolaidoille. Osaltaan tämä johtaa alueen vaikeahkoon hahmotettavuuteen ja osin sokkeloiseen vaikutelmaan, kun autolla liikkuja ei saa alueesta kokonaiskuvaa. Auto tulee jättää alueen reunoille ja keskusalueen lähestymissuuntia autoillen on pistokatuina vain muutamia. Näin esimerkiksi koulua tulee lähestyä matkan päästä, josta itse koulurakennusta ei edes ole selkeästi nähtävillä. Jalankululle ja pyöräilylle alue on taasen hyvin saavutettavissa ja ainakin periaatteessa turvallinen. Kevyenliikenteenyhteydet kulkevat alueen läpi kaikissa suunnissa ruutukaavan mukaan ja palvelut ja kohteet ovat helposti pyöräillen tai jalan saavutettavissa. Ajoneuvoliikenne tosin kulkee nykyisin paikoin myös kevyenliikenteenreittejä myöten, vastoin liikennemerkkejä, vaarantaen osin kevyttä liikennettä.

Kuva 37. Viistoilmakuva Sammonlahden aluekeskuksesta vuodelta 2020. Etualalla Skinnarilankatua ja Sammontori. Oikeassa laidassa päivittäistavarakaupat ja vasemmalla Eksoten hyvinvointiasema. (Lappeenrannan kaupunki)

Alueen maamerkinä toimii erityisesti pyöreä liike- ja palvelukeskus Sammontori, joka erottuu selvästi muista rakennuksista ja muodostaa alueen kaupunkikuvallisen keskipisteen. Rakennus muodostaa yhdessä kirkon tornin kanssa merkittävän kaupunkinäköymän saavuttaessa Sammonlahteen, sillä se näkyy pitkälle eri suuntiin, etenkin pohjoisen ja idän suuntiin, koska sen

edessä Skinnarilankadun varressa on suuri pitkä ja avoin puistoalue sekä sen lisäksi pysäköintialueet. Kaksikerroksinen rakennus on valmistunut vuonna 1988. Sammontorin rakennuksen keskelle jää julkinen toritila, Sammontori, jota ympäröi pyöreä, kattomuodoltaan amfiteatterimaisesti sisäpihalle laskeva rakennusmassa. Rakennuksen sisäpihalle johtaa pohjoisesta ja

Kuva 36 Sammontori etelän puolelta kuvattuna. Vasemmassa reunassa nousee kirkon torni.

idästä rakennuksen ylimmän kerroksen alittavat porttimaiset kulkureitit. Etelän ja lännen puolelta ympyrämuodosta on leikattu pois segmentti, joka avaa sisäpihan kohti kirkkoa ja päästää päiväaukeon sisäpihalle. Rakennuksen julkisivut ulkokehällä ovat punatiiltä. Sisäpihan puoli on pääosin ikkunapintaa ja metallirakenteita. Rakennukseen sijoittuu selvityksen tekohetkellä vuonna 2021 muun muassa kirjasto, nuorisotila ja matalampaan luoteeseen suuntautuvaan siipiosaan sekatavarakauppa. Suuri osa tiloista on tyhjiällä. Liike- ja palvelurakennuksen takana oleva kirkontorni näkyy kaukomaisemassa hyvin, liittyen kauempaa katsottaessa nimenomaan Sammontorin palvelurakennukseen. Vasta toritilassa hahmottaa takana kohoavan kirkon, johon torni liittyy.

Kuva 38 Sammonlahden kirkko kuvattuna idän puolelta. Oikealla kirkontorni ja Sammontorin liike- ja palvelurakennus. Kirkon vasemmalla puolen on päiväkotia. (Lappeenrannan kaupunki)

Kirkkoa lukuun ottamatta Sammonlahden julkiset rakennukset suunnitteli Suunnittelurengas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen.

Vuonna 1992 valmistunut Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojala Oy:n suunnittelema kirkko toistaa viereisen liikekeskuksen punatiilimateriaalia ja pyöreitä muotoja. Tiilipintaishessa kirkossa on umpinaiset, pieni-ikkunaiset seinät ja korkea kapea

torni. Kirkkosali on pyöreä ja alttari sijaitsee seurakunnan keskellä. Kirkkosaliin liittyvät matalampana siipinä seurakuntasali ja kirkkoherranvirasto.

Kuva 39 Vasemmanpuoleisessa kuvassa Sammonlahden seurakuntakeskuksen pohjoispuoli, jossa rakennuksen pääsisäänkäynnit. Oikeanpuoleisessa kuvassa kirkon alttari.

Tässä selvityksessä keskitytään tarkemmin Sammonlahden koulurakennukseen, päiväkotiin sekä liikuntahalliin, joita käsitellään sekä aluekokonaisuuden osana, mutta myös erilliskohteina. Myös alueen keskusrakennuksena toimivaa Sammontorin liike- ja palvelurakennusta on käsitelty erillisenä yksittäiskohteena sen merkittävyyden vuoksi.

Taulukko 1. Taulukossa Suunnittelurengas Oy:n suunnittelemat, Sammonlahden julkiset rakennukset suunnittelu- ja toteutusjärjestyksessä.

Rakennus	Lupakuvien päiväys	Lupa hyväksytty rakennuslautakunnassa
PÄIVÄKOTI ja talonmiehen asunto -talonmiehen asunto, iv-kanavat	31.1.1983	13.9.1983 29.5.2009
TOIMISTOTALO SAMMONLAHTI	12.11.1984	4.12.1984
TERVEYSKESKUS Sisätilamuutoksia	29.3.1985 2003	28.5.1985
SAMMONTORI -laajennus luoteen puolelle	31.3.1987 15.2.1991	16.6.1987 / 18.7.1989 26.3.1991 27.10.1992 18.9.1998
YLÄKOULU -muutos talonmiehenasunnosta opetustiloiksi	11.2.1988 28.4.2006	17.5.1988
LIIKUNTAHALLI	11.2.1988	30.8.1988
KIINT. OY SAMMONPIHA	8.5.1989	11.7.1989
VANHUSTENHUOLLON KESKUS	26.10.1990	18.12.1990

Maanomistus

Pääosa alueesta on Lappeenrannan kaupungin omistuksessa.

Kuva 40. Lappeenrannan kaupungin maanomistus on merkitty karttaan vihreällä. Kaupunki omistaa pääosan alueen maasta ja mm. Sammontorin, Hyvinvointikeskuksen, koulun, päiväkodin ja liikuntahallien maapohjan. Keskeisellä alueella vain kirkon tontti ei ole kaupungin omistama, vaan Lappeenrannan seurakuntayhtymän. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap-karttapalvelu)

Sammonlahden aluekeskuksen suunnitellut Suunnittelurengas Oy

Sammonlahden aluekeskuksen 1980-luvulla rakennetut julkiset rakennukset on kirkkoa lukuun ottamatta suunnitellut konsulttitoimisto Suunnittelurengas Oy. Suunnittelutoimisto Suunnittelurengas Oy toimi laajasti rakennussuunnittelun alalla. Toimistoon sisältyi eri insinöörialojen lisäksi Suomen suurin arkkitehtitoimisto. Suunnittelurenkaan historia ulottuu alkuun edistysmieliseen osuusliiketoimintaan.

Seuraavassa on kuvattu yhtiön historiaa ja lähtökohtia edistysmielisessä osuuskauppaliikkeessä sekä muutamia töitä. Lähteenä on käytetty Lappeenrannan kaupungin rakennusvalvonnan rakennuslupakuvia, Wikipediaa, Aino Niskasen kirjaa ”Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurista” sekä muuta hajanaista tietoa, mitä on internetistä ja kirjoista löytynyt. Yhtiötoiminnan loppumisesta oli saatavilla kahdenlaista tietoa eikä sitä pystytty tätä selvitystä varten varmentamaan.

Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK

Edistysmielinen osuustoiminta oli oma nimitys niille, lähinnä Suomen kaupunkien työväestöstä koostuneille osuuskaupoille, jotka erosivat Yleisestä Osuuskauppojen Liitosta vuonna 1916 ja perustivat Osuusliike Elannon johtamana omaksi aatteelliseksi keskusjärjestykseen **Kulutusosuuskuntien Keskusliiton (lyhenteenä KK)**. Lisäksi edistysmieliset osuuskaupat eli osuusliikkeet erosivat seuraavana vuonna Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnasta (SOK) ja perustivat keskuskaupakseen **Suomen Osuustukkukaupan (lyhenteenä OTK)**. Osuusliikkeitä oli enimmillään 129. Järjestäytyminen yhtenäiseksi kaupparyhmittymäksi, **E-liikkeeksi** tapahtui vuonna 1964. Kullakin osuusliikkeellä oli oma säästökassa ja joillakin myös omaa tuotantollista toimintaa, kuten leipomo ja meijeri, varsinkin alkuvaiheessa. Lisäksi osana edistysmielistä osuustoimintaa olivat rakennusteollisuudessa Haka (alkuun Helsingin Asuntokeskus-kunta), vakuutusosalalla Kansa sekä kirjakustantamo Tammi. E-osuusliikettä pidettiin vahvasti vasemmistolaisena osuusliikkeenä. KK oli aatteellinen ja organisatorinen keskusjärjestö, joka ohjasi edistysmielisen osuuskauppaliikkeen yleistä osuuskauppapolitiikkaa sekä harjoitti osuuskaupallista valistus- ja kasvatusta sekä tilintarkastus- ja neuvontatoimintaa. Se huolehti myös osuuskauppaliikkeen työntekijöiden ammattikasvatuksesta. KK:lla oli mm. omat insinööri- ja arkkitehtiosastot sekä suunnittelua että rakentamista varten. KK:n organisaatio oli vuoden 1965 SKDL:n liittoneuvoston kokouksessa vahvistettu seuraavanlaiseksi:

- asunto-osasto (asuntotuotantoa koskevat asiat ja asuinrakennusten suunnittelu, oma arkkitehtiosasto),
- arkkitehtiosasto (tavaratalojen, myymälöiden ja tuotantolaitosten suunnittelu),
- insinööriosasto (rakenne- ja teknillinen suunnittelu, urakointi ja konekauppa),
- kaupallinen osasto (konttoritarvikkeiden, paperikauppatavaroiden ym. tukkumyynti),
- lakiasiain osasto,
- maatalousasiain osasto (maataloustarvikekaupan edistäminen, neuvonta),
- neuvontaosasto (osuusliikkeiden liikkeenhoidollinen neuvonta ja tilintarkastukset),
- valistusosasto (jäsensuhteet, myymäläneuvosto, Naiset Mukaan -toiminta, kotitalousneuvonta, nuorisotyö)
- opinto-osasto (työntekijöiden ja toimihenkilöiden ammattikasvatus), johon kuuluvat kirjeopisto sekä sisäoppilaitoksena toimiva osuuskauppakoulu.

Haka-yhtymät olivat asuntorakennustoimintaa harjoittavia osakeyhtiöitä tai osuuskuntia. Niiden perustajia olivat paikalliset osuusliikkeet, yksi tai useampi keskusjärjestö (KK, OTK, Kansa) sekä usein myös kunta. Eräissä Haka-yhtymissä oli mukana myös yksityisiä teollisuusyrityksiä. Haka-yhtymillä ei ollut omaa keskusjärjestöä, mutta eräänlaisena keskuselimenä toimi KK:n asunto-osasto, joka myös suunnitteli rakennukset Haka-yhtymille.

Asuntopolitiikan yleistä suuntaa edistysmielisessä osuuskauppaliikkeessä ohjasi KK:n asunto-neuvosto. Haka-yhtymiä oli perustettu maan eri paikkakunnille tavoitteena sosiaalinen asuntotuotanto yhdessä julkisen vallan kanssa. 1960-luvulla paikallisia Hakoja ryhdyttiin kokoaamaan läänin ja maakunnan aluetta vastaaviksi aluehakoiksi. Vuoteen 1982 mennessä rakennuttavien aluehakojen tuotantona oli valmistunut yli 50 000 asuntoa, joista suuri osa oli kerrostalovaltaisia vuokra-asuntoja.

E-osuusliikkeiden kannattavuus oli 1960-luvun puolivälistä lähtien jatkuvasti tappiollista, ja liikevaihto alkoi laskea edelleen 1970-luvun puolivälistä. Yksi pelastusyrityksistä oli Siwa-lähi-kauppaketjun kehittäminen 1980-luvun alussa. Vuonna 1983 E-liikkeessä tehtiin suurfuusio, jolloin kaikki osuusliikkeet suurinta Elantoa lukuun ottamatta yhdistyivät omistamansa OTK:n kanssa E-osuuskunta Ekaksi. Jo aiemmin samana vuonna KK:n nimi muutettiin muotoon *Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto*, jäseninään fuusion jälkeen siis vain Eka ja Elanto. E-osuuskunta Ekasta muotoutui vuonna 1987 Hakan ja Kansan mukaantulon jälkeen Osuuskunta Eka-yhtymä. Eka, Elanto, SOK ja Suomen Osuuskauppojen Keskusliitto perustivat Co-op Suomen Kuluttajaosuustoiminnan Liiton (KOL) vuonna 1992, jolloin KK lopetti toimintansa ja E-liike siirtyi historiaan. Eka-yhtymästä tuli Tradeka, joka myöhemmin luopui kokonaan vähittäiskaupasta.

Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosasto

Jussi Telaaranta käsittelee Turun yliopistolle tekemässään Pro gradu tutkielmassaan Osuuskaupafunktionalismia. Pro gradussaan hän on käsitellyt myös Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosastoa. Seuraava teksti on lähes suora lainausta kyseisestä tutkimuksesta, sen eri osioita yhdistellen ja lyhennellen. Lisäksi lähteenä on käytetty Aino Niskasen teosta Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurista.

Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosasto perustettiin vuonna 1923. Suurista arkkitehtinimistä Väinö Vähäkallio lienee KK:n osaston tunnetuimpia arkkitehteja. Hän nousi KK:n rakennusosaston johtoon vuonna 1928 ja oli johtajana vuoteen 1934. Vuonna 1928 osastolla oli töissä viisi arkkitehtia, kaksi rakennusmestaria sekä kaksi huonekalupiirtäjää.¹ Vuonna 1939 osastolla oli töissä jo 34 työntekijää, mutta silti siellä vallitsi työvoimapula.² Rakennusosasto suunnitteli rakennuksia eritoten KK:lle, Osuustukkukaupalle (OTK) sekä jäsenosuusliikkeille. Jäsenosuusliikkeistä suurin oli pääkaupunkiseudulla toimiva Elanto. Lisäksi tehtiin valistus-työtä sekä neuvontaa esimerkiksi kiinteistö- ja tonttiasioissa.

KK:n rakennusosastolla alettiin kehitellä ruotsalaisen KF:n tapaan omia tyyppimyymlöitä 1930-luvulla. Rakennukset olivat pääosin puusta tehtyjä, erikokoisia myymälän, varaston ja myymälänhoitajan asunnon yhdistelmiä, jotka oli tarkoitettu rakennettaviksi maaseudulle ja esikaupunkeihin. Niskasen kirjan mukaan vuosina 1933–1940 rakennettiin 124 tyyppimyymlää. Varsinaisten standardimyymlöiden sopivuudesta maaseudulle käytiin keskustelua edistysmielisessä osuuskauppaliikkeessä ja jäsenosuuskaupat kritisoivat mm., ettei pienemmän

¹ Niskanen Aino; Osuusliike rakentaa

² Niskanen Aino; Osuusliike rakentaa

myymälätyypin (A-tyypin) varastoon mahtunut kuin ”sillitynnyri pystyyn” eikä pukuhuoneeseen ”kuin puoli syliä halkoja”. Maaseudulla tarvittiin isot varastot maataloustuotteita varten eikä pienin standardimyymästä vastannut kovin hyvin paikallisia tarpeita.³

KK:n arkkitehtiosaston tuotanto oli 1960-70-luvuilla sekä määrältään että rakennustyypeiltään varsin laaja. Aika oli ”määrän arkkitehtuuria”, jossa uudet rakennustyytit suunniteltiin toteutettaviksi modernilla rakennustekniikalla, uusien materiaalein. 1960-luvun alussa osastolla työskenteli parhaimmillaan 40 henkeä. KK:n arkkitehtiosastolla piirrettiin kaikki E-liikkeen suurimmat tavaratalot, marketit, myymälät ja varastot. Muun muassa ostoskeskuksia syntyi Helsingissä Kontulaan ja Karakallioon ja toimintakeskuksia (aluekeskuksen nimitys tuohon aikaan) Joensuuun, Kokkolaan, Valkeakoskelle ja Poriin. KK:n arkkitehtiosasto siirrettiin vuonna 1974 suoraan OTK:hon teknisen johtajan, Lennart Kiven, alaisuuteen.

KK oli tiiviisti kytköksissä rakennusliike Hakan (alkuun Helsingin Asuntokeskuskunta) kanssa ja KK:n asunto-osastolla sekä suunniteltiin rakennuttavien aluehakojen tilaamat rakennukset että hoidettiin rakennuskohteiden rahoituskysymyksiä. Aino Niskasen kirjan Osuusliike rakentaa, mukaan KK:n asunto-osasto oli 1970-luvulla uranuurtaja ns. toimintakeskusidean (eli aluekeskusten) kehittämisessä. Suomalaiseen ilmastoon sopi järjestely, jossa sisäkadun varteen oli tuotu kaupallisten ja sosiaalisten palvelujen ohella tiloja harrastustoiminnalle. Kaikkialla tosin tuo katu ei ollut katettu, mutta yleisesti nimenomaan kevyelle liikenteelle suunniteltu ja autoton ympäristö. Näitä toimintakeskuksia Kulutusosuuskuntien Keskusliitto, myöhemmin Suunnittelurengas Oy, suunnitteli myös Lappeenrantaan ainakin neljä kappaletta: Kourulan, Skinnarilan, Hovinpellon ja Sammonlahden toimintakeskukset, joihin rakennettiin vähintään päiväkodit ja liiketiloja.

KK:lla oli myös oma insinööriosasto, jonka suunnitteluosastolla työskenteli parhaimmillaan noin 100 insinööriä ja tekniikkaa ja sen urakointiosastolla noin 25 rakennusmestaria ja useita insinöörejä. Rakenne-, sähkö- ja LVI-suunnittelijat olivat mukana kaikissa E-liikkeen suurimissa myymälä- ja varastohankkeissa sekä useissa teollisuuslaitos- ja hotelliprojekteissa. Hakan laajeneva asuntotuotanto työllisti lisäksi voimakkaasti. Vuonna 1974 urakointi siirtyi kokonaan Rakennuskunta Hakalle insinöörisuunnittelun jatkuessa entisen tyyppisenä. Vuonna 1977 insinööri- ja asunto-osastoista yhdistettiin suunnitteluosasto, joka käytti aputoiminimeä Suunnittelurengas KK. KK:n ja OTK:n arkkitehti- ja insinöörisuunnittelu yhdistettiin vuonna 1982 OTK:n tytäryhtiöksi Suunnittelurengas Oy:ksi, jonka toimialaksi määriteltiin rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelu ja rakennustoimintaan liittyvä konsultointi.

Kun osuusliikkeet ja Osuustukkukauppa OTK sulautuivat E-osuuskunta Ekaksi vuonna 1983, syntyi uudelleenjärjestelyjen yhteydessä koko maan kattava aluejako, jossa osuusliikkeiden rakennusosastot korvattiin alueellisilla yksiköillä.

Osuuskaupat olivat 1930-luvulla edelläkävijöitä uuden arkkitehtuurin omaksumisessa. Jussi Telaaranta toteaa Pro gradussaan, että nykyisin samanlaista kunnianhimoa arkkitehtuurin suhteen on vaikea havaita. Osaltaan hänen mielestään tähän saattaa vaikuttaa oman rakennusosaston lakkauttaminen. SOK lakkautti rakennusosastonsa 1981 ja seuravana vuonna myös KK

³ Niskanen Aino; Osuusliike rakentaa

lakkautti arkkitehti- ja insinööriosastot. Tämän jälkeen suunnittelusta vastasi Suunnittelurengas Oy, jossa Sulo Savolainen jatkoi arkkitehtina ja arkkitehti Matti K. Mäkinen tuli ensimmäiseksi toimitusjohtajaksi. Suunnittelurengas Oy ei saanut aluehakojen hovisuunnittelijaa-asemaa, kuten oli KK:lla ollut, vaan aluehakat käyttivät osin myös paikallisia suunnittelijoita.

E-osuusliikkeen kulutusosuuskuntien keskusliiton suunnittelutoimiston pohjalle perustettiin vuonna 1982 **Suunnittelurengas Oy**, jolla oli pääorganisaation lisäksi useita arkkitehtitoimistoja ympäri Suomen. Suunnittelurenkaan englanninkielinen nimi oli Cooplan Consultants Ltd. Suunnittelurenkaan sisällä Oulun Studio nimettiin arkkitehtuurin huippuyksiköksi, joka voitti useita suuria suunnittelukilpailuita ja toteutti mm. Oulun Maikkulan uuden asuinalueen, jonka lisäksi Oulun kaupunki tilasi Oulun Studiolta päiväkodin ja koulujen suunnitelmat sekä seurakunta kirkon piirustukset. Vaikka rakennusliike Satolla ja YH:lla oli yleensä omat hovisuunnittelijansa, Maikkulassa Oulun Studio sai suunniteltavakseen paitsi YH-rakennuttajien, poikkeuksellisesti myös ”porvarileirin” Saton asuntokohteet. Konsulttitoimistot Suunnittelurengas ja Viatek yhdistyivät vuonna 1990. Helsingin Sanomien Talous-sivujen mukaan Eka-yhtymän Trendor-konserniin kuuluvan Suunnittelurenkaan osakekannasta 74 % siirtyi Viatekille. Suunnittelurenkaasta ja Viatekista oli ainakin tarkoitus muodostaa yhdyskuntasuunnitteluun ja talonrakennussuunnitteluun keskittyvä Viatek-IPT-Suunnittelurengas. Yhdistymisen aikaan Suunnittelurenkaan 184 työntekijästä 100 työskenteli arkkitehtisuunnittelussa. Toisten tietojen mukaan, joihin kuuluu mm. arkkitehti Sulo Savolaisen Rakennustaiteen seuralle kirjoittama artikkeli Pihlajamäen suunnittelusta, Suunnittelurengas meni konkurssiin 1990-luvun lamassa. Joka tapauksessa liiketoiminta siirtyi Viatek Oy:lle, ilmeisesti konkurssin kautta, ja sitä kautta myöhemmin Ramboll Finland Oy:lle sen ostaessa Viatekin vuonna 2004.

1980-luvun alussa Suunnittelurengas Oy:ssä työskenteli noin 180 henkeä. Massasuunnittelun vaarat pyrittiin väistämään perustamalla pääorganisaation oheen studioita, joita johtamaan kutsuttiin nuoria lahjakkaita arkkitehteja. Aino Niskasen kirjan Osuusliike rakentaa, mukaan osittain tämän järjestelyn ansiosta Suunnittelurengas Oy alkoi menestymään arkkitehtuurikilpailuissa. Vuonna 1985 tehdyn tilaston mukaan kolme neljäsosaa kohteista oli suunniteltu muille kuin Suunnittelurengas Oy:n omistajille. Vuoden 1986 aikana Suunnittelurenkaan arkkitehtiyksikössä oli eri suunnittelu- ja toteutusvaiheessa yhtäkaa noin 6000 asuntoa. Suunnitelluista Cumulus-hotelleista vuonna 1985 valmistunut Turun Cumulus (suunnittelijoina arkkitehdit Kirsti Laukka ja Sulo Savolainen, rakentajana Rakennuskunta Haka) sai toisen palkinnon rakennusalan lehdistön järjestämässä kilpailussa Euroopan uusista hotelleista. Uusien kaupunginosien toimintakeskuksia liike- ja kunnallisine palveluineen Suunnittelurengas Oy suunnitteli 1980-luvulla ainakin Rantakylän Joensuussa, Sammonlahden Lappeenrannassa, Koivuhaan Kokkolassa ja Maikkulan Oulussa.

Kuva 41. Työväenmuseum Werstaan kokoelmien kuva, jonka kuvateksti kuuluu: "Suunnittelija. Rakennussuunnittelun alalla toimii Suunnittelurengas Oy, johon eri insinöörialojen lisäksi sisältyy maan suurin arkkitehtitoimisto" (Työväenmuseum Werstas)

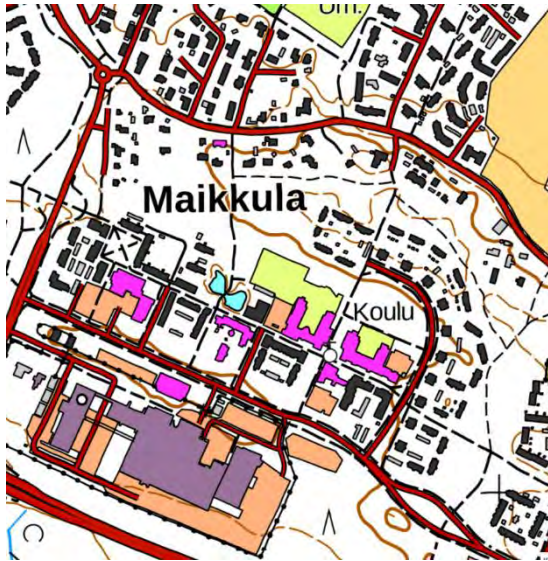
Sammonlahden hankkeissa Suunnittelurengas Oy:n toimitusjohtaja, arkkitehti Matti K. Mäkinen oli vahvasti mukana suunnittelussa arkkitehti Sulo Savolaisen rinnalla. Rakennussuunnittelu käynnistyi asemakaavan valmistuttua. Alueen alkuperäisen asemakaavan suunnitteli arkkitehti Olli Kivinen, jonka asemakaavaa Savolainen oli päässyt toteuttamaan jo vuonna 1959 Pihlajamäessä. Tuolloin asemakaavaa tehtiin yhteistyössä rakennuksia suunnittelevien arkkitehtien ja asemakaavaa laatineen Kivisen kanssa. Lappeenrannassa asemakaavaa muutettiin vielä ennen alueen suurimpien julkisten rakennusten rakentamista Lappeenrannan kaupungin omana työnä. Alueen rakennuttajana toiminut kaupunkiyhtiö Lappeenrannan Toimintakeskus Oy olisi antanut asemakaavamuutoksen Suunnittelurengas Oy:n tehtäväksi, mutta lopulta Lappeenrannan kaupunki hoiti kaavamuutoksen itse virkatyönä.

Joensuun Rantakylä on rakentunut pääosin ennen Sammonlahtea, mutta on samaan tapaan Sammonlahden kanssa lyhyen ajan sisään rakentunut lähiöiden aluekeskus, jonne suunniteltiin ruutukaavaan uudet julkiset-, liike- ja palvelurakennukset. Myös liikennejärjestelmä on ulkosyöttöinen ja kevyenliikenteen reitit kulkevat alueen sisällä. Suunnittelussa oli mukana myös Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ja rakennuttamisen malli oli samanlainen kuin Lappeenrannan Sammonlahdessa, Kourulassa ja Skinnarilassa, todennäköisesti myös Hovinpellolla.

Myös Oulun Maikkulassa on paljon samoja piirteitä kuin Sammonlahdessa. Alueen keskeiset julkiset palvelut ovat sijoittuneet Maikkulan keskukseen. Koulun ja päiväkodin lisäksi keskukseen toimii Maikkulan monitoimitalo (kirjasto, kuntalaisten olohuone), päivittäistavara-kauppa ja muita yksityisiä palveluita. Lisäksi on kirkko, jota Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ei ole suunnitellut. Vuonna 1995 valmistuneen kirkon on suunnitellut arkkitehtitoimisto Karhula & Rinne Ky. Liikenteeltään ulkosyöttöinen keskus pistokatuineen on rakentunut Maikkulanraitin varrelle ja Maikkulanraitti yhdistyy koko asuntoalueen tavoittavaan ja rakenteen sisäiseen kevyen liikenteen verkostoon.

Suunnittelurengas Oy ja etenkin sen edeltäjä Kulutusosuuskuntien keskusliitto toimi kiinteässä yhteydessä rakennusliike Hakan kanssa. Hakan konkurssi vuonna 1994 oli Suomen yrityshistorian suurimpia. Valvottavien saatavien arvo nykyrahassa oli 6 miljardia euroa ja Hakassa sekä sen omistamissa yhtiöissä oli 3 200 työntekijää. Hakan rakennushankkeita ryhtyi jatkamaan ruotsalainen Skanska, joka palkkasi käytännössä yrityksen koko johdon perustamaansa tytäryhtiöön. Suunnittelurengas meni myös konkurssiin 1990-luvun lamassa ja sen liiketoiminta siirtyi Viatek Oy:lle ja sitä kautta myöhemmin Ramboll Finland Oy:lle, sen ostaessa Viatekin vuonna 2004.

Oulun Maikkulasta

Kuva 42. Oulun Maikkulassa on nähtävissä jo ruutukaavan sekoittumista plastisempiin katulinjoihin. Maikkulan asuinalueen eteläreunalla on Valion suuri tehdasalue. (Kartta: <https://kartta.ouka.fi>)

Maikkulaa on käsitelty mm. Timo Takalan vuonna 2016 laatimassa Arkkitehdit kaupunkisuunnittelijoina Pohjois-Suomessa 1965-2015 -raportissa. Oheinen teksti on lähes suoraa lainausta referoiden kyseisestä teoksesta.

Maikkulan keskusta pidetään monessa mielessä harvinaislaatuksena 1980-luvun kokonaisteokseksi. Maikkulan aluesuunnittelija, Matti Karhulan mukaan 1980-luvulla suunnitelmallinen yhdyskuntarakentaminen oli korkeassa kurssissa. Oulussa suunnitelmallisella kaupunkirakentamisella oli erityisen vahvat perinteet ja määrätietoinen maapolitiikka teki suunnitelmallisen rakentamisen myös mahdolliseksi. 1980-luvulle tultaessa Oulu joutui harppaamaan Meurmanin-Ervin yleiskaavan mukaisesti rakennetun lähiökehän taakse.

Lähiöteorian mukaisesti suunniteltiin lähiöitä laajempia "asumakuntia" ja niihin lähiöitä paremmin varustettuja aluekeskuksia. Maikkula oli Oulun ensimmäinen rakentamattomalle alueelle suunniteltava asumakunta, joten sen rakentamiseen lähdettiin erityisen kunnianhimoisin tavoittein. Maikkulan aluekeskuksen suunnittelu aloitettiin kesällä 1984. Kaupunginhallitus kirjasi suunnitteluohjeeksi: "Maikkula on korkeatasoinen, monipuoliset palvelut tarjoava keskus, jossa toiminnot sekoittuvat eläväksi kokonaisuudeksi." Kaupunginhallitus myös linjasi, että hanke- ja rakennussuunnittelu sekä kaavoitus suoritetaan osittain samanaikaisesti. Tämä tarkoitti sitä, että sama suunnittelija laati alueen maankäyttösuunnitelman sekä suunnitteli rakennukset ja niiden lähiympäristön. Kaupunginhallitus valitsi Maikkulan keskuksen suunnittelijaksi Oulun Studio Arkkitehdit. Toimeksiantona oli suunnitella pieni kaupunki alusta loppuun, mikä oli melkoinen arkkitehdin unelmatehtävä. Suunnittelijavalinta synnyttikin arkkitehtipiireissä myös keskustelua. 1980-luvulla elettiin läpipolitisoitunutta aikaa ja konsensuksen hengessä kaikessa päätöksenteossa noudatettiin poliittista tasapuolisuutta. Maikkulankin tontit jaettiin tasapuolisesti oikeistoa lähellä olevalle SATO:lle ja vasemmiston leiriin luetulle YH-rakennuttajille. Tuolloin ei tunnettu suunnittelun kilpailutusta, vaan kaupungin virkamiehet jakoivat suunnittelutöitä sopiviksi katsomilleen toimistoille. Karhula arvioi poliittisten painotusten vaikuttaneen myös suunnittelijavalintoihin. Oulun Studio Arkkitehtien omistaja oli E-osuusliikkeen kulutusosuuskuntien keskusliiton suunnittelutoimiston pohjalle perustettu Suunnittelurengas Oy. Oli luonnollista, että vasemmistolainen apulaiskaupunginjohtaja Paavo Korhonen piti työvään osuuskauppaliikkeen puolta. Oulun Studio perustettiin kesällä 1983, jolloin Karhula sai tehtäväkseen koota ympärilleen nuoria ja lahjakkaita Oulun koulun arkkitehtejä. Suunnittelurenkaan sisällä Oulun Studio nimettiin arkkitehtuurin huippuyksiköksi. Tuosta myös syntyi. Juuri ennen Maikkulan ajankohtaistumista ryhmä voitti alueellisen, yleisen arkkitehtikilpailun, jossa tehtävänä oli suunnitella uusi asuntoalue Maikkulan kaupunginosaan. Oulun kaupunki tilasi Oulun Studiolta päiväkodin ja koulujen suunnitelmat sekä seura-

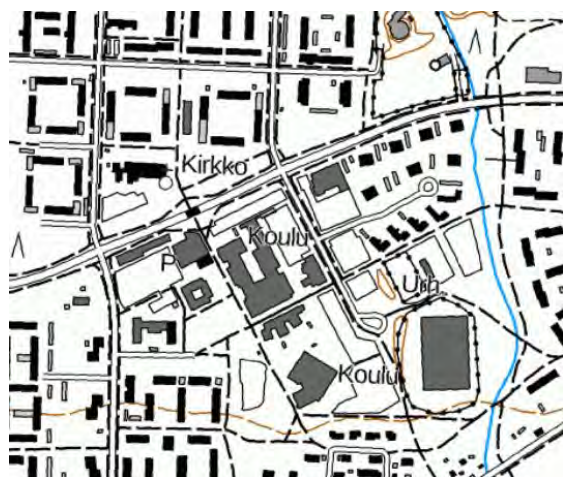
kunta kirkon piirustukset. Vaikka rakennusliike Satolla ja YH:lla oli yleensä omat hovisuunnittelijansa, Maikkulassa Oulun Studio sai suunniteltavakseen paitsi YH-rakennuttajien, poikkeuksellisesti myös porvarileiri Saton asuntokohteet. Suunnittelurengas kaatui 1990-luvun lamassa, mutta Maikkulan keskuksen onneksi Karhula saattoi jatkaa Maikkulan pääsuunnittelijana omassa Karhula-Rinne -toimistossaan aina 2000-luvun alkuun saakka. Maikkulan keskuksen toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen runko on ajan ihanteiden mukaisesti kävelylle- ja pyöräilylle pyhitetty Maikkulanraitti, Raitin länsipäässä on

Kuva 43. Maikkulanraittia kesällä 2007. (Kuva: <https://upload.wikimedia.org>)

liikekeskus, keskellä rakennettu lampi puistoinen ja idässä kulttuuri ja sivistys. Pitkän katunäkymän katkaisee kellotorni kirkon ja koulujen rajaaman torin keskellä. Maikkula syntyi ”Oulun koulun” vireimpänä aikana. Regionalismin ajatusmaailma on läsnä. Inhimillinen mitta-kaava, lämminhenkisyys ja moni-ilmeisyys ovat tunnusmerkkejä. Punatiili päämateriaalina, harjakatot sekä rakennusmassojen ja julkisivujen vapaa jäsennöinti luovat Maikkulan pikku kaupungille oman, paikallisen identiteettinsä. Alueen ilmettä voidaan luonnehtia arjen arkkitehtuuriksi. Oulun kaupunki on arvottanut Maikkulan keskuksen paikallisesti arvokkaaksi alueeksi. 1980-luvun kaupunkisuunnittelun ihanteiden täyttymyksenä se ansaitsisi Timo Takalan mukaan korkeammankin statuksen.

Joensuun Rantakylästä

Kuva 44. Joensuun Rantakylä on osin uudistunut ja alueella on mm. 2000-luvulla valmistunut uusi normaalkoulu, mutta alueen perusrakenne on säilynyt ruutukaavamaisena, matalana ja ulkosityöittöisen ajoneuvoliikenteen alueena. (Kartta: <https://kartta.jns.fi/ims/>)

Rantakylän alueesta on laadittu Joensuun Rantakylän ja Utran kaupunginosien kulttuuri- ja rakennushistoriaselvitys. Selvityksen on laatinut Pekka Piiparinen Arkkitehtitoimisto Karttunen Ky:stä. Seuraava teksti on lähes suoraa lainausta kyseisestä selvityksestä.

Julkinen rakentaminen Rantakylässä on keskittynyt palvelukeskuksen alueelle, joka rajautuu pohjoisessa Utrantiehen, lännessä Puronsuunkatuun, etelässä Ruoritien ja idässä Pataluodonkatuun. Rantakylässä Joensuun kaupungin julkista rakentamista toteutettiin erillisen organisaation, Rantakylän Toimintakeskus Oy:n, kautta. Malli oli kulttuuri- ja rakennushistoriaselvityksen mukaan joustava ja toimiva ja se laajeni myöhemmin käsittämään Joensuussa ennen kaikkea ostoskeskusrakentamista. Myöhemmin Toimintakeskus Oy sulautui Joensuun Yrityskiinteistöt Oy:öön. Tänä päivänä valtaosa Rantakylän palvelukeskuksen rakennuksista on suoraan Joensuun kaupungin omistuksessa.

Kuva 45. Joensuun Rantakylän nuorisotila-kirjasto vuodelta 1981. Rakennuksissa on samoja piirteitä kuin Skinnarilassa, Kourulassa ja Sammonlahdessa. (Kuva: Joensuun kaupunki)

Kuva 46. Rantakylän vuonna 1985 valmistunut uimahalli on Bieberin suunnittelema. (Kuva: <https://images.cdn.yle.fi/>)

Kuva 47. Peter Bieberin ja Ritva Luodon suunnittelemissa, vuonna 1988 valmistuneessa Utrantien liike- ja toimistorakennuksessa on jo hyvin selkeät postmodernistiset tyylipiirteet. (Kuva: <https://docplayer.fi/110782639-Pohjois-karjalan-arkkitehtuuria-osa-2.html>)

Kuva 48. Vuonna 1990 valmistunut terveysasema on valkotiilinen rakennus, johon koristeaiheita on tehty punaisella tiilellä. (Kuva: Joensuun kaupunki)

Joensuun Rantakylään laadittiin vuodesta 1973 lähtien tarkemmat suunnitelmat palvelukeskukseksi, jota tuolloin nimitettiin toimintakeskukseksi. Alueelle suunniteltiin sijoitettavan ennen kaikkea julkisia palveluja, mutta jonkin verran myös yksityisiä liiketoimintoja. Palvelukeskuksen aluetta suunnittelivat Kulutusosuuskuntien Keskusliitosta arkkitehdit Sakari Nironen, Leena Niukkanen ja Peter Bieber.

Nimensä mukaisesti alueesta pyrittiin saamaan Rantakylän toiminnallinen keskus. Sijainti valittiin niin, että matkat Rantakylän eri pienalueille olisivat mahdollisimman lyhyet. Palvelukeskuksen ytimeen suunniteltiin tori, jota reunustivat julkiset rakennukset. Ajoneuvoliikenne, huolto-ajoa lukuun ottamatta, suunniteltiin pois alueen sisäosasta ja sinne pyrittiin sijoittamaan vain jalankulku ja kevytliikenne. Paikoitustilat sijoitettiin palvelukeskuksen reunamille. 1970-luvulla alueen rakennusten pääasialliseksi julkisivumateriaaliksi valittiin punatiili. Palvelukeskus pyrittiin toteuttamaan pääosin yksikerroksisin ja kaksikerroksisin rakennuksin.

Palvelukeskuksen ensimmäisessä vaiheessa vuonna 1975 valmistuivat päiväkotit, vanhusten palvelutalo ja Pataluodon ala-asteen ensimmäiset tilat. Myöhemmin julkisten rakennusmassojen kokonaisuus täydentyi kirjastolla (1981), auditoriolla, urheiluhallilla, vapaaopiston tiloilla, terveysasemalla (1990), lukiolla (1980-luvun loppu), yläasteella (1979) ja uimahallilla (1985). Keskukseen liiketiloihin sijoittui aluksi ravintola, hallimyymä, pankki, kaksi kioskia, hiussalonki, kahvila ja sähköliike.

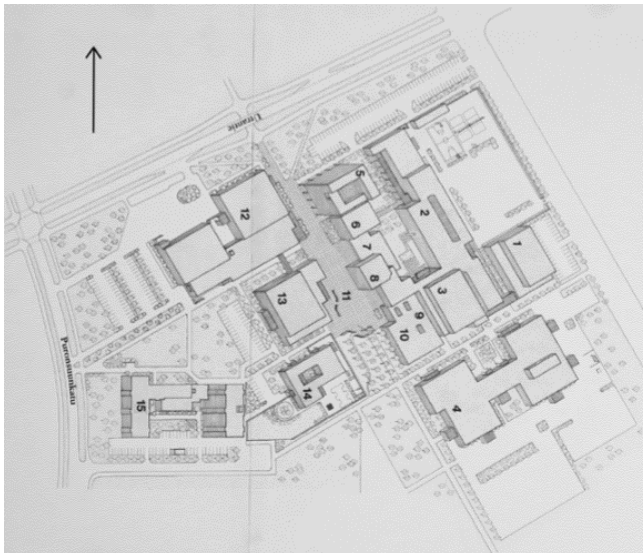
Kulttuuri- ja rakennushistoriaselvityksen mukaan toisin kuin oli suunniteltu, Rantakylän torista ei muodostunut paikkaa, joka olisi koettu kaupunginosalaisten merkittävimpana julkisena tilana. 1970-luvun suunnitelmassa aluetta pyrittiin rajaamaan tiukasti rakennuksilla, mutta seuraavalla vuosikymmenellä alkuperäistä

suunnitteluajatus hieman muutettiin. Torialueen rajausta ja selkeyttä heikensivät muun muassa hyvinvointiaseman (1990) eteen toteutetut puuistutukset, rakennuksen vetäminen alkuperäistä suunnitelmaa sisemmäksi tontille, torialuetta reunustavien rakennusmassojen hieman matalampi toteuttaminen ja pysäköinnin salliminen osalle aukiota. Torin eteläpuolelle muodostui jossakin määrin epämääräisenä hahmottuva pieni puisto.

Rantakylän toimintakeskusta suunniteltiin vuodesta 1973 lähtien ja toteuttaminen eteni pääsääntöisesti suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmassa olevat rakennukset ja alueet:

1. Uimahalli
2. Ylä-aste
3. Urheilutalo
4. Ala-aste
5. Toimistorakennus
6. Kirjasto
7. Vapaaopisto
8. Auditorio
9. Keskuskeittiö
10. Nuorisotilat
11. Tori
12. Liikettalo
13. Terveysasema
14. Päiväkoti
15. Vanhustentalo

Havainnekuva Joensuun arkkitehtuuria 1960–1978-näyttelytaulut. JKKA.

Kuva 49. Rantakylän alueen havainnekuva. (Joensuun arkkitehtuuria 1960–1978-näyttelytaulut, JKKA/ Joensuun Rantakylän ja Utran kaupunginosien kulttuuri- ja rakennushistoriaselvitys)

Arkkitehti Peter Bieber suunnitteli Rantakylään uimahallin (1985) sekä liikerakennuksen (1988) Utrantien varteen yhdessä Ritva Luodon kanssa. Lisäksi hän oli mukana työryhmässä, joka laati Rantakylän toimintakeskukselle yleissuunnitelman vuonna 1973. Suomen suunnitteluhistoriassa hänen ehkä merkittävin panoksensa on ollut osallistuminen Helsingin Merihaan (1972–1985) suunnitteluun yhdessä Arvi Ilosen ja Sulo Savolaisen kanssa.

Rantakylän rakennuskanta ilmentää hyvin arkkitehtuurin kehitystä pitemmällä aikavälillä 1970-luvulta 1990-luvulle. Vanhimmat rakennukset, kuten esim. kirjasto ja nuorisotila (1981) on hyvin elementtitekniikan sanelemaa rationaalista arkkitehtuuria, joka muistuttaa Lappeenrannan Kourulan ja Skinnarilan palvelukeskusten rakennuksia. Uudemmat rakennukset, kuten esim. vuonna 1990 valmistunut terveysasema, on huomattavasti kevyempää ja arkkitehtuuriltaan jalostuneempaa rakentamista, jossa muodonanto, koristelu ja aukotus ei ole enää elementtitekniikan sanelemaa, vaan arkkitehdin suunnittelemaa.

Arkkitehti Sulo Savolainen

Suunnittelurengas Oy:n arkkitehtina Sammonlahden hankkeessa toimi arkkitehti Sulo Savolainen, joka on syntynyt vuonna 1933. Hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1962. Opiskeluaikanaan ja uransa alkupuolella Savolainen suunnitteli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton (lyhenteenä KK) asunto-osastolla asuinalueita pääkaupunkiseudulle, joista yksi kuuluisimmista on

Kuva 50. Sulo Savolainen (Lähde: https://www.hel.fi/hel2/kanslia/pihlajamaki_arkkitehtuuripolku/arkkitehdiit.html)

Rakennusliike Hakalle, yhdessä arkkitehti Esko Korhosen kanssa, suunniteltu Pihlajamäki. Pihlajamäki on nykyisin asemakaavalla suojeltu asuinalue.

Kulutusosuuskuntien Keskusliitosta ja Suunnittelurengas Oy:stä on kerrottu enemmän osassa ”Sammonlahden keskuksen suunnitellut Suunnittelurengas Oy”.

Savolainen itse kertoo Rakennustaiteen seuran julkaisussa vuodelta 2003, olleensa Kulutusosuuskuntien Keskusliiton KK:n asunto-osastolla töissä alkuun opiskelujen ohella ja Esko Korhonen oli siellä aikaisemmin tehnyt Roihuvuoren alueen asemakaavan ja suunnitteli Roihuvuoreen myös kaikki talot. Korhonen oli aloittanut KK:ssa vuonna 1951 ja vuonna 1952 hänet oli ylennetty jo liiton asunto-osaston toimistopäälliköksi. Tässä työssä hän oli vuoteen 1961 saakka. Roihuvuori-

projektin loppuvaiheissa Savolainen oli Korhosen ainoa avustaja ja joutui useiden kuukausien ajan hoitamaan asioita Korhosen sairastuttua. Roihuvuoren alue oli Hakan merkittävin aluerakennuskohde Olympia-kylän jälkeen, jossa kokeiltiin mm. uutta rakennustekniikkaa ja mm.

puurakenteisia ulkoseinäelementtejä.

Kuva 51. Pihlajamäen Hakan alue lounaasta. Hakan puoli on Sulo Savolaisen ja Esko Korhosen yhteistyössä KK:lla suunnittelema. (Lähde: https://www.hel.fi/hel2/kanslia/pihlajamaki_arkkitehtuuripolku/haka.html, U. A. Saarinen / Sulo Savolaisen arkisto)

Pihlajamäen asemakaavan laati arkkitehti Olli Kivinen, joka myöhemmin laati myös Lappeenrannan Sammonlahden aluekeskuksen ensimmäisen asemakaavan. Helsingin kaupunki päätti antaa Pihlajamäen alueen toteuttamisen kahdelle suurelle asunnontuottajalle: Helsingin Satolle ja Hakalle, joiden kesken alue jaettiin. KK:n asunto-osastolla Savolainen ja Korhonen saivat tehtäväksi Hakan alueen suunnittelun elokuun alussa 1959, kun samaan aikaan työtä teetti vielä Roihuvuori ja Kulosaaren keskeneräiset projektit. Lisäksi KK oli voittanut Kaivopuiston Puistokatu 3:n kilpailun, jonka suunnittelusta jouduttiin luopumaan Pihlajamäen kiireiden vuoksi.

Pihlajamäen suunnittelussa oli merkittävää mm. se, että lopullinen kaavasunnittelu tehtiin läheisessä yhteistyössä rakennusten suunnittelijoiden kanssa. Samanaikaisesti suunniteltiin taloja ja asemakaavaa. Savolainen piti työtapaa hedelmällisenä ja hyvänä. Kivisen asemakaavaluonnoksien pohjalta

Kuva 52. Pihlajamäki. (Kuvaaja: Rista Simo, valokuvaaja 6.9.1970. Helsingin kaupunginmuseo/Finna.fi)

Sulo Savolainen mm. ehdotti Liusetien sijoittamista nykyiselle paikalleen, mikä teki mahdolliseksi järjestää kaikille Hakan alueen lapsille turvallinen koulutie ilman katujen ylityksiä. Lisäksi talojen suurpihat mahdollistivat lapsille turvalliset leikkialueet. Lasten turvallisuuden ja viihtyisyyden lisäämiseen liittyy myös Savolaisen Pihlajamäkeen ideoima ”lasten ikkuna” umpinaiseen parvekekaiteeseen sekä valokatkaisijoiden siirto metrin korkeudelle. Savolaisen Maasälväntie 14:n suunnitelmissa kehittämiä ovi-, ikkuna- ja kalustedetaljeja sovellettiin myös muissa Hakan alueen taloissa. Kun neljän ensimmäisen talon työmaat olivat päässeet käyntiin helmikuussa 1961, Esko Korhonen jätti KK:n ja alkoi suunnitella perustamassaan omassa toimistossa Hakan pohjoisosan vapaarahoitteista taloryhmää. Myös projektissa mukana ollut Arvi Ilonen lähti toiseen (Aarno Ruusuvuoren) toimistoon. Lopulta Savolainen jäi yksin vastuuseen kasvaneen avustajajoukon kanssa ja suunnittelemaan Pihlajamäen arava-alueetta. Savolainen anoi vuoden 1962 keväällä työntajaltaan kuukauden palkatonta vapaata diplomityön tekoa varten. Se myönnettiin, mutta ensimmäisen viikon aikana työmailta soitettiin hänelle niin usein, että hän katsoi helpommaksi mennä työpaikalle päiviksi ja tehdä diplomityötä öisin. Valmistuminen venyi näin syksyyn. Samana vuonna valmistuivat myös Pihlajamäen ensimmäiset asunnot.

Savolaisen mukaan Pihlajamäessä suuret piha-alueet ja turvalliset koulutiet olivat tärkeä tavoite. Tämä tavoite on nähtävillä myös arkkitehdin Lappeenrantaan suunnittelemissa aluekeskuksissa, vaikka asemakaavat ovatkin toisten suunnittelijoiden käsialaa.

Sulo Savolainen suunnitteli Pihlajamäen Hakan aluetta vuosina 1959-1964 ja asuu itse edelleen alueella. Pihlajamäessä sovellettiin elementtirakentamista ensimmäistä kertaa laajassa mitassa Suomessa. Sekä Hakan että Saton puolella käytettiin siirreltäviä suurmuotteja ja puolielementtitekniikkaa. Saton Vuolukiventien puoleinen alue oli ensimmäinen alue, joka toteutettiin täyselementtitekniikalla. Elementtirakentaminen nähtiin taloudellisena tapana tuottaa moderneja asuntoja yhteiskunnan rakennemuutoksen kaupunkeihin tuomalle väestölle. Puolielementtitekniikalla rakennettujen korkeiden lamellitalojen ja tornitalojen rakentamisessa käytettiin Suomen ensimmäisiä torninostureita. Asuintalojen lisäksi Savolainen suunnitteli Hakan alueelle kaksi lähimyymlärakennusta. Pihlajamäessä on Helsingin ensimmäinen arkkitehtuuripolku. Pihlajamäen alue on kohteena kansainvälisessä DoCoMoMO-luettelossa ja sen on todettu olevan kansainvälisesti tunnustettu 1960-luvun asuntoarkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun kohde.

1970-luvun puolivälistä alkaen Savolainen suunnitteli KK:ssa useita toimintakeskuksia eli aluekeskuksia, joihin sisältyi kouluja, monitoimisaleja, liikuntatiloja, päiväkoteja, liiketiloja, terveysasemia, nuorisotiloja, vanhusten ja vammaisten palvelukeskuksia sekä seurakuntien tiloja. KK:ssa yhdessä Peter Bieberin, Arvi Ilosen ja Unto Toikkasen kanssa syntyi suunnitelma Helsinkiin Merihaan asuinalueeksi 1970-luvulla. Täällä eriytettiin jalankulku- ja autoliikenne kokonaan omille tasoilleen, kuten on tehty toisten suunnittelijoiden toimesta mm. Lappeen-

rannan virastokeskuksessa, kaupungintalon ympäristössä. Useissa yhteyksissä arkkitehtitoimistoksi Merihaan alueelle on mainittu Suunnittelurengas Oy, työryhmä BIS (Peter Bieber, Arvi Ilonen, Sulo Savolainen) ja Unto Toikkanen (1973-1986)), joka oli KK:n jatkaja ja jonka

Kuva 53. Merihaka mereltä päin vuonna 1977. (Kuva: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002671374.html>)

Kuva 54. Merihaka. (Kuva: <https://docomomo.fi/kohteet/merihaka/>, Helifoto / MFA)

arkkitehtina Savolainen pysyi. Tätä helsinkiläisten vihaamaa ja rakastamaa betonikannelle betonielementeistä rakennettua kompleksia voidaan pitää puhdastyylisenä näytteenä 1970-luvun alun asuntosuunnittelusta ja kaupunkirakentamisesta. Merihaan alue on korkeiden tornitalojen ja niitä reunustavien matalampien asuinrakennusten tiivis kokonaisuus, jossa asukkaita on noin 2300. Itä-Pasilan ohella Merihaka on toinen 1970-luvulla Helsinkiin rakennettu asuinalue, joka rakennettiin kerralla ja jossa sovellettiin kompaktikaupunkiajattelua. Arkkitehtonisesti Merihaka on kuitenkin Itä-Pasilaan verrattuna yksityiskohdiltaan huolitellumpi ja kaupunkikuvallisesti mietitympi kokonaisuus. Merihaka on DoCoMoMon kansainvälisesti arvostettu hyvinvointivaltiota ja rakennemuutosta ilmentävä 1970-80-lukujen asuinalue. Jalankulku on nostettu autoliikenteen yläpuolelle kantsitasolle, jossa myös alueen palvelut, kuten ruokakauppa, päiväkotit ja pal-

loiluhalli sijaitsevat. Aikakauden ihanteiden mukaisesti arkkitehtien tavoitteena oli luoda kantsitasolle sosiaalista kanssakäymistä edesauttavaa kaupunkitilaa. Merihaka rajautuu erittäin vilkkaasti liikennöityyn Sörnäisten rantatiehen, josta autoliikenne ohjautuu Hakaniemen sillan yli kohti Helsingin keskustaa. Kahdelta sivultaan Merihaka rajautuu rantakatuun ja mereen. Etelärannassa on pienen puistikon edustalla venelaitureita.

Merihaan vallitseva rakennusmateriaali on aikakaudelle tyypillisesti betoni. Betonin ankaruutta ja suurten rakennusten yksitoikkoisuutta on pehmennetty harkituilla yksityiskohdilla. Julkisivuissa on käytetty diagonaalisesti profiloituja, alun perin maalaamattomia, betonielementtejä. Profiloitu betoni toistuu Merihaan julkisivuja vertikaalisesti rytmittävänä elementtinä. Alumiiniset parvekekaiteet ja puurakenteiset ikkunapuitteet on maalattu kirkasvärisiksi keltaista, sinistä, punaista ja vihreää käyttäen. Värikorostukset näkyvät myös Savolaisen Lappeenrantaan tekemissä töissä, Skinnarilassa, Kourulassa ja Sammonlahdessa. Merihaan korkeiden rakennusten massiivisuutta keventää sisääntulokerrosten materiaalina käytetty teräs-

runkoinen lasi. Laakeaa jalankulkukantta jäsentävät betoniset, geometriset istutusaltaat. Merihakaa on valmistumisestaan saakka kritisoitu mittakaavan musertavuudesta ja suorakulmaisesta monotonisuudesta.

Myös Lappeenrantaan KK ja Savolainen suunnitteli ainakin muutaman toimintakeskuksen; Kourulan, Skinnarilan ja Hovinpellon keskukset sekä suurimpana Sammonlahden.

Vuoden 1980 molemmin puolin Savolainen osallistui suurten vientitarjouskohteiden suunnitteluun. Suunnittelurengas Oy:ssä hän suunnitteli mm. kansainvälisesti palkitun Turun Cumulus-hotellin yhdessä arkkitehti Kirsti Laukan kanssa. 1980-luvun suurin suunnittelukohde oli Lappeenrannan Sammonlahden alueen keskus, johon Savolainen suunnitteli liike- ja kulttuurikeskuksen (Sammontori), koulun, urheiluhallin, terveyskeskuksen, päiväkodin, vanhusten ja vammaisten palvelukeskuksen sekä kaksi toimistotaloa. Suunnittelutyön ohella Savolainen toimi Teknillisen Korkeakoulun Arkkitehtiosaston yhdyskuntasuunnittelun tuntiopettajana yli kolmekymmentä vuotta.⁴

Sulo Savolainen löysi 1990-luvun alkupuolella suunnittelemaltaan Pihlajamäen asuinalueelta, jossa hän edelleen asuu, kaksi uutta uutisiin noussutta hiidenkirnua. Kirnut ovat ajoitukseltaan Suomen vanhimmat ja saivat nimet Aarnipata ja Rauninmalja.

Savolaisen suunnitelmia Lappeenrannassa

Lappeenrannasta löytyy joko KK:n tai Suunnittelurengas Oy:n toimiston aikoina tehtyjä Sulo Savolaisen allekirjoittamia suunnitelmia Sammonlahden lisäksi ainakin Kourulan, Skinnarilan ja Hovinpellon aluekesuksista. Kaikissa näissä keskeisten palvelurakennusten rakennuslupakuvat ovat Savolaisen allekirjoittamat.

Skinnarilan ja Hovinpellon aluekeskukset ovat näistä kohteista pienimmät, mutta Kourulassa on hyvä vertailupohja Sammonlahteen, jossa suunnittelijaparina Lappeenrannan kaupungin silloisen rakennusvalvontapäällikkö Klaus Pelkosen mukaan toimi Suunnittelurengas Oy:n toimitusjohtaja arkkitehti Matti K. Mäkinen.

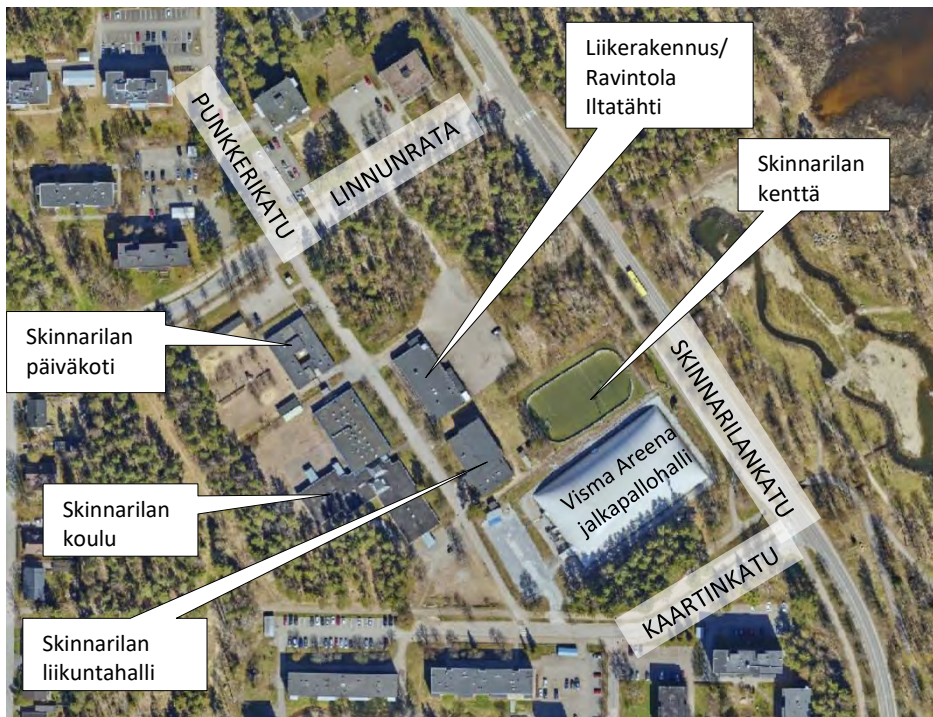
Sammonlahden aluekeskuksen suunnittelun aikaan Lappeenrannan kaupungin kaupunginarkkitehtina toimi arkkitehti Seppo Aho, jonka mukaan Savolainen arvosti suuresti rakennusten symmetriaa perustaen näkemyksensä klassiseen Italian ja Kreikan arkkitehtuuriin. Tämä on nähtävissä Savolaisen arkkitehtuurissa, jossa sekä konstruktivismi että symmetrisyys ovat 1970-80 -lukujen suunnitelmissa nähtävillä. Esimerkiksi Sammonlahden terveysaseman pohjakaava on sommiteltu symmetriseksi osin julkisivuissa ja pitkälti myös pohjamuodossa. Myös ympyräkaaren voidaan katsoa olevan symmetrisyyden ilmentymä Sammontorissa ja Sammonlahden koulussa. Lisäksi ympyräkaavaan on yhdistetty amfiteatterimaisia elementtejä, joiden lähtökohdan voidaan olevan nimenomaan klassisessa arkkitehtuurissa.

Seuraavassa on kuvattu Savolaisen Lappeenrantaan suunnittelemaa aluekeskuksia Skinnarilassa, Kourulassa ja Hovinpellolla.

⁴<https://pihlajamaki.info/tietoa-pihlajamest-mainmenu-887/pihlajamen-arkkitehdit-mainmenu-1018/sulo-savolainen-mainmenu-1022>

Skinnarilan aluekeskus

Skinnarilan aluekeskus sijoittuu Sammonlahden aluekeskuksen pohjoispuolelle, noin 700 metrin päähän Sammontorista. Skinnarilan keskus on huomattavasti pienempimittakaavaisempi

Kuva 55. Skinnarilaan valmistui 1970-luvulla päiväkotii, koulu ja kauppa. Koulun käyttöön tehtiin 1980-luvun alussa erillinen rakennus, jossa oli puukäsityötilat ja liikuntasali. . 2000-luvulla koulun kenttäalueelle on rakennettu ylipainehalli Visma Areena. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / ilmakuva 2020)

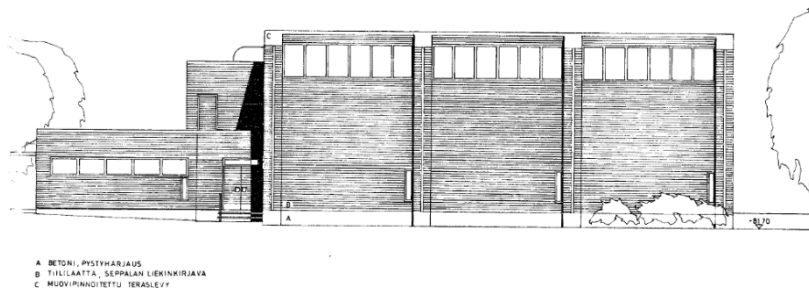
mentakeskus rakennutti koulun, koska koulun saamisella länsialueelle sen kasvaneen asukasmäärän vuoksi, oli kiire ja koulun saaminen opetusministeriön rakennuslupamenettelyä noudattaen olisi vienyt liikaa aikaa. Valtion viranomaiset hyväksyivät koulutilat vuokratiloina. Kuitenkin valtiosuuslainsäädännön muutoksen vuoksi kaupunki ei enää olisi myöhemmin saanut suoranaista valtiosuutta vuokraan, joten kaupunki osti koulun omaksi vuonna 1982, jotta valtiosuus olisi mahdollinen. Kouluhallitus määritteli koulun normaalihinnaksi 1 884 512 markkaa, jolla hinnalla kaupunki koulun osti.

Kuva 56. Vasemmassa laidassa Skinnarilan koulu, oikeassa parakin takana liikuntahalli, jossa on myös puukäsityöluokka. Keskellä Skinnarilan palvelurakennusten välissä kulkeva Ostosraitti.

kuin Sammonlahti ja ajalta, jolloin vielä rakennettiin kullekin asuinalueelle omat lähipalvelunsa. Skinnarilan rakennutti Lappeenrannan Toimintakeskus Oy vuonna 1978. Skinnarilan toimintakeskukseen kuului alakoulu, päiväkotii ja liikerakennus, johon sijoittui alun perin päivittäistavarakauppa. Etelä-Saimaan artikkelissa 31.3.1982 kerrotaan, että Toi-

Savolaisen nimikirjoitukset löytyvät 1970-luvun lopulla ja osin 1980-luvun alussa toteutetun Lappeenrannan Skinnarilan aluekeskuksen punatiilielementtirakennuksista, joista päiväkotii, koulu ja liikerakennus ovat KK:n suunnitteluosaston ja sen jatkajan Suunnittelurengas Oy:n suunnittelemat.

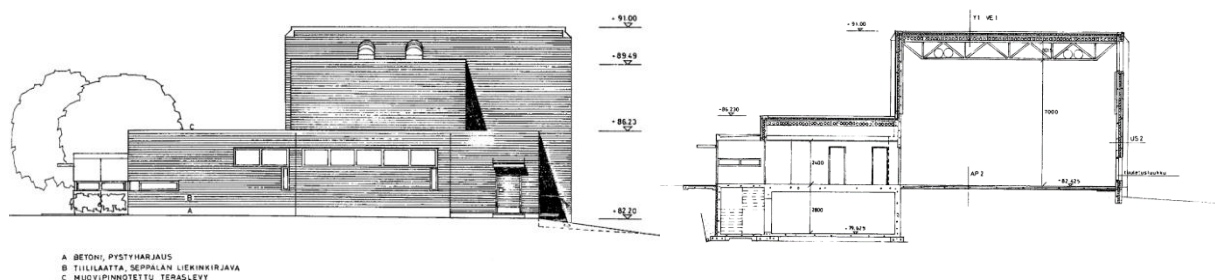

Kuva 60. Vuonna 1983 luvan saanut liikuntahalli ja puutyöpaja edustavat 1980-luvun arkkitehtuuria. Myös tämän rakennuksen julkisivut ovat punatiilielementtiä ja rakennus sulautuu kokonaisuudeksi muiden Skinnarilan alueen palvelurakennusten kanssa. Liikuntahallissa on uskallettu julkisivuissa tyytyä yksiaineisuuteen.

aukotukset ja tehostevärit sekä kasvillisuus tekevät niistä kuitenkin suhteellisen sympaattisia ja ihmisen mittakaavaisia. Ne eivät kuitenkaan edusta aikakauden huippuarkkitehtuuria. Yhdessä ne kuitenkin muodostavat pienimittakaavaisen miellyttävän kävely-ympäristön, joka tosin viime aikoina on päässyt ränsistymään, koska rakennukset ovat poistuneet käytöstä.

Liikuntahallissa on jo nähtävissä 1980-luvun tyylipiirteitä ja julkisivua rytmittävät tiilipilasterit ja horisontaaliset yläikkunarivit. Muutoinkin liikuntahallissa on luotettu enemmän yksiaineisuuteen ja massoittelemiseen voimaan. Voikin pohtia, mikä mahtoi olla ruotsinkielisen Wikipedia-sivuston mukaan vuosina 1982-85 Suunnittelurengas Oy:ssä työnsä tehneen arkkitehti Matti K. Mäkisen rooli ja panos arkkitehtuuriin. Ainakin Sammonlahden suunnittelussa Mäkinen oli Lappeenrannan kaupungin 1980-luvun virkamiesten mukaan varsin vaikuttava hahmo Savolaisen rinnalla. Myös muutos arkkitehtuurissa voi viitata suunnittelutiimin vaihtumiseen tai toisaalta ideoiden ja rakennustekniikan sekä ideologian kehittymiseen. Joka tapauksessa Skinnarilan rakennuksista Liikuntasalia voidaan pitää onnistuneimpana yksittäisenä rakennuksena.

Skinnarilan aluekeskusta ei ole arvotettu arvokkaaksi missään selvityksissä. Rakennuksissa on sisäilmaongelmia ja ne tultaneen purkamaan lähivuosien aikana.

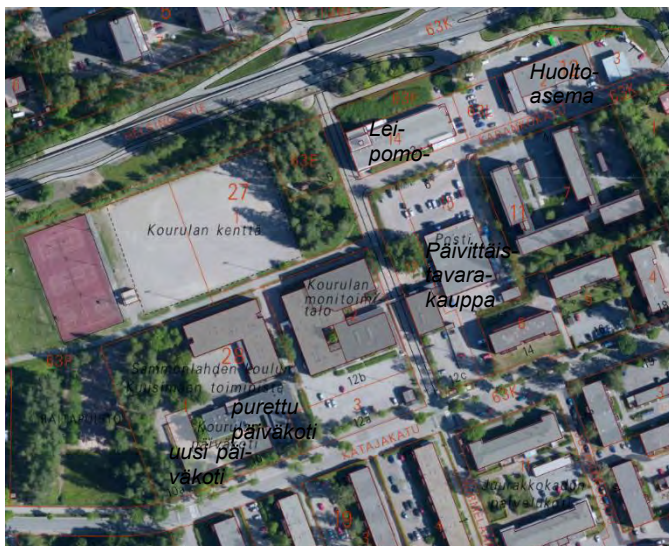
Kuva 61. Skinnarilan liikuntasalin ja puukäsityöluokan leikkauspiirustus ja julkisivu kaakkoon.

Kourulan aluekeskus

Kourulan aluekeskus sijoittuu Sammonlahdesta reilun kilometrin päähän itään ja Lappeenrannan keskustasta noin kolme kilometriä länteen.

Lappeenrannan kaupunki perusti aluekeskuksen rakennuttamista varten yhtiön nimeltä Kourulan Toimintakeskus Oy. Yhtiön nimi muutettiin sittemmin Lappeenrannan Toimintakeskus

Rakennukset ovat rationaalisen mallisia, tasakattoisia ja niissä on kattoikkunoita tuomassa rungon sisäosiin luonnonvaloa. Suunnitelmat ovat hyvin suoraviivaisia, elementtitekniikkaa lähtökohtanaan pitäviä ja edustavat selvästi 1970-luvun arkkitehtuuria. Punatiili, rakennusten mataluus, rakennusten

Kuva 62. Kourulan aluekeskus, jossa tiiviin kokonaisuuden muodostavat alakoulu, päiväkoti (korvattu uudisrakennuksella), monitoimitalo ja päivittäistavara-kauppa. Kentän yli keskuksen näkyvyys kaupunkikuvassa on Helsingintien suuntaan merkittävä. Virastokartassa näkyy uusi päiväkoti ja ilmakuvassa sen alla vanha, jo purettu päiväkoti. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / Virastokartta ja ilmakekuva 2018)

Kuva 63. Maanmittauslaitoksen vääräväri-ilmakekuva vuodelta 1979. Kourulan aluekeskukseen on rakentunut päiväkoti, monitoimirakennuksen ensimmäinen vaihe, posti ja kauppa.

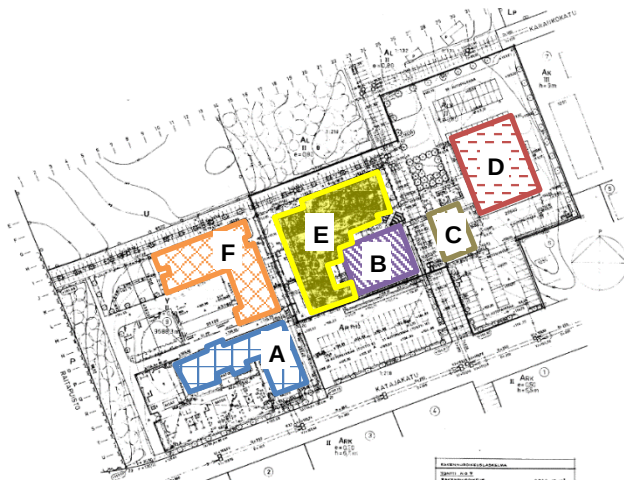
Oy:ksi, joka rakennutti toimintakeskuksia eli aluekeskuksia Kourulan lisäksi ainakin Skinnarilaan, Hovinpeltoon ja Sammonlahteen.

Kaupunginosan keskusrakennukset olivat ensimmäisessä vaiheessa päiväkoti, monitoimirakennus, jossa oli mm. nuorisotiloja ja terveysasema, liikerakennus, jossa oli mm. posti, liiketiloja ja korjaamo sekä päivittäistavara-kauppa, joka on lupakuviin nimetty hallimyymlänä. Kourulan palvelukeskuksen ensimmäisen rakennusvaiheen rakennukset saivat rakennusluvan vuonna 1977 Kourulan Monitoimikeskus Oy:n nimellä. Päiväkoti valmistui vuonna 1978. Kourulan monitoimitalo on valmistunut kahdessa vaiheessa, vanhempi Katajakadun puoleinen osa 1970-luvun lopulla.

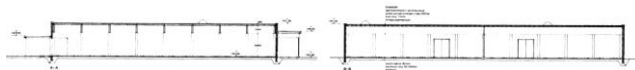
Jo ensimmäisessä vaiheessa oli huomioitu monitoimirakennuksen laajentaminen ja koulun rakentaminen myöhemmin. Ensimmäisessä vaiheessa rakennusoikeutta käytettiin rakennuslupakuvien mukaan noin 3266 kerros-m². Koko aluekeskuksen suunnitelma pohjautuu suoraviivaiseen moduuliverkostoon, johon rakennukset sijoittuvat. Samoin on tehty myös Sammonlahden aluekeskuksessa, vaikka rakennusten muodoissa on enemmän vaihtelua.

1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa rakennettu Kourulan aluekeskus sisältää useita rakennuksia, jotka muodostavat aluekeskuksen julkisia ja kaupallisia pal-

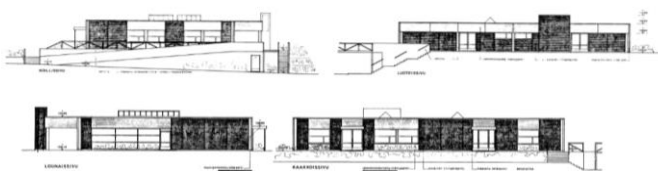
Kuva 64. Vuonna 1977 lupa myönnettiin päiväkodille (A), monitoimiosalle (B), liikeosa 1 (C) ja hallimyymlöille (D). Tämä oli keskuksen ensimmäinen rakennusvaihe. Koulua ei tähän asemapiirustukseen ole vielä merkitty ja monitoimirakennus on pienempi. Koko alueen suunnittelu perustuu moduuliverkostoon läpi linjan. Kuvasta ilmenee myös alueen jalankulkupainotteisuus, jossa autoliikenne jäi keskusalueen ulkolaidoille.

Kuva 66. Toisessa rakennusvaiheessa rakennettiin monitoimiosan laajennus (E) ja ala-asteen koulu (F).

Kuva 65. "Hallimymälöiden" leikkaukset rakennuslupakuvissa vuonna 1977 kertovat yksinkertaisista rakennusmassoista ja pelkistetyistä elementtitekniikasta.

Kuva 67. Koulun monitoimitalon ensimmäisen rakennusvaiheen julkisivuja rakennuslupakuvista vuodelta 1977.

Kuva 68. Maanmittauslaitoksen ilmakuva vuodelta 1987 näyttää alueen valmiiksi rakentuneena. Päiväkodin pohjoispuolelle on tullut koulu ja monitoimirakennus on laajentunut luoteen ja pohjoisen puolelle. Myös Helsingintien varren liikerakennukset ovat rakentuneet. (Maanmittauslaitos)

veluita. Aluekeskuksen punatiilielementteineen on suunnitellut Kulutusosuuskuntien keskusliiton asunto-osasto (vuoden 1979 lupakuvissa KK/ Suunnitteluosasto) ja arkkitehti Sulo Savolainen.

Vuonna 1979 saatiin lupa monitoimirakennuksen laajentamiselle sekä koulurakennuksen rakentamiselle. Monitoimirakennuksen laajennusosaan sijoittui mm. suuri monitoimisali eli nykyinen Kourulan palloiluhalli. Laajennusosa valmistui vuonna 1980. Pääsisäänkäynti monitoimisaliin katsojille oli alun perin kahden rakennusmassan välissä, ylärinteen tasolla. Toisessa vaiheessa rakennusoikeutta käytettiin noin 4330 kerros-m². Rakennuslupakuvien mukaan koulun pinta-ala oli 1923 kerros-m² ja monitoimiosan laajennuksen 2407 kerros-m².

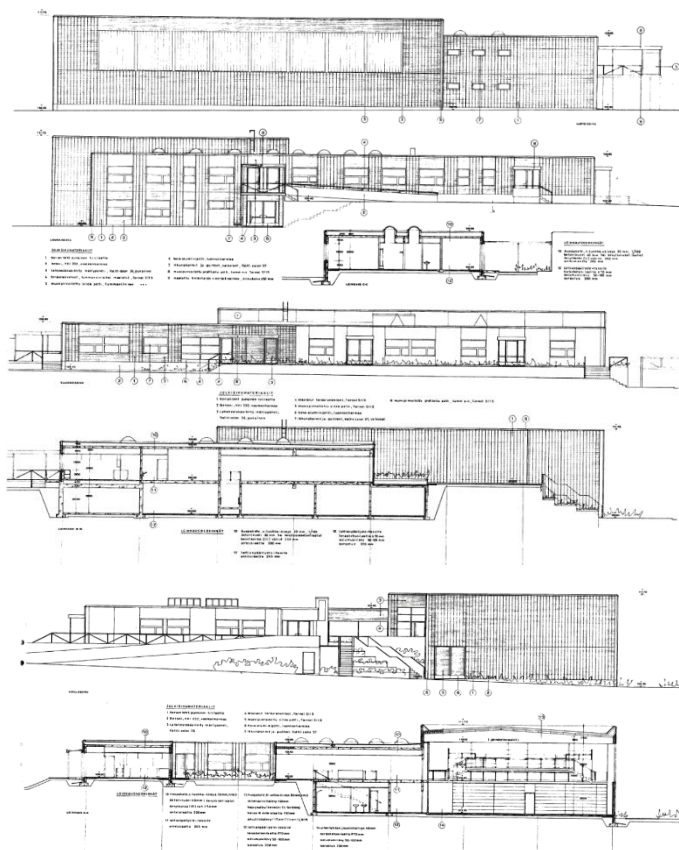

Koulurakennus valmistui vuonna 1980.

Kourulassa on huomattavat maaston korkeuserot, jotka on ratkaistu rakennusten sijoittelulla upotettuna rinteeseen ja betonirakenteisin luiskin ja betonisin sekä teräksisin kulkusilloin. Rakennuksia on osin istutettu rinne- ja alarinteeksi siten, että ylärinteen puolelta näkyvissä on yksi kerros ja alarinteiden puolella mm. koulusta kaksi kerrosta ja liikuntahallista sen korkea julkisivu kokonaisuudessaan. Ympäristö on osin vanhentunut karusti ja mm. betoniosat muodostavat osin varsin ankeita ympäristöjä, joita punatiili pehmentää.

Kuva 69. Kourulan aluekeskus juuri valmistuneena. Kuvan vasemmassa reunassa liikeosa, jossa mm. R-kioski, kukkakauppa, kampaamo ja ruokakauppa. Liikeosasta on kevyenliikenteen ylikulku kevyenliikenteenraitin yli kohti oikeassa reunassa näkyvää monitoimisalia. Kuvasajankohdaksi on arveltu vuosiväliä 1980-89. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 70. Kourulan monitoimirakennuksen ensimmäinen osa on saanut rakennusluvan vuonna 1977 ja laajennus vuonna 1979. Laajennusosaan sijoittuu suuri monitoimisali eli liikuntahalli, jonka viereen haettiin samana vuonna myös lupa koulun rakentamiseksi.

Rakennukset ovat arkkitehtuuriltaan varsin rationaalisia, suorakulmaisia ja betonielementtitekniikkaan perustuvia. Hallitsevaa on rakennusten horisontaalisuus ja tiilen ja aukotusten vuoropuhelu. Arkkitehtuuriltaan aluekeskusta voi luonnehtia vähäeleiseksi hyötyrakentamiseksi. Rakennuksia leimaa pyrkimys rationaalisuuteen ja selkeyteen, mikä ilmenee rakennusmassojen yksinkertaisuutena ja laatikkomaisuutena. Erityisesti jo puretun päiväkotirakennuksen arkkitehtuuri ilmensi myös 1970-luvulle tyypillistä rakenteellisuutta. Ikkuna-aukotusten ulottaminen sokkelista räystäälle asti antaa rakennuksille vertikaalisuutta mataluuden vastapainoksi. Ikkuna-aukotusten lisäksi yhtenäisyyttä moniosaiseen kokonaisuuteen on saatu erityisesti tiilen käytöllä ja yhtenäisellä kattomuodolla. Rakennusten arkkitehtuuri on Skinnarilan lailla elementtirakentamiseen perustuvaa aukotusten sommittelua. Perusikkuna-aukkojen kohdalla rakennusten ylä- ja alaosa on sokkelista räystäään puuta, joka on maalattu punaisella. Teräsosat ovat tummansinisiä. Rakennusten julkisivumateriaalina on punainen tiililaatta. Rakennukset ovat ulospäin tasakattoisia. Halliosassa on piilotettu aumakatto. Rakennusrungon sisäosiin luonnonvaloa saadaan mm. monitoimirakennuksessa kattoikkunoiden kautta.

Kokonaisuuteen mielenkiintoa tuo ajoneuvoliikenteen rajaaminen alueen reunoille, jolloin alueen sisälle muodostuu turvallinen jalankulkuympäristö. Myös maastonmuodot tuovat

mielenkiintoa kokonaisuuteen, mutta maaston tasoeroja on otettu vastaan osin varsin korkein brutaalein, betonisin tukimuurein. Kuten Sammonlahdessa, myös Kourulan aluekeskuksessa,

on nk. ulkosityöttöinen ajoneuvoliikenne, jossa autot jäävät alueen ulkoreunoille ja kevyt liikenne voi kulkea turvallisesti alueen sisäosissa. Koska Kourulan aluekeskus on varhaisempi ja

Kuva 71. Kourulan rakennukset ovat elementtirakenteisia, punatiililaatoin verhottuja. Ikkuna-aukotusten kohdalla julkisivu on punaista puuta. Maaston tasoerojen vuoksi alueella on joitain mielenkiintoisia siltamaisia kulkuyhteyksiä, mutta toisaalta myös puhtaaksi valettua betonipintaa varsin paljon.

Kuva 72. Kourulan keskuksen liikennejärjestelmässä keskus-alue on autoilta kielletty ja kevyenliikenteen yhteydet kulkevat alueen sisäosissa. Kourulan monitoimisali ja koulurakennus, jotka molemmat sijoittuvat maaston tasoerokohtaan, rajaavat kevyenliikenteen väylää. Rakennukset ovat ylärinteen puolelta yksikerroksisia ja alarinteen puolelta kahden kerroksen korkuiset.

Kuva 73. Alueen läpi kulkee kevyenliikenteen raitteja. Rakennukset sijoittuvat rinnemaastoon ja osin ne on työnnetty rinteeseen. Osin näkyvissä on laajoja puhtaaksi valettuja betonisoskeleita, joita on sittemmin pyritty ehostamaan taideprojektein.

pienempi kohde, kuin Sammonlahden, on siellä rakenne hieman vaikeammin nähtävissä, mutta selvästi kuitenkin hahmotettavissa. Rakennusten arkkitehtuuri on konstruktivisempaa kuin Sammonlahdessa, jossa rakennusten arkkitehtuuri ja viimeistely on hienostuneempaa.

Kourulan alueen rakennuksia on verrattu Sammonlahden vastaaviin rakennuksiin kunkin rakennuksen yhteydessä, sillä aikajänne näiden kahden, saman suunnittelijan suhteellisen suuren ja varsin yhtenäisen kohteen välillä, on pieni. Kohteiden arkkitehtuurissa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta myös eroavuuksia.

Kourulan aluekeskus on arvotettu Etelä-Karjalan museon KIOSKI-tietokannassa paikallisesti arvokkaaksi aluekeskukseksi 1970- ja 1980-lukujen vaihteesta. Keskuksesta on purettu pois päiväkotivuonna 2020. Paikalle on rakennettu uusi päiväkotivuonna 2020. Paikalle on rakennettu uusi päiväkoti. Myös

muiden Kourulan aluekeskuksen rakennusten kohtalona on todennäköisesti purkaminen ja uudisrakentaminen.

Kuva 75. Kuvassa oikealla monitoimisali ja keskellä sen alkuperäinen pääsisäänkäynti portaiden yläpäässä. Pääsisäänkäynti on poistettu myöhemmin. Vasemmalla silta kevyenliikenteenväylän yli monitoimiosan ja liiketilan välillä.

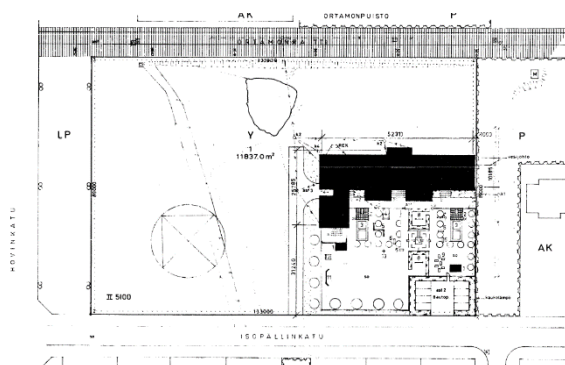

Kuva 74. Kourulan aluekeskus viistoilmakuvassa ennen päiväkodin purkamista ja uuden rakentamista.

Hovinpellon aluekeskus

Kuva 77. Maanmittauslaitoksen ortoilmakuva Hovinpellosta vuodelta 2017. Hovinpellossa oli pieni aluekeskus, johon kuului päiväkoti ja liikerakennus. Liikerakennus ja päiväkoti on purettu ja korvattu uudella päiväkodillä. (Maanmittauslaitos)

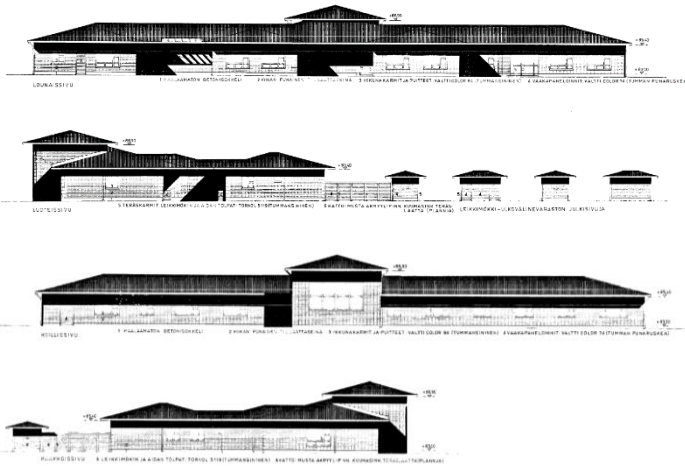

Hovinpellon asuinalue sijoittuu Lappeenrannan keskustan itäpuolelle, lähelle Saimaan kanavaa. Alueella oli pieni aluekeskus, johon kuului pieni liikerakennus ja päiväkoti. Molemmat rakennukset on purettu vuosien 2018-2019 aikana. Liikerakennuksen paikalle on rakennettu uusi päiväkoti. Loppu alueesta on asemakaavoitettu uudelleen asuintontiksi.

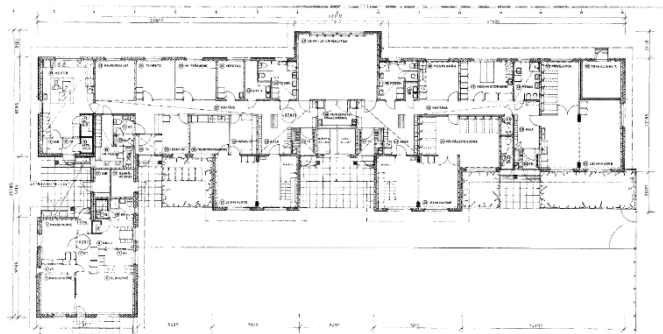
Hovinpellon jo purettu päiväkoti oli rakennettu vuonna 1981. Sen oli suunnitellut Suunnitteluren-gas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen. Molemmissa rakennuksissa oli julkisivumateriaalina punainen tiililaatta. Päiväkodin pohjoispuolella sijaitseva liikerakennus sai rakennusluvan vuoden 1982 maaliskuussa ja loppukatselmus pidettiin vuoden 1982 lokakuussa. Se oli myös yksikerroksinen ja aumakattoinen. Rakennus oli viereisen päiväkotirakennuksen tapaan betonirunkoinen ja julkisivuna oli tiililaatta. Liikerakennuksen toisessa päässä oli alkujaan kerhotilat, keskiosassa kampaamo ja

Kuva 76. Hovinpelloin päiväkoti oli saanut alueen ensimmäisenä julkisena rakennuksena rakennusluvan vuonna 1980.

parturi ja toisessa päädyssä kauppa ja kahvio. Vuonna 1986 myymälää laajennettiin kahvilan

Kuva 78. Hovinpellon päiväkodin rakennuslupakuvien julkisivuja vuodelta 1980. Rakennuksen arkkitehtuurissa vahva aihe on horisontaalisuus sekä erittäin huomiota herättävä aumattu katto.

Kuva 79. Päiväkodin siipiosassa oli talonmiehen asunto. Keskellä ulos muusta rungosta työntyä leikki- ja urheilutila, kun sen vastapäätä sisäänkäynnit jäivät sisäänvedettyinä suojaan sateelta.

puolelle. Rakennuksessa toimi jossain vaiheessa myös osa päiväkodin ryhmistä. Molemmat rakennukset on purettu ja alueelle on rakennettu uusi päiväkot.

Rakennusten arkkitehtuuri oli erityisesti päiväkodin osalta Skinnarilan ja Kourulan aluekeskusten arkkitehtuuria korkealaatuisempaa. Materiaalina on edelleen punatiili tummansinisin korostusvärein ja rakennustapana elementtitekniikka, mutta ulkonevat ja sisäänvedetyt osiot ja kattomuoto tekevät kokonaisuudesta kiinnostavan. Ikkuna-aukotukset ovat aukkoina seinässä, eivätkä ulotu sokkelista kattolinjaan puupaneloinnein, kuten aiemmin. Tämä tekee rakennuksesta myös yksiaineisemman. Rakennuksessa on nk. preeriatalo-vaiutteita ja viittausta Frank Lloyd Wrightin arkkitehtuuriin. Tyyllilainojen kautta jo purettua rakennusta voidaan pitää Savolaisen postmodernismin tyyliuunnan varhaisena edustajana.

Kuva 80. Vuonna 1981 valmistunut hovinpellon päiväkotikoti kuvattuna 1980-luvun alussa. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Mäkinen valmistui arkkitehdiksi vuonna 1958 ja tekniikan lisensiaatiksi vuonna 1972 Teknilli-

Kuva 86. Matti K. Mäkinen. (Kuva: <https://www.hs.fi/>)

sestä korkeakoulusta. Hän työskenteli eri arkkitehtuuritoimistojen arkkitehtina vuoteen 1962, Valion rakennusjaoston päällikkönä 1962–1977, teknisen osaston pääarkkitehtina ja apulaisosastopäällikkönä vuodesta 1970. Oma arkkitehtitoimisto hänellä oli vuodesta 1960. Hän oli myös mm. Helsingin kaupungin julkisivutoimikunnan johtaja 1974–1977, Arkkitehti-lehden toimitusneuvoston puheenjohtaja 1969–1971, Suomen arkkitehtiliiton kilpailutoimikunnan jäsen 1970 ja Suomen rakennustaiteen museon hallituksen puheenjohtaja vuodesta 1975. Mäkinen toimi Suunnittelurengas ja Projex Oy:n toimitusjohtajana vuosina 1982–1985, jonka jälkeen hän siirtyi Rakennushallituksen pääjohtajaksi vuosiksi 1985–1994. Mäkinen on julkaissut paljon kirjoituksia ja ollut vahva vaikuttaja suomalaisessa arkkitehtuurissa. Mäkinen kuoli vuonna 2017 Espoossa.

Kuva 88. Partek Oy:n Helsingin pääkonttori kertaa samassa korttelissa olevan Ekan 1930-luvun pääkonttorin kaari- ja torniaiheita. Rakennuksen suunnittelijoina oli Suunnittelurengas Oy, Tapiolan studio, arkkitehdit Mauri Tommila ja Kaarina Löfström, luonnosvaiheessa Matti K. Mäkinen. Rakentaminen aloitettiin vuonna 1986. (Kuva: <https://web.lib.aalto.fi/>)

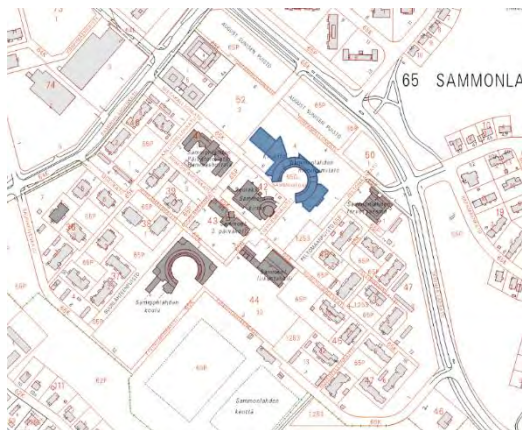
Sammonlahden hankkeessa Mäkinen oli mukana varsin voimallisesti ja vaikutti suunnittelussa Savolaisen rinnalla. Lappeenrannan kaupungin virkamiesten Sammonlahti-ryhmässä käytiin suunnittelijoiden kanssa mm. kiivasta keskustelua Sammontorin keskusrakennuksen ulkojulkisivun sulkevuudesta, jota suunnittelijat eivät suostuneet avaamaan. Jälkikäteen on vaikea sanoa, mikä oli Mäkisen vaikutus Sammonlahden arkkitehtuuriin, mutta jo Valion rakennusjaoston esimiehenä ja pääsuunnittelijana Mäkinen oli kehitellyt yhdessä Antti Katajamäen ja Kaarina Löfströmin kanssa Valion vuonna 1971 valmistuneeseen juustokeskuksen laajennukseen Vantaalle teräsristikkorakenteita, jotka olivat tässä tapauksessa kustannustehokkaasti ulkotilassa. Teräsristikot olivat voimakkaan väriset ja antoivat rakennukseen jännittävän ilmeen. Hän käytti myös useissa Valion kohteissa punatiilelementtejä. Samantyyppisiä

teräsristikoita voimakkain värein maalattuna nähdään myös Sammonlahden liikuntahallin sisätiloissa.

Kuva 87. Valion juustokeskuksen laajennus Vantaalla oli ensimmäinen kokeilu metallisen rakennejärjestelmän kehittämiseksi. Teräspilareista ja ristikoista koostuva kantava rakenne oli ulkotilassa, joka oli kustannustehokasta. Muodonannoltaan yksikertaiset hallit saivat ilmeikkään ilmeen jäntevästä voimakasvärisestä rakenteesta. Suunnittelu oli Valion rakennusjaostolla arkkitehti Matti K. Mäkisen, Antti Katajamäen ja Kaarina Löfströmin vuonna 1971. (Kuva kirjasta: Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurista)

Sammontorin liike- ja palvelurakennus

Kuva 90. Sammontorin sijainti Sammonlahden keskuksesta. (Lappeenrannan kaupunki / Web-map)

Kuva 89. Sammontori rakenteilla. Työmaakyltin mukaan rakentajana on toiminut YIT-Yhtymä. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 91. Sammontori 1980-luvun lopussa. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 92. Sammontorin sisäpiha 1980-luvun lopussa. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

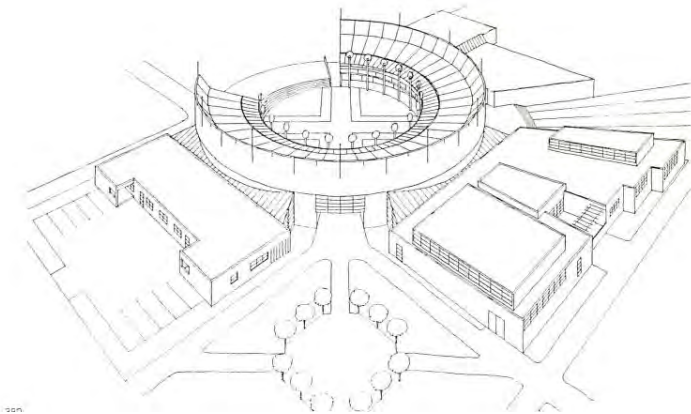
Lappeenrannan kaupunki perusti Kourulan aluekeskuksen rakennuttamista varten yhtiön nimeltä Kourulan Toimintakeskus Oy. Yhtiön nimi muutettiin sittemmin Lappeenrannan Toimintakeskus Oy:ksi. Erillisen kaupunkiyhtiön perustaminen ja rakennuttamistoiminta oli samankaltainen myös esimerkiksi Joensuun Rantakylän yhteydessä. Lappeenrannan Toimintakeskus Oy rakennutti 1980-luvulla Sammonlahden julkiset rakennukset. Rakennuttaminen ei täten ollut kaupunkiorganisaation ohjauksen alla. Kuitenkin silloiset virkamiehet - kaupunginarkkitehti Seppo Aho, rakennusvalvontaviraston päällikkö Klaus Pelkonen ja asemakaava-arkkitehti, myöhemmin kaavoituspäällikkö, Martti Aalto - perustivat Sammonlahti-työryhmän, joka pyrki vaikuttamaan suunnittelun laatuun ja lopputulokseen. Sammonlahti-työryhmässä oltiin yksimielisiä siitä, että tavoitteet jo alussa uuden aluekeskuksen kaupunkirakenteelle ja arkkitehtuurille asetettiin korkealle. Julkisivumateriaaleina pidettiin etusijalla mm. punatiiltä ja vaaleita rapattuja pintoja.

Sammonlahden aluekeskuksen maamerkkirakennuksena on punatiilinen pyöreä, sisäpihalla amfiteatterimainen, liike- ja palvelurakennus nimeltään Sammontori. Rakennus sijaitsee osoitteessa Torpanpellonkatu 4.

Uljas liikerakennus on valmistunut vuonna 1988 ja sen suunnittelijana on ollut Suunnittelurengas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen. Vahvasti mukana suunnittelussa ja toteutuksessa oli myös arkkitehti, Suunnittelurengas Oy:n toimitusjohtaja, Matti K. Mäkinen.

Rakennuksen maapohjan omistaa Lappeenrannan kaupunki ja rakennus on Kiinteistö Oy Sammontorin omistuksessa. Tässä yhtiössä osakkaana on myös Lappeenrannan kaupunki.

Sammontorista suunniteltiin alueen identiteetin luoja ja kaupallisen elämän keskusta. Kivisen kaa-

Kuva 93. Savolaisen Sammontorin rakennuksen luonnos on esitetty kirjassa *Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurissa*. Kuvasta näkee, että siipiosat oli alun perin ajateltu sijoittuvan toisin, kuin mitä lopullisesti rakentui. Osa siipiosista jäi myös rakentumatta. Eli osa, mihin kirjasto tällä hetkellä sijoittuu, kuvan oikeassa laidassa, oli ajateltu laajentuvan kunnollisella siipiosalla rakennuksen koillispuolelle, jolloin pääliikennesuuntaan Skinnarilankadun puistovyöhykkeelle, olisi muodostunut aivan toisenlainen kaupunkikuva, jossa kaarimainen osa olisi jäänyt viuhkamaisen rakennusmassan taakse. Tätä siipiosaa ei koskaan rakennettu. Kaakkoispuolen siipiosa on lähellä toteutunutta massaa, vaikkakin hiukan eri muotoinen ja luoteispuolen massa on toteutunutta massaa hieman pienempi. (Kuva kirjasta: *Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurissa*)

kellä sijoittuu, oli ajateltu laajentuvan kunnollisella siipiosalla rakennuksen koillispuolelle. Tätä osaa ei koskaan rakennettu. Kaakkoispuolen siipiosa on lähellä toteutunutta massaa, vaikkakin hiukan eri muotoinen ja luoteispuolen massa on toteutunutta massaa hieman pienempi, sillä sille puolen tehtiin myöhemmin laajennusosa.

Alkuperäinen rakennuslupa on myönnetty 16.6.1987. Kaaren mallinen osa rakennuksesta on kaksikerroksinen ja siipiosat yksikerroksiset. Ympyrämuodosta on lohkaistu neljännessektori pois etelän ja lännen väliltä, joka mahdollistaa auringonvalon pääsyn sisäpihalle. Kaarevan osan alittaa ensimmäisen kerroksen tasolla kaksi alikulkua, jotka sijoittuvat pohjoiseen ja itään. Katutasossa kevyenliikenteenväylät suurenevat kaaren säteinä ulospäin ja luovat vaelperspektiiviä nostaen pyöreän rakennuksen keskiöön ja tulee tunne, että ”kaikki tiet vievät

vassa paikalla oli kymmenkerroksinen maamerkkirakennus, joka ei houkutellut liike-elämää ja oli rakennussuunnittelijoiden mielestä aluekokonaisuuteen sopimaton ja toimimaton ratkaisu. Lappeenrannan kaupunki suunnitteli virkatyönä asema-kaavamuutoksen uuden, puolipyöreän rakennuksen rakentamiseksi. Rakennuttajayhtiö Lappeenrannan Toimintakeskus Oy olisi antanut suunnittelun Suunnittelurengas Oy:lle ja tämä aiheutti mm. poliitikoissa hämmennystä ja kirjoittelua paikallislehdessä.

Kirjassa ”Osuusliike rakentaa, ajankuvia arkkitehtuurissa” on piirroskuva rakennuksesta, josta nähdään, että osa siipiosista jäi lopulta rakentumatta. Osan, mihin kirjasto tällä het-

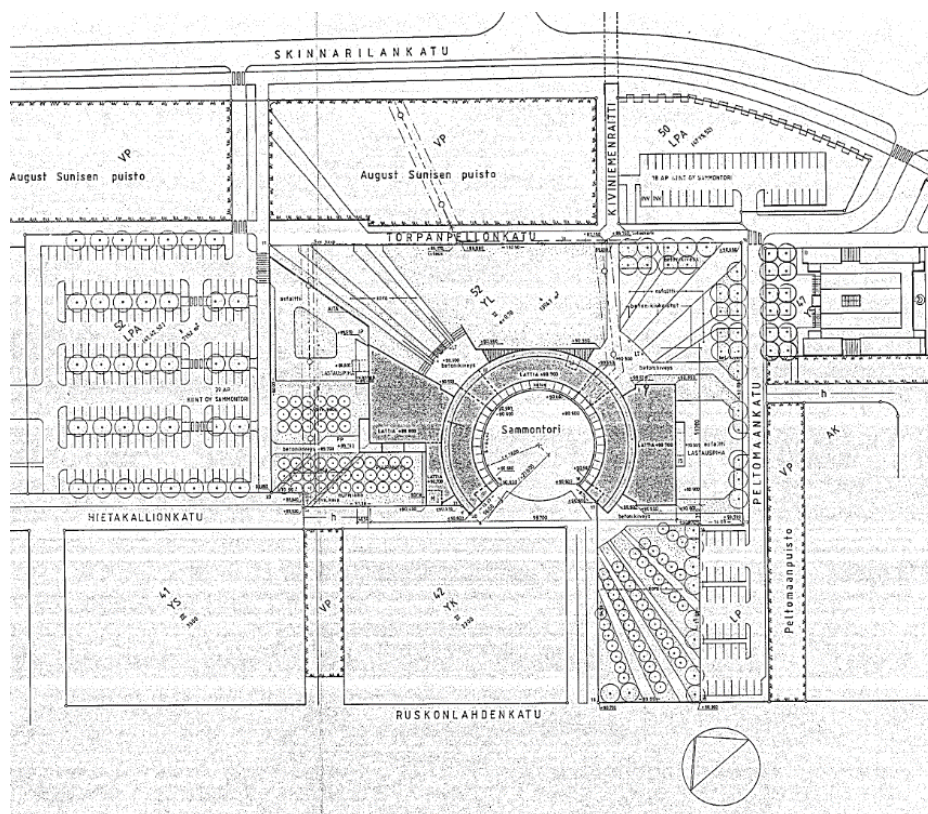
Kuva 94. Sammontorista suuren osan vie kirjasto, joka avattiin vuonna 1988. Kuvat otettu 1980-luvun lopulla uudesta kirjastosta. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 95. Sammontorin itäinen sisääntulo vuonna 2020.

Kuva 96. Sammontorin sisäpiha, jossa julkisivussa on omalaatuiset valaisimet. Toritalan keskellä on myös alkupe-
räiset monen pallon pallovalaisimet.

Kuva 97. Sammontorin liike- ja palvelurakennukselle on myönnetty lupa vuonna 1987.

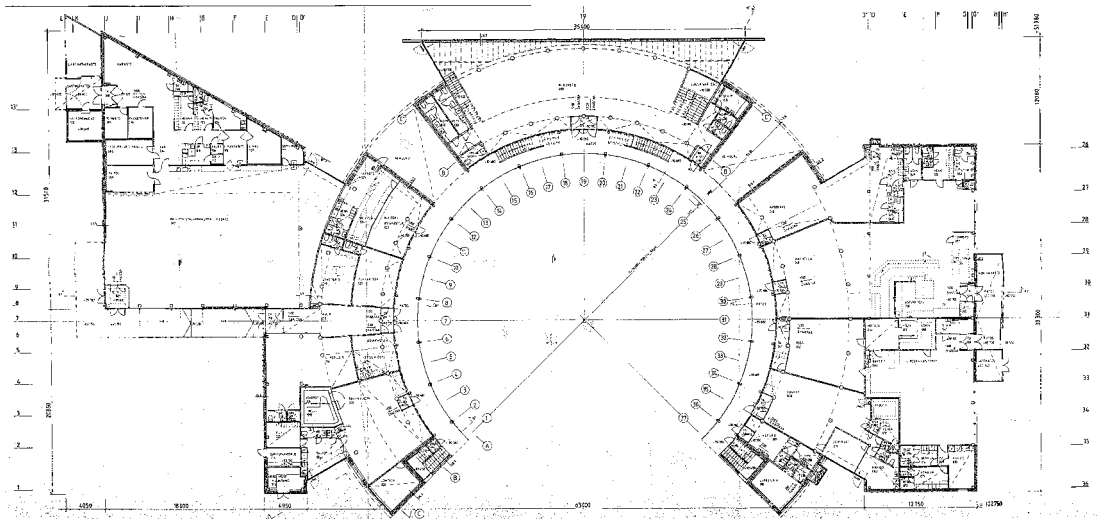
Sammontorille”. Kaarevassa osassa toisen kerroksen tasalla, sisäpihan puolella, on katettu sivukäytävä. Sivukäytävän katto on päämassaa alemmalla tasolla, jolloin syntyy amfiteatterimainen vaikutelma molempien kattopintojen kallistuessa kohti sisäpihaa. Ulkokehällä sylinterimäisen päämassan yläosissa tiilimuurauksessa on säännölliset kapeat viillot, jotka luovat linnamaisen ampuma-aukkovaikutelman ja näin 1980-luvun arkkitehtuurille tyypillistä rakennettua historiaa. Sisäpihan puolella on omaleimaiset pilareihin yhdistyvät valaisimet, jotka nousevat toisen kerroksen kattoa korkeammalle. Nämä näkyvät myös jo aiemmissa luonnoksissa. Sisäpihan keskellä on neljä omaleimaista pallovalaisinta. Rakennuksen arkkitehtuuri on varsin onnistunutta ja rakennuksen näkyvyys kaupunkikuvassa suurten aukoiden ansiosta merkittävä. Rakennuksen näkee väistämättä Skinnarilankadulta idän ja pohjoisen väliltä ja suuri rakennus on selkeä

viesti aluekeskukseen olemassaolosta. Keskusrakennuksen takana nouseva kirkon torni korostaa rakennuksen maise-
mallista kohokoh-
taa.

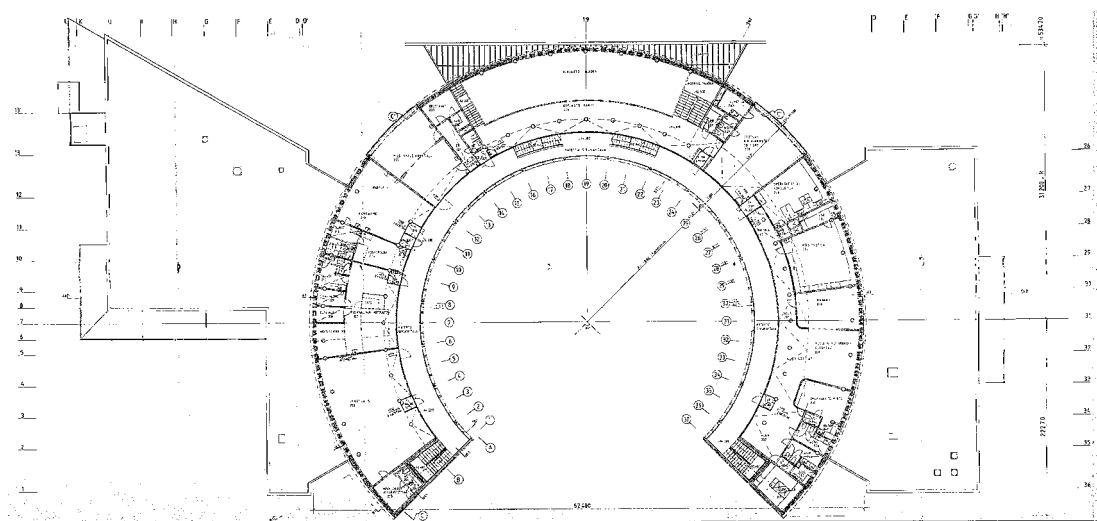
Kaupungin perustamassa Sammonlahti-työryhmässä esitettiin suunnitteluvaiheessa, että rakennuksen tulisi olla avoimempi ympäristöön, mahdollistaen

pääsyn useammasta kohtaa sisäpihalle, mutta ehdotus ei saanut suunnittelijoiden kannatusta.

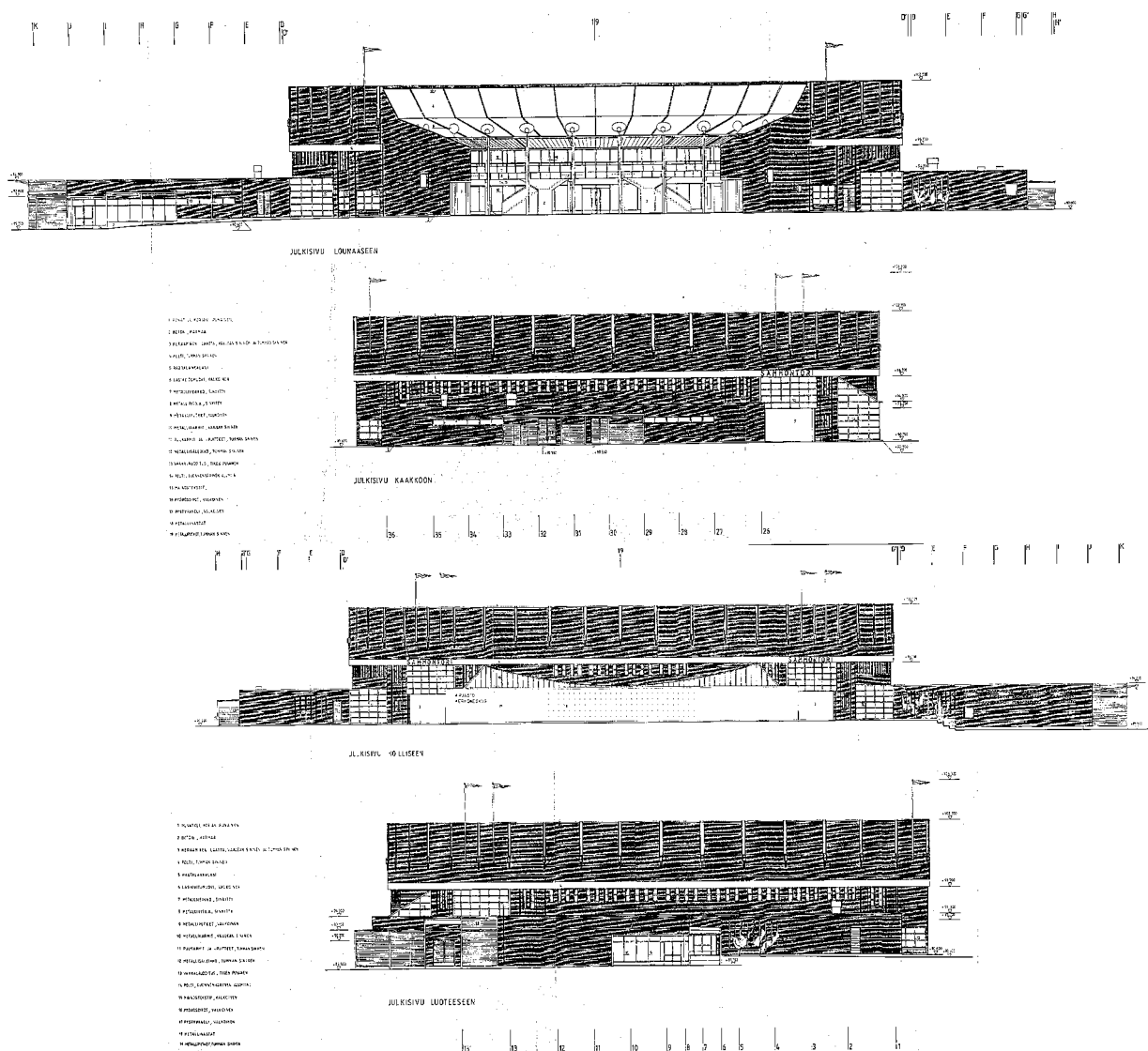
Alkuperäisen, vuoden 1987, luvan mukaan rakennuksen kerrosala oli ensimmäisessä vaiheessa 3421 kerros-m² ja tilavuus 13470 m³. Väestönsuoja on ilmoitettu rakennettavaksi 2. rakennusvaiheessa. Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa oli rakennuslupakuvien mukaan länsisiivestä myötäpäivään etelästä alkaen lueteltuna: pankkisiipi, liiketilaa, grillikioski, joiden takana luoteissiivessä K-ryhmän päivittäistavarakauppa, kukkakioski, R-kioski, kulkuaukko, kirjasto, kulkuaukko, apteekki, ravintola, posti, pankki sekä pienempiä liiketiloja. Toisessa kerroksessa oli nimeämättömiä liiketiloja, kampaamo, musiikkileikkikoulu, kirjaston parvi sekä nuorisotilat, joihin kuului mm. opetuskeittiö / kokoushuone, käsityötila, biljardihuone, valokuva-laboratorio, oleskelutila ja toimistotila. Itäisen sisäänkäynnin pohjoispuolella on pieni kellarikerros, jossa on rakennuksen teknisiä tiloja. Ilmanvaihtokonehuoneet ovat vesikaton yläpuolella. Rakennuksen autopaikat sijoittuvat pääosin ympärillä oleville autopaikkojen korttelialueille.

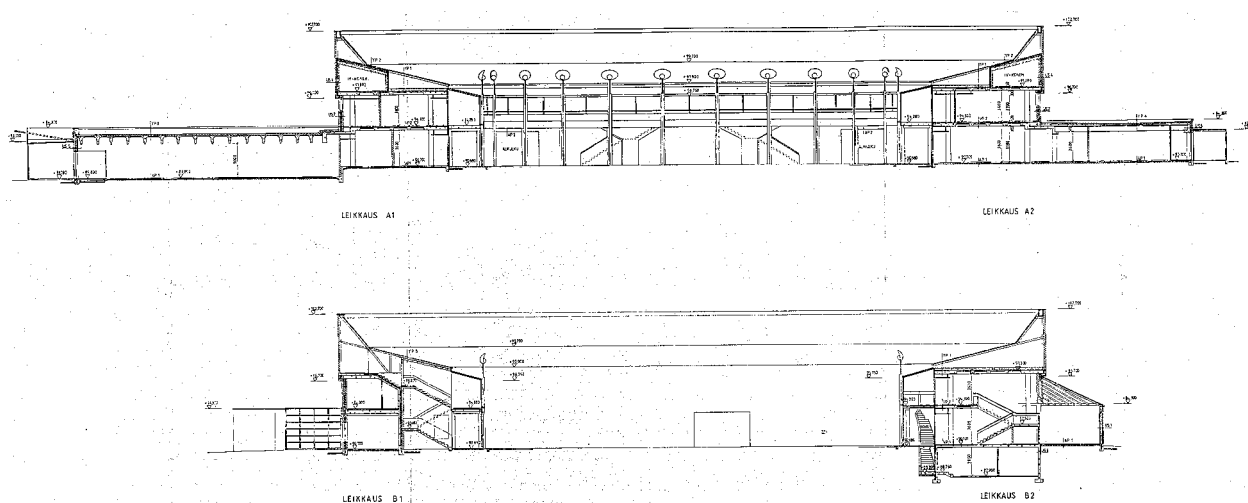
Kuva 99. Rakennuksen ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus rakennuslupakuvissa, joihin lupa on myönnetty vuonna 1987.

Kuva 98. Rakennuksen toisen kerroksen pohjapiirustus rakennuslupakuvissa, joihin lupa on myönnetty vuonna 1987.

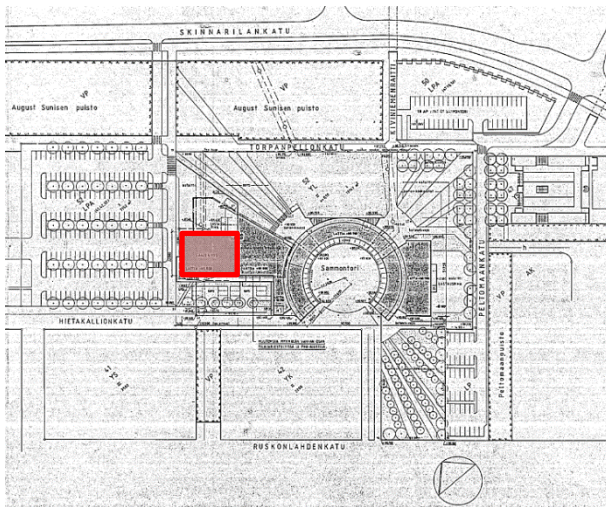

Kuva 100. Vuoden 1987 rakennuslupakuvien julkisivuja.

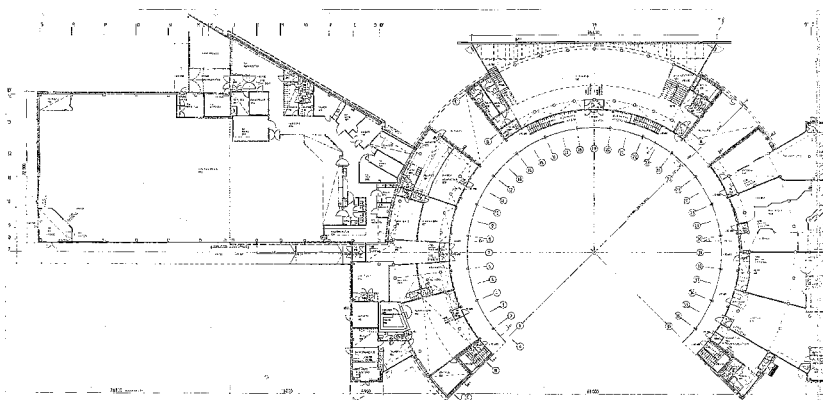

Kuva 101. Vuoden 1987 rakennusluvan leikkauspiirustuksia.

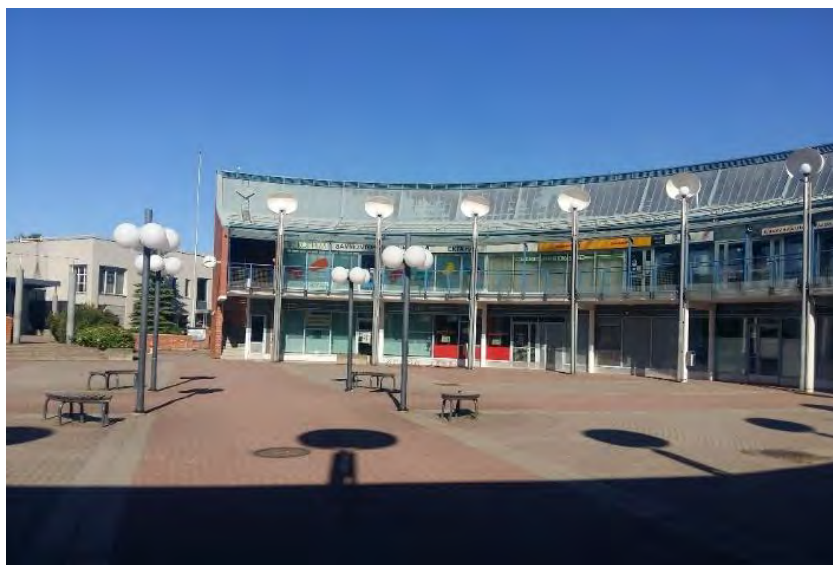
Lappeenrannan kaupungin sähköisen rakennuslupakuva-arkiston mukaan rakennukseen on tehty rakennuslupaa vaatineita muutoksia vuosina 1989, 1991, 1992, 1998, 1999 ja 2008.

Kuva 103. Vuonna 1991 on saatu rakennuslupa luoteispuolisen siipiosan laajennukselle. Laajennus merkitty kuvaan punaisella.

Kuva 102. Vuonna 1991 saatiin lupa rakennuksen luoteispuolisen siiven rakentamiselle.

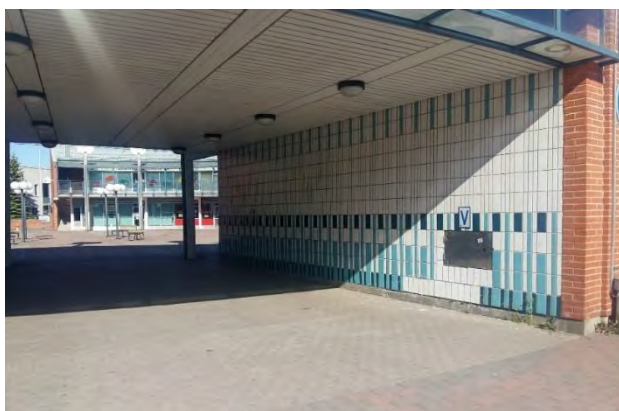
Kuva 104. Sammontorin sisäpihan aukio, Sammontori. Sisäpihalla on amfiteatrimainen vaikutelma. Omintakeiset valaisimet niin aukion keskellä kuin rakennuksen reunoilla ovat osa rakennuksen alkuperäisyyttä.

Vuoden 1989 muutokset ovat alkuperäisten rakennuslupakuvien ajantasaistamista, ja niihin on merkitty muutokset, joita on tehty rakennusvaiheen aikana. Yleisesti ottaen vuoden 1989 muutoksilla ei ole ollut merkittävää vaikutusta rakennuksen ja alueen kokonaisilmeeseen, mutta kuvissa varauduttiin jo rakennuksen laajentamisella luoteeseen.

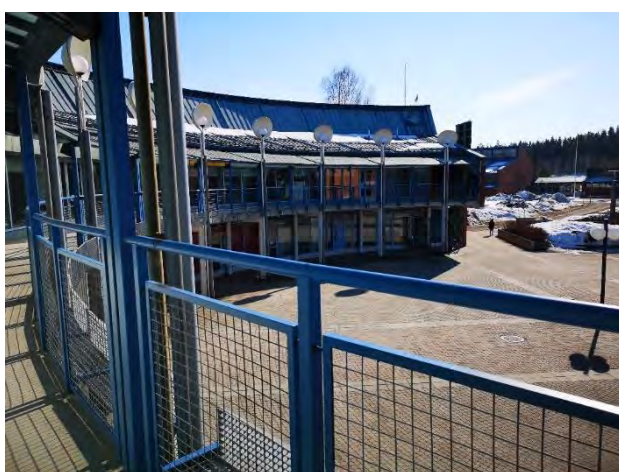
Vuonna 1991 haettiin lupaa luoteen puoleisen siiven laajentamiselle. Laajennukseen tuli ainakin rakennuslupakuvien mukaan T-kauppa, johon yhdistettiin aiemman K-kaupan tilat. Myös olemassa olevaan luoteis-

osaan tehtiin sisätilamutoksia kaupan laajennuksen yhteydessä. Tässä laajennuksessa rakennuksen kerrosala kasvoi 642 kerros-m² ja oli rakennuslupakuvien mukaan yhteensä 4063 kerros-m². Laajennusosan tilavuudeksi on rakennuslupakuvissa ilmoitettu 2630 m³ ja laajennuksen jälkeen kokonaistilavuudeksi 16100 m³. Väestönsuoja on ilmoitettu rakennettavaksi myöhemmin.

Vuonna 1992 on saatu lupa rakennuksen ensimmäisen kerroksen muutoksille. Tällöin länsipäädyn liikehuoneisto muutettiin pankin käytöstä ravintolaksi. Vuonna 1998 on saatu lupa toisen kerroksen itäpäädyn muutoksille liiketilasta rukoushuoneeksi. Vuonna

Kuva 106. Itäpuolen alikulku Sammontorille vuonna 2020. Seinässä laatoista tehty, 1980-luvulle tyypillinen sommitelma, niin materiaaleiltaan kuin väreiltään, joka toistuu hieman muunneltuna Sammonlahden yläkoululla ja vanhusten palvelutalossa.

Kuva 105. Sammontorin rakennusta ja toritilaa rakennuksen toisesta kerroksesta, jossa on katettu ulkokäytävä.

koulun yhteyteen.

1999 on postin tiloissa tehty sisäisiä muutoksia. Posti laajensi eteläpuoliseen liiketilaan, jossa oli ollut pankki ja eteläpäädyn liikehuoneisto muuttui Lappeenrannan Suojatyö Ry:n pesulaksi. Sisäpihan puoleiselle ulkoseinälle tuli pankkiautomaatti. Vuoden 2008 rakennusluvalla uusittiin valomainoksia mm. rakennuksen ulkokehällä, länteen näkyvässä eteläpäädyssä ja myös sisäpihan puolella.

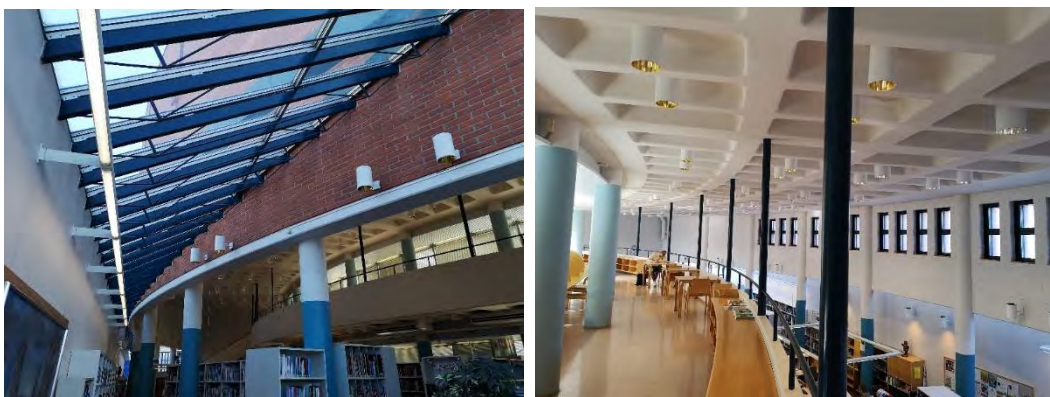
Pääosin kaikki muutokset ovat vuoden 1991 laajennusta lukuun ottamatta olleet varsin pieniä eikä niillä ole ollut merkittävää vaikutusta rakennuksen ulkoasuun tai toiminnallisuuteen, vaan muutokset ovat olleet sisätilajärjestelyitä koskevia.

Vuonna 2021 rakennuksessa on edelleen kirjasto ja liiketiloja, joista osa on tyhjillään. Vuonna 1991 tehdyssä laajennusosassa on varastomyymlä. Rakennus on varsin hyvin säilyttänyt alkuperäisen asunsa.

Muiden Sammonlahden kohteiden yhteydessä on käsitelty myös saman suunnittelijan Skinnarilan ja Kourulan vastaavia kohteita. Sammontori on rakennuksena niin omanlaisensa, ettei sitä voi verrata rationaalista betonielementtiarkkitehtuuria edustaviin huomattavasti pienempiin kauppa- ja liikerakennuksiin. Rakennus on onnistunut tehtävässään luoda alueidentiteettiä tunnistettavana maamerkkinä, mutta kaupalliselta tarjonnaltaan sen vetovoima on huonontunut huomattavasti uusien Sammonlahdenkadun varren päivittäistavarakauppojen myötä. Vuonna 2021 osa liiketiloista on tyhjillään ja kirjasto siirtymässä uuden lähivuosina rakennettavan

Kuva 108. Kirjaston sisätilat ovat korkealaatuiset ja luonnonvalon monipuolinen hyödyntäminen on ollut varsin kantava teema. Luonnonvalon saaminen kattolapteen kautta, kun julkisivun tiilimuuraus tulee kattolapetta alemmas ja näkyy jatkuvan ylöspäin, tekee tilaan ulkotilan tuntua ja korostaa alueen aukiomaista kaarimuotoista tunnelmaa.

Kuva 107. Kirjastossa on osin korkeaa tilaa ja parvi on avoin alempaan kerrokseen. Yläpohjassa on kuppilaa, joissa valaisimet sijoittuvat kuppiosan pohjaan. Laattarakenne tuo tilaan oman tunnelmansa.

Sammonlahden päiväkoti

Sammonlahden päiväkoti on valmistunut vuonna 1984 osana Sammonlahden keskusaluetta. Se oli aluekeskuksen ensimmäinen julkinen rakennus. Seuraavassa tehdään katsaus 1980-luvun päiväkotirakentamiseen, jotta Sammonlahden päiväkotia voidaan peilata aikakauden muihin päiväkoteihin. Erillisessä luvussa yleisten tietojen jälkeen, on käsitelty itse Sammonlahden päiväkotirakennusta ja sen historiaa, muutoksia sekä nykytilaa.

Päiväkotien rakentamisesta 1980-luvulla

Seuraavassa on paikoin kopioitu tekstiä teoksesta Rakennetun Suomen tarina, luvusta ”Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle” -osaa, jonka on kirjoittanut arkkitehti Marja Heikkilä-Kauppinen. Lisäksi lähteinä on käytetty Heli Ketolan Tampereen yliopiston Kasvatustieteen laitokselle tekemää Pro gradu -tutkielmaa ”Olipa kerran päiväkoti – yhteiskunnassa tapahtuneiden rakennemuutosten vaikutukset suomalaiseen päiväkotihoidon, sen muutokseen ja kehitykseen 1970-1990-luvuilla”, joka on vuodelta 2006, Museoviraston Rakennettu Hyvinvointi-internetsivustoa, Turun kaupungin Ympäristötoimialan rakennushistoriaselvitystä Koulukadun päiväkodit ja moderni päiväkotiarkkitehtuuri Turussa 1970- ja 1980-luvuilla sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12; Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Esimerkkikohteita päiväkotirakentamisesta 1980-luvulla on haettu mm. internet-sivustolta Finnisharchitecture.fi.

Päivähoidon lähtökohdat 1980-luvulla

Yhteiskunnan nopea kehittyminen, elinkeinorakenteen muutos maatalousvaltaisesta teolliseksi ja sitä seurannut kaupungistuminen sekä naisten työssäkäynti, ovat vaikuttaneet voimakkaasti lasten päivähoidon kehitykseen. Helpotusta työssäkäyvien vanhempien lastenhoito-ongelmiin saatiin vuonna 1973, kun varhaiskasvatuslaki ja asetus lasten päivähoidosta tulivat voimaan. Tällöin jo sodanjälkeisten suurten ikäluokkien äidit olivat töissä ja lapset vähintään tarhaiässä. Säädökset takasivat kaikille lapsille kunnallisen päivähoidon, mikä ei paikkapulaa takia heti käytännössä toteutunut. Ensi hätään suurissa kaupungeissa ”tarhoja” perustettiin jopa laittamalla niitä kerrostalojen asuinhuoneistoihin.

1970-luvun uudet päiväkodit noudattelivat ajan moduulirakentamiselle tyypillisiä piirteitä. Huoneet olivat siistissä rivissä käytävän varrella tasakaton alla. Päiväkoteja rakennettiin valtavalla vauhdilla. Esimerkiksi Helsinkiin valmistui 1970-luvulla 30 päiväkotia.

1980-luvulla suomalaista yhteiskuntaa voitiin syystäkin kutsua hyvinvointiyhteiskunnaksi, sillä elintason nousun myötä yhä useampi perhe pääsi nauttimaan hyvinvointiyhteiskunnan maksuttomista palveluista. Hyvinvointivaltion laajetessa 1980-luvun aikana, keskeinen osa suomalaista sosiaalihuoltoa ja perustoimeentuloturvaa uudistettiin, eläkejärjestelmiä laajennettiin ja lapsiperheiden tuki- ja palvelujärjestelmää monipuolistettiin. Kokonaistalous näytti hyvältä, palkat nousivat ja kulutus kasvoi. Rahapolitiikka oli löyhää ja luottojen määrä kasvoi ja ihmisten velkamäärä lisääntyi. Tällainen elämäntyyli ja hyvinvointivaltion nousukausi jatkui aina 1990-luvun alulle saakka. 1980-luvulla kotiteitä oli enää vain 7,3% äideistä. Molempien vanhempien työssäkäynti merkitsi perheille sitä, että perheen yhteinen aika alkoi olla ajallisesti rajoitettua ja työelämä

Kuva 109. Lastentarhanopettajien työssä leikkimisen ja sosiaalisten taitojen kehittäminen korostuivat toisen maailmansodan jälkeen. Onkileikki 1980-luvulla. Kuva: Stig Nordvik, Lastentarhanopettajien liitto. (<http://www.wers-tas.fi>)

alkoi luoda raameja perheen arjelle. Tutkimuksissa on todettu, että vaikka päivittäinen työaika Suomessa oli vähentynyt, ei vapaa-aika kuitenkaan ollut juuri lisääntynyt. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, että yhteiskunnan toiminnot olivat voimakkaasti eriytyneet varsinkin taajama-alueilla. Toisin sanoen työn, asumisen, palveluiden ja vapaa-ajan toiminnot oli keskitetty tietyille alueille ja ihmisillä meni tästä syystä yhä enemmän aikaa siirtymiseen paikasta toiseen.

Kunnallinen päivähoito säilyi 1980-luvun alkupuolella valikoivana palvelumuotona, sillä lapsipaikoista oli huutava pula, jonka seurauksena päivähoitoon valittiin lapsia vanhempien tulojen perusteella. Vuonna 1973 säädettyyn päivähoitolakiin lisättiin vuonna 1983 erillinen tavoitepykälä, jossa määriteltiin päivähoidolle valtakunnalliset kasvatustavoitteet. 1980-luvulla lapsen kehitys haluttiin nähdä yksilöllisenä ja kehitysnopeus katsottiin jokaisella lapsella olevan erilainen. Myös lapsuusiällä oli oma itsenäinen merkitys ja arvo ihmiselämässä ja sen tuli olla jokaiselle lapselle onnellista aikaa.

1980-luvun päiväkotiarkkitehtuuri

Seuraavan tekstin ohessa esitetyt 1980-luvun päiväkodit ovat aikansa arvostettuja arkkitehtuurikohteita, joista haettiin innoitusta ja mallia ympäri Suomen. Seuraavassa tekstissä on lyhentäen lainattu tekstiä mm. Turun kaupungin Ympäristötoimialan rakennushistoriaselvityksestä ”Koulukadun päiväkodit ja moderni päiväkotiarkkitehtuuri Turussa 1970- ja 1980-luvuilla”.

Päiväkodin tilojen suunnittelusta tuli yhteiskunnallinen kysymys varsinaisesti vasta päivähoitolain ja muun valtakunnallisen sääntelyn määrittämien standardien myötä 1970-luvun alussa. Suunnittelua sitoivat mm. mitoitus, toiminnallisuus ja taloudelliset edellytykset. Päiväkodit on pyritty toteuttamaan kodinomaisiksi ja yksityisyyden suojaan, valonsaantiin sekä pienilmastoon on kiinnitetty runsaasti huomiota.

1970-lukujen päiväkodit eivät olleet näyttäviä rakennuksia; niiden suunnittelussa on painotettu seinien sisäistä toimivuutta ja käytännöllisyyttä. Kun vanhojen päiväkotien paikkalukua on kasvatettu ja tilojen käyttötarkoituksia muutettu, on vanhojen päiväkotirakennusten toiminnallisuuteen liittyvä laatu saattanut heiketä.

Kuva 110. Länsi-Säkylän päiväkoti Onnimanni on valmistunut vuonna 1980. Rakennuksen ovat suunnitelleet arkkitehdit Kari Järvinen ja Timo Airas. Päiväkoti oli yleistä suomalaista linjaa ajastaan edellä ja jo leikkeli ikkunoilla ja kattomuodoilla. (Kuva: <https://finnisharchitecture.fi/> Simo Rista / MFA)

1970-luvun päiväkotirakentamisessa esikuvana oli Ruotsin esikoulumalli. Siihen, kuten muuhunkin ajan yhteiskunnalliseen kehittämiseen liittyi voimakas demokratisointitavoite. Sen mukaisesti varhaisten kasvu ympäristöjen tulisi olla mahdollisimman samankaltaisia, jotta voitaisiin tuottaa mahdollisimman samankaltaiset valmiudet omaksuneita koululaisia ja yhteiskunnan jäseniä.

Rakennusten ulkoasussa suosittiin rationalismia; muotoilun keinona käytettiin toistoa ja jatkuvan suhteiston periaatetta, moduuliarkkitehtuuria, joka perustui elementtitekniikkaan. Suora kulma oli käytössä oleva perusmuoto, josta ei juuri poikettu. Teollista il-

mettä kevennettiin tavallisesti kirkkailla ja vahvoilla väreillä. Tiukasta rationalistisesta otteesta ja julkisen rakennuksen luonteesta johtuen monet ajan päiväkodit ovat hyvin linjakkaita. Tämä näkyy myös Suunnittelurengas Oy:n edeltäjän Kulutusosuuskuntien keskusliiton ja arkkitehti Sulo Savolaisen Sammonlahtea edeltäneissä töissä Skinnarilassa ja Kourulassa. Kattoikkunoiden puolipyöreä muoto oli poikkeus muutoin suorakulmaiseen lähestymiseen.

Käyttäjärhymää tai yksilöllisyyttä ei korostettu päiväkodin ulkoisessa arkkitehtuurissa eikä kiinteässä sisustuksessa 1970-luvulla. Kalusteet olivat pienennettyjä versioita aikuisten Artek-kalusteista. Oman tilan tunnistamista ja liikkumista helpottamaan käytettiin voimakkaita tunsu-värejä erottamaan eri käyttäjäryhmien huoneet ja yhteiset tilat. Ajattelun täydellinen muutos alkoi vuosikymmenen vaihtuessa ja siirryttäessä postmodernismiin. 1980-luvulla päiväkotierottui ympäristöstään nimenomaan päiväkodiksi; arkkitehtuurilla viestittiin kyseessä olevan

lasten rakennus. Päinvastoin kuin edellisellä vuosikymmenellä, tavoitteeksi omaksuttiin yleisen ja tasapuolisen sijaan yksilöllisyys ja vaihtelevuus. Suorakaiteesta poikkeavasta ja epäyhtenäisestä muodosta saattoi tulla jopa perusta rakennuksen arkkitehtuurille. Kun ajallisesti tiukkaan rationalismiin ei ollut etäisyyttä kuin muutamia vuosia, voidaan 1980-luvun päiväkotisuunnittelu nähdä sekä voimakkaana irtiottona aiempaan suunnitteluideologiaan sekä päiväkotiarkkitehtuurin lähtökohtien uudelleen määrittelynä.

Vuoden 1984 Arkkitehti-lehden teemana oli lasten arkkitehtuuri. Lehden kirjoituksissa otettiin arvostelevasti kantaa aiempaan tasapäistävään, mekaaniseen ja rationaaliseen suunnittelutapaan ja pohdittiin samalla, miten luoda uutta lastenarkkitehtuuria modernismin keinoilla. Rationaalin jatkuvuuden tilalle tuli ihanteeksi vapaa viiva, epäjatkuvuus, monimuotoisuus ja ylilytyksellisyys. Päiväkodin tuli voida antaa tilaa lapsen mielikuvitukselle. Tässä ajattelussa suorat kulmat, toistuvuus, vastakohtat kuten voimakkaat värit ja jopa elementtisaumat nähtiin vahingollisina ja lapsen vapaata mielikuvitusta kahlitsevina. Erilaisuus ei ollut enää elitististä. Virallisena ohjenuorana suunnittelussa on käytetty ensin sosiaalihuoltolain vuonna 1974 antamaa yleiskirjettä päiväkotien suunnittelusta sekä tämän jälkeen vuonna 1980 julkaistua RT-korttia Päiväkodin toimitilojen suunnittelu. 26-sivuinen ohje oli hyvin kattava sisältäen minimivaatimusten ohella runsaasti suosituksia, jotka ottivat huomioon paikalliset palvelutarpeet ja käytännöt kaupungeissa ja harvaan asutuilla alueilla.

Ohjeistus koski paikan valintaa ja sisätilojen järjestämistä. Päiväkodin sijoittamisen pääperiaatteena oli rakennuksen kytkeminen osaksi alueellista kokonaisuutta. Luonnollisesti sujuvat ja turvalliset reitit ja tilat, esteettömyys ja saavutettavuus olivat tärkeitä edellytyksiä paikan valinnalle, samoin valon saanti, häiriöttömyys ja suotuinen pienilmasto. Kaupunkimaisessa ympäristössä suositeltiin, ettei päiväkodin ja asiakkaan kodin etäisyys tulisi ylittää 500 metriä, mikä tarkoitti hyvin tiheää päiväkotiverkkoa. Ohjeet oli laadittu siten, että 5–6-vuotiaiden lasten itsenäinen kulku päiväkotiin olisi mahdollista.

Kuva 111. Päiväkoti Taikurinhattu on arkkitehtien Reima ja Raili Pietilän suunnittelema. Rakennus on valmistunut vuonna 1984. (Kuva: <https://finnisharchitecture.fi> / Jussi Tiainen / MFA)

ten itsenäinen kulku päiväkotiin olisi mahdollista.

RT-kortiston mukaan uusille asuinalueille, joissa oli odotettavissa sosiaalisia häiriöitä yksipuolisen asuntorakenteen vuoksi, suositeltiin että päiväkodit olisivat pieniä ja osa välitöntä pihapiiriä. Yhteen lähioon saatettiin tämän vuoksi rakentaa useita pieniä päiväkoteja. Sen sijaan vanhoilla alueilla, joissa sosiaalinen ympäristö olisi vakaa ja rauhallinen, olisi suunnitteluohjeen mukaan hyvä toteuttaa asukkaita yhdistävä suuri päiväkoti.

1980-luvun koittaessa päiväkodit noudattelivat vielä pääosin 1970-luvun rationaalista linjaa, jossa tunnusomaista oli julkisivun kaava-
mainen, suorakaiteeseen perustuva käsittely. Rakennukset olivat edelleen vaakalinjaisia, matalia ja tasakattoisia. Julkisivujen värityksessä ratkaisuna oli 1970-luvun tapaan yksi pääväri ja yksityiskohdissa käytetty yksi korosteväri.

Kuva 113. Kisakentän päiväkoti ja ala-aste Oulussa on esimerkki 1980-luvun puurakentamisesta ja värityksestä. Koulu on valmistunut vuonna 1986 ja sen on suunnitellut arkkitehdit Juha Pasanen ja Lasse Vahtera. (Kuva: <https://finnisharchitecture.fi/> / Juha Pasanen ja Jukka Vahtera)

Kuva 112. Leivolankoulu ja päiväkoti on valmistunut vuonna 1986 ja sen on suunnitellut "Oulun koulun" postmodernismin päätekijöihin kuulunut arkkitehti Heikki Taskinen. Rakennus on Sammonlahden keskusrakennusten tyyliin punatiilisiä ja niissä on selkeä postmodernistinen ote. (Kuvat: <https://finnisharchitecture.fi/> / Ilpo Okkonen / MFA)

Kuva 114. Puurakenteinen päiväkoti Hertta on valmistunut vuonna 1987 ja sen on suunnitellut arkkitehdit Kari Järvinen ja Timo Airas. (Kuva: <https://finnisharchitecture.fi/> / Kari Järvinen / MFA)

Postmodernismin myötä maailmalla ilotelttiin sekä perinteisillä että ennen kokemattomilla aiheilla, käytettiin huumoria ja rikottiin perinteisiä tyyllisiä raja-aitoja. Vähitellen myös suomalainen arkkitehtikunta ryhtyi suunnittelemaan postmodernismin hengessä.

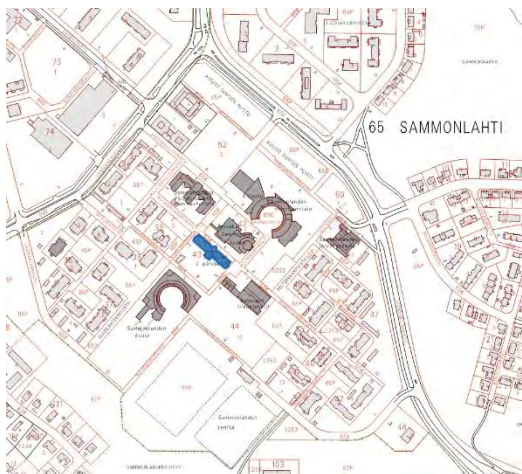
Raili ja Reima Pietilä suunnittelivat Poriin Taikurinhattu-päiväkodin, joka sai osakseen sekä ihmetystä että paljon myös myönteistä julkisuutta. Taikurinhattu-päiväkodin vie-
reen valmistui Pietilöiden suunnittelema palvelutalo, jolloin rakennukset hyödynsivät toisiaan ja mahdollistettiin sukupolvien välinen kanssakäyminen. Tämä vaikutti kunnallisten rakennuttajien asenteisiin, kuten teki myös arkkitehti Pentti Myllymäen johdolla virkatyönä suunniteltu Helsingissä sijaitseva päiväkoti Pikkuprinssi, joka valmistui vuonna 1983. Iloinen ja lasten mittakaavaan sovitettu rakennus rohkaisi kunnallisia päättäjiä ja virkamiehiä ympäri maata usko-
maan, että toisinkin voi suunnitella tai suunnitteluttaa, jopa kunnissa.

1900-luvun loppupuolella postmodernismi hiipui, mutta monimuotoisten päiväkotien aika jatkui. Päiväkoteja suunnitteli suomalaisten arkkitehtien eturivi. Myös monia vanhoja rakennuksia muutettiin päiväkotikäyttöön.

2010-luvulla rakentamisessa ryhdyttiin kiinnittämään erityistä huomiota energiatalou-

teen. Tämä hillitsi päiväkotien muodonantoa, kun energiapihin rakennuksen tuli olla muodoltaan kompakti ja turhia ulokkeita välttävä. Säästöjä tavoitellen kunnissa myös yhdistettiin palveluita, jolloin isoissa yksiköissä voitiin rationalisoida toimintoja ja säästää henkilökuntamenoissa. Nykyisin saman katon alla saattaa toimia päiväkodin lisäksi neuvola, alakoulu, nuorisotila tai vaikka kirjasto. Lapsenmittaisten pikkupäiväkotien sijaan kuntien haluna on rakentaa suuria laitoksia.

Sammonlahden päiväkoti

Kuva 115. Sammonlahden päiväkoti, joka on karttaan merkitty sinisellä, sijoittuu alueen keskukseen, kirkon lounaispuolelle ja koulun koillispuolelle. Rakennus rajautuu Ruskolahdenkatuun, joka on päiväkodin kohdalla kaakkoisluode-suuntainen kevyenliikenteenkatu. Päiväkodin piha-alue on kolmelta sivulta tiukasti kevyenliikenteenkatujen rajaama ja yhdeltä sivulta piha rajautuu pitkään päiväkotirakennukseen. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / Virastokartta)

Sammonlahden päiväkoti sijaitsee osoitteessa Ruskolahdenkatu 5. Päiväkodissa toimi kesään 2021 asti neljä ryhmää: Aamurusko (2-4-vuotiaat), Linnunlaulu (alle 3-vuotiaat), Päivänsini (3-5-vuotiaat) ja Sateenkaari (3-5-vuotiaat). Päiväkodissa on noin 80 lasta ja henkilökuntaa noin 20.

Sammonlahden päiväkodin suunnittelu aloitettiin vuonna 1982 ja se valmistui vuonna 1984. Rakennuksen on suunnitellut Suunnittelurengas Oy, arkkitehtina Sulo Savolainen. Rakennuslupa päiväkodille ja talonmiehen asunnolle saatiin vuonna 1983. Päiväkoti talonmiehen asuntoineen on Sammonlahden aluekeskuksen ensimmäisenä toteutettu julkinen rakennushanke.

Sammonlahden päiväkoti sijoittuu Sammonlahden palveluakselille, kirkon ja Sammontorin lounaispuolelle, koulun koillispuolelle ja liikuntahallin luoteispuolelle. Pohjoisen puolella rakennus rajautuu Rus-

Kuva 116 Päiväkotirakennus viistoilmakuvassa. Pitkänmallinen päiväkoti sijoittuu kiinni Ruskolahdenkatuun, joka on päiväkodin kohdalla kevyelle liikenteelle varattu katu, jolla huoltoajo on sallittu. Tontin länsikulmalla on erillinen talonmiehen asunto. Oikeassa alakulmassa näkyy Sammonlahden yläkoulu. (Lappeenrannan kaupunki)

Kuva 117 Rakennuksen pohjoisjulkisivulla on nähtävissä julkisivua elävöittävä kivipinnoite sekä erilaisia ikkunatyyppejä. Kuvassa näkyy Ruskolahdenkatu, joka kulkee päiväkodin pohjoisreunassa. Saliosa työntyy katualueelle ikään kuin historiallisena jäänteenä, muodostaen tarinaa uudelle alueelle. Pohjoispuolen julkisivu on pääosin räystäätön.

tontille, tontin länsikulmalle.

Päiväkodin rakennusmassa on kaakkois-luoteissuunnassa Ruskolahdenkadun suuntainen. Rakennus on yksikerroksinen ja pitkänmallinen. Julkisivumateriaalina on muiden Sammonlahden julkisten rakennusten tapaan punatiilielementti. Sokkeli on punaisen graniitin väristä pesu-betonia ja nostettu osin normaalia sokkelipintaa ylemmäksi. Rakennuksen keskiosan runko-syvyys on muuta rakennusta syvempi ja siihen sijoittuu päiväkodin sali sekä ruokailutilat. Pohjoisjulkisivua rytmittävät moniruutuiset ja erikokoiset ikkunat. Ryhmien sisäänkäynnit on sijoit-

Kuva 118. Leikkipihan puolella jokaisen ryhmän sisäänkäyntiä suojaa matalammalle tuleva pitkä kattolape. Räystää suojavat myös liialta auringonpaahteelta.

nousee Ruskolahdenkadulle työntyvä saliosa. Saliosa työntyy katualueen puolelle kolmiomai-sena osiona, korostaen päiväkodin keskikohdan salitilaa. Kolmiomainen ulokekohta on asema-kaavoitettu vuonna 1984 vahvistetussa kaavassa päiväkotitonttiin, mutta pyrkinee luomaan tunnelmaa rakennetusta kerroksellisuudesta ja orgaanisesti muodostuneesta rakenteesta,

konlahdenkadun katutilaan, joka on ra-kennuksen kohdalla ja siitä itään, varattu kevyelle liikenteelle. Päiväkodin koillis- ja pohjoiskulmilla on asemakaavassa osoi-tettu toritilat. Päiväkodin itäpuolitse kul-kee Kiviniemenraitti, eteläpuolitse Hopea-mäenraitti ja länsipuolitse Suurlahden-raitti, jotka kaikki ovat kaavallisesti kevy-enliikenteen raitteja. Näin ollen asema-kaavallisesti päiväkodin saattoliikenne ajo-neuvoille on Ruskolahdenkadun päät-teenä. Käytännössä ajoneuvoliikenne kul-kee kuitenkin sekä Hopeamäenraittia ja Suurlahdenraittia, jossa puistoalue on käy-tännössä pysäköintialueena. Käytäntö on osoittanut, että päiväkodin tulee olla ajo-neuvoliikenteellä helposti saavutettavissa, sillä suuri osa lapsista tuodaan autolla päi-väkotiin ja saatetaan sisälle tai pihalle. Ta-lonmiehen asunto sijoittuu erillisenä ra-kennuksena päiväkodin kanssa samalle

tettu leikkipihan puolelle lounaaseen, jonne saadaan hyvin päivänvaloa ja tällä puolella julkisivun ikkunat ovat suuremmat ja ylettyvät alas ottaen huomioon pienen lapsen mahdollisuudet katsella pihalle. Päi-väkotirakennuksen keskivaiheilla on pie-nehkö kellaritila, jossa on teknisiä tiloja sekä väestönsuoja. Rakennuksen kattolapeet polveilevat korkomaailmaltaan ja kes-kivaiheilla muusta massasta korkeammalle

jossa osa rakennuksesta on kuin historiallisena jäänteenä jäänyt keskelle katualetta. Tämä uloke yhdessä vaihtelevan kattomaailman kanssa jaksottaa pitkää rakennusta ja katutilaa.

Rakennus on päämassaltaan harjakattoinen, jossa elävyyttä kattomuotoon on saatu matalammilla ja korkeammilla osilla ja niiden polveilulla. Tämä kattomuodon vaihtelu tuo julkisivuun oman eläväisyytensä ja rytmin. Katemateriaalina on musta konesaumattu pelti. Etelänpuoleisten sisäänkäyntien kohdalla on muusta katosta korotetut pulpettikatot, joiden lappeet ulottuvat pihan puolella muuta lapetta pidemmälle, suojaten ryhmien sisäänkäyntejä. Pohjoispuolella pulpettikaton harja ja räystäs ovat linjassa, mutta pulpettikaton harja korkeammalla kuin rakennuksen muiden osien harja. Pulpettikattokorotusten kanssa samalla kohdalla pohjoispuolella, on aina madallettu harjakatto-osio. Näillä kohdin pieniruutuiset ikkunat ulottuvat sokkelilinjasta räystäslinjaan ja kielivät mallillaan 1980-luvun arkkitehtuurista, jossa on vaikutteita mm. vanhojen huviloiden pieniruutuisista ikkunoista. Pohjoispuolella pulpettikaton rajassa ylhäällä on luonnonvaloa sisätiloihin antava ikkunaruudukko. Ikkunoiden puitteet ja karmit ovat valkoiset, toisin kuin yhdessäkään muussa Savolaisen suunnittelemassa julkisessa rakennuksessa Sammonlahdessa. Ryhmätilojen ikkunat ulottuvat alas, mahdollistaen lasten pääsyn ikkunan ääreen katsomaan pihalle.

Kuva 119 Kuvassa näkyy kattomuotojen vaihtelua rakennuksen lounaispuolelta leikkipihan yli kuvattuna.

Päiväkodin pääsisäänkäynnit, jotka ovat lapsiryhmille tarkoitettut, sijoittuvat rakennuksen pihan eli etelän-/lounaanpuolelle. Rakennuksen pohjoispuolelle sijoittuu kaksi sisäänkäyntiä, toinen keittiöön ja toinen salin aulatilaan, ja ne avautuvat kevyen liikenteen väylälle. Rakennus sijoittuu pohjoispuolella tontin rajoihin kiinni.

Kuva 120. Talonmiehen asuntoon on tehty sisätilamuutoksia vuonna 1996 ja lisäksi katto on uusittu ja yläpohja lisälämmöneristetty vuonna 2009.

Itse päiväkotirakennukseen ei ole valmistumisen jälkeen haettu muutoksille rakennuslupia, joten rakennus on varsin hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Talonmiehen asuntoon on saatu rakennuslupa muutoksille vuonna 1996. Tuolloin asuntoon on tehty sisätilamuutoksia ja mm. sauna poistettu. Lisäksi vuonna 2009 talonmiehenasunnossa on tehty ilmanvaihtoon liittyen yläpohjamuutoksia. Tällöin on uusittu vesikate ja lisäeristetty yläpohjaa. Talonmiehenasunto ei

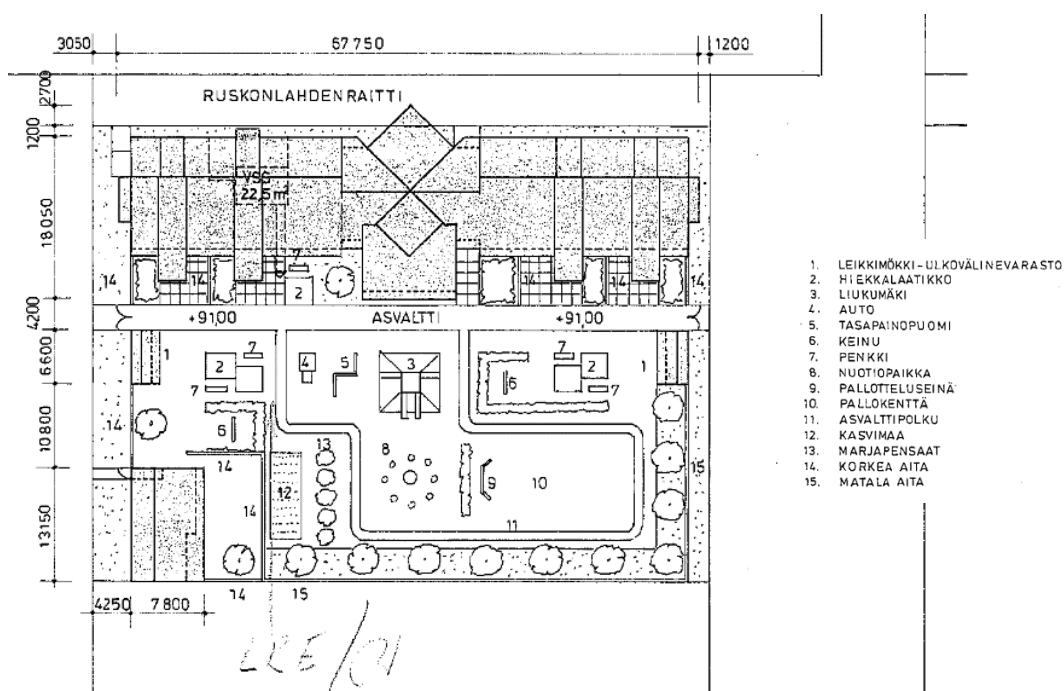
Kuva 121. jokaisessa päiväkotiryhmän sisäänkäynnissä on korkea aula, jonka perällä on puoliakaaren mallinen ryhmätila, jonka katossa on säteittäinen rimoitus. Sisätiloissa kattomuoto on pääosin jätetty näkyviin ja ryhmätiloissa on vinoja sisäkattoja.

ole vuosiin palvellut alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, vaan on toiminut esimerkiksi erityislasten tilana.

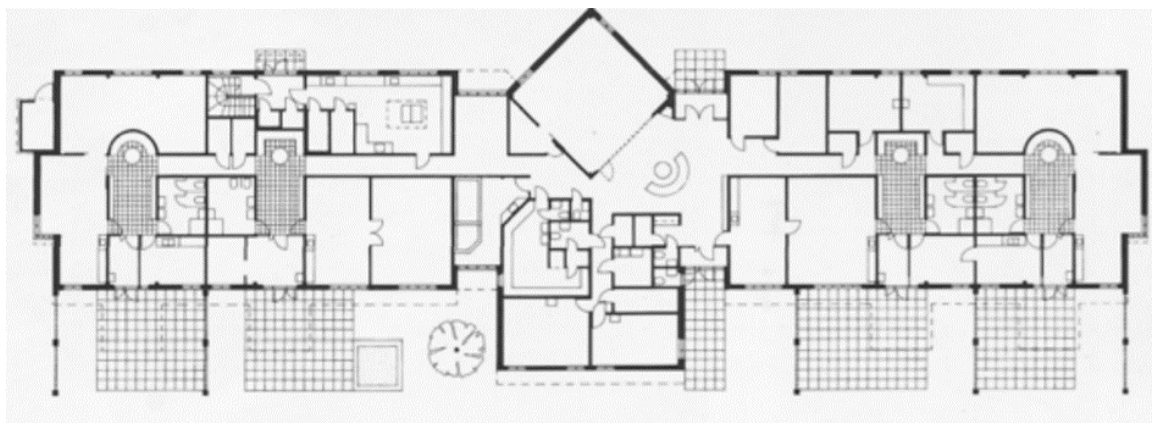
Päiväkotirakennus on muotokieleltään, niin pohjamuodon kuin julkisivujen ja massoittelemalla osalta, postmodernistinen rakennus, vaikka sen leikittelyvyys ja lennokkuus onkin hillittyä. Se istuu hyvin osaksi ympäristöään ja pyrkii ottamaan, myös katu-tilaan työntyvän saliosan kohdalla, aktiivisen otteen ympäristöstään. Ehkä tässä kohtaa voidaan analysoida olevan jopa ”rakennettua kerroksellisuutta”, historiaa, jota ei alueella oikeastaan ole, joka kertoisi tarinaa siitä, kuinka rakennus on ollut paikallaan ennen katuverkon rakentamista. Joka tapauksessa rakennus tuo rytmiä katutilaan sekä muodonannollaan että räystäskoron vaihtelulla, jaksottaen sen osiin. Kattomaailma on moninaisuudessaan yksinkertaisesti ratkaistu ja postmodernismin oppien mukaisesti leikittelyvä. Päiväkotirakennuksessa on leikkisyyttä ja lapsen mittakaava on huomioitu hyvin ja se on selvästi pehmeämpi ja ihmisläheisempi, kuin esimerkiksi Skinnarilan 1970-luvulla suunniteltu päiväkotikoti.

Kuitenkaan päiväkotirakennus ei ole alueen arkkitehtuurihelmi, vaikkakin varsin sympaattinen ja onnistunut aikansa edustaja onkin. Lisäksi päiväkotikoti on saman arkkitehdin Lappeenrantaan suunnittelemissa päiväkodeista -Skinnarila, Hovinpelto ja Kourula - kaikkein lapsenmittakaavaisin ja sympaattisin sekä ainoa, joka on edelleen käytössä. Näistä kaikki muut on jo purettu, mutta Skinnarila on vielä jäljellä, tosin sisäilmaongelmaisena poistettu käytöstä.

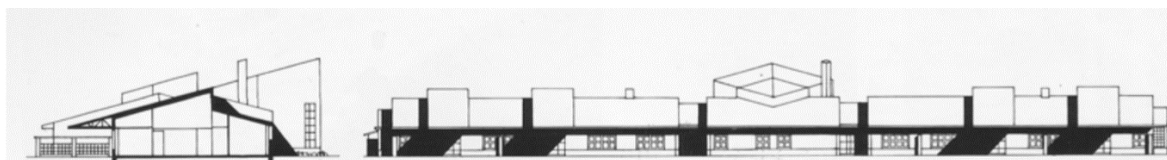
Rakennuslupakuvat

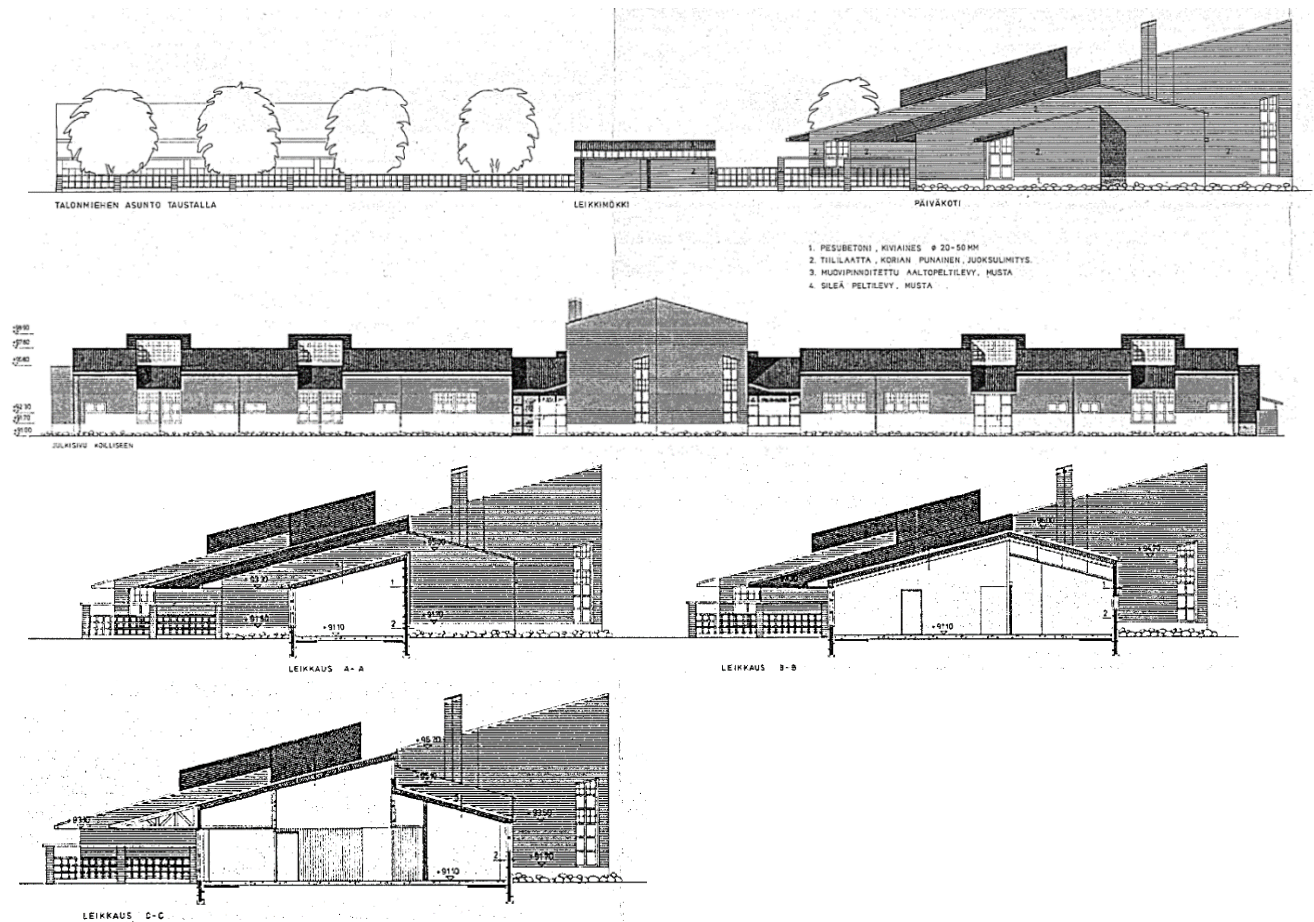
Kuva 122. Asemapiirustus, jolla rakennuslupa on saatu vuonna 1983.

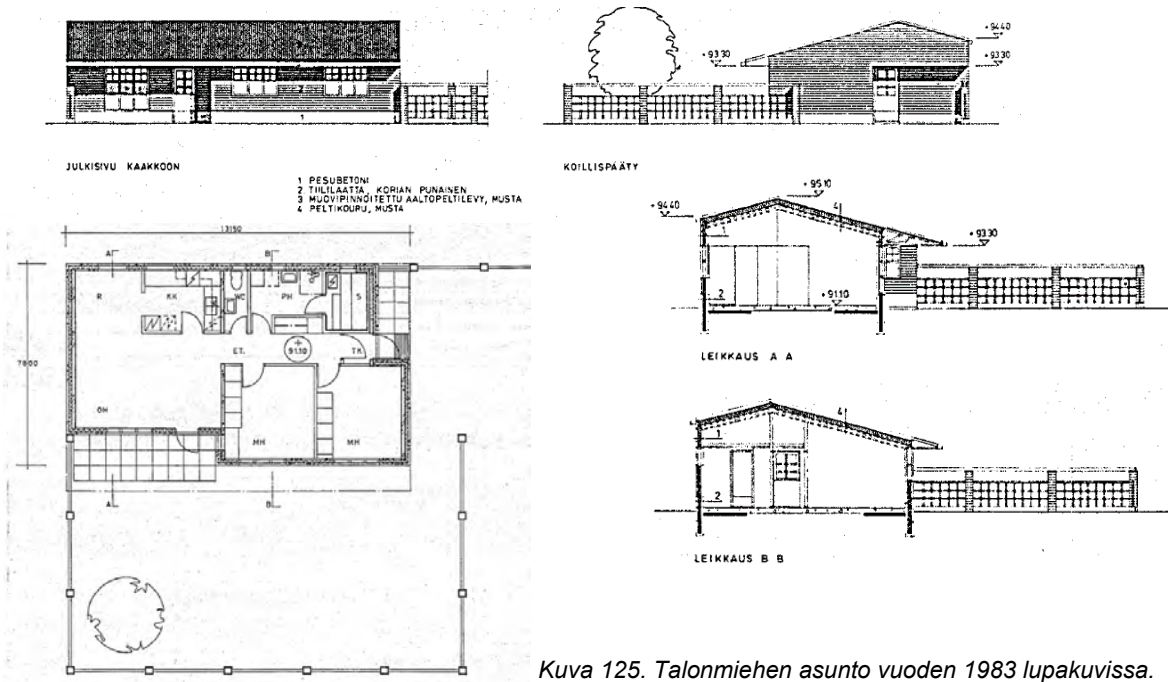
Kuva 123 Päiväkodin pohjapiirustus. **LÄHDE! EI OLE RAKENNUSLUPAKUVISTA!**

Kuva 124 Päiväkodin julkisivupiirustukset lounaaseen ja kaakkoon. **LÄHDE!**

Kuva 126. Päiväkodin julkisivuja ja leikkauksia vuonna 1983 myönnettyjen rakennuslupakuvien mukaan. Seinät ovat punaista tiililaattaa, sokkelipinnoitteena pesubetoni, katto on mustaa peltiä ja ikkunakarmit ja -puitteet valkoiset. Metalliovet ovat tummansinisiä.

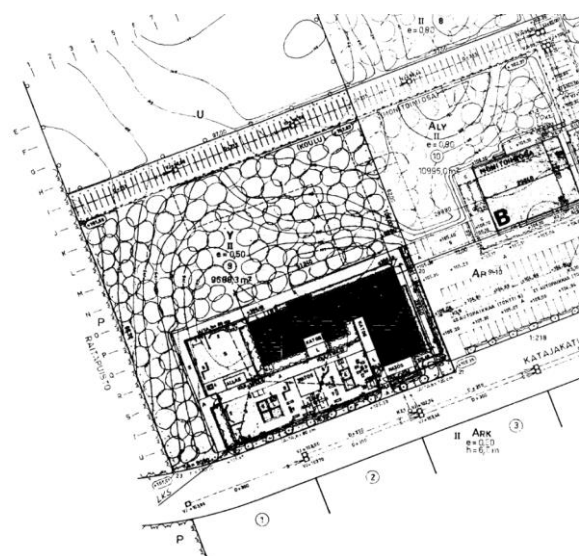

Kuva 125. Talonmiehen asunto vuoden 1983 lupakuvissa.

Sulo Savolaisen 1970-luvun päiväkoteja Lappeenrannassa

Savolainen suunnitteli niin Kulutusosuuskuntien Keskusliiton arkkitehtina kuin sen jatkajan Suunnittelurengas Oy:n arkkitehtina Lappeenrantaan Sammonlahden lisäksi päiväkodit aina-kin Kourulan, Skinnarilan ja Hovinpellon aluekeskuksiin. Myös näiden aluekeskusten muut julkiset rakennukset olivat Savolaisen suunnittelemia. Aluekeskuksia on käsitelty lisää kohdassa ”Savolaisen suunnitelmia Lappeenrannassa”. Seuraavassa on kuvailtu jo purettuja Kourulan ja Hovinpellon päiväkoteja sekä Skinnarilan sisäilmaongelmien vuoksi käytöstä poistettua päiväkotia, jotta Sammonlahden päiväkodin vertaaminen suunnittelijan muihin töihin olisi helpompaa.

Kourulan päiväkoti

Kuva 127. Kourulan päiväkoti on saanut rakennusluvan aluekeskuksen ensimmäisessä rakennusvaiheessa vuonna 1977.

Kuva 128. Aarne Mikonsaaren valokuva vastavalmistuneesta Kourulan päiväkodistä. Taustalla rakennetaan alueen kerrostaloja. (Lappeenrannan museot / Finna)

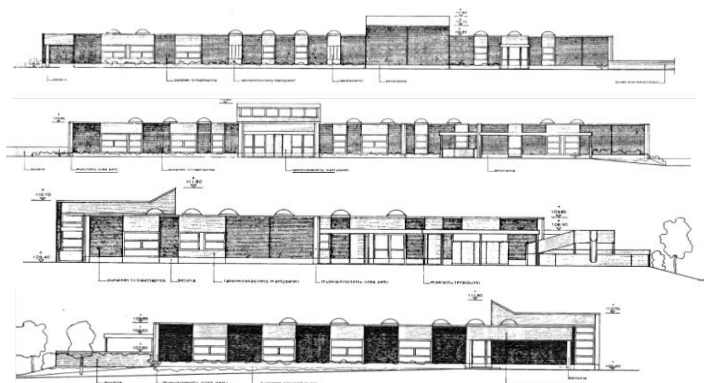
Kourulan entisen päiväkodin on suunnitellut Suunnittelurengas Oy, pääsuunnittelijanaan arkkitehti Sulo Savolainen.

Kourulan toimintakeskuksen ensimmäisessä vaiheessa rakennusluvan saivat vuonna 1977 päiväkoti, monitoimiosan ensimmäinen vaihe, liikeosa ja hallimyymlät. Alueen asemakaava oli hyväksytty vuonna 1974 ja asemakaavamuutos 1975.

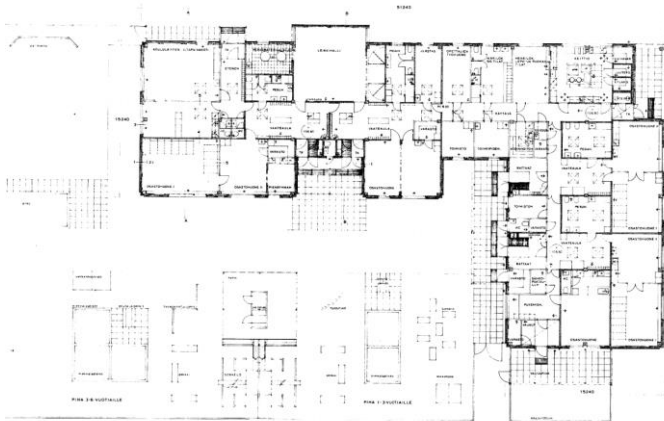
Päiväkoti oli perusmassaltaan L-mallinen yksi-kerroksinen rakennus. Päiväkoti valmistui vuonna 1978. Rakennus oli Katajakadun puolella siten, että piha avautui etelään ja rakennusmassa suojasi pihatilaa pohjoisen ja idän puolelta.

Rakennus oli tehty betonielementeistä ja julkisivumateriaalina oli punainen tiililaatta. Ikkunoiden kohdalla materiaalina oli sokkelista räyställe asti maalattu puu ja teräsosat olivat väriltään siniset, kuten Skinnarilan päiväkodissä ja pääosin Kourulan aluekeskuksen muissakin rakennuksissa.

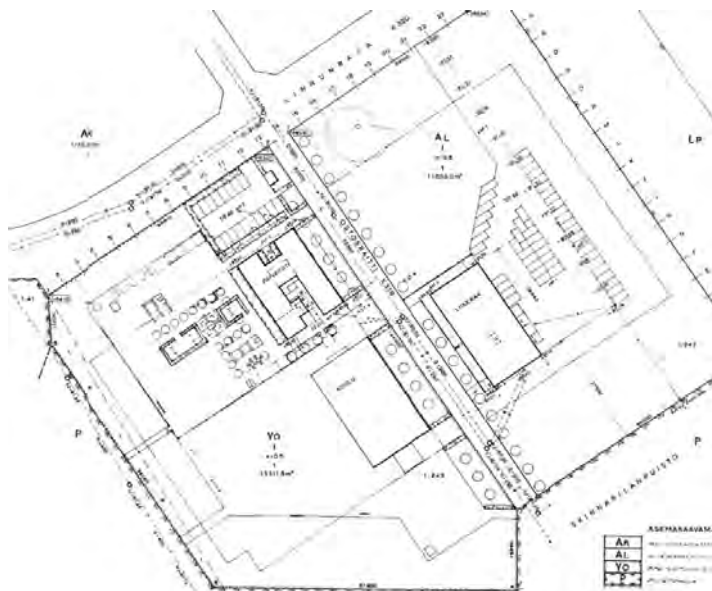
Kourulan päiväkoti on purettu vuonna 2020 ja paikalle on rakennettu uusi päiväkotirakennus.

Kuva 129. Kourulan päiväkodin julkisivuja luoteeseen, kaakkoon, lounaaseen ja koilliseen vuonna 1977 hyväksytyissä rakennuslu-pakuissa.

Kuva 130. Kourulan jo puretun päiväkodin pohjapiirustus.

Kuva 131. Skinnarilan päiväkoti. Ennen päiväkotiä alueelle oli rakennettu koulun ensimmäinen vaihe sekä liikerakennus. Päiväkoti sijoittuu alueen luoteisosaan. Se on kuvassa H-kirjaimen mallinen rakennus.

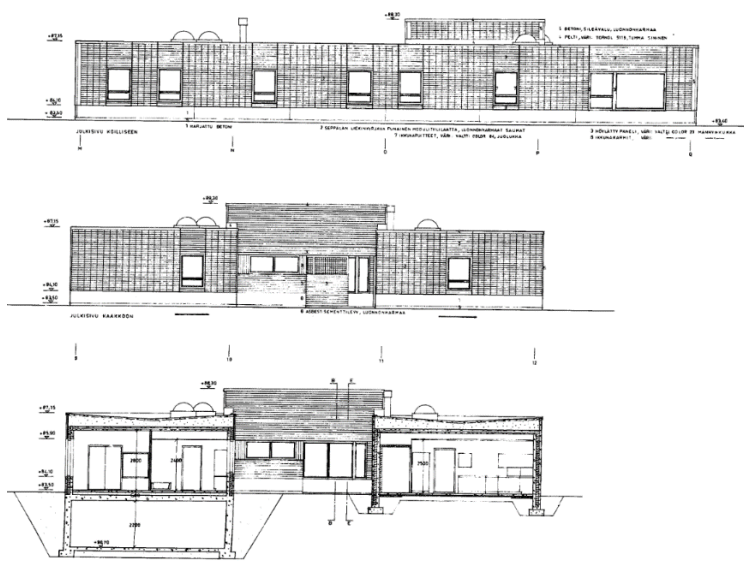
Kourulan päiväkodissa on paljon samoja piirteitä kuin Sammonlahden päiväkodissakin, joka on kuitenkin erityisesti kattomuotonsa ansiosta arkkitehtuuriltaan leikittelevämpi ja kiinnostavampi. Salitila on samalla tavoin nostettu muuta massaa korkeammaksi ja työnnetty ulos päämas-sasta, ryhmätilojen ikkunat on ase-tettu pienen lapsen korkeudelle ja ryhmien sisäänkäynnit suojattu ka-toksin. Sammonlahden päiväkoti on selkeästi edistyneempi versio, vaikka Kourulan päiväkodin arkkitehtuuri olikin varsin linjakasta elementtiark-kitehtuuria, jossa lapsen mittakaava oli jo huomioitu.

Skinnarilan päiväkoti

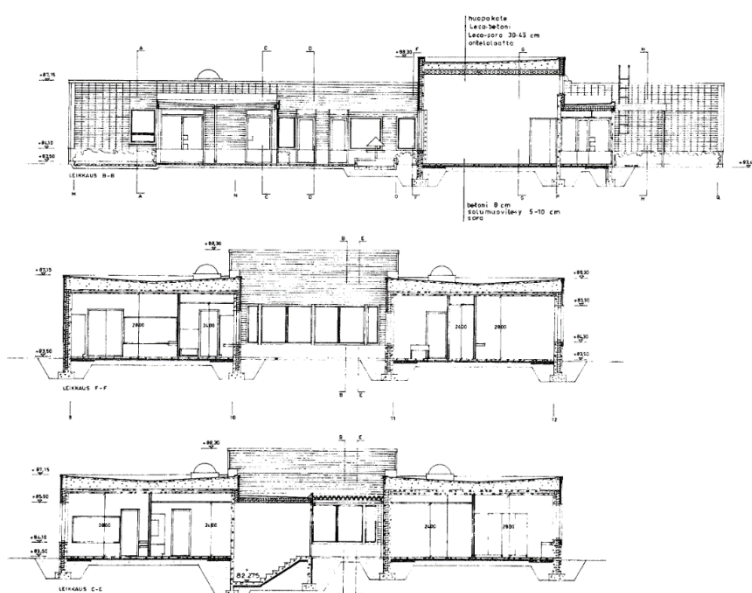
Skinnarilan päiväkoti on Kulutus-osuuskuntien keskusliiton Asunto-osaston suunnittelema. Myös tässä kohteessa arkkitehtina on ollut Sulo Savolainen. Kulutusosuuskuntien keskusliiton Asunto-osasto oli Suunnittelurengas Oy:n edeltäjä.

Skinnarilan aluekeskuksen päiväkoti on saanut rakennusluvan vuonna 1978 ja valmistunut vuonna 1979. Se on osa Skinnarilan aluekeskuksen kokonaisuutta, johon kuuluu päiväko-din lisäksi koulu, kaupparakennus ja liikuntasalirakennus, jossa on myös puukäsityöluokka. Lisäksi alueelle on rakennettu jalkapallon harjoitteluun ylipainehalli 2000-luvulla. Savolaisen suunnitteleminen rakennusten mas-soittelu on yksinkertaista ja perustuu pitkälti elementtitekniikkaan, mutta

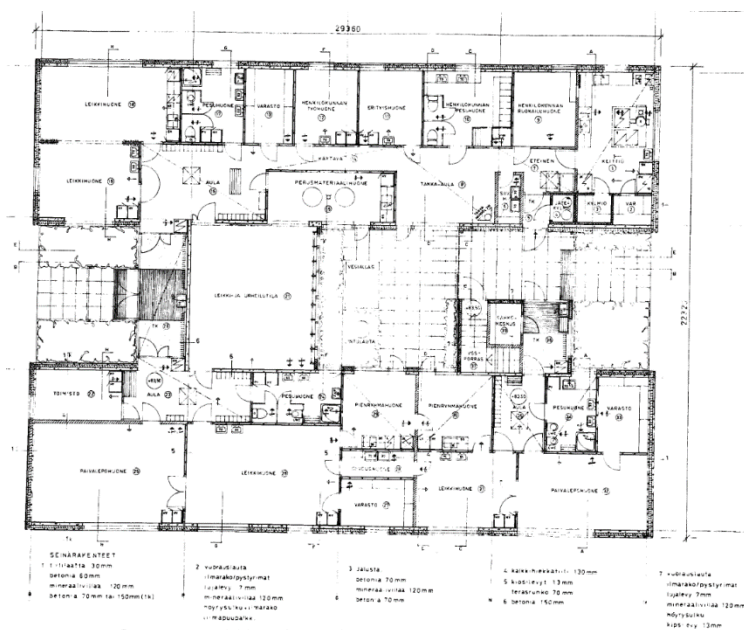
siinä on huomattavissa myös arkkitehdin kädenjälki mm. tilasuunnittelussa ja materiaaleissa. Kaikki rakennukset ovat tasakattoisia ja punatiilielementtipintaisia.

Kuva 132. Päiväkodin julkisivut koilliseen ja kaakkoon sekä leikkaus a-a rakennuslupakuivissa. Julkisivupiirustusten mukaan sisäänkäynnissä on käytetty verhoukseen asbestisementtilevyä.

Kuva 133. Päiväkodin leikkauksia rakennuslupakuivissa.

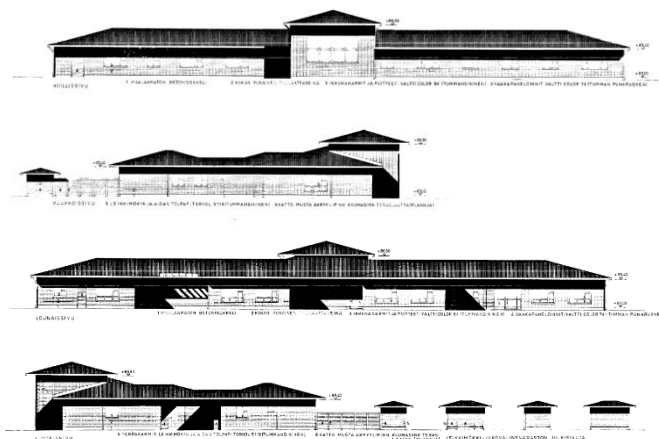
Päiväkodin pohjapiirustus perustuu pieneen atrium-pihaan, jossa on pieni vesiallas. Rakennuksen pohjamuoto on lähellä H-kirjainta. Varsinainen leikkihiha sijoittuu rakennuksen länsipuolelle. Keski-osassa muuta rakennusmassaa hieman korkeammaksi nousee osa, jossa on leikki- ja urheilutila eli salitila. Salitila on muusta rakennusmassasta korostettu osa, kuten mm. Sammonlahdessa ja Kourulasakin.

Päiväkot, liikerakennus ja koulu edustavat Savolaisen muuallakin käyttämää pelkistettyä tiilielementtiarkkitehtuuria, jota on elävöitetty ikkunoiden ja ovien yhteydessä olevin värikenttin. Rakennuksessa on korkea valesokkeli, josta ikkuna-aukot nousevat ja ikkuna-aukkojen yläpuolet on tehty puusta, kuten monissa muissakin Savolaisen suunnittelemissa kohteissa etenkin 1970-luvulla. Rakennukset ovat rationaalisen mallisia, tasakattoisia ja niissä on kattoikkunoita tuomassa rungon sisäosiin luonnonvaloa. Suunnitelmat ovat hyvin rationaalisia ja suoraviivaisia, elementtitekniikkaa lähtökohdanaan pitäviä ja edustavat selvästi 1970-luvun arkkitehtuuria. Suorakaidemuotoon poikkeuksen tekevät ainoastaan puolikaaren malliset kattoikkunakuvut. Punatiili, rakennusten aukotukset, tehostevärit ja matalat sekä tiiviisti asetellut, katualuetta rajaavat rakennusmassat sekä kasvillisuus, tekevät alu-

Kuva 134. Skinnarilan päiväkodin pohjapiirustus rakennuslupakuivissa.

Kuva 135. Skinnarilan päiväkotiä vuonna 2021.

Kuva 136. Hovipellon päiväkodin rakennuslupakuvien julkisivuja vuodelta 1980. Rakennuksen arkkitehtuurissa vahva aihe on horisontaalisuus sekä erittäin huomiota herättävä aumattu katto, jonka avulla erityisesti rakennuksen saliosaan syntyy torniaihe.

oli varsin massiivinen ja näkyvä osa kokonaisuutta, jossa erityisesti salitila, mutta hieman myös sisäänkäynnit ja talonmiehen asunto, nousivat ikään kuin torneina muuta kattopintaa korkeammalle. Ikkuna-aukotukset olivat aukkoina seinässä, eivätkä ulottuneet puupanelointeeseen sokkelista kattolinjaan, kuten aiemmin. Tämä teki rakennuksesta myös yksiaineisemman. Rakennuksessa oli nk. preeriatalo-vaikutteita ja viittausta Frank Lloyd Wrightin arkkitehtuuriin. Tyyllilainojen kautta, vahvoine katto- ja torniaiheineen jo purettua rakennusta voidaan pitää Savolaisen postmodernismin tyyli-suunnan aikaisena edustajana. 1980-luvun suunnitteluideologian mukaan lapsille tuli antaa mielikuvituksellisia ympäristöjä ja tämä rakennus oli varmasti omiaan siihen. Vaikka rakennuksen pohjakaava on samantapainen kuin Kourulassa ja osin siinä oli samankaltaisuutta myös Skinnarilan päiväkodin kanssa, ei rakennus ollut enää puhtaasti elementtitekniikkaan perustuva rationaalinen suorakaide, vaan kattomuotojen leikkittely, aukotukset ja ulos- sekä sisäänvedot tekivät siitä huomattavasti linjakkaamman ja arkitekhtonisemman rakennuksen, kuin mitä saman suunnittelijan 1970-luvun päiväkodit olivat olleet.

eesta kuitenkin suhteellisen sympaattisen ja ihmisen mittakaavaisen. Ne eivät kuitenkaan edusta aikakauden huippu-arkkitehtuuria. Päiväkoti on ollut pois käytöstä sisäilmaongelmien vuoksi ja alue on päässyt ränsistymään. Alueen rakennukset tullaan purkamaan lähitulevaisuudessa.

Hovipellon päiväkoti

Hovipellolla oli pieni aluekeskus, johon kuului vuonna 1982 valmistuneet päiväkotia ja pieni liikerakennus, jossa oli kerhotila. Molemmat rakennukset on purettu pois uuden päiväkodin tieltä ja osa alueesta kaavoitettu asuinkäyttöön.

Rakennusten arkkitehti oli erityisesti päiväkodin osalta jo Skinnarilan ja Kourulan aluekeskusten arkkitehtuuria korkealaatuisempaa. Materiaalina on edelleen punatiili tummansinisin korostusvärein ja rakennustapana elementtitekniikka, mutta ulkonevat sekä sisäänvedetyt osiot ja kattomuoto tekevät kokonaisuudesta kiinnostavan. Aumattu kattopinta

Sammonlahden koulu

Sammonlahden koulu on valmistunut vuonna 1989 osana Sammonlahden keskusaluetta. Koulu oli jo alkujaan tarkoitettu yläkouluksi. Seuraavassa on katsaus 1980-luvun koulurakentamiseen, jotta Sammonlahden koulua voidaan peilata aikakauden yleisiin koulusuunnitteluvirtauksiin ja muihin saman aikakauden koulurakennuksiin. Erillisessä luvussa yleisten tietojen jälkeen, on käsitelty itse Sammonlahden koulurakennusta ja sen historiaa, muutoksia sekä nykytilaa.

1970- ja -80-lukujen koulusuunnittelusta

Seuraavat tekstit koulusuunnittelusta ja suunnittelulähtökohdista on pääosin lainattu ja lyhennetty kirjasta Rakennetun Suomen tarina, osasta Oppimisen ja koulutuksen tiloja, jonka on kirjoittanut Elina Standertskjöld. Lisäksi lähteinä on käytetty ja osin kopioitu aikalaisiesimerkkeihin saman kirjoittajan Museoviraston nettikirjoitusta kouluarkkitehtuurista (koulurakennus.fi), Espoon kouluarkkitehtuurinvuosikymmenet nettisivustoa (koulurakennus.fi), Turun koulut – Keskustan ulkopuolisten koulujen inventointi ja arvottaminen (koulurakennus.fi) -raporttia, Vantaan kouluinventointia (koulurakennus.fi) sekä Museoviraston Rakennettu Hyvinvointi-internetsivustoa.

Koulurakentamisen lähtökohdat 1970- ja -80-luvuilla

Kaupungistuminen kasvatti kaupunkien asukasmäärää ja uusia asuinalueita rakennettiin ympäri Suomea. Uusille asuinalueille oli rakennettava palveluita ja myös kouluja. Koulujen koko oli kytköksissä kunkin alueen asukasmäärään.

Opetusmenetelmät uudistuivat perusteellisesti 1970-luvulla. Peruskouluasetus tuli voimaan 1970-luvun alussa ja tämä osaltaan mullisti oppimisen tilat. Peruskoulurakennusten suunnittelua ohjasivat tarkat määräykset ja mitoitukset, jotka jättivät suunnittelijoiden mielikuvitukselle vain vähän tilaa. Koulutuksen päämääräksi esitettiin oppilaan persoonallisuuden kehittäminen ja opetuksen päämääräksi asetettiin ”kulttuuri-ihmisen kasvattaminen”. Opettajajohdoksen luokkaopetuksen rinnalle tulivat suurryhmä-, pienryhmä- ja yksilöllinen opetus. Opetuksen ja työskentelyn uudet muodot, erityisesti ryhmätyöskentely, edellyttivät erikokoisia ja -tyyppisiä opetustiloja. Uudet opetustavat edellyttivät koulurakennuksilta joustavuutta ja muunneltavuutta. Uusiin kouluihin rakennettiin maisemaluokkia, kirjastot lukusaleineen sekä auditoriot. Monikäyttöisyyden lisäämiseksi koulun yhteyteen saatettiin sijoittaa vapaa-ajanviettoja, joita käytettiin iltaisin ja kouluaikojen ulkopuolella. Vanhoja kouluja laajennettiin ja muokattiin vastaamaan uusia tarpeita. Opetusvälineet kehittyivät ja uutta tekniikkaa hyödynnettiin opetuksessa.

Eri oppiaineita varten oli omat opetustilansa. Tiloista tehtiin avoimia ja luokkahuoneita voitiin liittää käytävilleihin lasiseinin. Pienryhmille oli omat soppensa. Yhdysvalloista

Kuva 137. Lappeenrannan kaupunginhallitus päätti joulukuussa 1984, että Sammonlahteen rakennetaan koulukeskus. Sen yhteyteen oli tarkoitus siirtää myös Kesämäen lukio. (Etelä-Karjala -lehti 12.12.1984)

omaksutun avotilakoulun keskeisen tilan muodosti opiskeluhalli, jonka ympärille ryhmiteltiin tilat yksilöllistä opiskelua varten. Tällainen ratkaisu johti suuriin runkosyvyyskiin ja keskelle runkoa jäävät tilat valaistiin usein kattoikkunoin. 1970-luvun uutuus oli nk. maisemaluokka, joka voitiin jakaa pienemmiksi tiloiksi liikuteltavin seinin.

1970-luvulla syntyi ajatus monitoimitalosta, jossa koulu oli vain yhtenä osana. Kouluille varatut tontit haluttiin rakentaa tiiviisti ja tehokkaasti. Samalle alueelle voitiin sijoittaa mm. uimahalli, urheiluhalli, kirjasto, ruokailu- ja vapaa-ajanviettotiloja, joiden katsottiin edistävän kouluopetukseen, aikuiskasvatukseen ja sivistyksellisiin vapaa-ajanharrastuksiin liittyviä toimintoja. Koulujen suunnittelu alkoi muistuttaa yhdyskuntasuunnittelua. Useita kouluja 1970-luvulla piirtänyt arkkitehti Erik Kråkström käsitteli ilmiötä Arkkitehti-lehdessä vuonna 1971 otsikolla "Koulurakennukset ja yhteiskunta". Artikkelin yhteydessä oli esimerkkejä ruotsalaisista yhdyskunnista, joissa koulu on osa palvelukeskusta tai koulu- ja kulttuurikeskus -yhdistelmää.

Monitoimikouluja eli koulun monikäyttöisyyttä suositeltiin 1970-luvulla, jotta koulurakentamisesta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty. Monitoimikoulun osat liitettiin usein toisiinsa aulamaisten tilojen välityksellä. Kouluja runsaasti suunnitellut Osmo Lappo kirjoitti Arkkitehti-lehteen 1973 otsikolla "Lukujärjestyksen ulkopuolella". Hänen mukaansa koulun monikäyttöisyyden tiellä oli arkisia ja inhimillisiä esteitä. Yksi oli se, että mikäli koulurakennuksessa ei noudatettu annettuja tilasuosituksia (normaalihintapäätöksissä annettuja neliömääriä), joutui kunta maksamaan itse ylittyvän neliömäärän. Myös eriytynyt kunnallishallinto hankaloitti monitoimikoulujen tilaohjelmien laadintaa. Tästä huolimatta useiden koulujen auditorio- ja liikuntatilat suunniteltiin niin, että ulkopuoliset voivat niitä käyttää koulutyön häiriintymättä. Esimerkiksi Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun liikunta- ja uimahalli sijoitettiin erilliseen rakennukseen, kuten myös Sammonlahdessa liikuntahalli 1980-luvulla. Ulkopuolisten käyttöön suunnitelluissa tiloissa tuli olla hyvä äänieristys, jos se oli koulun yhteydessä. 1970-luvulla alettiin käyttää akustiikkaan erikoistuneita suunnittelijoita. Kirjaston sijoittaminen koulun keskelle oli tässä suhteessa ongelma, koska se hankaloitti koulun ulkopuolisten kirjaston käyttöä. Joissakin kouluissa kirjasto oli yhdistetty paikalliskirjastoon.

Lappeenrannan yläasteiden oppilasmäärät vuosina 1983–1992⁴⁷⁹									
Koulu	1983– 1984	1984– 1985	1985– 1986	1986– 1987	1987– 1988	1988– 1989	1989– 1990	1990– 1991	1991– 1992
Armila	485	461	449	468	480	491	486	502	516
Kesämäki	290	337	332	318	296	339	352	349	312
Kimpinen	330	331	329	340	340	336	322	282	252
Lappee/ Sammonl.	331	336	317	303	295	297	380	424	473
Lauritsala	497	521	487	445	434	448	476	479	485
Lönnrot	449	384	355	311	323	318	328	318	284
Yhteensä	2377	2370	2278	2194	2174	2229	2350	2361	2333

Kuva 138. Lappeenrannan yläasteilla oppilasmäärät laskivat vuosina 1983-92. (Kansanopetusta Lappeenrannassa 150 vuotta)

Helsingin koulutoimi asetti vuosille 1984-88 tavoitteeksi yhteisöllisyyden lisäämisen. Monitoimitaloja suunniteltiin edelleen, mutta niiden yhteydessä toimivien koulujen oppilasmäärä rajoitettiin 600 oppilaaseen. Monitoimitaloille tyypillinen pohjaratkaisu oli katettu ”sisäkatu”, jonka kautta kuljettiin eri tiloihin. Sisustuksissa, valaistuksessa ja kalustevalinnoissa alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota ergonomiaan. Lisäksi rakennusten kunnossapidon ja huollon edellytyksiä parannettiin.

1980-luvulla alettiin jälleen rakentaa suuria kouluja, joiden oppilasmäärät kasvoivat ennätyskelliseksi. Läpinäkyvyys oli vuosikymmenen trendi. Kouluihin tehtiin valoisat, korkeat aulat, joskus jopa ”keskustorit” valaisimineen. Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet -selvityksessä on todettu, että 1980-luvun kouluista puuttuu yleisesti luontevia seurustelutiloja ja tilallisia kohokohtia. Arkkitehdit pyrkivät kuitenkin korostamaan aulojen ilmastuutta ja ilmeikkyyttä huolimatta valtioneuvoston päätöksestä, joka rajoitti käytävapinta-alan neljännekseen koulun kokonaishyötyalasta. Näin on tehty myös Sammonlahdessa, jossa sisääntuloaulat ovat suuri osa rakennuksen sisätila-arkkitehtuuria.

Muutamia aikalaisesimerkkejä kouluista 1980-luvulta

Suomessa on edelleen paljon koulukäytössä olevia koulurakennuksia 1980-luvulta. 1980-luvulla kouluarkkitehtuurin muodonanto muuttui postmodernismin myötä aikaisempaa rikkaammaksi. Arkkitehtuurissa ilmeni rinnan postmodernin suuntauksen kanssa selkeämpää muodonantoa tavoittelevaa japanismia ja modernismin jälkikaikuja. 1980-luvun koulut Suomessa olivat usein edelleen matalia ja julkisivuissa käytettiin paljon punatiiltä. Uutena piirteenä julkisivuissa alettiin käyttää myös puuta. 1980-luvun kouluissa pyrittiin huomioimaan lapsen mittakaava. Perinteinen käytäväkoulu

Kuva 142. Espoon Sunan koulun keskikäytävä. (Kuva: ark-byroo 2016 / Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet)

Kuva 141. Nöykkiön vuonna 1986 valmistunut koulu. Koulua on laajennettu ja peruskorjattu vuonna 2002. (Kuva: <https://upload.wikimedia.org>)

Kuva 140. Sunan koulu Espoossa valmistui vuonna 1985. Koulu on tyypiltään keskikäytäväkoulu ja siinä on myös solukoulun piirteitä. Kuvassa koulun pohjakerros. (Lähde: Arkkitehti 6/1986.)

Kuva 139. Arkkitehtien Kari Järvinen ja Timo Airas suunnittelema Sunan koulu Espoossa on valmistunut vuonna 1985. (Kuva: <http://www.koulurakennus.fi/> Arkkitehtitoimisto ark-byroo 2016)

ja luokkahuone olivat usein käytettyjä ratkaisuja ja myös solu-koulu oli suosiossa.⁵ Soluratkaisua käytettiin Espoossa esimerkiksi Nöykkiön (Eero Miikkulainen ja Pentti Korhonen 1986) ja Kilon kouluissa (Arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäki 1986).

Kari Järvisen ja Timo Airaksen suunnittelema, vuonna 1985 valmistunut Sunan koulu Espoossa on kokonaisvaltaisesti toteutettu keskikäytäväkoulu, jossa on myös solukoulun piirteitä. Koulu edustaa 1980-luvun ja Helsingin seudun kouluarkkitehtuurin pääsuuntausta punatiilisin polveilevine massoineen ja neljänkymmenenviiden asteen kulmaa hyödyntävine detaljeineen. Koulu on hyvin säilynyt kokonaisvaltainen luomus, jonka arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyypillisiä. Toimintojen jako kahteen pääsiipeen seuraa modernistista perinnettä. Yksikerroksisella eteläpuolella on välituntipihalta kolme sisäänkäyntiä, joita jyrkät katokset suojaavat sateelta. Muurimaisten rakennusmassojen ja rei'itystä muistuttavan aukotuksen avulla on tavoiteltu vaihtelevuutta julkisivuihin sekä näkymiä. Siivet liittyvät toisiinsa 150 asteen kulmassa matalan väliosan avulla. Massan taittaminen on tyypillinen piirre 1980-luvun kouluarkkitehtuurille ja toistuu myös samojen arkkitehtien myöhemmin suunnittelemassa Mankkaan koulussa. Koulun merkittävin sisätila on opetushuonesiiven korkea railomainen keskikäytävä parvikäytävineen, kaltevine kattoineen ja viiltomaisine kattoikkunoineen. Käytävän eteläpuolelle on ryhmitelty luokkahuoneita. Vaaleiden sisätilojen tehostevärinä toimii 1980-luvulle tyypillinen vaaleansininen. Koulun sijoittelu tontilleen eroaa aikaisempien vuosikymmenten tavoista, kun rakennusmassa rajaa taakseen katutilaa ja ottaa siten kantaa ympäröivään asuinalueeseen.⁶ Koulu on tällä hetkellä sisäilmaongelmien vuoksi korjauksessa.⁷ Koulu on arvotettu Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet sektorianalyysissä rakennustaiteellisesti arvokkaaksi, todella hyvin säilyneeksi kokonaisvaltaiseksi koulurakennukseksi. Arvotuksen mukaan arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyypillisiä ja toisaalta yksilöllisiä. Rakennus muodostaa katutilaa ja on ulkohahmonsia ansiosta vuoropuheessa ympäröivien pientalojen kanssa. Koulun suhde ympäröivään metsä- ja puistomaisemaan on hyvin harkittu.⁸

Kuva 143. Karazamin koulussa on japanilaisvaikutteita. (Kuva AK/ark-byroo 2016 / Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet)

Kuva 144. Lähderannan koulu Espoossa. Julkisivuissa on käytetty punamullan väristä lautaverhousta ja ilmeikästä aukotusta. (Kuva AK/ark-byroo 2016 / Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet).

⁵ Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet

⁶ Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet

⁷ Espoon kaupungin internetsivut

⁸ Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet

Timo ja Tuomo Suomalaisen suunnittelema Karamzinin koulu Espoossa on valmistunut vuonna 1984. Japanilaisvaikutteinen, keltatiilellä ja ruskealla, vaakasuuntaisella paneloinnilla verhoiltu rakennus edustaa julkisivukäsittelyn puolesta pitkälle mietittyä, suhteellisen vähän edustettua, japanilaisen tradition soveltamista suomalaiseen arkkitehtuuriin. Rakennuksen alkuperäiset yksityiskohdat ovat hyvin säilyneet. Rakennus ilmentää osana Sammonlahden selvitystä 1980-luvun arkkitehtuurin moninaisuutta.

Touko Nerosen suunnittelema Lähderannan koulu Espoossa vuodelta 1985 on pulpettikattoinen, puuverhoiltu yksikerroksinen koulurakennus, jonka silhuetti ja massoittelu ovat erittäin vaihtelevia, tyypilliseen tapaan aikakauden arkkitehtuuri-ideologialle. Koulurakennus edustaa myös puun paluuta julkiseen rakentamiseen.

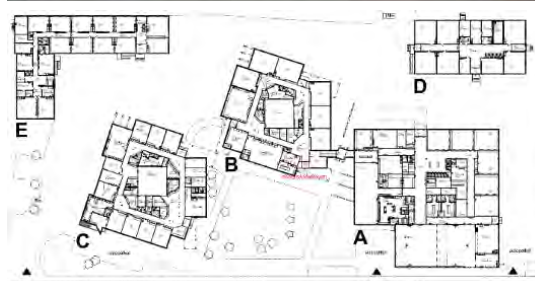
Turussa keskustan ulkopuolella olevista 1980-luvulla valmistuneista kouluista, jotka on luokiteltu rakennustaiteellisesti merkittävimmiksi ja edustavimmiksi ja joilla on myös ympäristöllisiä erityisarvoja ja ovat merkittäviä yksittäisinä rakennuksina, ovat ainakin:

- Turun Normaalikoulu, Norssi. Turun yliopiston harjoittelukoulu, valmistunut vuonna 1980. Suunnittelija ATR-toimistot, arkkitehti Björn Krogius. Punatiilinen rakennuskokonaisuus.
- Hannunniitun koulu (C. O. Malmin koulu). Valmistunut vuonna 1988, suunnittelijana talonrakennusosaston arkkitehti Markku Roininen.

Turun arkkitehtonisesti ja ympäristöllisesti hyvin toteutuneena kohteena 1980-luvulta, joka on koulurakentamisen kokonaiskuvan ymmärtämisen kannalta arvokkaita tai on osa arvokasta rakennetun ympäristön kokonaisuutta, on Turun inventointiraportissa mainittu arkkitehti Frank Schaumanin suunnittelema Varissuon ala-asteen koulu. Koulu on valmistunut vuonna 1984 ja sen julkisivut ovat punatiiltä. Selvityksessä on todettu, että nämä kohteet eivät ole yksittäisinä rakennuksina yhtä arvokkaita kuin ensimmäisessä luokassa olevat.

Kuva 145. Björn Krogiuksen suunnittelema Turun normaalikoulu (1978-1980) on punatiilinen koulukokonaisuus, joka on solukoulu. Koulu on peruskorjattu vastaamaan uusia oppimisympäristöjä. (Kuva: <https://www.skanska.fi>)

Kuva 146. Hannunniitun koulu Turussa koostuu useista rakennuksista. Koulussa on selviä postmodernistisia tyylipteitteitä. Koulu on valmistunut vuonna 1988. (Valokuva: <https://blog.edu.turku.fi/pohjapiirustus-turun-koulut-2016.pdf> (koulurakennus.fi))

Vantaalla on myös inventoitu koulurakennuksia eri aikakausilta. 1980-luvun pienempiä kouluja Vantaalla on ollut vuonna 2017 mm. Kulomäen koulu (valmistunut 1981) ja Askiston koulu (valmistunut 1986). Osa inventoinnissa mainituista 1980-luvun kouluista on poistettu sittemmin käytöstä sisäilmaongelmien vuoksi. Pienimittakavaiset korttelikoulut palvelevat osin edelleen pienten asuinalueiden alakouluikäisiä lapsia. Suurempiin kouluihin Vantaalla lukeutuvat ajalle hyvin tyypillistä arkkitehtuuria edustava Havukosken koulu vuodelta 1987, 1970-luvulta tutun elementtirakenteen omaava Pähkinärinteen koulu vuodelta 1981 ja punatiilinen Kytöpuiston koulu vuodelta 1980.

Tyypillistä kouluarkkitehtuuria 1980-luvulla olivat yksikerroksiset koulurakennukset. Erivärisistä, kuten keltaisesta ja valkoisesta, tiilestä puhtaaksimuuratut kuorimuurit betonirakenteen pinnassa olivat tavanomainen julkisivuratkaisu Vantaalla. Ikkuna-aukot olivat aiempaa suuremmat, kattomuodot monimuotoisia ja ajalle tyypillisestä pientalorakentamisesta tuttujen teltta- ja aumakattojen ollessa suosittuja. Kolmiomalliset kookkaat kattolyhdyt toistivat telttakattojen muotoa. Huonekorkeudet ovat 1980-luvun kouluissa maltillisia ja 1970-luvun näyttävää hallikouluperiaatetta ei vantaalaisissa 1980-luvun kouluissa enää tapaa. Kouluissa, jotka on rakennettu 1980–1987, ei Vantaalla ole nähtävissä varsinaista postmodernia tyyliuuntaa, kuten aikakaudesta voisi olettaa. Kohdejoukossa on yksi poikkeus: Kilterin koulu Myyrmäessä. Kilterin koulu on arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäen suunnittelema. Myyrmäen keskustan vasta rakentuessa ympärillä, valmistui koulu vuonna 1987. Koulun julkisivusuunnittelun osalliseksi oli haettu kaupungin toimesta sopivaa arkkitehti- ja taiteilija -paria. Perko ja Rautamäki tekivät yhteistyötä taiteilija Jukka Mäen kanssa, jonka taide-teos ”Pyramidien arvoitus” toteutettiin kahitiilestä muurattuun julkisivuun. Geometrian käyttö voimakkaasti postmodernissa Kilterin koulussa näkyy läpi sen julkisivun kolmioaiheina

Kuva 147. Kytöpuiston koulu Vantaalla on punatiilielementeistä tehty peruskoulu vuodelta 1980. (<https://upload.wikimedia.org>)

Kuva 150. Askiston koulu Vantaalla edustaa punatiiliarkkitehtuuria vuodelta 1986. (<https://upload.wikimedia.org>)

Kuva 149. Havukosken koulu Vantaalla on vuodelta 1987. (<https://www.sivistysvanta.fi>)

Kuva 148. Kilterin koulu Vantaalla on arkkitehtuuriltaan postmodernistinen. Koulu on valmistunut vuonna 1987. Julkisivut ovat vaaleaa tiiltä, jota on jaettu osiin erilaisin elementin. Katto ja muut peltiosat ovat vaaleansiniset. (<https://upload.wikimedia.org/>)

ja kaarikatoksina. Julkisivua leimaa taideteoksen ja vaakaraidoituksen lisäksi vesikaton mintunvihreä pellitys. Sisätilojen näyttävyys yllättää kouluun astuessa. Niiden vaikuttavuus perustuu keskigallerian korkeuteen, ilmavuuteen ja läpi koko käytävän siivilöityvään runsaaseen valoon. Aula on ilmava ja siellä toistuvat kuutio- ja neliömuodot ajalle tyypillisessä lattiaklinkkerissä ja lasiseinien muodostamassa tuulikaapissa ja ruokalassa. Sisätilojen värityksessä on niin ikään käytetty mintunvihreää, vaaleaa violettia ja keltaista. Kilterin koulu poikkeaa muista Vantaan aikalaisistaan nimenomaan paneutuneen, leikittelevän ja tilankäytöltään poikkeavan suunnittelun ansiosta. Turun kouluinventoinnin tekijöiden mielestä vaikuttaa siltä, että Kilterin koulun hankkeessa suunnittelijoille on annettu enemmän vapautta, mahdollisuuksia ja resursseja kuin muissa verrokkikohteissa.

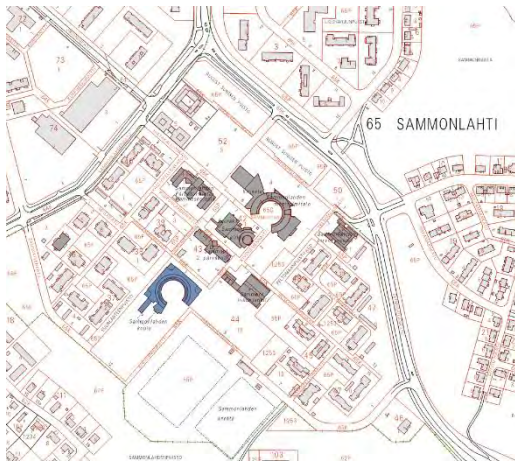
Puustellin punatiiliset koulu ja monitoimirakennus Helsingissä ovat valmistuneet vuonna 1985. Koulu on nykyisin Malminkartanon ala-asteen koulu. Arkkitehteina on olleet Kari Järvinen ja Timo Airas. Koulussa on paljon samoja piirteitä kuin Sammonlahden julkisissa rakennuksissa. Erityisesti kattolappeiden korkoleikkittely yhdistää punatiilen lisäksi Sammonlahden päiväkotiin, joka valmistui vuonna 1984.

Monia 1980-luvun kouluja on poistettu käytöstä ja purettu joko toimimattomina nykyiseen koulunkäyntiin tai sisäilmaongelmien vuoksi.

Kuva 151. Puustellin punatiiliset koulu ja monitoimirakennus Helsingissä ovat valmistuneet vuonna 1985. Rakennuksissa on hyvin paljon samoja piirteitä, kuin Sammonlahdessa ja eritoten Sammonlahden päiväkodissa sekä liikuntahallissa. Arkkitehteina Kari Järvinen ja Timo Airas. (Kuva: <https://finnisharchitecture.fi/> / Kari Järvinen ja Timo Airas)

Sammonlahden koulu

Kuva 152. Sammonlahden koulu, joka on karttaan merkitty sinisellä, sijoittuu alueen keskukseen, kirkon ja päiväkodin lounaispuolelle ja liikuntahallin länsipuolelle. Rakennus sijoittuu yhtenevään koordinaatistoon muiden alueen julkisten rakennusten kanssa ja muodostaa keskusakselin näiden kanssa. Koulun koillispuolitse kulkee kevyenliikenteenkatuna Hopeamäenraitti ja eteläpuolella myös kevyenliikenteenyhteys Kiviniemenraitti. Lounaassa korttelialue rajautuu myös kevyenliikenteenraittina jatkuvaan Saunakivenkatuun. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / Virastokartta)

Kuva 153 Sammonlahden koulu viistoilmakuvassa. (Lappeenrannan kaupunki)

Kuva 154. Sammonlahden yläasteen koulu. Vasemmassa reunassa liikuntahalli ja päiväkotirakennus. (Blom viistoilmakuva 16.7.2018)

Sammonlahden koulu on tarkoitettu yläkoulun oppilaille. Yläkoulu sijaitsee osoitteessa Saunakivenkatu 12. Koulu on 8-sarjainen ja oppilaita koulussa on noin 400, opettajia 39 ja muuta henkilökuntaa 13.

Koulu sijoittuu Sammonlahden palveluakselin lounaisosaan, Sammontorin, kirkon ja päiväkodin jatkeeksi, niiden lounaispuolelle. Koulun itäpuolella on liikuntahalli ja eteläpuolella urheilukentät.

Sammonlahden koulurakennuksen suunnittelu alkoi vuonna 1986 ja se valmistui vuonna 1989. Rakennuksen on suunnitellut Suunnittelurengas Oy ja pääsuunnittelijana on toiminut arkkitehti Sulo Savolainen.

Koulurakennusta rajaa koillisessa Hopeamäenraitti, joka on kevyenliikenteenyhteys koulun ja päiväkodin tonttien välissä, kaakossa Kiviniemenraitti, joka on kevyenliikenteenyhteys Sammontorilta Sammonlahdenpuistoon ja Saunakivenkadulle. Luoteessa tontti rajautuu kapeaan Suurlähteenpuistoon, joka erottaa koulutontin asuinkerrostaloista. Puistokaista on rakentamaton puustoinen viheralue. Lounaan puolella koulutontti on suurelta osin avointa nurmikenttää ja siellä on pieni arboretum. Koulutontti yhtyy kapeaan laajempaan metsäalueeseen koulun lounaispuolella.

Koululle tullessa pitkin Saunakivenkatua, koulun lounaispuolelta, saavutaan pysäköintialueelle, suuren viherkentän päähän itse koulurakennuksesta ja koulun toisen kerroksen tasolle. Saunakivenkatu on ajoneuvoliikenteen pääliikenneyhteys koululle, mutta sitä kautta koulua lähestytään kuitenkin ikään kuin sivuovesta tai takakautta. Tältä puolelta hoidetaan kuljetukset mm. koulun keittiöön, puukäsityöluokkaan ja jätehuolto.

Pirkonlähteenkadun puolella kaakosta, ajoneuvoyhteys koululle päättyy reilun sadan metrin päähän koulusta. Tältä suunnalta lähestyttäessä koulun sisä-

piha ja avoimempi ”sisus” näkyvät kutsuvammin kuin lounaan ja koillisen välillä, josta saavuttaessa koulu on huomattavasti brutaalimpi ja suljetumpi elementtimuuri. Pirkonlähteenkadun

Kuva 155. Koulurakennus kuvattuna lounaasta, Saunakivendun lähestymissuunnasta. Keskellä kuvaa näkyvä aidattu alue on entinen vahtimestarin asunnon terassi. Vasemmassa reunassa alamäki, joka johtaa alakerrassa keittiön lastauslaiturille.

Kuva 156. Rakennuksen ulkokehä on muurimainen ja järjestelmällisesti aukotettu. Kulmaosat ovat hieman sisäänvedetyt ja yksikerrokset.

pohjoispuolella, liikuntahallin eteläpuolella ja koulun välittömässä läheisyydessä, sen itäpuolella, on avoin hiekkakenttä, joka alkuperäisissä suunnitelmissa on merkitty erilaisten pelikenttien alueeksi, mutta on jäänyt toteuttamatta.

Koulun kaakkoispuolella on kaksi urheilukenttää, joista kauempana koulusta on tekonurmikenttä, koulua lähempänä on nurmipintainen kenttä, jonka salaojituksessa on ongelmia. Alue on entistä suota. Kentän laidalla on 2000-luvun alussa valmistuneet pukuhuonetilat, jotka toimivat myös väestönsuojana.

Rakennus sijoittuu rinnemaastoon siten, että etelän puolella rinne nousee auditorion ja rakennuksen kohdalla, jolloin näkyvissä lounaisjulkisivussa on osin vain yksi kerros. Rakennuksen länsikulmassa, ensimmäisen kerroksen tasossa, on huoltoyhteys lastauslaitureineen ja sinne kulkee lounaasta Saunakivendakulta laskeva ajoyhteys. Täältä on kulku keittiöön ja teknisentyön tiloihin ja pääasiallinen jätehuolto tapahtuu tätä kautta.

Rakennuksessa on rakennuslupakuvien mukaan kerrosalaa 4325 kerrosneliömetriä ja sen tilavuus on 17029 kuutiometriä. Kansanopetusta Lappeenrannassa 150 vuotta -teoksen mukaan koulurakennuksen kustannusarvio kalusteineen oli lähes 40 miljoonaa markkaa. koulun urakasopimus allekirjoitettiin kesäkuussa 1988 ja koulun rakennustyöt alkoivat heti. Seuraavan vuoden syyslukukauden alkuun uusi koulu oli valmis.

Koulurakennuksessa on kaksi kerrosta ja ullakkokerros. Rakennuksen pohjamuoto perustuu neliöön, jonka sisältä on poistettu ympyrä. Lisäksi pohjamuodosta on poistettu eteläisin segmentti, jolloin rakennuksen sisäpiha avautuu etelään ja saa hyvin päivänvaloa. Ulkokehän julkisivut on valmistettu tiilielementeistä. Ulkoreunojen julkisivut ovat pelkistetyt ja edustavat tyypillistä rationalistista 1980-luvun arkkitehtuuria. Vaikka 1980-luvun arkkitehtuurissa leikeltiin niin muodoilla kuin väreilläkin, ei Sammonlahden koulun ulkokehän arkkitehtuuri ole leikkisää, vaan nimenomaan järjestelmällistä elementtitekniikkaa kuvastavaa ja ilmeeltään lähes tylyn sulkeva. Rakennuksen neliömuodossa muunnelmaa on kulmissa, kun jokaisesta ulkokulmasta on poistettu kerros, massa vedetty sisäänpäin ja muutoin kaksikerroksinen massa on pohjois-, itä- ja länsikulmista yksikerroksinen. Yksikerroksisissa kulmissa olettaisi olevan ensikatsomalta sisäänkäyntejä, mutta lähempää huomaa, että matalat kulmaosat sisältävätkin

jotain muuta ja ulkomuuri on suljettu. Ikkunat ovat ulkokehällä pääosin pari-ikkunoita, joiden reunoissa on molemmin puolin lisäksi kapeat tuuletusikkunat. Rakennusmassan ulkoreunoilla on tasakatto. Auditorio-osa työntyy ulos neliömuodosta viuhkana kohti lounasta, samoin yksikerroksinen maahan uppoava opetustilasiipi auditorion länsipuolella, johon sijoittuu mm. teknisentyön tiloja. Auditorioulkonema jatkuu maan alla väestönsuojatilana.

Rakennuksen muoto sisäpihalla jäljittelee viereisten Sammontorin ja kirkon pyörää muotoa, ollen osa ympyräteeman variaatiota. Samoin kuin Sammontorissa, rakennuksen sisäpihan puoleiset katot laskevat kohti sisäpihaa ja keskustaa amfiteatterimaisesti ja ensimmäinen kerros on sisäänvedetty, jolloin pihareunan suojana on katos, joka toimii välituntipihaan sadesuojana. Toista kerrosta kannattelevat valkoiset pyöreät betonipilarit. Myös rakennusmateriaalit yhdistävät saman suunnittelijan Sammontoriin; ulkokehällä on käytetty elementtipinnoitteena punatiiltä ja sisäpihan puolella pääosin lasia ja vaaleansinistä peltiä. Rakennuksen ulkokehä on muurimaisempi ja sisäpihan puolella on vaihtelevampi ”sisus” tai ”ydin”, joka hehkuu. Ydin on myös aukotettu nauhaikkunamaisin jatkuvin aukoin. Rakennuksen ikkunoiden ja ovien puukarmit ja -puitteet ovat tummansinisiä ja metallikarmit sekä -puitteet vaaleansinisiä.

Kuva 157. Ylhäällä julkisivua kaakkoon ja näkymä sisäpihalle, vasemmalla ja keskellä kuvissa rinteeseen upotettu ulkoauditorio. Ulkoauditorion takana on sisäauditorio. Oikealla näkymä Pirkonlähteenkadulta, jossa oikeassa reunassa koulun ulkokehän systemaattista elementtiaukotusta ja taustalla näkyy sisäpihan kepeyttä.

Pyöreässä osassa on porrastettu pulpettikatto, jossa ullakkokerros on sisäänvedetty muodostaen ympyräosan ulkokaaren, jonka alle jäävät ullakotilat ja ilmanvaihtokonehuoneet. Katemateriaalina pyöreän osan ulkokehällä on konesaumattu tummansininen pelti. Pyöreän osan sisäkaarteiden materiaalina on käytetty vaaleansinistä peltiä. Rakennuksen sisäpihan puoleiset toisen kerroksen ikkunat ovat nauhamaiset ja niiden alaosa on vaaleansinistä peltiä. Rakennuksessa on sisäpihan puolella kolme sisäänkäyntiä ja niitä kaikkia reunustaa ulkoseinässä sinivalkoiset koristeelliset laatoitukset, jotka ovat samaa teemaa kuin Sammontorin kuluaukoissa. Pääsisäänkäynnit sekä koulun yhteiset tilat, kuten ruokala, kirjasto ja hallintotilat, on suunnattu pyöreälle sisäpihalle ja niihin on helpot kulut aulatilojen kautta, jolloin ainakin osan niistä on ajateltu toimivan myös kouluajan ulkopuolisessa käytössä. Eteläisimmässä osassa on betoninen ulkoauditorio, joka avautuu pohjoisen puolelle.

Koulun työnimenä oli Aurinkokello ja sisäpihan keskipisteessä on lipputanko, joka toimii aurinkokellon viisarina. Pihan asfalttiin on maalattu kuviot, joiden avulla voi oppia ilmansuunnat, tarkan sijainnin maapallolla, kartta-, napa- ja kompassipohjoisen eroavuudet sekä aurion aseman mukaisen kellon aikojen vaihtelun eri kuukausina. Lipputangon ympärillä on nykyisin pingispöydät ja kaarevat penkit.

Etelä-Saimaa uutisoi 15.8.1989 ”Aurinkokellolle alkaa koulu”. Uutisen mukaan yläasteen 350 oppilasta aloittivat uudessa koulussa syyslukukautensa vuonna 1989. Aiemmin alueen yläasteikäiset lapset olivat käyneet Lappeen yläastetta Tapavainolassa. Uusi yläkoulu oli viisisarjainen, mutta siihen eivät kaikki Lavolan, Skinanilan, Kuusimäen, Rutolan ja Korkea-ahon peruskoululaiset mahtuneet, vaan osa, lähinnä Kuusimäessä asuvia koululaisia, kävi yläastetta keskustassa. Auditorion mainitaan artikkelissa olevan miksauspyytineen ja elokuvaprojektoreineen toistaiseksi ainutlaatuinen Suomen kouluissa. Uutta entiseen Tapavainolan kouluun verrattuna olivat mm. atk- ja konekirjoitushuone sekä sisäpuhelin-keskusradiolaitteisto. Sekä 170-paikkainen auditorio, teknisen ja tekstiilityön luokat ja ruokala oli artikkelin mukaan suunniteltu siten, että niiden käyttö oli mahdollista myös ulkopuolisessa iltaikätyössä. Kansanopetusta Lappeenrannassa 150 vuotta -kirjan mukaan koulusta kaa- vailtiin Sammonlahden alueen kulttuurikeskusta.

Ensimmäinen lukuvuosi 1989-1990 käytettiin vielä Tapavainolan koulun liikuntasalilla, sillä uusi Sammonlahden liikuntahalli valmistuisi artikkelin mukaan vasta vuoden 1990 toukokuussa. Samaisessa artikkelissa kerrotaan, että lähivuosina koulun yhteyteen rakennettaisiin urheilukenttä ja mahdollisesti myös lukio.

Kuva 158. Sisäpihaa rajaa ympyrämuotoinen, pilareille nostettu ja pulpettikattoinen rakennusosa. Ensimmäinen kerros on sisäänvedetty ja jää toisen kerroksen suojaan muodostaen välituntipihalle ja sisäänkäynti- teihin sadesuojaa. Koulun sisäänkäynnit sijoittuvat kaarevalle sisäpihalle. Kaikkia sisäpihan sisäänkäyntejä reunustaa koristelatoitettut seinät, joiden teema on yhteneväinen Sammontorin liike- ja palvelurakennuksen kanssa.

Kuva 159. Etelä-Saimaa uutisoi uuden koulun alkamisesta 15.8.1989. (Etelä-Saimaa / Lappeenrannan kaupunginkirjaston mikrofilmiarkisto)

Lukiota ei alueelle koskaan tullut, mutta erillinen liikuntahallirakennus on edelleen käytössä.

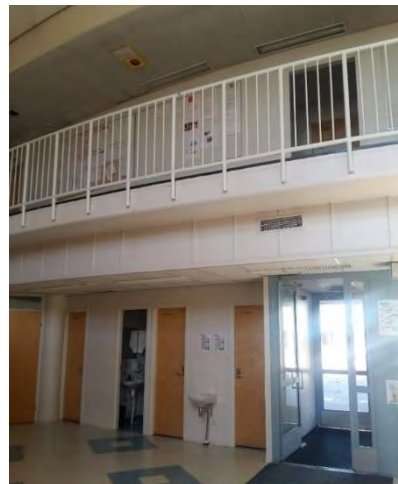
Sisätilajärjestelyiltään Sammonlahden yläkoulu on keskikäytäväkoulu, jossa on myös solukoulumaisia ja sivukäytäväkoulumaisia piirteitä. Opetustilat sijoittuvat ensimmäisessä kerroksessa lähinnä kaarevan sivukäytävän varteen. Osin käytävän toiselle puolelle, sisäpihan puoleen, jää mm. kirjastotila, joka on työnnetty sisäpihan puolella hieman muusta ulkoseinälinjasta ulospäin, kohti ympyräkeskustaa.

Ensimmäisessä kerroksessa aineopetustiloja sijoittuu ulkokehän yksikerroksisiin neliökulmiin. Toisessa kerroksessa keskikäytäväperiaate on täydellisempi, koska runkosyvyys on suurempi kuin ensimmäisessä kerroksessa. Toisessa kerroksessa luokkatiloja, opettajien tiloja ja aputiloja on ollut mahdollista sijoittaa molemmin puolin käytävää. Sisäpihalta on kulku auloihin, joita on kolme; yksi kullekin luokkasteelle. Aulatilojen ollessa kahden kerroksen korkuiset, on jokaisesta neliön kulmasta kolmiomainen pala yläkerran välipohjalaatasta pois. Myös neliskanttisen ulkokehän kulmista on kerrokset pois, mutta näitä kohtia on hyödynnetty mm. luonnonvalon saamiseksi sisätiloihin. Aulatiloihin lankeaa kaunis luonnonvalo. Toisen kerroksen käytävä kiertää parvena aulojen kohdalla ja kulkusillalta näkee aulatilaa. Aulatilojen avulla sisätilaan on saatu ylevöittävä

tunnelma, jonka avulla myös paikan tunnistettavuutta ja suunnistettavuutta on lisätty. Keskikäytäväkoulun toisen puolen luokkahuoneet on poistettu aulatilojen kohdalla, jotta tilaan saadaan mielenkiintoisia tilasarjoja, näkymiä ja avaruutta. Koulun suunnitteluvaiheessa oli otettu

Kuva 160. Vuoden 2005 ortoilmakuvassa on vielä hyvin nähtävissä auringokello ja ilmasuunnat. Myöhemmin otetuissa ilmakuvissa kello ja kompassi erottuvat enää vain haa-leana.

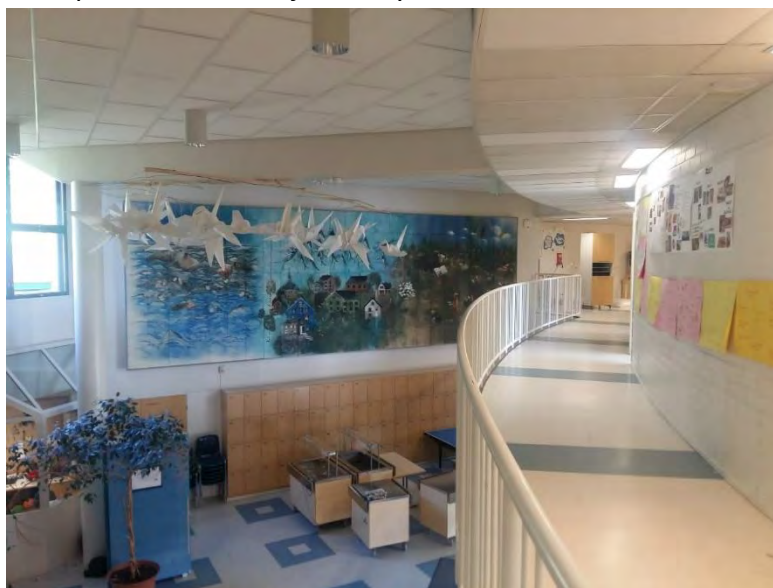
Kuva 161. Aulatiloissa on kaksi kerrosta korkeat avarat tilat, joissa toisen kerroksen kulkusillalta näkee aulaan. Jokaisessa porrassaulassa porraskaitteen väri on erilainen, mikä lisää paikan tunnistettavuutta ja suunnistettavuutta. Lattiassa on neliskanttisia kuvioita, jotka olivat 1980-luvulla paljon käytetty teema. Tiukkaan tilaohjelmaraamiin on näin saatu väliä ja arkkitehtonisia piirteitä. Aulatiloihin tulee yläkerran ikkunoista hieno luonnonvalo.

huomioon, että rakennusta voidaan laajentaa tarvittaessa toisen kerroksen lounaissivulta. Tänne oli ilmeisesti suunniteltu lukion siipi. Lukion tuloa ajatellen yläkouluun rakennettiin mm. opettajien huoneita, varastotiloja, keittiö- ja ruokailutiloja hie-
man yläasteen tarvetta enem-
män. Mikäli lukio olisi raken-
nettu siipiosana, sille olisi
tarvittu Etelä-Saimaan artikkelin
mukaan tilat vain opetusta, reh-
toria ja kanslistia varten. Lukio-
laajennusta ei koskaan raken-
nettu.

Koulun virallisia vihkiäisiä vietet-
tiin 8.1.1991. Ensimmäisenä lu-
kuvuonna yläasteella oli 380 op-
pilasta, josta oppilasmäärä kas-
voi huippuunsa lukuvuoteen
1992-93, jolloin oppilaita oli yh-
teensä 488.

Rakennuksen läntisimmässä aula-
tilassa on näyttävä Heljä Liukko-Sundströ-
min keramiikkateos vuo-
delta 1991. Aulatilaa sijoittuu ruo-
kalan eteläpuolelle. Ruokala on
koko rakennuksen rungon levyi-
nen tila, jonka toinen seinä on sisä-
kaarella ja toinen neliskantti-
sella ulkokehällä. Ruokala sijoit-
tuu rakennuksen länsiosaan.

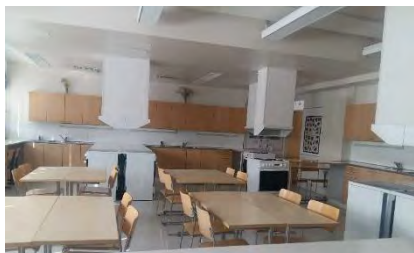
Rakennusmassan ulkopuolen jul-
kisivut ovat pelkistetyt tiiliele-
menttipintaiset ja edustavat tyy-
pillistä rationalistista 1980-luvun
arkkitehtuuria. Yllätys ja raken-
nuksen hienous piileekin karun
ulkokehän jälkeen avautuvassa si-
suksessa, jossa sisäpiha on kuin
simpukasta löytyvä helmi ja suo-
jattu turvapaikka.

Kuva 162. Läntisimmässä aulatilassa on näyttävä Heljä Liukko-Sundströ-
min vuonna 1991 tekemä keramiikkateos. Kuvat aulasta on otettu kesä-
loman suursiivousten aikaan ja ruokalan tarjoilualtaat ovat väliaikaisesti
siirrettyinä aulaan.

Kuva 165. Auditoriossa on 1980-lu-
vulle tyypillisiä elementtejä, kuten eri-
laisia puurimoituksia. Auditorion pen-
kit on uusittu. Auditorion saa lavan
kohdalla yhdistettyä siirtoseinän ta-
kana olevaan musiikkiluokkaan, jol-
loin esim. näytelmien esittäminen tai
muut suuremmat esitykset onnistuvat
auditoriossa.

Kuva 165. Kotitalousluokka on säily-
nyt varsin hyvässä kunnossa.

Kuva 165. Ruokala on koko
rakennuksen rungon levyinen
tila, jonka toinen seinä on sisä-
kaarella ja toinen neliskantti-
sella ulkokehällä.

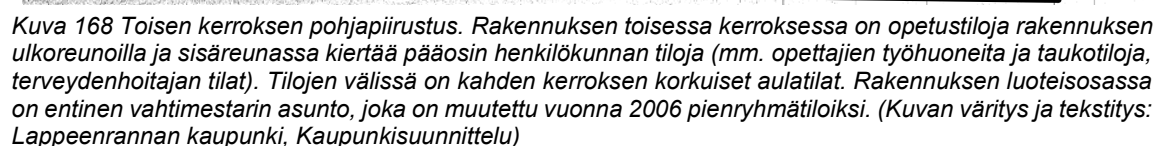
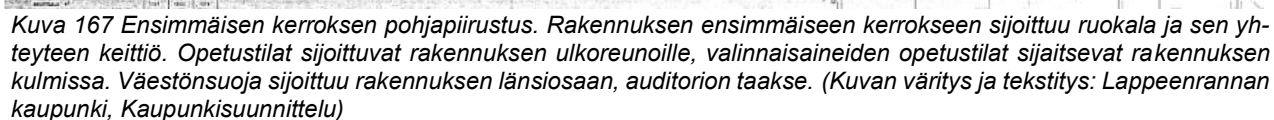
Sammonlahden koulun arkkitehtuuri toistaa Sammontorin arkkitehtuuria niin materiaaleiltaan, muodonannoltaan kuin tyyliuunnaltaankin. Luonnollista sinänsä, sillä kyse on saman arkkitehdin ja saman aikakauden rakennuksista. Muoto on 1980-luvun koululle poikkeuksellinen ja voimakas. Hevosenkengän muoto tekee sisäpihasta sympaattisen ja intiimin, luo suojatun pesämäisen tunteen. Kun sisätilasta näkee ulkotilan kautta samaan rakennukseen, luo se yhteenkuuluvuutta ja mielenkiintoista vaihtelevuutta sekä suunnistettavuutta, kun osa ympyrämuodosta on poistettu.

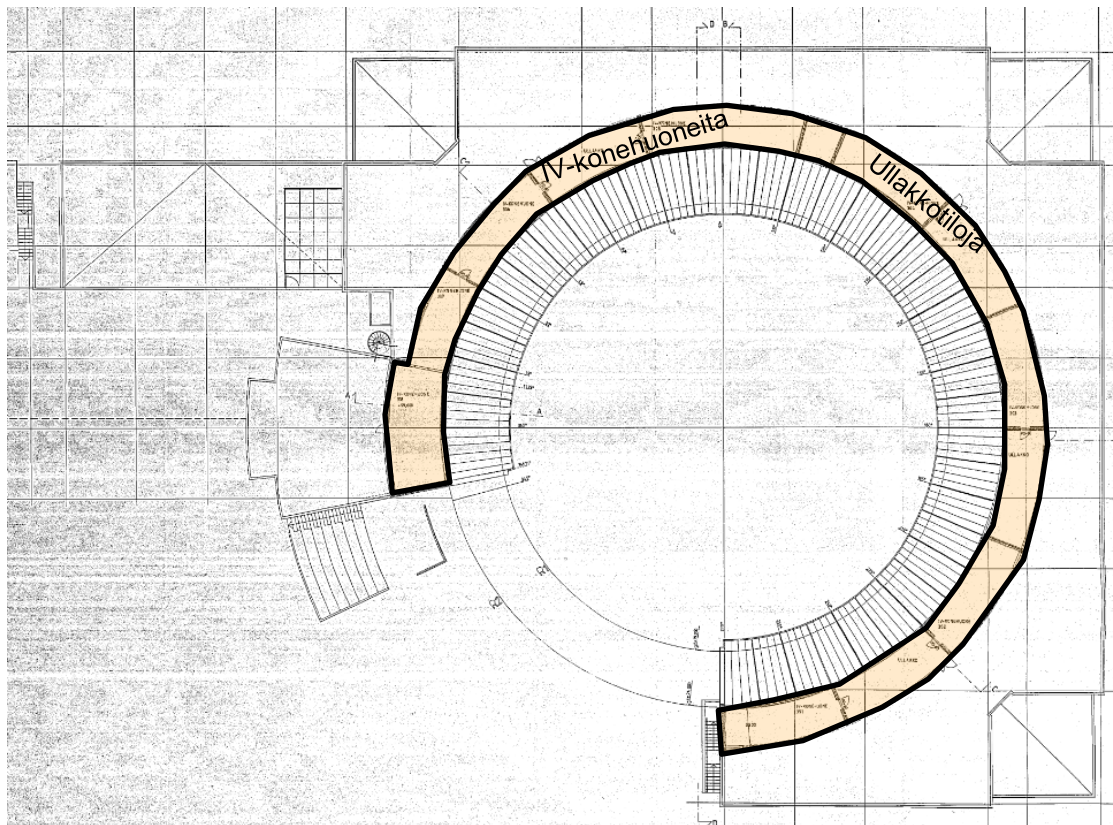
Rakennus avautuu hienosti nimenomaan sisäpihan kautta. Suunnista, joista sisäpihaa ei näe, rakennus on tylämpi ja antaa ulos laatikkomaisen ja suljetun tunnelman, jossa elementtiraikentamisen toisto ja yksitoikkoisuus on hallitsevaa. Sisäpiha, atrium-tyyppinen hevosenkengämuoto ja amfiteatterimaisesti laskevat kattopinnat tekevät rakennuksesta arkkitehtuuriltaan ainutlaatuisen.

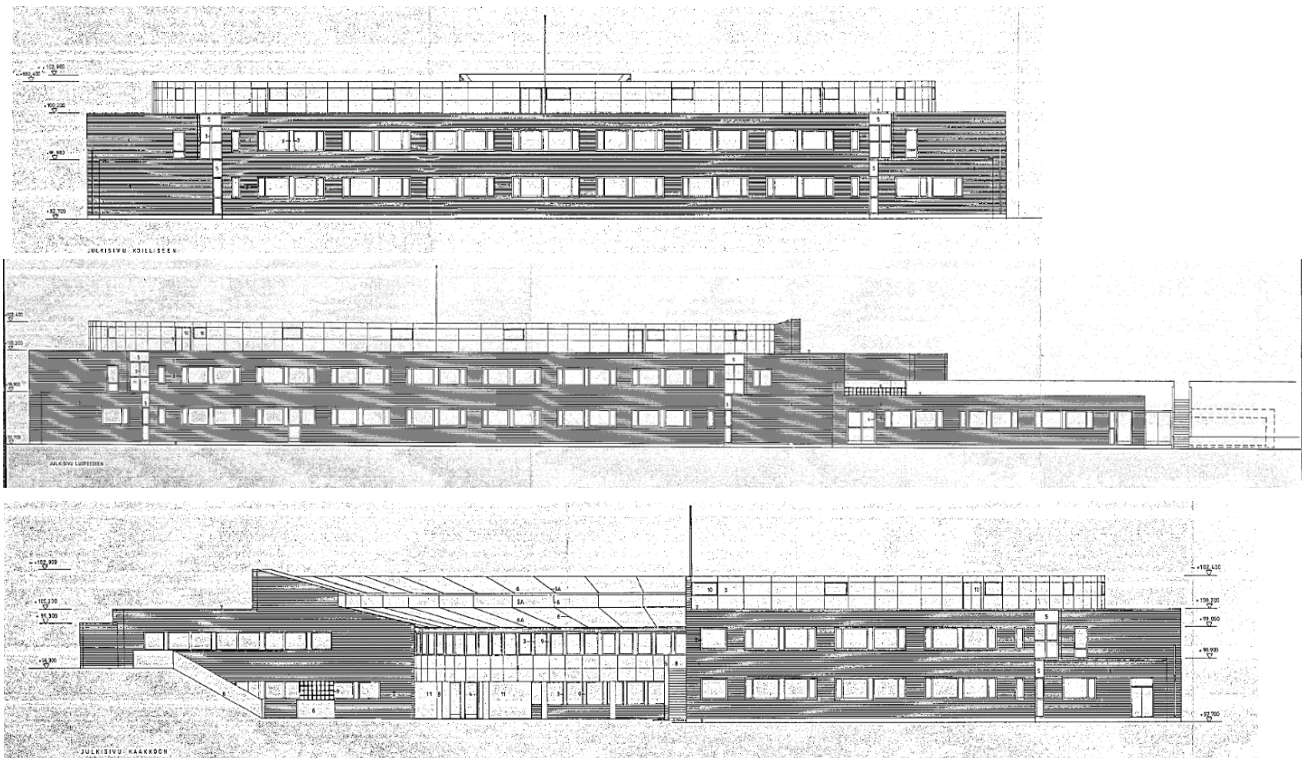
Kuva 166. Sisäpihan kaareva muoto, amfiteatterimainen massoittelu sekä sisäänvedetty ensimmäinen kerros luovat sisäpihalle varsin hienon arkkitehtonisen tilan, joka ei ole 1980-luvun tiukasti säädellyssä julkisessa rakentamisessa itsestäänselvyys.

Rakennukseen on tehty vain pieniä muutoksia. Vuonna 2006 on saatu rakennuslupa talonmiehen asunnon muuttamiseksi pienryhmä- ja opetustiloiksi. Rakennus on säilynyt erittäin hyvin alkuperäisessä asussaan ja on sisätiloiltaan päällisin puolin siistikuntoinen. Ulkokehällä tiilielementeissä on nähtävillä käpristymistä.

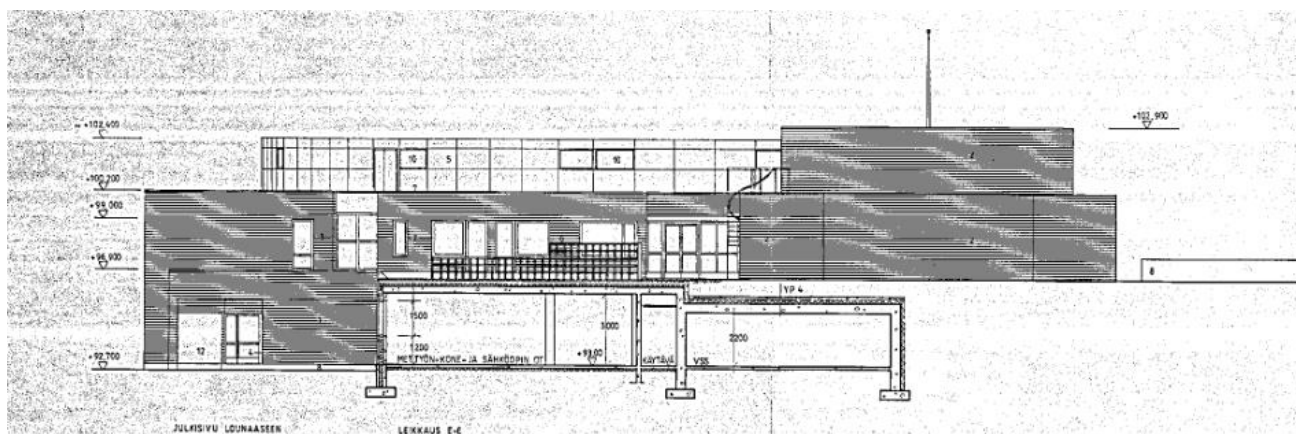
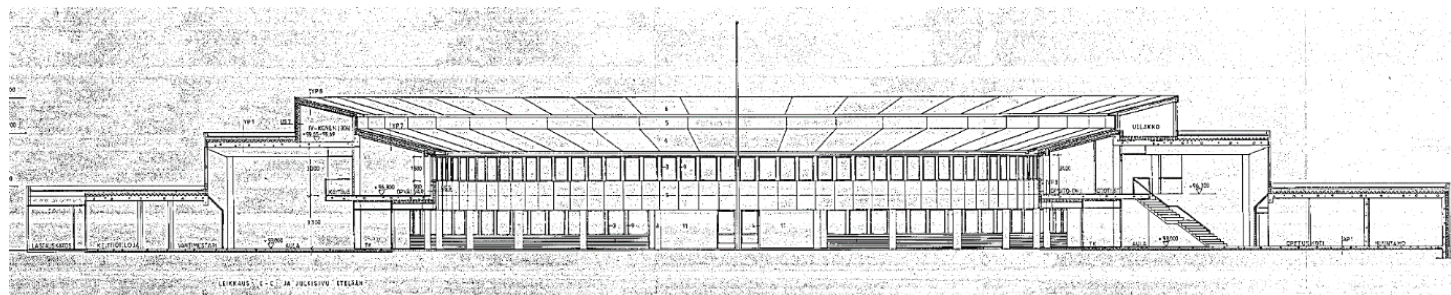
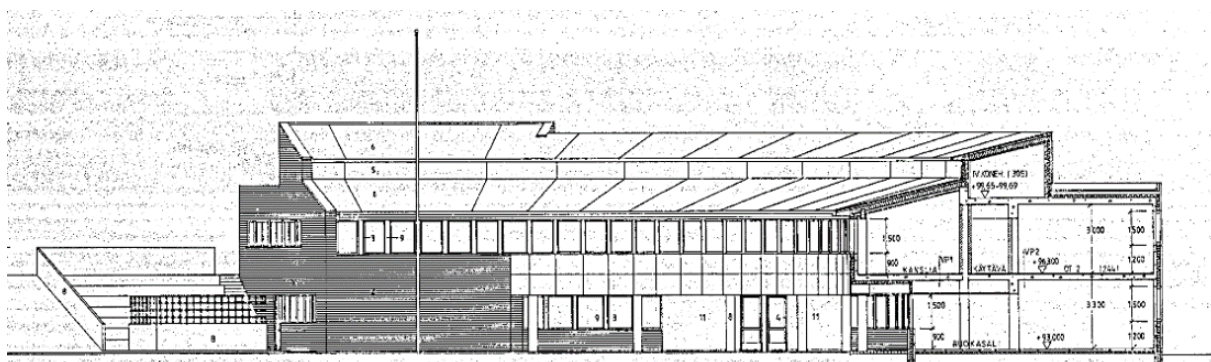
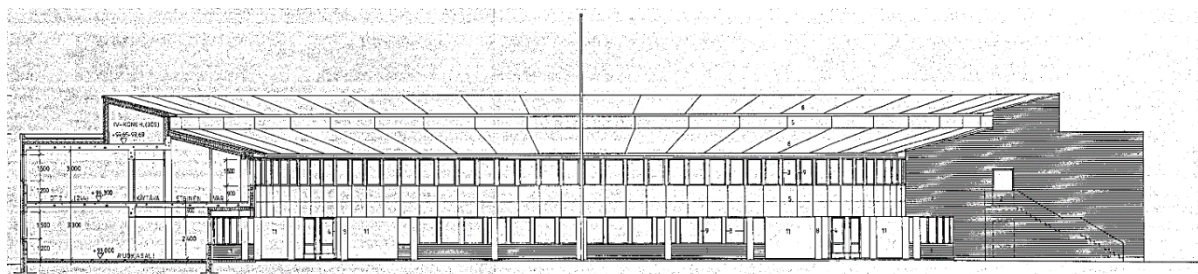
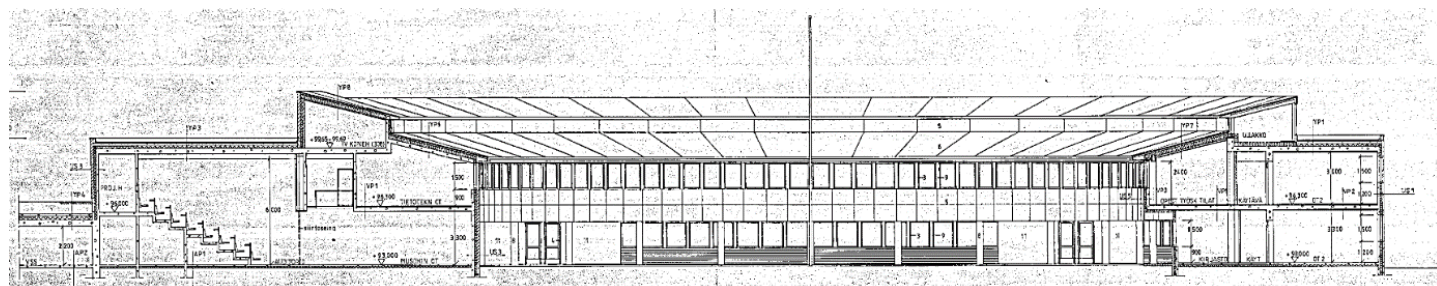

Kuva 169 Ullakkokerros. Rakennuksen ullakkokerrokseen sijoittuu ilmanvaihtokonehuoneita sekä ullakkotiloja. (Kuvan väritys ja tekstitys: Lappeenrannan kaupunki, Kaupunkisuunnittelu)

Kuva 170 Julkisivupiirustuksia rakennuslupakuussa 11.2.1988. Järjestelmällinen ulkokehän betonielementtijulkisivu on verhottu tiililaatalla. Pyöreän sisäpihan materiaaleina on pääosin muovipinnoitettu pelti ja lasi sekä keraaminen laatta.

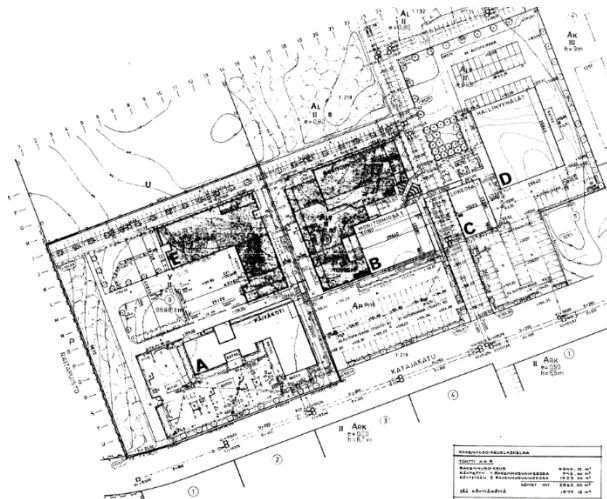

Kuva 171 Leikkauksia ja julkisivuja rakennuslupakuvissa 11.2.1988. Kuvat eivät ole keskenään samassa mittakaavassa.

Sulo Savolaisen 1970-luvun kouluja Lappeenrannassa

Savolainen suunnitteli niin Kulutusosuuskuntien Keskusliiton kuin sen jatkajan Suunnittelurengas Oy:n arkkitehtina Lappeenrantaan Sammonlahden lisäksi koulut ainakin Kourulan ja Skinnarilan aluekeskuksiin. Myös näiden aluekeskusten muut julkiset rakennukset olivat Savolaisen suunnittelemia. Muita Savolaisen suunnittelemia aluekeskuksia on käsitelty lisää kohdassa ”Savolaisen suunnitelmia Lappeenrannassa”. Seuraavassa on kuvailtu Kourulan ja Skinnarilan kouluja, jotta Sammonlahden koulun vertaaminen suunnittelijan muihin töihin olisi helpompaa. Skinnarilan ja Kourulan koulurakennukset olivat alakouluja, kun taas Sammonlahti on yläkoulu. Kuitenkin niiden arkkitehtuuria ja tyylipiirteitä voidaan vertailla keskenään.

Kourulan alakoulu

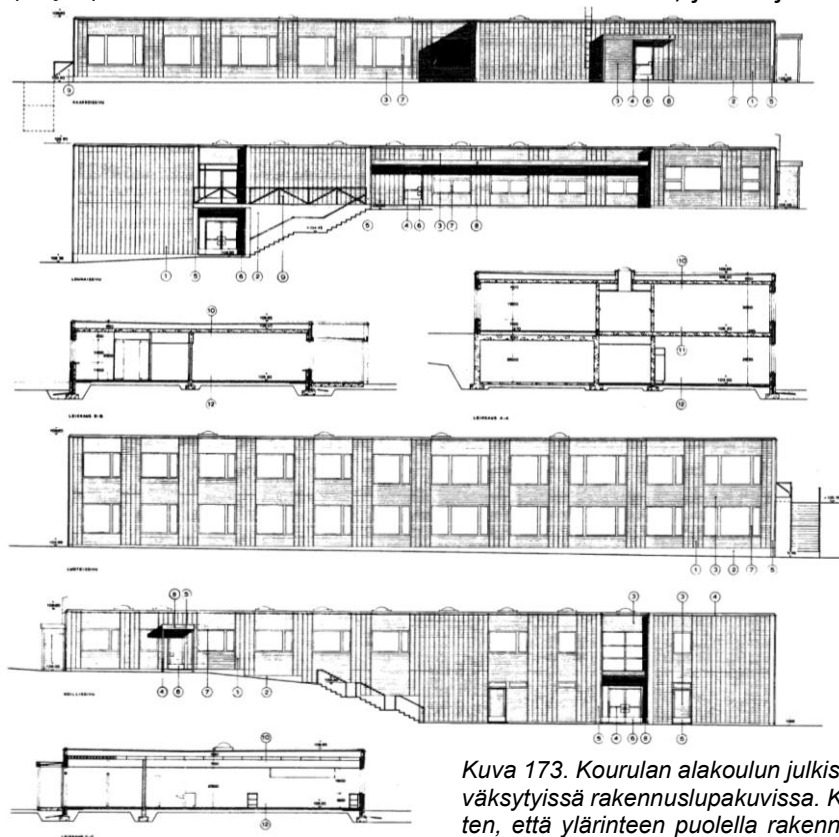

Kuva 172. Kourulan alakoulu sai rakennusluvan vuonna 1979. Asemapiirustuksessa se on rakennus E, alueen luoteisosassa, aiemmin valmistuneen päiväkodin (A) pohjoispuolella.

Kourulan koulurakennuksen on suunnitellut Kulutusosuuskuntien Keskusliiton Asuntosasto, myöhempi Suunnittelurengas Oy, ja arkkitehti Sulo Savolainen.

Kourulan toimintakeskuksen ensimmäisessä vaiheessa rakennusluvan saivat vuonna 1977 päiväkotiki, monitoimiosan ensimmäinen vaihe, liikeosa ja hallimyymlät. Koulu valmistui toisessa rakennusvaiheessa ja sai rakennusluvan vuonna 1979. Rakennus valmistui vuonna 1980.

Koulu on perusmassaltaan L-mallinen rakennus, joka sijoittuu rinteiden tasoeron kohdalle.

Kuva 173. Kourulan alakoulun julkisivuja ja leikkauksia vuonna 1979 hyväksytyissä rakennuslupakuissa. Kourulan koulu sijoittuu rinteeseen siten, että ylärinteen puolella rakennus on yksikerroksinen ja alarinteen puolella kaksikerroksinen.

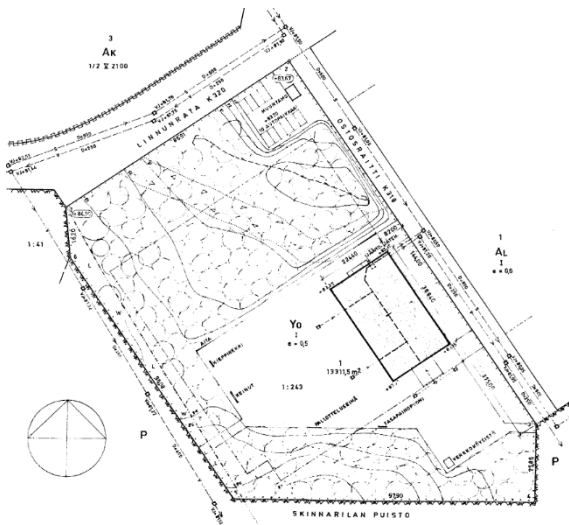
Ylärinteen eli Katakadun puolella rakennus on yksikerroksinen ja alarinteen puolella näkyvissä on kaksi kerrosta. Rakennus oli päiväkodin pohjoispuolella siten, että välituntihiha jäi koulurakennuksen ja päiväkodin väliin ja koulun rakennusmassa suojasi pihatilaa pohjoisen ja idän puolelta, päiväkotiki kaakosta. Päiväkotiki on

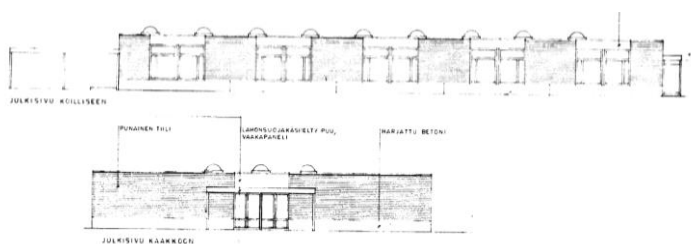
Kuva 177. Kuvassa oikealla ensimmäisessä vaiheessa valmistunut, nyttemmin jo purettu päiväkotikoulu. Vasemmalla alakoulu, joka sai rakennusluvan toisessa rakennusvaiheessa vuonna 1979 ja valmistui vuonna 1980.

alueen arvoa ja kävely-ympäristöä heikentäen.

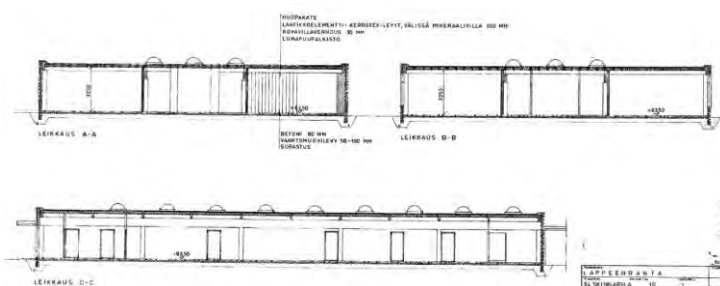
Skinnarilan alakoulu

Kuva 179. Skinnarilan koulun ensimmäinen vaihe oli aluekeskuksen ensimmäinen rakennus. Rakennusluvan se sai vuonna 1976.

Kuva 178. Koulun ensimmäisen osan julkisivut koilliseen ja kaakkoon rakennuslupakuivissa. Rakennus on varsin rationaalisesti suunniteltu.

Kuva 180. Koulun leikkauksia rakennuslupakuivissa.

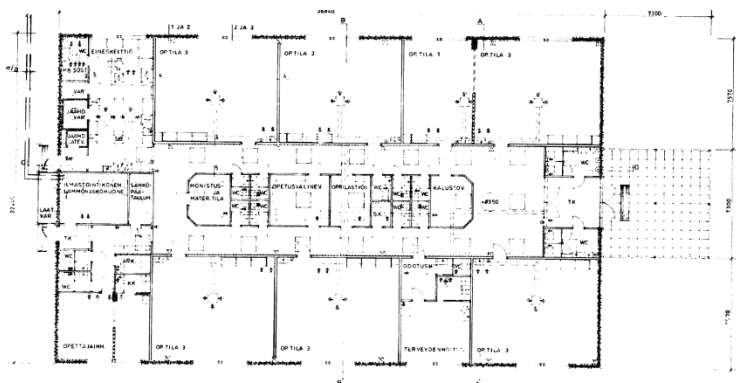
aikaansa hyvin kuvaava aluesuunnitelma, pelkistetty betonielementtitekniikkalähtöinen punatiiliarkkitehtuuri yhdistettynä maastonmuotoihin ja sisätilojen valaistamiseen kattoikkunoin. Koko matalasti rakennettu aluekeskus on ihmisen mittakaavainen alue, johon punatiili tuo lämpöä. Korkeat betonisokkelipinnat ovat toisaalta ikääntyneet huonosti

Skinnarilan alakoulu on Kulutusosuuskuntien keskusliiton Asunto-osaston suunnittelema. Arkkitehtina on ollut Sulo Savolainen. Kulutusosuuskuntien keskusliiton Asunto-osasto oli Suunnittelurengas Oy:n edeltäjä.

Skinnarilan aluekeskuksen koulun ensimmäinen osa on saanut rakennusluvan vuonna 1976 ja oli ensimmäinen alueen rakennuksista. Se on osa Skinnarilan aluekeskuksen kokonaisuutta, johon kuuluu koulu lisäksi päiväkotikoulu, kaupparakennus ja liikuntasalirakennus, jossa on myös puukäsitöluokka. Lisäksi alueelle on rakennettu 2000-luvulla yksityinen jalkapallon harjoittelun ylipainehalli, joka ei kuulu koulun tiloihin. Koulua on

laajennettu vuosina 1983-84. Laajennukselle myönnettiin rakennuslupa vuonna 1983. Tällöin siihen liitettiin Ostosraitin suuntaista osaa kaakkoon sekä sisäpihalle työntyvä siipiosa. Laajennuksen suunnittelijana oli Suunnittelurengas Oy ja arkkitehtina Sulo Savolainen. Samassa yhteydessä rakennettiin erillinen liikuntasali ja puutyöluokka Ostosraitin itäpuolelle.

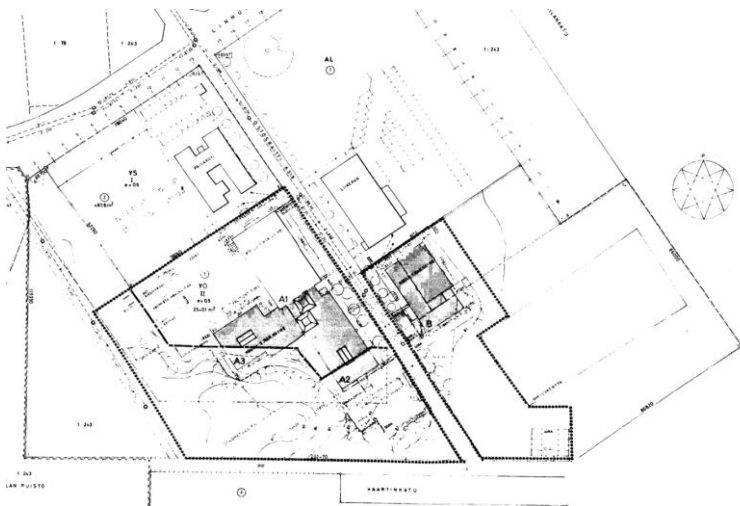
Skinnarilassa Savolaisen suunnitelmien rakennusten massoittelu on yksinkertaista ja perustuu pitkälti elementtitekniikkaan, mutta

Kuva 182. Skinnarilan koulun ensimmäinen osa oli Ostosraitin suuntainen suorakaiteen mallinen yksikerroksinen rakennus.

Kuva 181. Skinnarilan koulun ensimmäinen osa Aarne Mikonsaaren kuvaamana. Pääsisäänkäynti oli koulun eteläpäädyssä. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 183. Koulua laajennettiin vuonna 1984. Itse koulurakennus laajeni Ostosraitin varteen sekä sisäpihan puolelle ja lisäksi rakennettiin erillinen rakennus liikuntasaliksi ja puutyöluokaksi.

kaan edusta aikakauden huippuarkkitehtuuria.

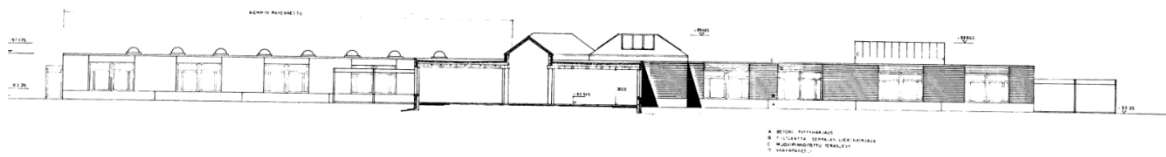
Koulun laajennusosa valmistui vuonna 1984. Laajennus mukaili vanhan kouluosan arkkitehtuuria, mutta joitain 1980-luvun tyylipiirteitä voidaan mm. kattokorotusten muodossa havaita. Uudisosa oli nk. keskikäytäväkoulu, jossa opetustilat sijoituivat selkärankana toimivan

siinä on huomattavissa myös arkkitehdin kädenjälki mm. tilasuunnittelussa. Kaikki rakennukset ovat tasakattoisia ja punatiilielementtipintaisia.

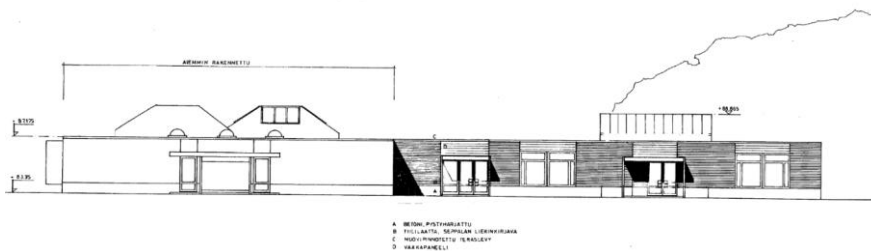
Koulun ensimmäinen osa sijoittui Ostosraitin varteen ja oli pohjakaavaltaan kadun suuntainen suorakaide. Välituntihiha sijoittuu rakennuksen länsipuolelle. Pääsisäänkäynti on rakennuksen eteläpäädyssä.

Päiväkoti, liikerakennus ja koulu edustavat Savolaisen muuallakin käyttämää pelkistettyä tiilielementtiarkkitehtuuria, jota on elävöitetty ikkunoiden ja ovien yhteydessä olevin värikenttin. Rakennuksessa on korkea valesokkeli, josta ikkuna-aukot nousevat ja ikkuna-aukkojen yläpuolet on tehty puusta, kuten monissa muissakin Savolaisen suunnittelemissa kohteissa 1970-luvulla. Rakennukset ovat rationaalisen mallisia, tasakattoisia ja niissä on kattoikkunoita tuomassa rungon sisäosiin luonnonvaloa. Suunnitelmat ovat hyvin suoraviivaisia, elementtitekniikkaa lähtökohtanaan pitäviä ja edustavat selvästi 1970-luvun arkkitehtuuria. Punatiili, rakennusten aukotukset, tehostevärit, mittakaava ja kasvillisuus tekevät niistä kuitenkin suhteellisen sympaattisia ja ihmisen mittakaavaisia. Ne eivät kuiten-

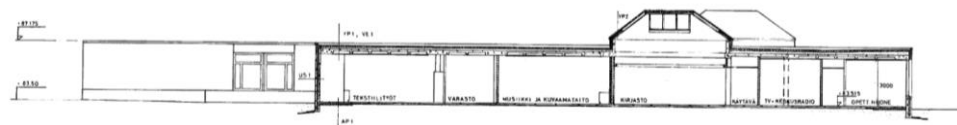
käytävätilan molemmin puolin. Sisäpihan puolelle tuli kaksi uutta sisäänkäyntiä, mutta pääsisäänkäynti sijoittui rakennuksen uudisosan eteläpäätyyn. Kirjastotila rungon keskellä oli korotettu ja sai ylävaloa. Korotusosan muotokielessä on 1980-lukulaisuutta.

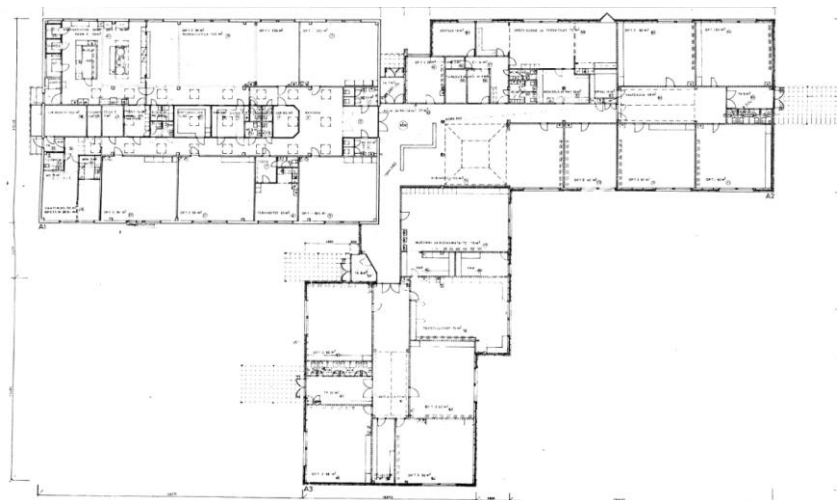
Kuva 186. Koulun laajennuksen julkisivu lounaaseen sekä siipiosan leikkaus. Vasemmalla olemassa ollut koulu, oikealla laajennus.

Kuva 185. Koulun laajennuksen julkisivu luoteeseen. Vasemmalla olemassa ollut koulu, oikealla laajennuksen siipiosa, joka työntyi pihan puolelle.

Kuva 184. Uudisosan leikkauspiirustus. Kirjasto sijoittui rungon keskelle ja siinä oli korotettu katto, jonka kautta sisätilaan saatiin luonnonvaloa.

Kuva 187. Laajennus oli L-mallinen. Vanhaan kouluosaan (vasemmalla) tehtiin muutoksia mm. suurentamalla ruokalaa ja keittiötiloja.

Skinnarilan koulussa on jonkin verran samankaltaisuutta erityisesti saman suunnittelijan Koulun koulun kanssa, mutta myös jotain yhtäläisyyttä Savolaisen suunnittelemaan Sammonlahden yläkouluun. Erityisesti Sammonlahden yläkoulun punatiilielementinen ulkokehä yhdistää näitä kouluja toisiinsa,

mutta Sammonlahden koulussa sisäpihan muoto ja tilan intensiteetti nostaa koulun arkkitehtuurin muita kouluja korkeammalle tasolle.

Skinnarilan koulun rakennus on kärsinyt sisäilmaongelmista ja koulun purkamisesta on tehty periaatepäätös länsialueen palveluverkkouudistuksen yhteydessä vuonna 2016.

Sammonlahden liikuntahalli

Sammonlahden liikuntahalli on valmistunut vuonna 1990 osana Sammonlahden keskusaluetta. Rakennus sijoittuu samalle tontille koulun kanssa ja sille haettiin rakennuslupa yhdessä

koulurakennuksen kanssa vuonna 1988. Seuraavassa tehdään katsaus 1980-luvun liikuntatilarakentamiseen, jotta Sammonlahden liikuntahallia voidaan peilata aikakauden muuhun saman rakennustyyppin rakentamiseen. Erillisessä luvussa yleisten tietojen jälkeen, on käsitelty itse Sammonlahden liikuntahallirakennusta ja sen historiaa, muutoksia sekä nykytilaa.

Liikuntatilarakentaminen 1980-luvulla

Seuraavassa on paikoin kopioitu mukaillen tekstiä teoksesta Rakennetun Suomen tarina, luvusta ”Kulttuurin ja vapaa-ajan tiloja koko kansalle” -osaa, jonka on kirjoittanut arkkitehti, tekniikan tohtori, professori Aino Niskanen. Tämän lisäksi tietoa on saatu ja osin kopioitu Valtion Liikuntaneuvoston julkaisusta 2014:4, Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja, Museoviraston Rakennettu Hyvinvointi-sivuston Hyvinvointi-Suomen liikuntaympäristöt -osiosta ja Liikuntaympäristöt kulttuuriperintönä – opas arviointiin -julkaisusta.

Liikuntatilarakentamisen historiaa

Suomessa on aina liikuttu luonnonympäristöissä, mutta varsinaiset liikuntaympäristöt ovat jo pitkään olleet osa kaupunki- ja kaavoitussuunnittelua. Jo 1930-luvulla kaupunkien ja yhdyskuntien rakentumista ohjaaviin kaavoihin tuli osoittaa tilat ja piirtää aluerajat liikuntapaikoille ja virkistysalueille niin, että asuinalueiden ja muiden tiiviisti rakennettujen alueiden väliset vihervyöhykkeet, puistot, rannat ja reitit yhdistyvät verkostoksi kaupungin sisäosista laiduille saakka, vesireitit niitten jatkeena.

Liikuntaympäristöjen ja -rakennusten monikäyttöisyys, saavutettavuus ja tasa-arvoisuus ovat olleet jo pitkään tasokkaan liikuntasuunnittelun peruspilareita. Modernit linjaukset juontuvat jo vuoden 1940 olympialaisiin tähdänneen rakentamisen ajalta. Jo silloin julkisen rahoituksen kriteerit olivat, että kohteet suunnitellaan paitsi huippu-urheilun, myös eri-ikäisten arkiliikunnan, ympärivuotisuuden ja erilaisten yleisötahtumien näyttämöiksi tiheään asuttujen alueiden lähelle.

Kaupungistuminen ja lisääntynyt vapaa-aika vauhdittivat liikuntaympäristöjen rakentamista. Niistä on tullut oleellinen osa jokapäiväistä elinympäristöämme ja rakennettua maise-
maamme.

Liikuntapaikkojen suunnittelun ja rakentamisen aloitteentekijöinä ja asiantuntijoina ovat ratkaisevia olleet lajien aktiivit, järjestöt ja seurat. Kunnat ovat investoineet liikuntapaikkarakentamiseen ja valtion tuki on vuosikymmeniä ollut keskeinen liikuntapoliittinen väline. Sillä on tuettu liikunnan kansalaistoimintaa, opastettu rakentamista, linjattu liikuntakulttuurin kehitystä sekä liikuntatieteellistä tutkimusta.

Rakennettujen liikuntapaikkojen merkitys on korostunut erityisesti aktiivisen liikuntaharrastamisen ja järjestäytyneen liikuntakulttuurin näkökulmasta. Eri vuosikymmenten liikuntapaikkarakentamisesta on tunnistettavissa tiettyjä päättäreitä seuraavasti:

- Urheilukentät 1930-luvulta alkaen
- Uimahallit 1960-luvulta lähtien
- Sisäliikuntatilat, kuten liikuntahallit 1980-luvulla
- Jäähallirakentaminen 1980-luvulta lähtien
- Lähiliikuntapaikat ja laajempi olosuhdepolitiikka 2000-luvulla

Liikuntapaikkatyyppi	kpl
Ulkokentät ja liikuntapuistot	13 704
Sisäliikuntatilat	6 471
Maastoliikuntapaikat	6 382
Vesiliikuntapaikat	2 824
Virkistyskohteet ja palvelut	2 543
Eläinurheilualueet	732
Veneily, ilmailu ja moottoriurheilu	305
Yhteensä	32 961

Kuva 188. Liikuntapaikkojen lukumäärät pääliikuntapaikkatyypeittäin vuonna 2014. Taulukko kopioitu Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asia-kirjasta, Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4.

Historiaan peilattuna suuri muutos on tapahtunut 1960-luvulta lähtien, kun väestön vapaa-aika keskimäärin lisääntyi ja liikunta harrastusmuotona laajeni yhä enemmän sisätiloihin. Samalla liikuntapaikkojen määrä ja rakentamisen tekniset vaatimukset kasvoivat merkittävästi muun muassa uima- ja jäähallirakentamisen myötä. Hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin kaupungistumisen myötä; suunniteltiin peli- ja leikkialueita, palloilu- ja yleisurheilukenttiä, voimistelu- ja palloilusaleja, uimaloita ja uimahalleja sekä valaistuja ulkoilureittejä. Talouskasvu ja vapaa-ajan lisääntyminen muokkasivat tottumuksia ja mm. Lapissa alkoi las-

kettelurinteiden ympärille kasvaa lomakaupunkeja. Valtaosa Suomen liikuntapaikoista on rakennettu 1970-1980-luvuilla, julkisen vallan ohjauksessa. Liikuntalaki ja -asetus vuodelta 1980 korosti liikunnan yhteiskunnallista merkitystä.

Asemakaavaopin kirjoittanut professori ja kaavoittaja Otto-livari Meurman painotti, että lasten täytyy saada liikkua omassa asuinkorttelissa ja leikkipuistossa, kouluikäisten oman kaupunginosan lähikoulujen kentillä, laajemmat liikuntapuistot ja urheilupaikat tulisi sijoittaa useampien asuinalueiden keskuuteen/yhteyteen, osaksi koko laajenevaan kaupunkiin ulottuvaa yhdyskunta- ja palvelurakennetekonaisuutta.

Sitä mukaa kun suunnittelu- ja ohjausjärjestelmät ovat 1900-luvun kuluessa muuttuneet yksityiskohtaisemmaksi, on niihin sisällytetty myös Meurmanin viitoittama liikuntaympäristön suunnittelu- ja mitoitusjärjestelmä. Kunnallisten liikuntaympäristöjen suunnittelu alkaa asuinkorttelista, asuntojen ja asukasmäärien mukaisesta mitoituksesta, ja ulottuu koko kunnan kattavaksi hierarkkiseksi järjestelmäksi oman asuinkorttelin leikkipaikoista kouluihin, liikuntapuistoihin ja virkistysalueisiin asti. Laajimmat viherverkostot ylittävät kunta- ja maakuntarajat (kuten kansallispuistot). Asemakaavoituksen professori ja YTK:n jatkokoulutuskeskuksen opettaja ja Meurmanin tavoin lukuisia kaavoja laatinut arkkitehti Olli Kivinen on osaltaan kehittänyt suunnittelujärjestelmää ja edistänyt sen toteutumista. Sammonlahden aluekeskuksen ensimmäinen asemakaava oli Olli Kivisen suunnittelema.

1960-luvun kaupungistumisen myötä painopiste siirtyi urheilusta koko kansan liikuttamiseen ja ympäristöjen pitkäjänteiseen suunnitteluun. Lisääntynyt vapaa-aika sekä luonnollisen liikunnan väheneminen muuttivat asenteita ja hyvinvointia korostavat arvot alkoivat korostua. Puistot, ulkoilu- ja virkistysalueet olivat yhteiskunnallisia kysymyksiä niin kaupunkisuunnittelussa, suunnittelijoiden opetuksessa kuin rakentamisen ohjauksessakin. Suomalaisurheilijoiden menestys osaltaan lisäsi eri lajien harrastusta ja niiden ympäristöjen rakentamista. Liikunnan laaja-alaista tukemista perusteltiin laajentuneilla yhteiskunnallisilla tehtävillä (kasvatus, terveys, työkyky, urheilumenestys jne.). Liikuntaympäristöt olivat vahvasti julkisen vallan ohjauksessa. Samalla talkootoiminta kentillä ja pururadoilla alkoi hiipua. Suomessa on 1960-luvulta lähtien pyritty edistämään rinta rinnan kilpa- ja huippu-urheilua sekä koko väestön kunto- ja terveysliikuntaa.

Valtio linjasi liikuntapaikkojen rakentamista, ohjasi ja tuki milloin sisäurheilupaikkojen, milloin kuntoliikuntaympäristöjen rakentamista opetusministeriön ja läänien hallinnon kautta. Opetusministeriössä ja lääneissä työskennelleille insinööreille ja tekniikoille kertyi syvällistä asiantuntemusta ja kokemusta teknisistä ratkaisuista. Rakentamisen laatu arkkitehtonisessa tai kaupunkikuvallisessa mielessä ei ole ollut OPM:n liikuntahallinnon toimialaa samaan tapaan kuin rakennushallituksella on ollut rooli julkisen rakentamisen tason linjaamisessa.

Liikuntalain 1980 mukaan liikuntalautakunnat tulivat lakisääteiksi jokaiseen kuntaan ja liikuntalautakuntien tehtävät määritettiin liikunta-asetuksessa (niihin sisältyivät mm. liikuntasuunnitelmat, ehdotukset liikuntapaikkojen rakentamisesta, hankkimisesta, varustamisesta, kunnossapidosta). Liikuntalaki kohensi kunnallisen liikuntahallinnon asemaa ja arvovaltaa. Aiemmin lautakunnat olivat yleisiä vain suurimmissa kaupungeissa. Yleisvaltakunnallinen lainsäädäntö oli jo aiemmin säädetty muilla vapaan sivistystyön saroilla (esim. nuorisotoimi 1972). Liikuntalain tasa-arvopyrkimyksestä huolimatta eriarvoisuutta jäi maaseudun köyhien kuntien ja varakkaiden Etelä- ja Länsi-Suomen kaupunkien välille, vaikka kehitysaluepolitiikka kirjattiin valtion jakamiin liikunta-avustuksiin.

Vuoden 1980 liikuntalain perusteluissa korostui liikunnan yhteiskunnallinen merkitys:

- 1) liikunta kokoaa piiriinsä erilaisia kansalaisryhmiä ja sen harrastamisen kautta yksityisen ihmisen hyöty koituu myös yhteiskunnan eduksi,
- 2) liikunta on keskeinen vapaa-ajan harrastus,
- 3) liikunnalla on suuri kansanterveydellinen merkitys,
- 4) liikuntaharrastus edesauttaa ihmisten sosiaalistumisprosessia,
- 5) urheilulla on kansoja lähentävä vaikutus.

Vuonna 1980, samana vuonna, kun liikuntalaki astui voimaan, julkaisi Suomen rakennusinsinöörien liitto kirjan ""Urheilulaitokset"" RIL 118, jotta alalta olisi yksi yhtenäinen tietoteos suunnittelijoille, rakentajille ja kuntien teknillisen virkamieskunnan ja luottamusmiesten käyttöön sekä oppikirjaksi. Käsikirjassa esitettiin "lähes kaikkien Suomessa harrastettavien urheilulajien suorituspaikkojen suunnittelu- ja rakennusohjeita". Kansainväliset kilpailusäännöt, jotka aina määrittelevät urheilurakentamista, ovat käsikirjan liitteenä.

Kuva 23. Liikuntapaikkaverkosto kaksinkertaistui joka vuosikymmenellä 1950-luvulta 1980-luvulle asti. Liikuntapaikkojen lukumäärä alkoi pienentyä 1990-luvulla, mutta samaan aikaan kerrosala pysyi pitkään lähellä 1980-luvun tasoa. (Kuvälähde: Tilastokeskus 2011)

Liikuntapaikkaverkosto kasvoi joka vuosikymmenellä: 1950-luvulla niitä oli 3500 (pääosa ulko-kenttiä), 1960-luvulla rakennettiin 2600, 1970-luvulla 5800, 1980-luvulla 9400 ja 1990-luvulla 6000 uutta liikuntapaikkaa. Nyky-Suomessa lasketaan olevan yli 30 000 liikunta- ja urheilupaikkaa.

Liikuntapaikkojen kokonaismäärän kasvu on ollut suhteellisen hidasta 1990-luvun alusta lähtien. Jäähalleja on kuitenkin rakennettu runsaasti ja lähiliikuntapaikkojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla tietoisien politiikan tuloksena. Tyypillisiä liikuntapaikkoja ovat 2000-luvulla mm. allastilaohjelmaltaan monipuoliset uimahallit, palloiluhallit, jäähallit, laskettelu- ja lumilautailukeskukset ja kuntokeskukset. Uimahallien korjaus- ja muutostöissä on kiinnitetty huomiota toiminnalliseen viihtyisyyteen ja esteettömyyteen.

Kyvykkäät suunnittelijat ovat suunnitelleet maan ensimmäiset kansainväliset kilpailuvaatimukset täyttäneet areenat, samoin kuin ensimmäiset uimahallit ja katetut jää- ja yleisurheiluhallitkin 1950- tai 1960-luvuilla. Sitä mukaa kun hallirakentamisen määrä ja mittakaava on moninkertaistunut, on arkkitehtoninen, ympäristökuvallinen tai rakennustekninen laatu laskenut eikä ole pysynyt muun julkisen rakentamisen tasalla, todetaan hyvinvointi-Suomen liikuntaympäristöt -teemahankkeessa, jossa todetaan myös, että monet liikuntarakennuksista ovat suuria ja varsin usein arkkitehtuuriltaan ja ympäristöltään hallitsemattomia.

Liikuntapaikkojen omistamisesta ja rahoituksesta

Kunnan elinkeino- ja yhteisörakenteella oli pitkäkestoinen vaikutus: jos kunnassa oli esimerkiksi teollisuutta, opettajaseminaari tai rajavartiosto, ne saattoivat vaikuttaa kunnan sosiaaliseen toimintaan ja liikuntaympäristöjen syntyyn ratkaisevasti.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan mukaan vuonna 1980 lähes kaikki liikuntapaikat olivat yhteiskunnan ja ensisijaisesti kuntien omistamia. 1990-luvun laman seurauksena muutettiin liikuntalakia vuonna 1998 ja yksityisten yritysten ja seurojen rooli liikuntapaikkojen rakentajana ja ylläpitäjänä kasvoi. Nykyisin noin 75 prosenttia on julkisen sektorin omistuksessa, joista 70 prosenttia on suoraan kuntien omistamia ja 5 prosenttia julkisenemmistöisiä liikuntapaikkoja. Osakeyhtiöpohjaiset liikuntapaikat lisääntyvät tällä hetkellä erityisesti suurimissa kunnissa. Esimerkiksi Helsingin liikuntapaikoista lähes neljännes on liikunta-alan yritysten liikuntapaikkoja. Yksityisen sektorin merkitys korostuu mm. golfkenttien, laskettelurinteiden, ratsastusmaneesien, sekä tennis-, salibandy- ja squash- ja keilahallien osalta.

Liikuntapaikkojen ja -palveluiden tuottamistavat ovat myös monimuotoistuneet; esim. osakeyhtiö ostaa tai omistaa maapohjan, kiinteistöosakeyhtiö rakentaa, kolmas osakeyhtiö pyörittää toimintaa ja neljännet tuottavat esimerkiksi ohjauspalveluja. Tällöin myöskään liikuntapaikan käyttövuoro- ja taksapolitiikka ei ole kunnan päätösvallassa.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan mukaan liikuntapaikkarakentamisen koko rahoituksesta valtionrahoituksen osuuden arvioidaan olevan noin 10–20 prosenttia. Valtionavustuspolitiikkaa ovat ohjanneet lähinnä liikuntapolitiittiset näkökohdat, mutta myös rakentamisen laadun parantamiseen liittyvät painotukset. Vuosina 1980–2013 valtio on tukenut noin 5 000 perustamishankkeen toteuttamista yhteensä noin 430 miljoonalla eurolla. Lisäksi aluehallinto on myöntänyt vuodesta 1987 lähtien avustukset pieniin rakentamishankkeisiin. Tämän hetken säädösten mukaisesti aluehallintovirastot käsittelevät kustannusarvioltaan alle

700 000 euron hankkeet ja ministeriö sitä suuremmat. Valtion rahoitusosuudella on arvioitien mukaan ollut usein ratkaiseva merkitys hankkeiden etenemiselle kunnallisessa päätöksenteossa. Valtion liikuntaneuvoston selvitysten mukaan merkittävää osaa hankkeista ei olisi käynnistetty ilman valtionavustusta.

Liikuntaympäristöt ovat osa Hyvinvointi-Suomea

Hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin kaupungistumisen myötä; suunniteltiin liikunta- ja ulkoilupaikkoja, mielessä koko kansan hyvinvointi. Valtio tuki voimakkaasti hyvinvointi-Suomen rakentamista ja valtaosa Suomen liikuntapaikoista on rakennettu 1970-1980-luvuilla, julkisen vallan ohjauksessa. Liikuntalaki ja -asetus vuodelta 1980 korosti liikunnan yhteiskunnallista merkitystä.

Liikuntaympäristöjen systemaattinen, koko maan kattava rakentaminen ilmentää hyvinvointistrategiaa, joka on hakenut perustelunsa mm. kansallistunnon, kasvatuksen, terveyden ja yhteisöllisyyden tavoitteista. Liikuntaympäristöillä on haluttu mm. ehkäistä kaupungistumisen ongelmia tarjoamalla vapaa-ajan ympäristöjä mahdollisimman monen ulottuville.

Liikuntaympäristöt ovat rakentuneet ja kehittyneet ennen kaikkea valtion, kuntien taloudellisten ja alueellisten olosuhteiden pohjalta yhteisiä sääntöjä ja suunnitteluperiaatteita noudattaen. Liikuntaympäristöt ovat olleet yhdyskuntasuunnittelun oleellisia osia. Parhaimmillaan liikuntaympäristöt ovat korkeatasoisia yksilön ja yhteisön hyvinvointia ylläpitäviä ja identiteettiä luovia ympäristöjä.

Liikuntapaikkarakentamisen peruskorjausvelka

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan 2014 (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4) mukaan suuri haaste on liikuntapaikkarakennusten mittava peruskorjausvelka ja liikuntapaikkojen ylläpito.

Suurin osa liikuntapaikoista on ollut käytössä vuosikymmeniä, mikä näkyy mittavana korjaustarpeena. Liikuntapaikat kuluvat ja vanhenevat varsin nopeasti, johtuen niiden suurista käyttäjämääristä, pitkistä päivittäisistä käyttöajoista ja vallitsevista rasittavista olosuhteista esimerkiksi jää- ja uimahalleissa. Rakenteilla ja järjestelmillä on omat rajalliset tekniset käyttökänsä. Kun järjestelmän tekninen käyttöikä loppuu, on se kunnostettava perusteellisesti tai korvattava uudella, jotta liikuntapaikan turvallisuus, esteettömyys, terveellisyys ja toimivuus taataan. Kuntien kunnossapidon resurssien vähetessä tarve peruskorjaamiseen voi jatkossa

	Lukumäärä	Jälleenhankinta-arvo alv 0 % (JHA)		Keskimääräiset vuosittaiset kunnossapito- ja korjauskustannukset alv 0 %		
	kpl	€/kpl	€	% JHA/a	€/a/kpl	€/a
Sisäliikuntatilat ¹	6 025	1 139 000	6 865 123 000	2,85 %	32 000	195 556 000
Uimahallit ¹	220	5 600 000	1 232 000 000	3,21 %	180 000	39 600 000
Ulkoliikuntapaikat ²	10 465	354 000	3 700 529 500	3,87 %	14 000	143 154 700
Yhteensä	16 710	706 000	11 797 652 500	3,21 %	23 000	378 310 700

Kuva 189. Yhteenveto Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen jälleenhankinta-arvosta. Taulukko otettu Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjasta, Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4.

¹ Sisältää myös mahdolliset katsomot ja käyttäjien sosiaalitilat sekä muut aputilat, kustannukset vuoden 2012 tammikuun kustannustasossa

² Sisältää myös mahdolliset katsomot, mutta ei käyttäjien sosiaalitiloja eikä muita aputiloja, kustannukset vuoden 2013 tammikuun kustannustasossa

kasvaa. VTT on toteuttanut opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella tutkimuksen liikuntapaikkojen peruskorjaustarpeesta. Laskelmien mukaan Suomen merkittävimpien liikunta-

paikkojen yhteenlaskettu jälleenhankinta-arvo on noin 11,8 miljardia euroa, kun jälleenhankinta-arvona pidetään näiden liikuntapaikkojen verottomia rakennuskustannuksia (alv 0 %) ilman iästä ja kulumisesta aiheutuvaa arvonalennusta. Elinkaarilaskelmien mukaan Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen kunnossapitoon ja korjauksiin tulisi panostaa niiden pitoaikana keskimäärin noin 380 miljoonaa euroa vuodessa (alv 0 %), mikä on keskimäärin noin 3,2 % niiden jälleenhankinta-arvosta vuosittain. Tässä yhteydessä keskimääräisenä vuosittaisena korjaustarpeena on pidetty liikuntapaikkojen keskimääräisiä vuosittaisia kunnossapitokustannuksia eli niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat liikuntapaikan elinkaaren eri vaiheissa käyttökänsä päätepisteen saavuttaneiden rakennusosien ja järjestelmien korjaamisesta ja/tai uusimisesta alkuperäiseen laatutasoonsa. Laskelmissa ei ole huomioitu laadullisia parannustöitä. Laskelmissa elinkaaren pituutena on ollut 60 vuotta.

Peruskorjaustarve on tunnistettu haasteeksi myös valtionavustuspolitiikan näkökulmasta ja siihen on pyritty reagoimaan. Esimerkiksi vuonna 2013 avustukset kohdennettiin uudisrakentamisen ja peruskorjaamisen näkökulmista tarkasteltuna siten, että hakemuksia uudisrakentamiseen tuli lähes kaksinkertaisesti verrattuna peruskorjauksiin, mutta avustuksia myönnettiin euromääräisesti lähes yhtä paljon uudisrakentamiseen kuin peruskorjauksiinkin.

Lähiliikuntapaikat sekä koulujen ja päiväkotien liikuntaolosuhteet

Seuraava tekstiosuus on lähes suora kopiota Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjasta vuodelta 2014 (Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4). Lisäksi lähteenä on käytetty ja osin suoraan lainattu teosta Liikuntaympäristöt kulttuuriperintönä – opas arviointiin.

Koululiikunnan tavoitteet vauhdittivat liikuntasalien rakentamista koulujen yhteyteen. Jo 1800-luvun kouluarkkitehtuuriin sisältyivät juhla- ja voimistelusalit. Valtio uusi 1880-luvun lopulla oppikoulujen tilaohjelmia, jolloin erillisestä juhla- ja rukoussalista luovuttiin, mutta voimistelusalit jäi.

1930-luvun lopulla kouluja oli koko maassa jo noin 6 000. Sotien jälkeen koulurakentaminen vilkastui entisestään. Koulujen arkkitehtuuri on ollut korkeatasoista ja niiden suunnittelua on aina normitettu, ohjattu ja valvottu – toisin kuin talkootyöllä usein nousseita urheilukenttiä ja -saleja. Koulut ja oppilaitokset ovat helposti tunnistettavia rakennuksia, riippumatta siitä, missä ne sijaitsevat ja miltä aikakaudelta ne ovat peräisin. Koulut on yleensä rakennettu ihmisten luo, avaran pihan ja usein myös liikuntakentän laidalle, jolloin sekä koulun että kenttien saavutettavuus on ollut hyvä.

Urheiluseuroille koulutilojen iltakäyttö tuli mahdolliseksi vasta 1960-luvulla. Oppivelvollisuus on taannut sen, että kouluympäristö on ollut käytännössä koko väestön liikuntaympäristöä. Koululiikunnan muodot, paikat ja muistot ovat keskeistä liikunnallista kulttuuriperintöä.

Liikuntalaki vahvisti vallinneen työnjaon vuonna 1980: julkinen valta vastaa edellytyksistä – mm. liikuntapaikoista ja -ympäristöistä – ja liikuntajärjestöt itse toiminnasta. Järjestöjen vaikutus rakentamisen alueella ei poistunut, sillä järjestöjen ja seurojen taustavaikutus säilyi valtion ja kuntien liikuntarakentamisen ohjauksessa. Liikuntarakentamisen kohteet suurenvat taloudellisen kasvun vuosikymmenellä 1980-luvulla. Tavoitteiksi otettiin moneen käyttöön soveltuvat suurhallit. Monitoimihallien jälkeen rakentamishalukkuus suuntautui 1990-luvulla la-

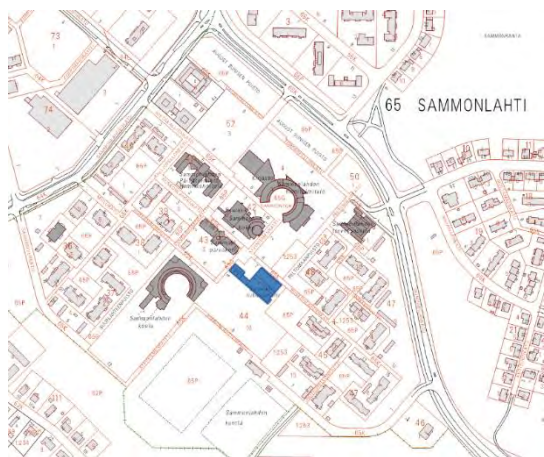
jiliikuntapaikkoihin, erityisesti jäähallirakentamiseen. Yritykset tulivat näkyvästi liikuntamarkkinoille 1980-luvulla. Samanaikaisesti kansainväliset virtaukset laajensivat suomalaisen liikunnan perinteistä lajikirjoa, joka kaksinkertaistui nopeasti. Samalla vaatimukset rakentaa eri liikuntalajeille ominaisia liikuntaolosuhteita lisääntyivät. Nykyisin liikuntarakentamisessa on erikoistuttava lajikehityksen mukana. Viime vuosikymmeninä liikuntapaikkarakentamista on leimannut pyrkimys minimoida vuodenaikojen vaihtelun vaikutusta urheilemiseen ja liikkumiseen. Esimerkiksi uinti- ja jäälajeja, yleisurheilua, jalkapalloa ja hiihtoa on nykyään mahdollista harrastaa ympäri vuoden halleissa. Kilpaurheilun tarpeista lähtenyt suuntaus palvelee nykyisin myös harrastajia. Toisaalta myös innostus vuodenaikoja myötäilevään luontoliikuntaan elää vahvana.

1970-luvulle tultaessa jo suurin osa suomalaisista asui kaupungeissa. Muuttoliike synnytti lähiöitä ja tiivistä yhdyskuntarakennetta. Uutta suunniteltiin ennakkoluulottomasti ja kokeilunhaluisesti. Kouluja, lastentarhoja, ostoskeskuksia sekä liikuntapaikkoja ja -ympäristöjä rakennettiin nopeaan tahtiin ja Hyvinvointi-Suomeen syntyi mittava rakennusperintö.

Liikuntaympäristöt kulttuuriperintönä – opas arviointiin teoksen mukaan kunnat kilpailevat tulevaisuudessa entistä enemmän keskenään ja miettivät mahdollisuuksiaan houkutella veronmaksajia – asukkaita ja yrityksiä. Tämä puolestaan tukee liikuntaympäristöjen säilyttämisen tavoitteita. Asukkaille ja yrityksille miellyttävä asuin- ja toimintaympäristö on merkittävä paikkakunnalle muuttoa puoltava tekijä. Kuntien markkinoinnissa ja imagon rakentamisessa korostuvat taloudellisten mahdollisuuksien rinnalla viihtyisä ja puhdas elinympäristö. Liikunnan merkitys näyttäytyy kunnille ennen kaikkea hyvinvointi- ja viihtyvyystekijänä.

Koulujen liikuntasalit ovat yksi keskeisimmistä, ellei jopa keskeisin, liikunnan ja urheilun olosuhtederessurssi Suomessa. Koulujen liikuntasaleja on sekä määrällisesti paljon (noin 2400) että ne muodostavat lisäksi laadullisesti hyvätasoisien harjoitteluolosuhteen merkittävälle osalle suomalaista liikuntalajistoa. Suurin osa Suomen liikuntasaleista sijaitsee koulujen ja oppilaitosten yhteydessä. Ne palvelevatkin pääasiassa kouluaikana koulu- ja oppilaitosliikunnan tarpeita.

Sammonlahden liikuntahalli

Koulun kanssa samalla tontilla sijaitsee Sammonlahden valmistunut liikuntahalli.

Liikuntahalli sijaitsee osoitteessa Ruskolahdenkatu 7. Liikuntahallin on suunnitellut Suunnittelurengas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen. Liikuntahalli on osittain kaksikerroksinen. Rakennus on Lappeenrannan kaupungin kiinteistötietojen mukaan kooltaan 2010 kerrosneliömetriä ja sen tilavuus on 14240 kuutiometriä.

Kuva 190. Sammonlahden liikuntahalli on karttaan merkitty sinisellä. Halli sijoittuu alueen keskusrakennusten akselille, koulun itäpuolelle ja Sammontorin eteläpuolelle. Liikuntahallin eteläpuolella on sekä rakentamatonta aluetta että kaksi Sammonlahden urheilukenttää huolto- ja pukuhuonerakennuksineen. Rakennuksen itäpuolella on kerrostalovaltaista asuinalueita. Pohjoispuolella on päiväkotia ja kirkko. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / Virastokartta)

Kuva 191 Liikuntahalli viistoilmakuvassa. Etualalla kirkko ja Sammontori. Takana kenttäalue huoltorakennuksineen.

Kuva 193. Sammonlahden liikuntahalli kuvattuna 1990-luvulla. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 192. Sammonlahden liikuntahalli kuvattuna 1990-luvulla. Saattaa olla, että halli on vielä viimeistelytyötä vaille valmis, sillä katolla olevia kattolapteen osiin jakavia korotuksia ei vielä ole tehty. (Kuva: Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Kuva 194. Liikuntahalli nähtynä koillisesta. Oikealla päiväkodin pääty.

Liikuntahalli sijoittuu Sammonlahden palveluakselille, Sammontorin ja kirkon eteläpuolelle, päiväkodin ja koulun itäpuolelle. Rakennusta rajaa pohjoisessa Ruskolahdenkadun kevyenliikenteenraitti, johon liikuntahallin halliosa rajautuu. Idän puolella tontti rajautuu leikkikentäksi asemakaavassa merkittyyn metsäalueeseen, joka on toteuttamaton ja jossa on mm. alppiruusuja. Etelän puolella on rakentamaton hiekkakenttä, joka toimii suuremmissa tapahtumissa paikoitusalueena, vaikkei sinne johda virallista ajoyhteyttä. Lännen puolella rakennus rajautuu kevyenliikenteen katuna toimivaan Kiviniemenraittiin. Rakennuksen pohjoiskulmalle jää aukiomainen tila, joka on asemakaavassa osin merkitty kirkon, päiväkodin ja liikuntahallin yhdistävänä toritilana.

Liikuntahalli sijoittuu koulun kanssa samalle tontille. Rakennuslupa molemmille rakennuksille on myönnetty vuonna 1988. Koulu valmistui lukukauden 1989 alkuun syksyksi, mutta ensimmäinen lukuvuosi 1989-1990 käytettiin vielä Tapavainolan koulun liikuntasalia, sillä uusi Sammonlahden liikuntahalli valmistui Etelä-Saimaan artikkelin 15.8.1989 mukaan vuoden 1990 toukokuussa. Rakennuslupakuviin on merkitty vain yksi käyttöönottotarkastuksen päivämäärä, joka on vuonna 1989, jolloin koulurakennus valmistui, ja liikuntasalia ei ole niihin erillisenä merkitty käyttöönotetuksi, mutta tässä tapauksessa on uskottu Etelä-Saimaan antamaa tietoa.

Rakennus on massoiteltu kolmeen osaan, joista suurimmassa niin runkosyvyydeltään kuin korkeudeltaankin, on kenttätila, joka on osin painettu maan sisään. Harjakattoinen sisäänkäyntiosa on koillispuolella julkisivulinjasta si-

Kuva 195 Viistoilmakuva liikuntahallista koillisesta. Kattomuodot ovat vahva osa rakennuksen arkkitehtuuria. (Lappeenranta kaupunki)

Kuva 198 Liikuntahallin luoteispääty, oikealla sisäänkäynti. Sisäänkäynnin luona rakennuksen tiiliseinässä on valkoisia koristerimoituksia ja tiilivärin vaihtelua punatiilen ja tummanpunaisen kesken.

säänvedetty ja se toimii aulatilana, joka nivelenä jakaa kenttäsiiven ja kuntosalisiiven eri toiminta-alueisiin. Kuntosalisiipi on kenttäsiipeä huomattavasti matalampi ja muutoinkin massaltaan pienempi. Päämassaa keventää ja tekee rakennuksen mittakaavasta ihmisläheisemmän, sen pitkillä sivuilla olevat yksikerroksiset osat, joihin sijoittuu mm. varastotiloja ja kulkukäytävä katsomoon.

Liikuntahallin julkisivumateriaalina on käytetty pääosin koulun tapaan punaista tiiltä, jonka väri rakennuslupakuvien mukaan on Korian punainen. Hallin päätyjen julkisivua on elävöitetty punaisen tiilen kanssa tummanpunaisella tiiliverhoilulla sekä valkoisilla pyöreillä pystyrimoilla (kuva 34). Punatiili ja siniset metalliosat yhdistävät rakennuksen vahvasti osaksi Sammonlahden aluekeskusta sekä ajoittavat rakennuksen 1980-luvulle. Sekä halliosassa että kuntosaliosassa on kat-

kaistu harjakatto, jossa harjalla on korotettu, pulpettikattoinen keskiosa. Tämän kautta sekä hallitilaan että kuntosalille saadaan koillisen puolelta luonnonvaloa. Rakennuksen katemateriaalina on käytetty tummansinistä peltiä, joka on ajan kuluessa haalistunut. Sisäänkäyntiosassa on harjakatto. Ikkunat muodostavat nauhamaisia yhtenäisiä rivistöjä kattolappeiden alla. Myös päämassojen pääikkunat ovat nauhamaisesti sijoitetut. Kattopinnat ja -muodot yhdessä punatiilen ja rakennusmassoitteiden kanssa ovat vahva osa rakennuksen arkkitehtuuria.

Kuva 196. Vasemmalla Sammonlahden koulu, oikeassa reunassa on liikuntahalli ja sen edessä oleva hiekkakenttä. Keskellä kuvaa päiväkotia ja kirkko.

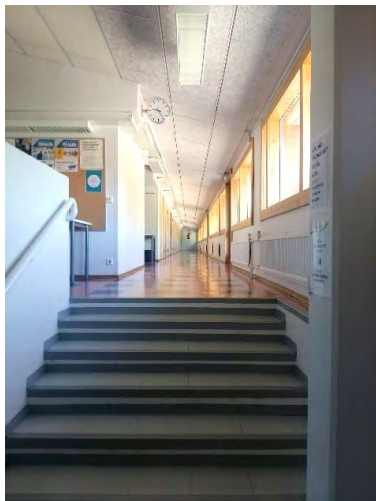

Kuva 197. Liikuntahalli nähtynä kaakon puolelta. Hallin edessä on hiekkakenttä, joka tekee alueesta viimeistelemättömän oloisen. Vasemmalla näkyy Sammonlahden kirkkoa.

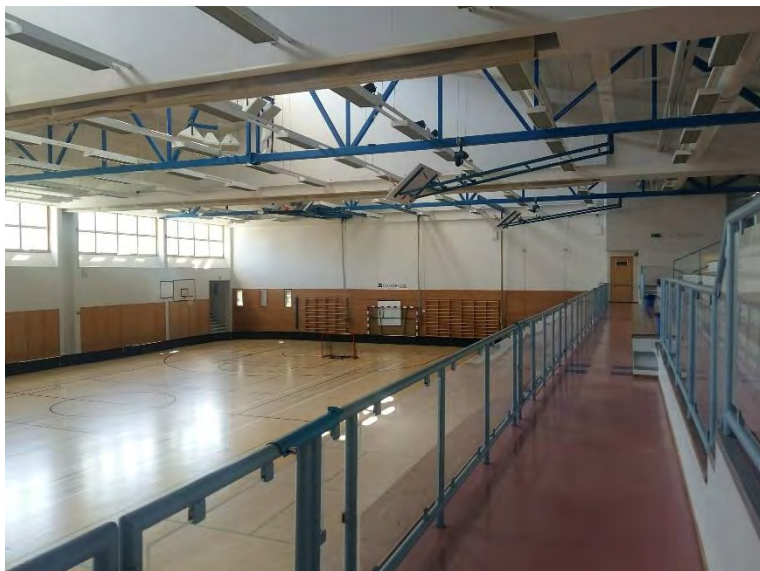
Rakennus on osin kaksikerroksinen, mutta käyttötiloja on kolmessa eri lattiatasossa. Rakennuksessa on pohjakerros, sisäänkäyntikerros ja hallin yläosa. Pohjakerroksen lattia on noin 1,5 metriä ympäröivää maanpintaa alempana. Sisäänkäyntikerroksessa on sisääntuloaula, kuntosali sekä sen pukuhuone- ja pesutilat. Kuntosali pukuhuonetiloinen on sisääntuloaulan

Kuva 199. Liikuntahallin sisäänkäyntiaula. Kuvan keskellä näkyvät ylöspäin johtavia portaita pääsee katsomotilaan, vasemman reunan portaat johtaa alas kenttätasolle. Aulassa ja kuntosalilla sekä varsinaisessa salissa, katossa on näkyvissä sinisiksi maalatut teräsristikot.

Kuva 200. Aulatilasta nouseaan portaita katsomotaso. Kulku katsomoihin yläkautta tapahtuu yksikerroksisen osan kautta, jossa ulkoseinä on koko matkalla nauhaikkunaa.

kanssa samassa lattiatasossa. Sisäänkäyntiaulasta nouseaan noin puoli kerrosta ylöspäin, jolloin päästään kiinteiden katsomoiden käyntitasolle hallin yläosaan. Noin puoli kerrosta alaspäin sisääntuloaulasta, on salitilan lattiataso ja pukuhuone- ja pesutilat. Liikuntahallissa, sisääntuloaulassa ja kuntosalissa on esiin jätetty ja korostusvärillä siniseksi maalattu kattokannattajina toimivat teräsristikot, jotka toimivat sisätilojen yhteen sitovana omaleimaisena elementtinä.

Rakennus toimii sekä koulun liikunta- ja juhlatiloina että kouluajan ulkopuolella liikuntaharrastustoiminnassa. Liikuntahallin pääkäyttäjänä kouluaikana on Sammonlahden yläkoulu, jonka käytössä on ollut yksi suuri, kolmeen osaan jaettavissa oleva korkea liikuntasali. Lisäksi koulun sisäpihalla on välituntihiha leikkikenttineen ja liikuntakäytössä viereiset pelikentät. Liikuntahallin eteläpuoli on rakentamatonta hiekkakenttää, joka tuo keskeneräisyyden tunteen hallin lähiympäristöön.

Rakennuslupakuvien mukaan alueelle oli tarkoitus rakentaa ilmeisesti sulkapallokenttä ja sorapintainen pelikenttä, jonne talvella sijoittuisi kaukalo. Myös asemapiirustuksessa esitetyt istutukset puuttuvat. Liikuntasali-rakennus palvelee koulutoiminnan lisäksi useita eri lajeja ja lisäksi rakennukseen liittyy kuntosali.

Lappeenrannan kaupungin sisäliikuntapaikat -internetsivuston mukaan hallin koko on 38 x 22 metriä, lattiapinnoitteena on vaahteraparketti. Sivuston mukaan halliin voidaan asentaa 36 x 18 metrin salibandykaukalo.

Kuva 201. Liikuntahalliin tulee ylävaloa eri tasoilta ja eri suunnista. Hallin lattiapinta on painettu maan alle, jolloin hallin julkisivukorkeus ei nouse lähistön rakennuksiin nähden suureksi. Kiinteän katsomon lisäksi salissa on siirtokatsomo. Oikeanpuoleisessa kuvassa sisääntuloaula, josta johtaa portaat niin hallin yläosan katsomoihin, kuin alatasen pukuhuonetiloihin ja hallin lattiatasoon.

Kuva 202. Rakennuksen luoteisosassa on kuntosali. Rakennuksen teräksiset kattoristikot ovat näkyvissä sisätilassa.

Lajimahdollisuuksina on mainittu mm. salibandy, koripallo, futsal, lentopallo, sulkapallo, käsipallo ja kuntovoimistelu.

Kohde on hyvä esimerkki oppilaitoksen sisä- ja ulkotilojen käytöstä eri aikoina paitsi liikuntakasvatukseen myös kouluajan ulkopuoliseen liikuntaan ja urheiluun. Sammonlahden liikuntahalli on myös asuinalueen liikuntapaikka, joka on suunniteltu ja varustettu eri-ikäisten ihmisten liikuntaan.

Rakennuksen muutoksiin ei ole haettu yhtään rakennuslupaa. Rakennus on

pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan eikä siihen ole tehty suuria, kokonaisuuteen vaikuttavia muutoksia. Yhtään muutoksiin tähtäävää rakennuslupaa ei halliin ole haettu. Hallin ikkunat on uusittu, samoin pukuhuoneiden märkätilat. Rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisenä.

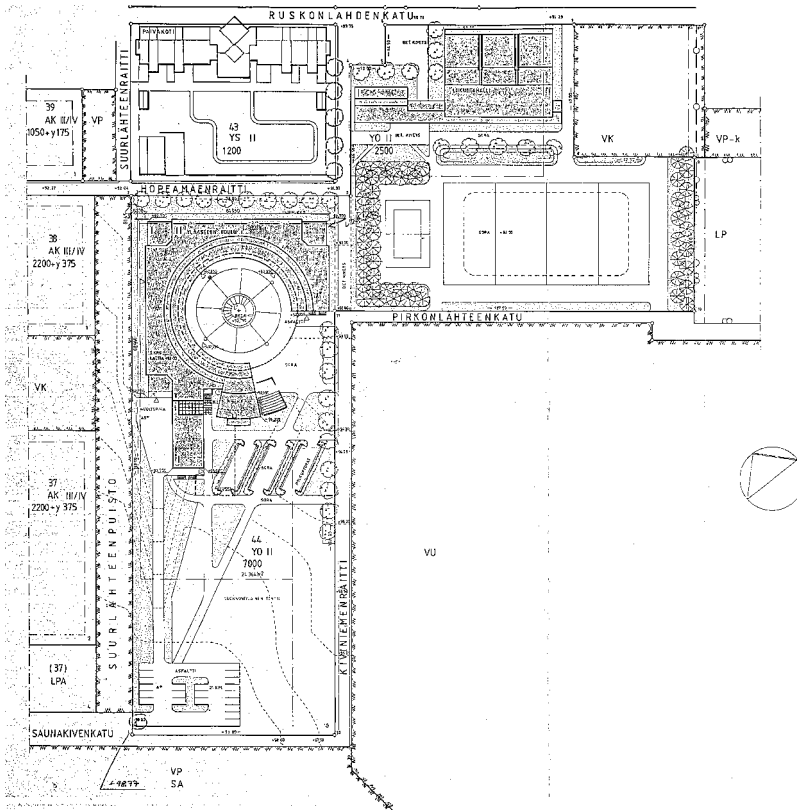
Liikuntahalli on arkkitehtuuriltaan hyvä aikansa käyttörakennus, joka kuvastaa hyvin aikaansa ja Hyvinvointi-Suomen ideologiaa. Lisäksi rakennus on onnistuneesti massoiteltu osaksi asuinaluekokonaisuutta upottamalla suuri hallitila maahan ja jakamalla rakennusmassaa osiin. Lisäksi rakennuksen kattomuodot, kattolappeiden jaot ja korkoerot ovat onnistuneita. Sisäänkäyntiosa on tehty onnistuneesti keveämpänä nivelosana eri massojen välille. Tällä tavoin suuri halli ei ole liian massiivinen asuinalueen osana. Luonnonvalon hyödyntäminen sisätiloissa on onnistunutta. Rakennus on luonteva osa aluetta eikä nouse suurena hallimaisena kaupunkikuvassa hallitsevaksi, vaan on varsin sympaattinen osa aluetta, jossa lähiympäristöä leimaavat suurehkot palvelurakennukset. Jos tavanomainen 1980-luvun liikuntahalli oli suuri järkälemäinen rakennus, on Sammonlahden liikuntahalli ympäristöönsä kauniisti sovitettu ja onnistunut osa aluekokonaisuutta. Se on myös arkkitehtonisesti ja historiallisesti lähiörakentamisen kohteena aikansa hyvä edustaja.

Kohde on yhdessä muiden Sammonlahden alueen kunnallisten rakennusten kanssa korkeatasoinen esimerkki valtakunnallisesti ohjatusta suunnittelusta, rakentamisesta ja säädöksistä julkisessa rakentamisessa.

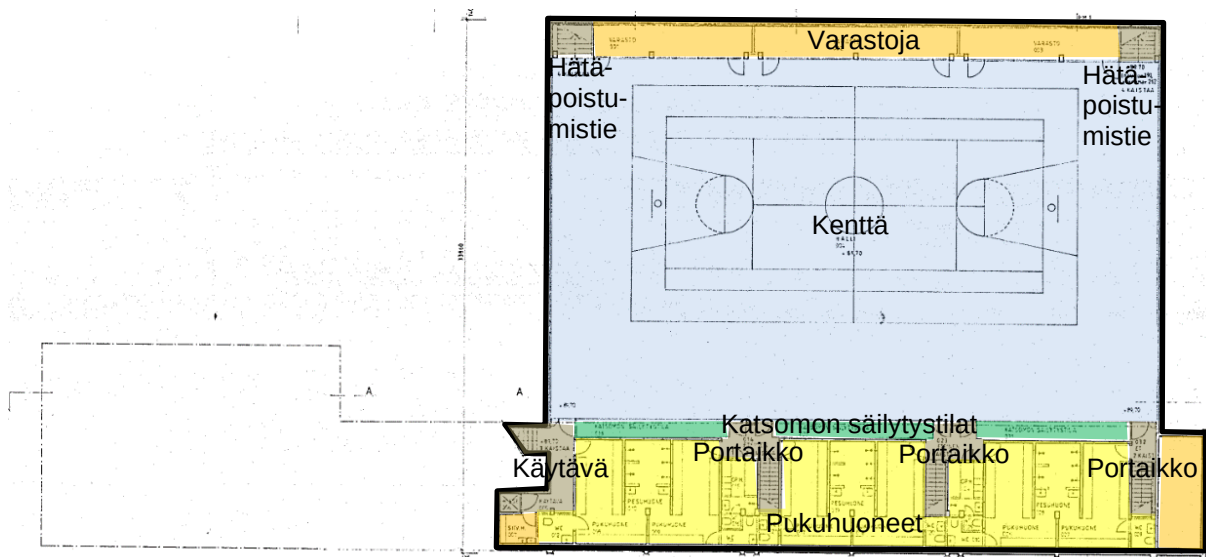
Liikuntahalli kuuluu osaksi suurempaa liikuntapaikkakokonaisuutta, johon liittyvät mm. kevyenliikenteenväylät, kenttätilat aputiloineen, lähiliikuntareitit, hiihtoladut, viheralueverkosto ja polkuverkostot. Puistossa on tiiviisti kentät, jotka toimivat niin jalkapallokenttinä kuin monitoimikenttinä. Lisäksi lähistöllä on erilaisia reittejä, joista kevyenliikenteen sekä lenkkeilyn ja hiihdon reittiyhteydet liittyvät Lappeenrannan muihin liikuntaympäristöihin ja ympäröiville asuinalueille sekä Saimaalle. Alue ja sen liikuntarakennukset ovat kunnan rahoittamia ja rakentamia.

Maisemasuunnittelu ja ympäristön toteutus liikuntahallin lähiympäristössä on jäänyt kesken-eräiseksi.

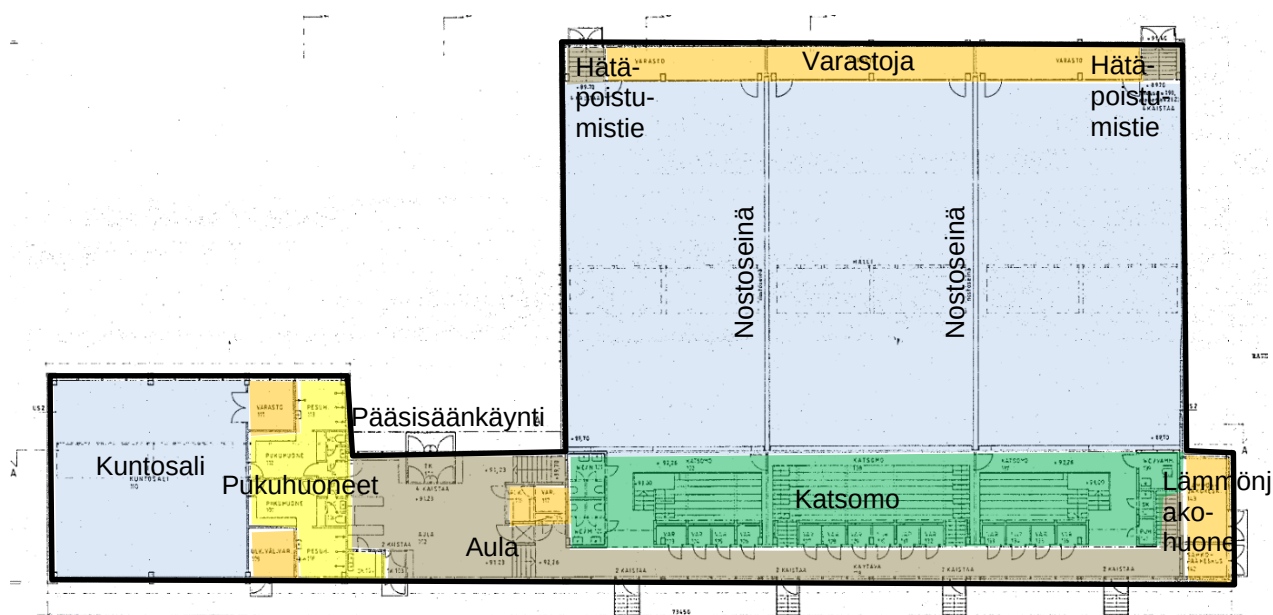
Rakennuslupakuvia

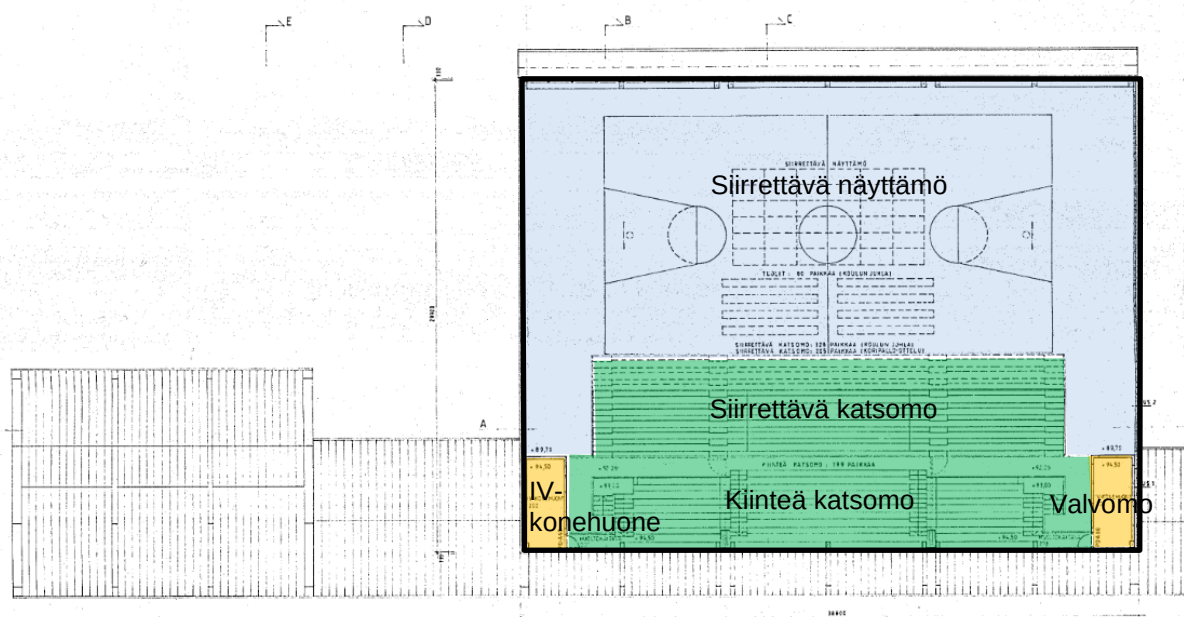
Kuva 203. Koululle ja liikuntahallille on haettu rakennuslupa samaan aikaan. Lupa on saatu vuonna 1988. Koulu valmistui vuonna 1989 ja liikuntahalli vuonna 1990.

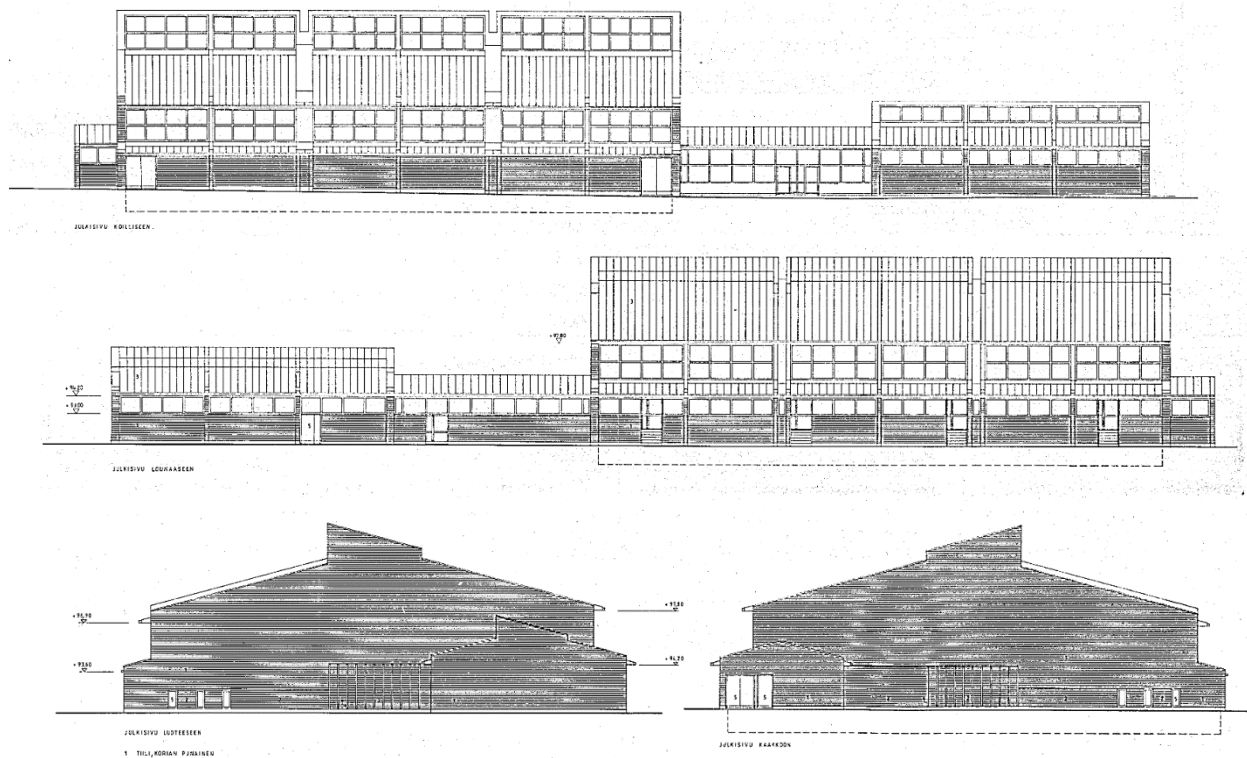
Kuva 204 Liikuntahallin pohjakerros. Liikuntahallin kenttä sijoittuu rakennuksen pohjakerrokseen, jonne kuljetaan portaikkoja pitkin sisääntuloaulan kautta. Pohjakerroksessa on myös pukuhuoneet ja katsomon säilytystilat. Kentän toisessa laidassa on varastoja ja hätäpoistumistiet. Pohjakerros on painettu ympäröivää maanpintaa alemmalle tasolle. (Kuvan värit ja tekstitys: Lappeenrannan kaupunki, Kaupunkisuunnittelu)

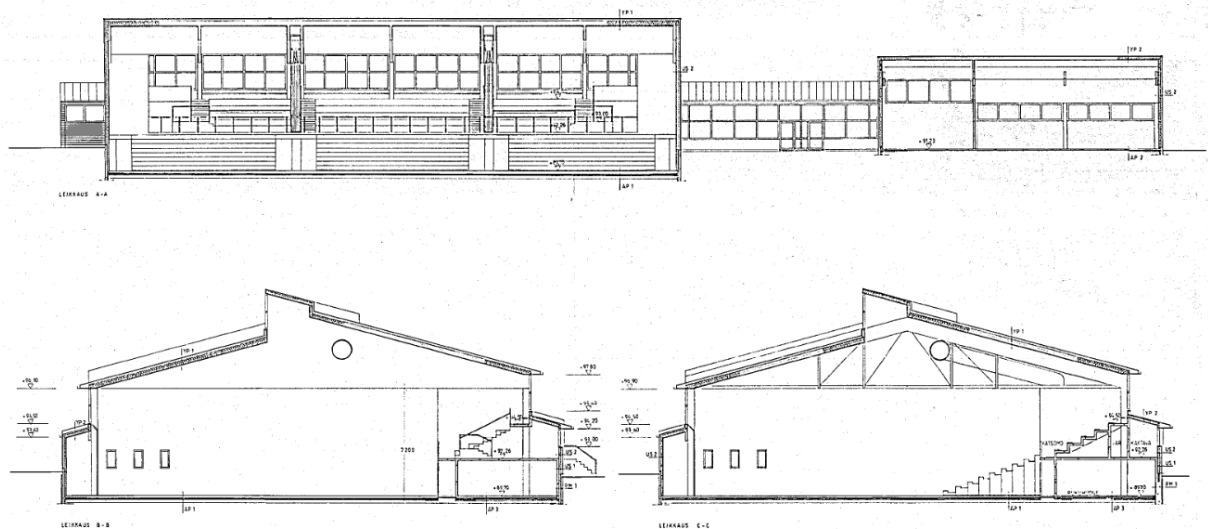
Kuva 205. Liikuntahallin maantaso eli sisääntulokerros. Sisääntäynnin kohdalla on aula, jonka kautta kuljetaan katsomoon, pukuhuoneisiin ja kuntosalille. Aulatilat yhdistävät kuntosalisiiven halliosaan. Kuntosalin tilat ovat samassa lattiatasossa aulan kanssa. Muutama askelma aulasta ylöspäin on pääsy katsomotilaan. Kiinteässä katsomossa on 199 paikkaa. Aulasta noin puoli kerrosta alaspäin on pukuhuone- ja pesutilat ja salin lattia. Kenttä on mahdollista jakaa kolmeen osaan nostoseinien avulla. Pukuhuoneet sijoittuvat katsomo-osan alle. (Kuvan väritys ja tekstitys: Lappeenrannan kaupunki, Kaupunkisuunnittelu)

Kuva 206 Liikuntahallin ylätasolla on kiinteä katsomo, ilmanvaihtokonehuone ja valvomo. Kiinteässä katsomossa on 199 paikkaa, siirrettävässä katsomossa 205 (koripallo-ottelu) tai 326 (koulun juhla). Lisäksi koulun juhlien ajaksi voi kentälle sijoittaa 80 paikkaa ja siirrettävä näyttämön. Yllä olevassa rakennuslupakuvassa on esitetty, miten halliin sijoittuisi siirrettävä katsomo ja maksimi määrä katsomopaikkoja. (Kuvan väritys ja tekstitys: Lappeenrannan kaupunki, Kaupunkisuunnittelu)

Kuva 207. Rakennuslupapiirustusten julkisivuja.

Kuva 208. Liikuntahallin leikkauksia rakennuslupakuviissa vuodelta 1988. Suuri halli on upotettu maan sisään. lisäksi suuren hallin vaikutelmaa on pienennetty matalammin sivuosin. Katkaistun harjakaton avulla halliin saadaan luonnonvaloa harjalta.

1980-luvun liikuntahalleja Lappeenrannassa

Sammonlahden liikuntahalli on varsin suurikokoinen erillinen liikuntarakennus, joten sitä ei voi pitää pelkästään koulun liikuntasalina, vaan nimenomaan suurempaan käyttöön tarkoitettuna liikuntahallina, joka palvelee monenlaisia käyttäjiä ja harrastustoimintaa. Siksi sitä ei voi verrata koulusaleihin, vaan on löydettävä vastaava esimerkki suuremmasta liikuntahallista. Tällainen on saman arkkitehdin suunnittelema Kourulan monitoimisali, joka on valmistunut

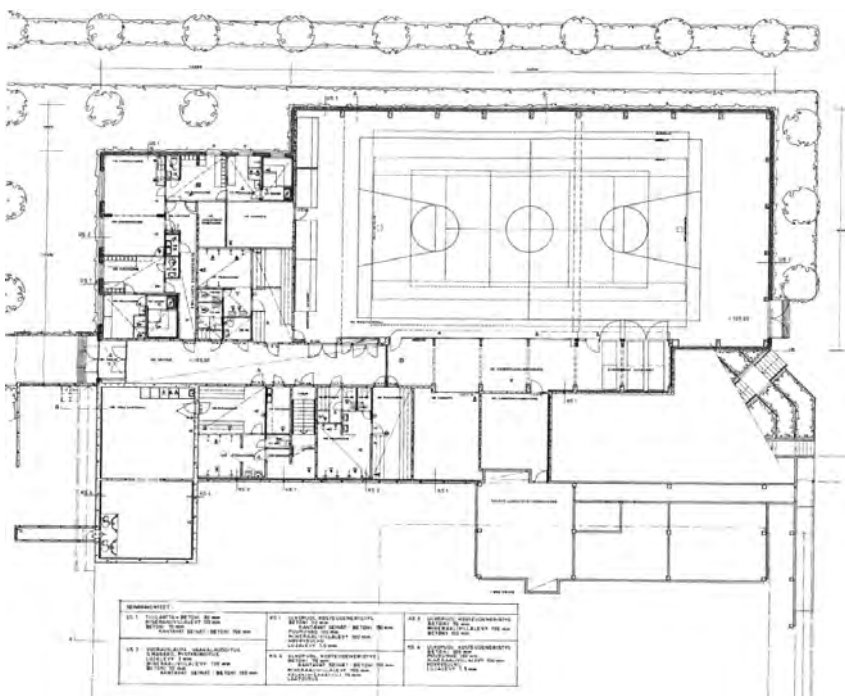
vuonna 1980. Lisäksi saman aikakauden ja sattumoisin myös saman suunnittelijan suunnittelema liikuntarakennus on vuonna 1983 valmistunut pienempi Skinnarilan, myös koulua varten rakennettu, erillinen liikuntasali.

Seuraavassa on kuvattu sekä Kourulan monitoimisalia että Skinnarilan liikuntasalia, jotta Sammonlahden liikuntahallin ominaisuuksia voidaan verrata saman ajan ja sattumoisin myös saman suunnittelijan töihin ja näin tehdä selvemmin arvovertailua.

Kourulan liikuntahalli

Kourulan kaupunginosa sijoittuu Sammontorilta noin 1,2 kilometriä itään, kohti Lappeenrannan keskustaa.

Kourulan kaupunginosan alakeskuksen palvelurakennukset rakentuivat juuri ennen Sammonlahden keskuksen rakentamista. Kaupunginosan keskusrakennukset olivat alun perin päiväkotia, monitoimirakennus, jossa oli mm. nuorisotiloja ja terveysasema, liikerakennus, jossa oli mm. posti, liiketiloja ja korjaamo sekä päivittäistavarakauppa, joka on lupakuviin nimetty hal-

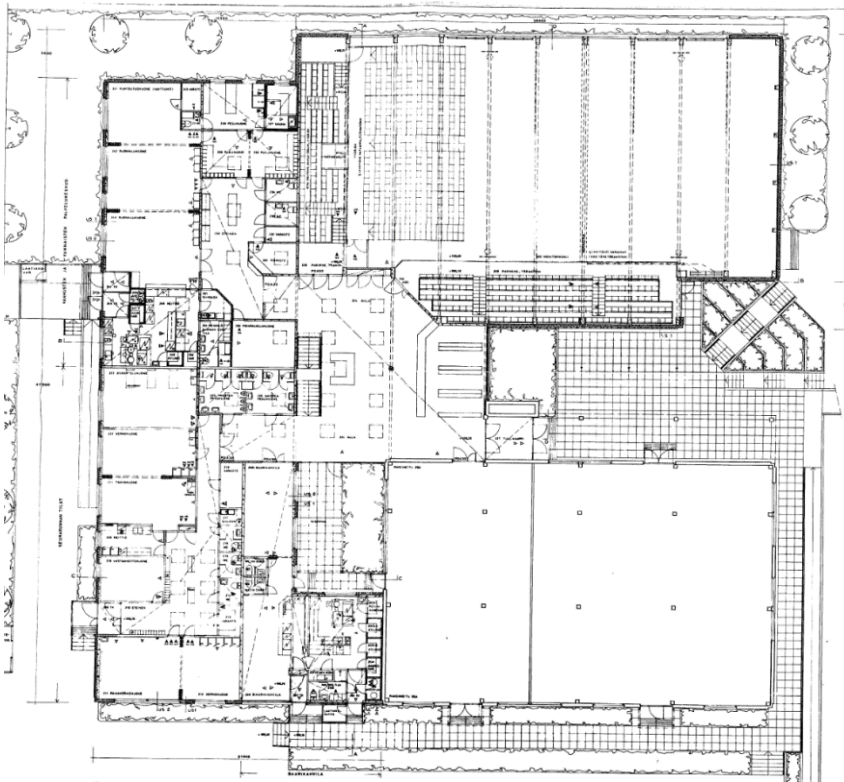
Kuva 209. Monitoimirakennuksen laajennus, alatason pohjapiirustus. Kourulan liikuntahalli sai rakennusluvan vuonna 1979. Rakennukseen tuli myös vanhusten ja vammaisten palvelukeskus, seurakunnan tiloja, kuntosali sekä liikuntahallin puku- ja pesutilat. Liikuntahalli on nimetty monitoimisalana. Pääsisäänkäynti monitoimisaliin katsojille oli kahden rakennusmassan välissä, ylärinteen tasolla. Kuvan oikeassa alalaidassa oleva osa oli jo rakennettu ja siihen tehtiin L-mallinen laajennus. Seurakunnan tilat sijoituivat rakennuksen uudisosaan, sen eteläisimpään kulmaan. Vanhusten ja vammaisten keskus on monitoimisalin vasemmalla puolella.

limyymlänä. Kourulan palvelukeskuksen ensimmäiset rakennukset saivat rakennusluvan vuonna 1977. Jo ensimmäisessä vaiheessa oli huomioitu mm. monitoimirakennuksen laajentaminen ja koulun rakentaminen.

Rakennukset suunnitteli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton Asunto-osasto, pääsuunnittelijana arkkitehti Sulo Savolainen. Kulutusosuuskuntien Keskusliitto oli Sammonlahden aluekeskuksen suunnitelleen Suunnittelurengas Oy:n edeltäjä.

Vuonna 1979 saatiin lupa monitoimirakennuksen laajentamiselle sekä koulu-

rakennukselle. Monitoimirakennuksen laajennusosaan sijoittui mm. suuri liikuntahalli, joka on lupakuvissa merkitty monitoimisalana. Laajennusosa valmistui vuonna 1980. Pääsisäänkäynti monitoimisaliin katsojille oli kahden rakennusmassan välissä, ylärinteen tasolla, kahden päämassan välisellä aukiolla. Tämä sisäänkäynti idän puolelta ei ole nykyisin enää käytössä, vaan halliin on kulku lännen puoleisista ovista.

Kuva 211. Monitoimirakennuksen laajennus, ylätason pohjapiirustus. Kuvan oikeassa alalaidassa oleva osa oli jo rakennettu ja siihen tehtiin L-mallinen laajennus. Rakennuslupakuvien mukaan kiinteässä katsomossa on 159 paikkaa ja siirrettävässä katsomossa lisäksi 220 paikkaa. Halli on kooltaan hieman Sammonlahden hallia pienempi, mutta rakennuskokonaisuutena koko rakennus on Sammonlahden hallia huomattavasti suurempi.

Kuva 210. Kourulan monitoimisalin/palloiluhallin pitkällä sivulla on kiinteät katsomot, joiden alla on varastot ja siirrettävien katsomoiden säilytystilat. Luoteen puolelta halliin tulee suurista ikkunoista päivänvaloa.

Kourulan keskuksen rakennukset sijoittuvat rinne- ja maastoon ja rakennuksia on osin istutettu rinne- ja maastoon siten, että ylärinteen puolelta näkyvissä on yksi kerros ja alarinteen puolella liikuntahallista sen korkea julkisivu kokonaisuudessaan.

Rakennukset arkkitehti perustuu pitkälti betonielementtitekniikkaan ja on hyvin pelkistettyä. Hallitsevaa on rakennusten horisontaalisuus ja tiilen ja aukotusten vuoropuhelu. Rakennusten julkisivumateriaalina on punainen tiililaatta. Teräsesosat ovat tummansinisiä. Rakennukset ovat

ulospäin tasakattoisia. Halliosassa on piilotettu aumakatto. Rakennusrungon sisäosiin luonnonvaloa saadaan mm. monitoimirakennuksessa kattoikkunoiden kautta. Liikuntahalliin on pohjoisen puolella suuret yläikkunat. Maaston tasoeroja on otettu vastaan osin varsin korkein bruttaalein, betonisin tukimuurein. Korkeiden betoniosien karuutta on yritetty pehmentää myöhemmin katutaiteella.

Lappeenrannan kaupungin sisäliikuntapaikat -internetsivuston mukaan hallin koko on 36 m x 17 m. Halli on jaettavissa kahteen lohkoon ja siellä on salibandykaukalo, jonka koko on 33,50 m x 15,50 m. Hallissa on istumapaikat yläosassa noin sadalle hengelle ja alakatsomot pystytään siirtämään pois. Lajimahdollisuuksina hallissa ovat mm. koripallo, lentopallo, salibandy, sulkapallo, futsal, kuntovoimistelu ja pesäpallon talviharjoittelu. Kuten Sammonlahdessa, Kourulan monitoimisali liittyy oleellisesti sekä koulun että viereisten urheilu- ja ulkoilualueiden toimintaan. Salin vieressä on kenttäalueita.

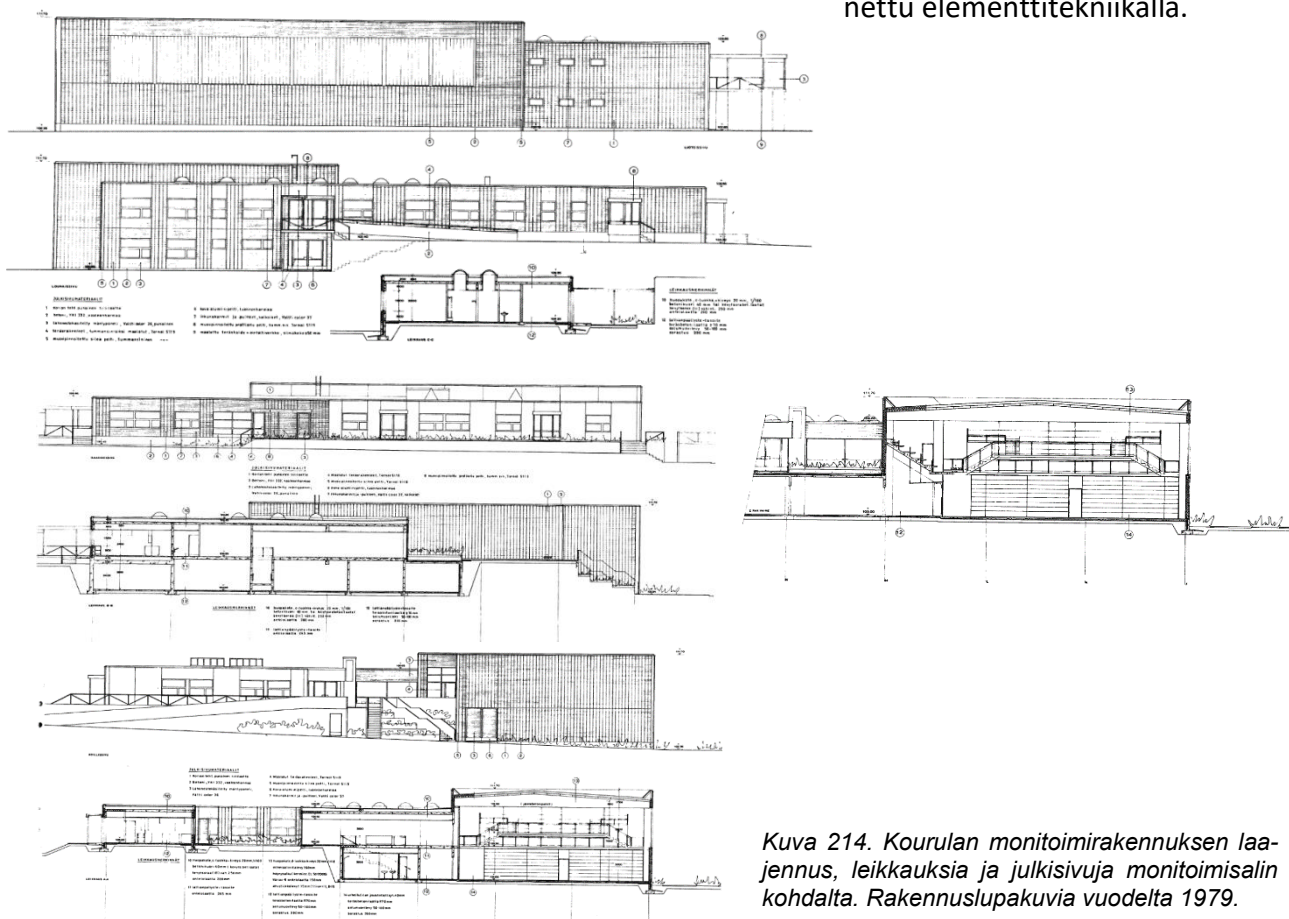
Kuva 212. Kourulan monitoimihalli valmistui vuonna 1980, eli kymmenen vuotta ennen Sammonlahden hallia. Rakennus sijoittuu rinnemaastoon. Kuvassa olevien portaiden yläsanteella oli alkuperäinen sisäänkäynti saliin. Saliosa oikealla.

Kuva 213. Kourulassa on myös ulkosityöttöinen ajoneuvoliikenne, joka tuo turvallisuutta kevyenliikenteen käyttäjille. Kourulan liikuntahalli nähtynä alueen sisäosista. Taustalla oikealla koulurakennus, vasemmalla monitoimiosan ensimmäistä rakennusvaihetta.

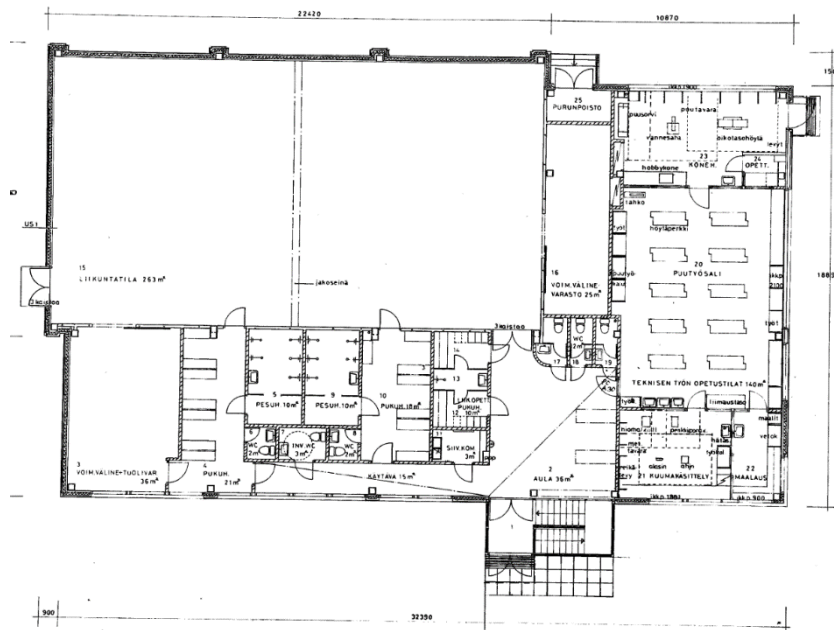
Alueen muut rakennukset ovat vielä vuonna 2021 olemassa, mutta päiväkotia on purettu vuonna 2020 ja korvattu uudisrakennuksella. Myös monitoimihallin purkamisesta on tehty periaatepäätös länsialueen palveluverkkouudistuksen yhteydessä vuonna 2016.

Kuten Sammonlahdessa, myös Kourulan aluekeskuksessa, on nk. ulkosityöttöinen ajoneuvoliikenne, jossa autot jäävät alueen ulkoreunoille ja kevyt liikenne voi kulkea turvallisesti alueen sisäosissa. Koska Kourulan aluekeskus on varhaisempi ja pienempi kohde, kuin Sammonlahden, on siellä rakenne hieman vaikeammin nähtävissä, mutta selvästi kuitenkin hahmotettavissa. Rakennusten arkkitehtuuri on pelkistetympää ja suoraan elementtitekniikkaan perustuvaa kuin Sammonlahdessa, jossa rakennusten arkkitehtuuri ja viimeistely on huomattavasti hienostuneempaa, vaikkakin molemmat on rakennettu elementtitekniikalla.

Kuva 214. Kourulan monitoimihallin laajennus, leikkauksia ja julkisivuja monitoimihallin kohdalta. Rakennuslupakuvia vuodelta 1979.

Skinnarilan liikuntahalli

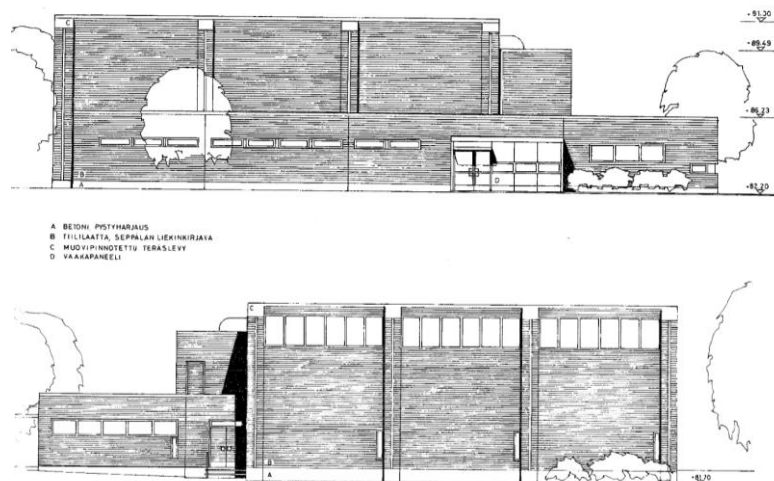
Kuva 215. Skinnarilan liikuntasalirakennuksessa on myös puutyöluokka.

köisemmin vuonna 1984, joka selviää rakennuslupakuviin merkitystä lopputarkastuspäivämäärästä.

Liikuntasalirakennukseen sijoittuu myös puukäsityösali. Suunnittelijana on ollut Suunnittelu-
rengas Oy, pääsuunnittelijana arkkitehti Sulo Savolainen. Rakennuslupakuvat on päivätty vuo-
delle 1983 ja asemapiirustuksen merkintöjen mukaan lopputarkastuksia on tehty vuonna
1984.

Liikuntasali on kooltaan 263 m² ja se on jaettavissa kahteen lohkoon. Salin kattorakenne on
samantyyppinen esiin jätetty teräsristikko, kuin Sammonlahdessa.

Skinnarilan päiväkotia, liikerakennus ja koulu edustavat Savolaisen muuallakin käyttämää pel-
kistettyä tiilelementtiarkkitehtuuria, jota on elävöitetty ikkunoiden ja ovien yhteydessä olevin
värikenttin. Rakennukset ovat rationaalisen mallisia, tasakattoisia ja niissä on kattoikkunoita
tuomassa rungon sisäosiin luonnonvaloa. Suunnitelmat ovat hyvin rationaalisia ja suoraviivai-

Kuva 216. Skinnarilan liikuntahallin julkisivut lounaaseen ja koilliseen.

Skinnarilan aluekeskus si-
joittuu Sammonlahden
aluekeskuksen luoteis-
puolelle, noin 700 metrin
päähen Sammonlah-
desta, kohti Skinnarilan-
niemeä ja yliopistoa. Kes-
kus sisälsi aikanaan päivä-
kodin, kaupan, koulun ja
liikuntasalin, joista liikun-
tasali ja koulun laajennus
ovat valmistuneet Lap-
peenrannan kaupungin
kiinteistötietojen vuonna
1982, mutta liikuntasali
on valmistunut todennä-

sia, elementtitekniikkaa lähtö-
kohtanaan pitäviä ja edustavat
selvästi 1960-70-luvun arkki-
tehtuuria. Punatiili, rakennus-
ten aukotukset, kasvillisuus ja
mataluus tekevät niistä kuiten-
kin suhteellisen sympaattisia ja
ihmisen mittakaavaisia. Ne ei-
vät kuitenkaan edusta aikakau-
den huippuarkkitehtuuria.

Liikuntahalli on muita raken-
nuksia uudempi ja sen arkkiteh-

tuuri on hieman hienostuneempaa. Liikuntahallissa on nähtävissä 1980-luvun tyylipiirteitä ja julkisivua rytmittävät tiilipilasterit ja matalamman osan horisontaaliset yläikkunarivit. Koillisen puolella julkisivu on kokonaan tiiltä ja päädyssä on vain puiset pariovet. Myös muutoin liikuntahallin julkisivut poikkeavat Skinnarilan muista rakennuksista siinä, että arkkitehtuurissa on luotettu enemmän yksiaineisuuteen eikä ikkuna-aukotusten yhteyteen ole lisätty puisia värikenttäosia. Lisäksi halliosassa on julkisivuun näkyviin jätetty kantava pilaristo, joka on verhottu tiilellä. Rakennuksessa on jonkun verran yhtäläisiä tyylipiirteitä Sammonlahden hallin kanssa, vaikkakin kattomuoto ja massoittelu ovat erilaisia, kuten myös käyttötarkoitukset ja pohjakaava. Myös hallitila on pienempi ja ilman kiinteitä katsomorakenteita, kun taas Sammonlahdessa on suurehko kiinteä katsomotila. Voidaan pohtia, oliko vuosina 1982-85 Suunnittelurengas Oy:ssä työskennelleellä arkkitehti Matti K. Mäkisellä tekemistä myös toimiston muutoksen kokeneeseen arkkitehtuuriin. Sammonlahden suunnittelussa Matti K. Mäkinen oli 1980-luvun Lappeenrannan kaupungin virkamiesten mukaan Savolaisen rinnalla varsin merkittävä henkilö.

Skinnarilan keskuksen rakennukset ovat osin huonokuntoisia, kärsivät sisäilmaongelmista ja toimintoja on sijoitettu väistötiloihin. Rakennusten purkamisesta on tehty periaatepäätös Lappeenrannan länsialueen palveluverkkouudistuksen yhteydessä vuonna 2016. Skinnarilan liikuntasali on edelleen toiminnassa.

Sammonlahden keskuksen muita 1980-luvun julkisia rakennuksia

Kuva 217. Suunnittelurengas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen, on suunnitellut Sammonlahden vuosina 1985 ja 1990 valmistuneet toimistorakennukset. Rakennukset sijoittuvat Sammonlahdenkadun varteen, lähelle Skinnarilankadun risteystä, keskusalueen pohjoiskärkeen.

Seuraavassa on lyhyesti kuvattu Sammonlahden keskusalueen muita 1980-luvulla valmistuneita tärkeitä julkisia rakennuksia, joihin on tässä selvityksessä tarkemmin selvitettyjen Sammontorin, koulun, päiväkodin ja liikuntahallin lisäksi, päätetty ottaa terveysasema ja vanhustentalo sekä kirkko. Suunnittelurengas Oy:n ja Sulo Savolaisen suunnittelema rakennuksia näistä ovat terveysasema ja vanhustentalo. Saman suunnittelijan julkisia rakennuksia, jotka on jätetty tarkastelun ulkopuo-

lulle, ovat liike- ja toimistorakennukset Sammonlahdenkadun itäpuolella. Nämä liike- ja toimistorakennukset ovat valmistuneet vuosina 1985 ja 1990. Kirkon on suunnitellut lappeenrantalainen Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojala Oy.

Lisäksi Suunnittelurengas Oy on ympäröivällä keskusalueella suunnitellut kaksi asuinkerrostaaloa, joille on myönnetty rakennusluvat vuonna 1989. Asuinkerrostalot sijaitsevat osoitteissa Miilukatu 2 ja Ruskolahdenkatu 10. Niiden pääsuunnittelija ei ollut arkkitehti Sulo Savolainen.

Terveyskeskus

Kuva 218. Sammonlahden terveyskeskus on karttaan merkitty sinisellä. Rakennus sijoittuu lähelle Skinnarilankatua, Sammontorin itäpuolelle. (Lappeenrannan kaupunki / Webmap / Virastokartta)

Kuva 219. Viistoilmakuva alueesta. Vasemmalla Skinnarilankatu, terveyskeskus ja asuinalueita. Keskellä C-mallinen Sammontori, jonka vieressä kirkko, päiväkoti ja oikeassa laidassa koulu. (Blom viistoilmakuva)

Kuva 220. Vuonna 1986 valmistunut Sammonlahden terveysasema rakenteilla. Rakennuksessa on mielenkiintoiset ikkunat, jotka ikään kuin jatkuvat julkisivusta räystäslinjan kautta kattopintaan. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

Sammonlahden terveysasema on osoitteessa Torpanpellonkatu 2. Rakennus sijoittuu Sammontorin palvelu- ja liikerakennuksen itäpuolelle.

Sosiaali- ja terveysasemalle on myönnetty rakennuslupa vuonna 1985. Loppukatselmus on pidetty syksyllä 1986. Rakennuksen on suunnitellut Suunnittelurengas Oy, pääsuunnittelijanaan arkkitehti Sulo Savolainen.

Terveysasema oli päiväkodin ja ensimmäisen toimistotalon jälkeen kolmas Sammonlahteen valmistuneista julkisista rakennuksista. Rakennuksen julkisivu luoteeseen kohti Peltomaankatua edustaa erittäin selkeästi 1980-luvun postmodernistista tyyliä, jota niin muodonannoltaan kuin au-

totukseltaan ja on Sammonlahden julkisista rakennuksista arkkitehtuuriltaan lennokkain ja aidoimmin postmodernistisin.

Rakennukseen on saatu rakennuslupa ensimmäisen kerran 28.5.1985 ja toisen kerran vähäisin muutoksin muutetuin kuvin 22.10.1985. Rakennus on valmistunut vuonna 1986. Rakennus on kuvissa nimetty sosiaali- ja terveysasemaksi.

Rakennus on varsin syvärunkoinen ja osin kaksikerroksinen. Siinä on pieni kellarikerros, jossa on pieni väestönsuoja.

Rakennuksen rungon keskellä on porras ja hissikuilu sekä aulatila, joka on kahden kerroksen korkuinen ja atriumtyyppinen. Aulatilaa tulee valoa kattolyhdystä, joka luo tilaan toriaukiotunnelmaa.

Vuonna 2003 rakennukseen on tehty kaupungin Talo-osaston suunnittelema sisätilamuutoksia, mutta rakennus on säilynyt pääosin 1980-luvun asussa eikä julkisivuihin ole kohdistunut rakennuslu-

paa vaativia muutoksia.

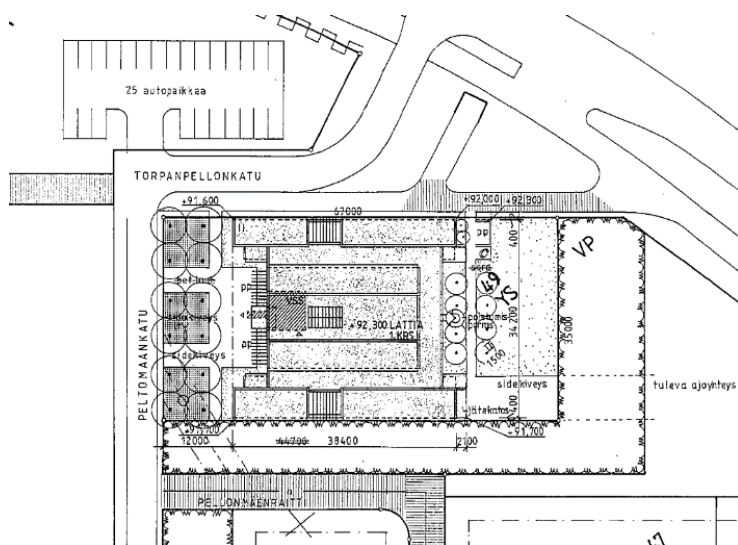
Kuva 224. Terveysasema Peltomaankadun ja Torpanpellonkadun kulmalta katsottuna 1980-luvun lopulla. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

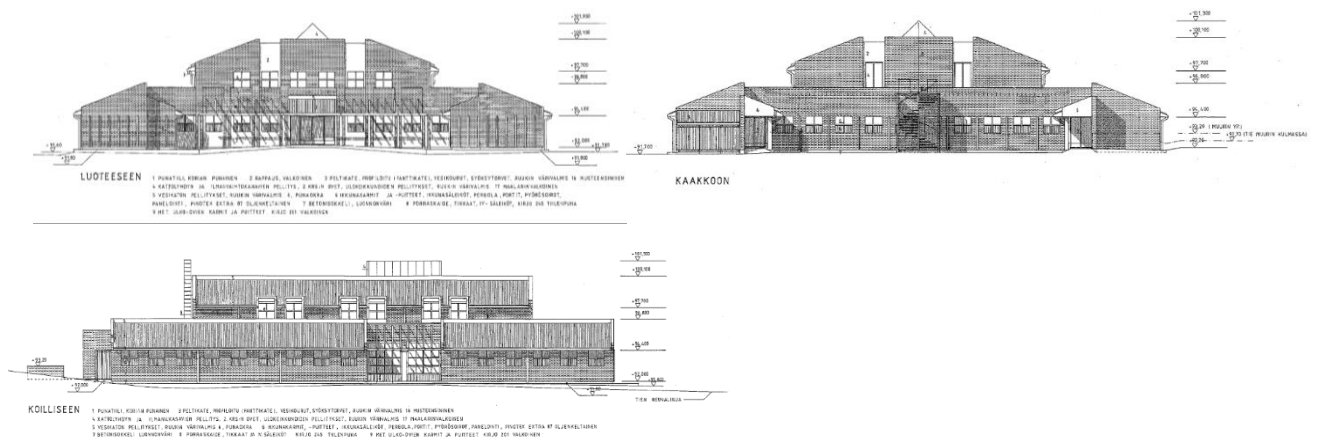
Kuva 223. Terveysasema Skinnarilankadun suunnasta katsottuna 1980-luvun lopulla. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

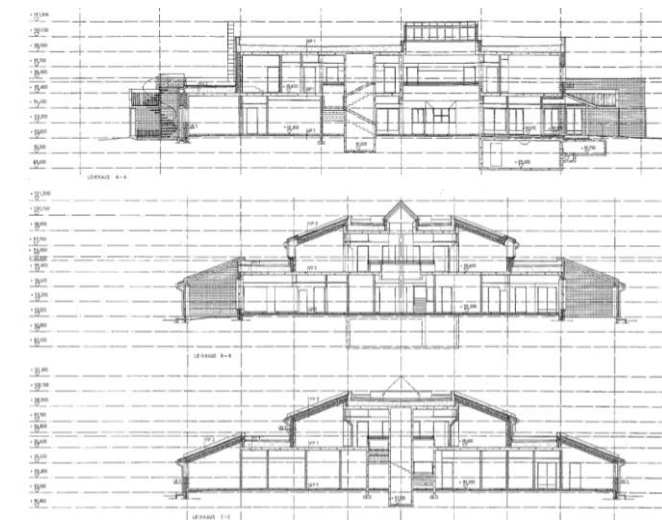
Kuva 222. Rakennus piiloutuu nykyään puiden lehvästön taakse. Näkymä Peltomaankadulle, jossa on pääsisäänkäynti.

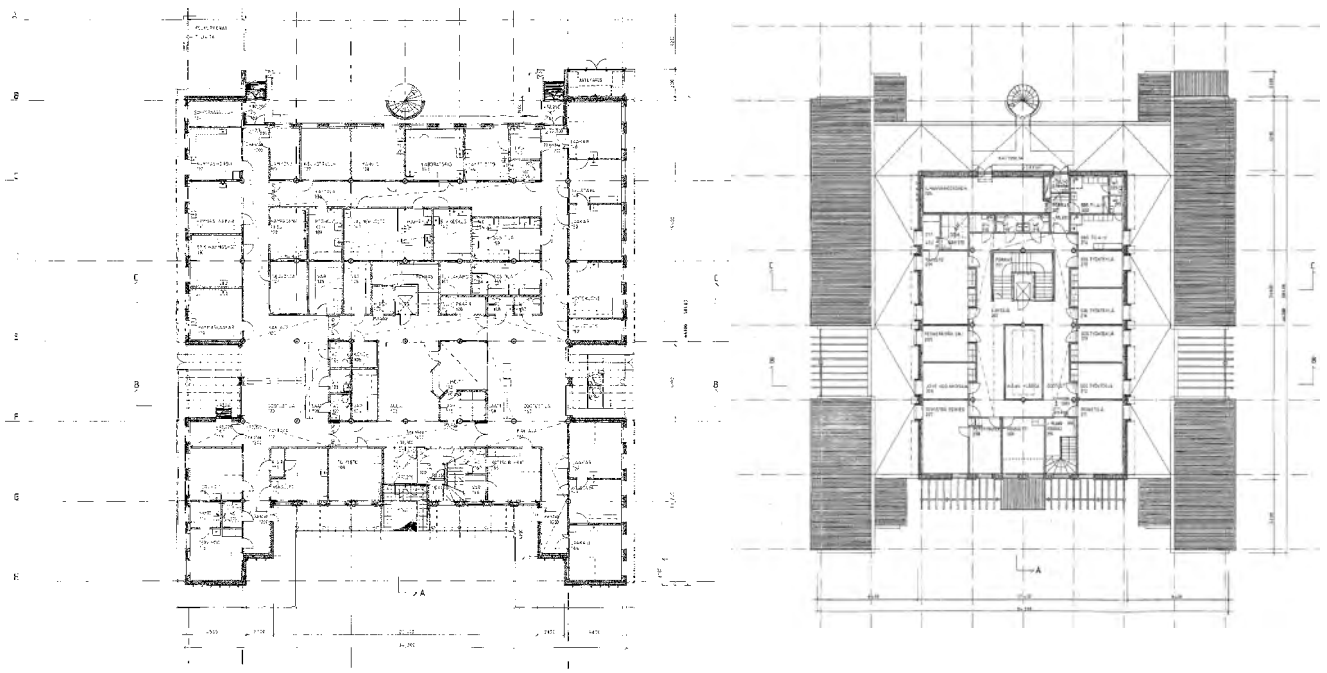
Kuva 221. Asemapiirustus vuoden 1985 rakennuslupakuivissa.

Kuva 227. Vuonna 1986 valmistuneen punatiilisen terveyskeskuksen julkisivut luoteeseen Peltomaankadulle, kaakkoon ja koilliseen. Rakennuksen muotokieli kertoo selvästi sekä postmodernismin tyyliunnnasta että Savolaisen mieltymyksestä symmetrisyyteen.

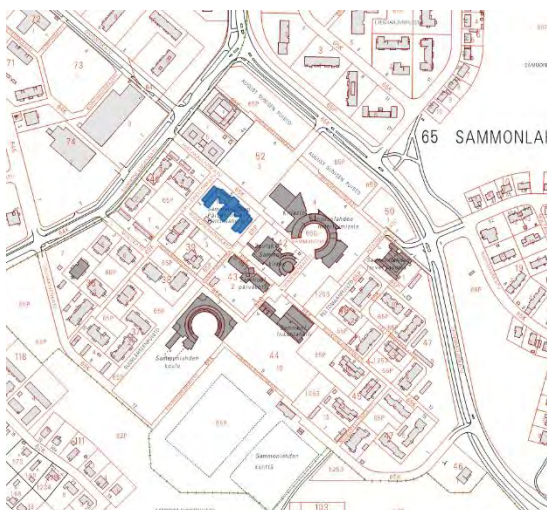

Kuva 226. Leikkauksia terveysasemasta vuoden 1985 rakennuslupakuvissa.

Kuva 225. Rakennus on syvärunkoinen ja osin kaksikerroksinen. Rakennuksen rungon keskellä on porras ja hissikuilu sekä aulatila, joka on ylös auki. Aulatilaa tulee valoa kattolyhdystä. Rakennus on suunniteltu moduuliverkoston. Vasemmalla ensimmäisen kerroksen ja oikealla toisen kerroksen pohjapiirustus.

Sammonlahden vanhustenhuollon keskus

Kuva 228. Sammonlahden vanhustenhuollon yksikkö merkitty karttaan sinisellä. (Lappeenrannan kaupunki/ Webmap)

Lupakuvien mukaan Sammonlahden vanhustenhuollon keskus, nykyiseltä nimeltään Sammonkoti ja Sammonlahden päivätoiminta, sijaitsee osoitteessa Ruskolahdenkatu 2. Rakennus sijoittuu Sammontorin liike- ja palvelurakennuksen länsipuolelle. Rakennuksessa toimii Eksoten Sammonkoti-niminen vanhustenhoitopalvelu sekä ikäihmisten päivätoimintayksikkö. Sammonkodissa on 30 palveluasumisen paikkaa ja 29 tehostetun palveluasumisen paikkaa.

Rakennuksen on suunnitellut Suunnittelurengas Oy, pääsuunnittelijanaan arkkitehti Sulo Savolainen. Rakennus on saanut rakennusluvan loppuvuodesta vuonna 1990 ja on Sammonlahden keskusalueen uusin julkinen rakennus.

Kuva 230. Viistoilmakuva vanhustentalosta ympäristöineen. C-mallinen Sammontorin palvelu- ja liikerakennus vasemmalla yllä, sen vieressä kirkko, jonka alapuolelle E-mallinen vanhustentalo. Oikealla ylhäällä koulu. (Blom viistoilmakuva)

Rakennuksen pohjamuoto on E-kirjaimen mallinen. Rakennus on kolmekerroksinen ja siinä on osakellari sekä osin ullakko. Kellarikerroksessa sijaitsee väestönsuojelun johtokeskus. Rakennuksessa on käytetty useita erilaisia kattomuotoja ja vaihtelevaa korkomaailmaa. Keskimmäisen siipiosan liitoskohta pitkään Hietakallionkadun suuntaiseen massaun, muodostaa torniäihettä, jossa ullakko-kerroksessa on ilmanvaihtokonehuone. Kaikki E-kirjaimen vaakasakarot työntyvät ulospäin pitkästä sivusta hietakallionkadun puolella muodostaen niin ulostyöntyviä osia kuin ylöspäin pitkästä mas-

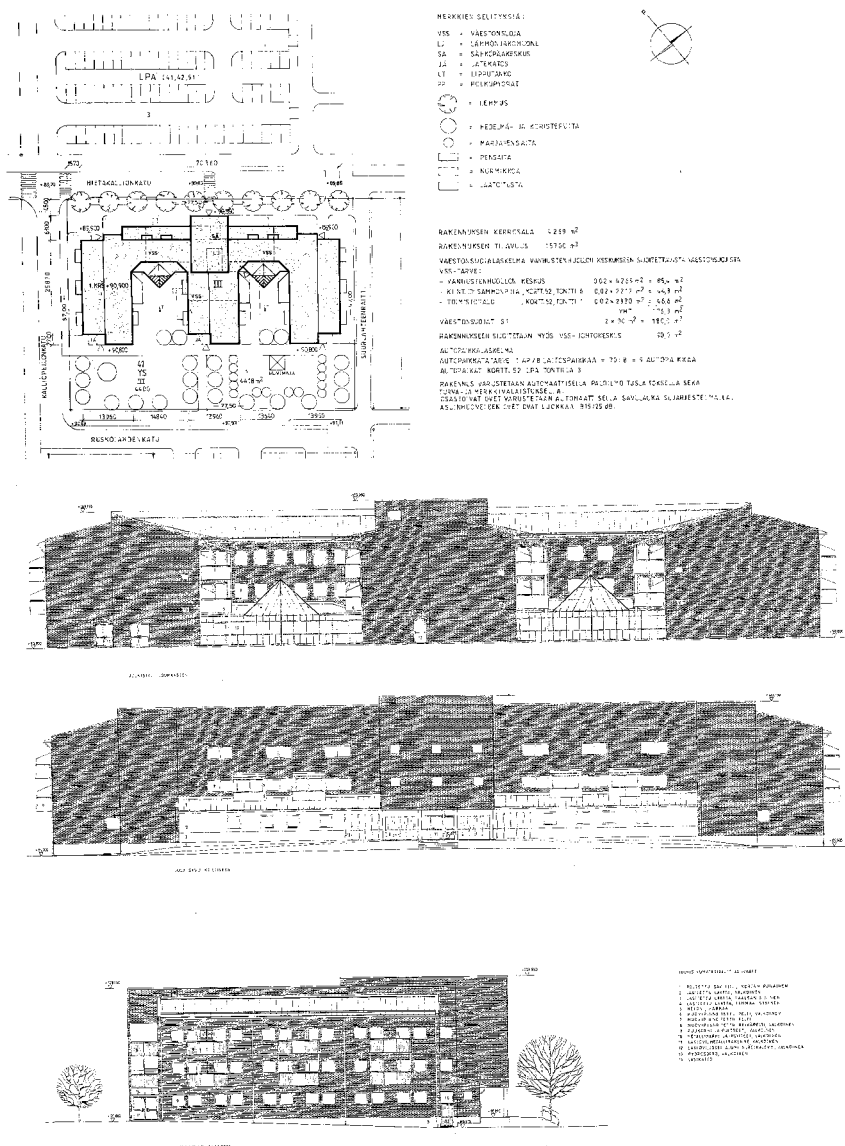

Kuva 229. Sammonkoti nähtynä Hietakallionkadun suunnasta pysäköintialueen yli. Kuva otettu 1990-luvun alussa. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

sasta nousevia osia. Keskimmäisen torniaiheen katutasossa on sisäänkäynti Hietakallionka-

Kuva 231. Sammonkoti rakenteilla ja nähtynä Hietakallionkadun suunnasta. Kuva otettu 1990-luvun alussa. (Lappeenrannan museot / Finna.fi)

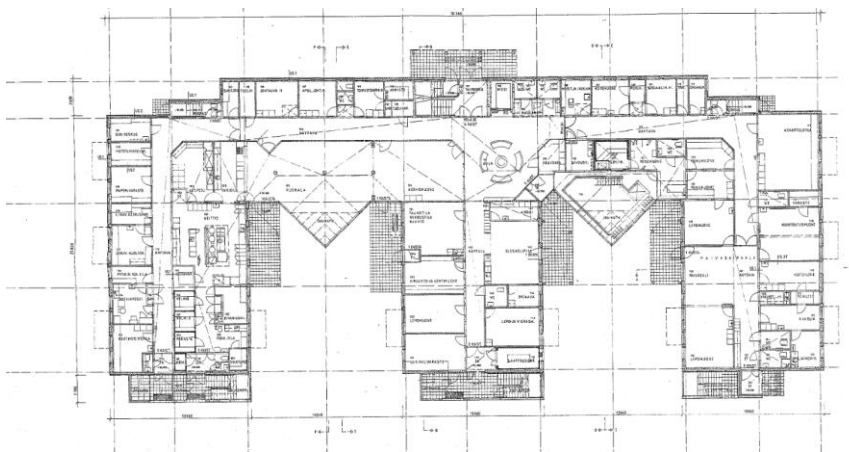

dulta. Sisäänkäynti on torniosan kohdalla sisäänvedetty ja näin suojassa säältä. Pitkällä koillisjulkisivulla torniaiheen molemmin puolin on yksikerroksiset osiot, jotka osaltaan liittävät rakennusta kävelijän mittakaavaan. Koko matkalla sisäänvedetty sisäänkäynti ja sen molemmin puolin olevat yksikerroksiset osat on laatoitettu erivärisin laatoitin lähinnä pastellisävyin, jossa on korostettuja viiva-aiheita tummemmalla sinisellä. Myös pyöreät puurimat ovat julkisivuaiheena kuten liikuntahallissa. E-kirjaimen sakaroiden väliin muodostuu kaksi sisäpihaa, joissa on kaksi lasikattoista tilaa. Näissä pyramidimallisissa lasikattoisissa tiloissa on ruokala ja allastila. Rakennuksen muotokieli on selvästi 1980-lukulaista.

Julkisivumateriaalina on punatiilelementti, kuten Sammonlahden muissakin Savolaisen suunnittelemissa julkisissa rakennuksissa.

Rakennukseen ei ole tehty
rakennuslupaa vaatineita

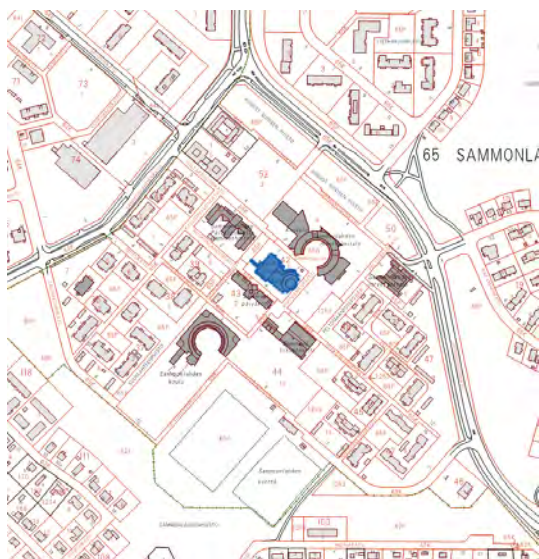
Kuva 232. Sammonlahden vanhustenhuollon keskus rakennuslu-pakuissa. Rakennus on valmistunut vuonna 1993.

Kuva 233. Vanhushuollon keskuksen ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus.

muutoksia. Vuonna 2013 on Ruskolahdenkadun varteen rakennettu jäte- ja pyörävarasto.

Sammonlahden kirkko ja seurakuntakeskus

Kuva 234. Sammonlahden kirkko merkitty karttaan sinisellä. (Lappeenrannan kaupunki/ Web-map)

Kirkko sijaitsee osoitteessa Hietakallionkatu 7. Kirkkorakennus sijoittuu Sammontorin liike- ja palvelurakennuksen lounaispuolelle ja päiväkodin koillispuolelle.

Kirkkotonttia rajaa koillisessa Hietakallionkatu ja Sammontorin tontti, joissa kirkkotontin kohdalla on kevyenliikenteenyhteys ja toritila. Kaakossa kirkkotonttia rajaa Kiviniemenraitti, joka on kirkkotontin kohdalla kevyenliikenteenyhteys ja lounaassa Ruskolahdenkatu, joka on kirkkotontin kohdalla kevyenliikenteen raitti. Luoteessa kirkkotontti rajautuu kapeaan puistokaistaan. Kirkon kaakkoispuolella on puistoalue sekä pysäköintialue, joiden kautta kirkko näkyy avoimessa maastossa näyttävästi. Muista ilmansuunnista alueen rakennus-

kanta tulee lähelle kirkkoa.

Kirkon ja seurakuntakeskuksen suunnittelusta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu, jonka voitti ehdotus nimeltä Sacramento. Seurakuntaneuvosto ja seurakunnan työntekijät valitsivat kuitenkin kilpailun voittaneen ehdotuksen sijaan lähtökohdaksi toteutussuunnittelulle Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojala Oy:n ”Virvoittavien vetten tykö” -ehdotuksen.

Kirkko on luokiteltu Lappeenrannan keskustaajaman osayleiskaavan läntisen osa-alueen maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksessä ainoana Sammonlahden keskusalueen yksittäisenä rakennuksena ja sen todetaan olevan paikallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Kirkon arvojen todetaan selvityksessä olevan rakennushistoriallisia ja kaupunkikuvallisia.

Kuva 236. Kirkko kuvassa keskellä. Sen koillispuolella on Sammontori, eteläpuolella Sammonlahden liikuntahalli, lounaispuolella päiväkotia ja koulu sekä luoteen puolella vanhustentalo. (Blom viis-toilmakuva)

Kuva 235. Sammonlahden kirkko kuvattuna 1990-luvun alkupuolella. Kirkon torni, pilarit ja muurit täydentävät Sammontorin liike- ja palvelurakennuksen puuttuvan segmentin kaaren. (Lappeenranta museot / Finna.fi)

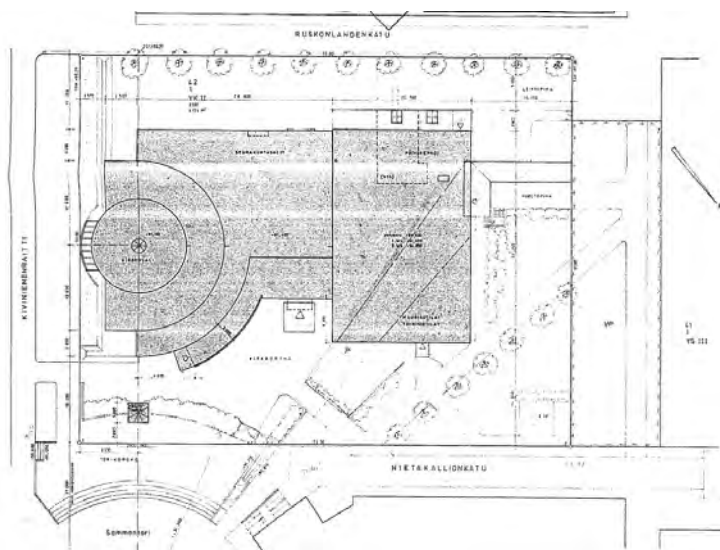
Kirkko on valmistunut vuonna 1992, ollen keskusalueen julkisista rakennuksista nuorin. Kirkko vihittiin käyttöön Marian päivänä 22. maaliskuuta 1992. Rakennus sijoittuu Sammonlahden palveluakselille, verraten pienelle tontille. Kirkon ja siihen keskeisesti liittyvän seurakuntakeskuksen rakennusmateriaaleina on betoni, punatiili sekä Risti-järven harmaa graniitti. Kirkko toistaa viereisen liikekeskuksen punatiilimateriaalia ja pyöreitä muotoja.

Tiilipintaisessa kirkossa on umpinaiset, pieni-ikkunaiset seinät ja korkea kapea torni, joka toimii maa-merkkinä ja yhdistää Sammontorin ja kirkon toisiinsa. Kirkko on toteutettu muita alueen rakennuksia korkeampilaatusemmista materiaaleista paikalla muuraten, joten sen detajiiikka ja materiaalivalikoima on viimeistellympää ja laadukkaampaa kuin alueen elementtirakenteisten rakennusten.

Kirkko on selkeästi moderni rakennus, joka on muotokielellään ja materiaaleillaan kiinnitetty osaksi Sam-

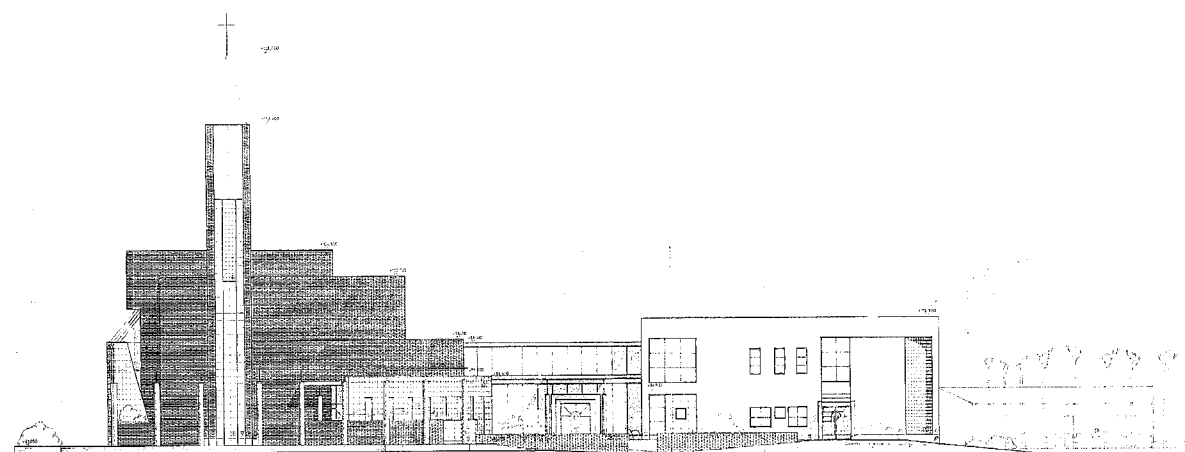
Kuva 237. Kirkko nähtynä Sammontorin toisesta kerroksesta.

Kuva 238. Kirkon asemapiirustus rakennuslupakuviissa. Vasemmalla osassa on pyöreä kirkkosali, jonka vieressä seurakuntasali ja kahvio. Oikeanpuoleisessa osassa on kirkkoherranvirasto, työhuoneet ja kerhotilat sekä näiden päällä toisessa kerroksessa nuorisotilat. Oikeanpuoleisen siipiosan alla on kellarikerros, jossa on mm. lisää harrastetiloja sekä teknisiä tiloja.

monlahden aluekeskusta. Kirkkosali on pyöreä ja alttari sijaitsee seurakunnan keskellä. Alttarin takana on Brita Flanderin lasiteos. Kirkkosaliin liittyvät matalampana siipinä seurakuntasali ja kirkkoherranvirasto.

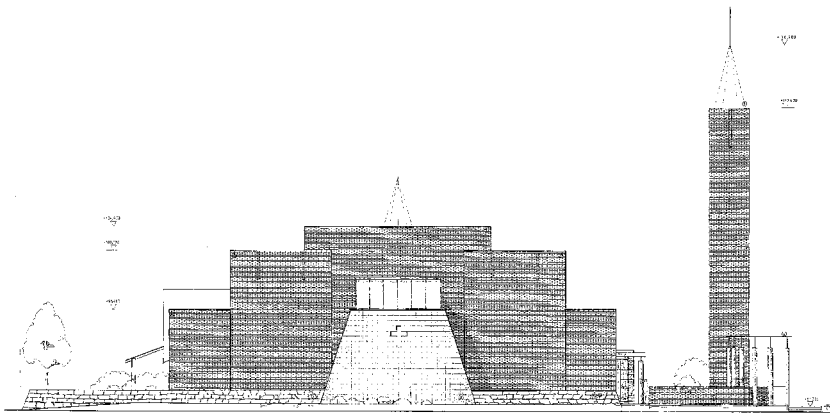
Kirkko liittyy kauniisti ympäröivään 1980-luvun punatiiliarkkitehtuuriin ja on yhtenevä myös Sammontorin ja koulun pyöreän pohjamuodon toisintajana, pyöreän teeman variaationa. Sylinterimäisen kirkkosalin massa laajenee reunuille kaarresäteen kasvaessa ja kerratessa ympyräsegmenttiä. Myös muurimainen teema jatkuu Sammontorista

Kuva 239. Kirkko ja seurakuntakeskus, julkisivu koilliseen kohti Sammontoria.

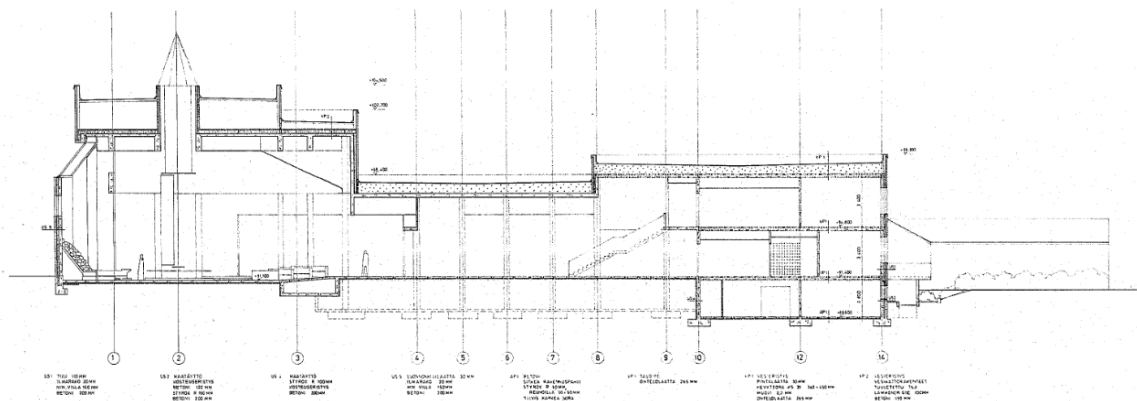
kirkon arkkitehtuuriin. Kirkontorni täydentää pylväkön ja muurin kanssa Sammontorin pyöreää muotoa osassa, jossa Sammontorin rakennuksessa on poistettu segmentti.

Kirkkorakennuksen kaakkoisimmassa osassa on pyöreä kirkkosali, jonka vieressä on seurakuntasalit ja kahvio. Kirkon luoteispuoliseen siipiosaan sijoittuu seurakuntakeskus, kirkkoherranvirasto, työhuoneet ja kerhotilat sekä näiden päälle toisessa kerroksessa nuorisotilat. Seurakuntakeskuksen siipiosan alla on kellarikerros, jossa on mm. lisää harrastetiloja sekä teknisiä tiloja. Erityisesti siipiosan arkkitehtuuri on helposti tunnistettavissa 1980-luvun postmodernismista tyylipiirteitä ottavaksi tyyliuunnaksi. Mutta myös pyöreä punatiiliverhottu kirkkosali on selkeästi 1980-luvun arkkitehtuuria, joka on ottanut innoituksensa sekä ympäröivästä rakennuskannasta että aikakauden ihannoidusta arkkitehti Mario Botton geometrisesta arkkitehtuurista.

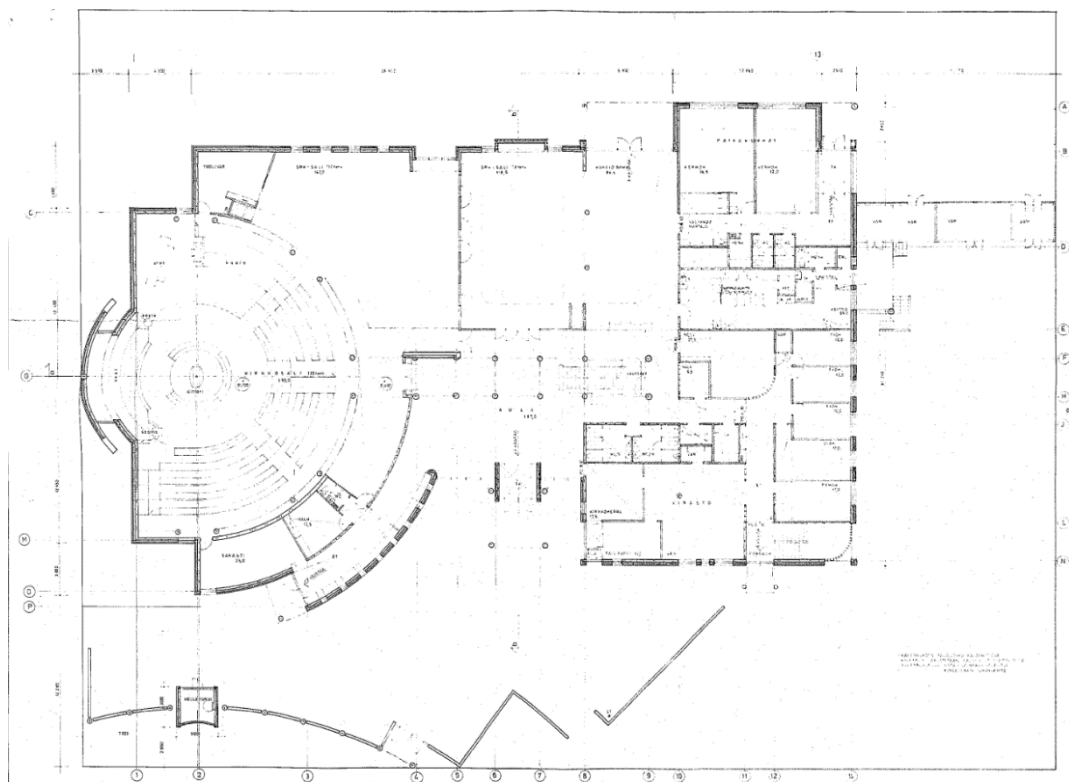

Kirkkoon ja seurakuntakeskukseen ei ole tehty rakennuslupia vaatineita muutoksia sen valmistumisen jälkeen.

Kuva 241. Kirkon vaikuttava julkisivu kaakkoon Kiviniemenraitille.

Kuva 240. Leikkaus A-A kirkosta ja seurakuntakeskuksesta. Rakennus on osin kaksikerroksinen ja siinä on osin kellari.

Kuva 242. Kirkon ja seurakuntakeskuksen ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus. Sähköisen arkiston skannattu pohjapiirustus on valitettavan huonolaatuinen.

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT

Yleistä rakennetun kulttuuriympäristön arvomäärittämisestä

Rakennettujen ympäristöjen arvot ja merkitykset ovat monien tekijöiden summia. Arvoja on tärkeää tarkastella kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, jotta voidaan arvioida joskus selviönäkin pidetyn ympäristön arvoja.

Kulttuuriperinnön arvot heijastavat aina ajankohtaisia sosiaalisia ja kulttuurisia olosuhteita, arvojen määrittely on siis sekä yksilöllisesti että yhteiskunnallisesti ajasta riippuvaista. Rakennuksilla ja rakenteilla katsotaan esimerkiksi olevan historiallista arvoa, jos niiden arvioidaan ilmaisevan omaa aikaansa. Kohde voi olla arvokas myös historiallisena tietolähteenä, elämyksellisenä kohteena tai käyttökohteena.

Rakennusten ja rakennettujen ympäristöjen arvoluokittelun pohjalla ovat arvot, joita voidaan löytää ja jaotella eri tavoilla. Rakennus tai ympäristö voi olla arvokas **1) rakennushistorian, 2) rakennustaiteen, 3) rakennustekniikan, 4) erityisten ympäristöarvojen tai 5) rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien kannalta** (Lähde: Laki rakennusperinnön suojelamisesta (4.6.2010/498). Jaottelu voi olla myös kolmiosainen: **1) historiallinen, 2) arkkitehtoninen ja 3) ympäristöllinen eli kaupunkikuvallinen arvo.**

Toisinaan rakennushistorialliset arvot jaetaan arkkitehtonisiin, rakennusteknisiin ja rakennusperinteeseen liittyviin arvoihin. Maisemalliset arvot muodostuvat rakennuksen asemasta osana arvokasta ympäristökokonaisuutta, näkyvyydestä ympäristössään ja maisemallisesta kokonaisuudesta. Historialliset arvot voivat liittyä aate-, sosiaali-, tapahtuma- tai henkilöhistoriaan. Rakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo perustuu arkkitehtuuria enemmän sen käyttötarkoitukseen ja siihen liittyviin henkiseen ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Kulttuurihistoriallisen arvottamisen tarkoituksena on määrittää kohteen kulttuurihistoriallinen arvo ja merkitys, mutta ei ottaa kantaa kohteen säilyttämiseen tai suojeluun. Kulttuurihistoriallisen arvon suhde muihin tarpeisiin ja arvoihin punnitaan vasta varsinaisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Arvojen määrittelemiseksi on edellä mainitussa lakiesityksessä mainittu seuraavat kriteerit:

- Kohteen harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus); kohde edustaa esimerkiksi harvinaista rakennustyyppiä, rakennustapaa, arkkitehtuurisuuntausta tai häviävää rakennuskantaa.
- Kohteen historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus); kohde kuvastaa esimerkiksi tietyn aikakauden ja/tai paikkakunnalle luonteenomaisia piirteitä.
- Kohteena aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus); kohteella on aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet, jotka ovat säilyneet hyvin.
- Kohteen alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys); kohde voi olla alkuperäisessä tai sitä vastaavassa käytössä ja/tai alkuperäinen arkkitehtuuri, idea ja/tai rakennustapa on havaittavissa. Muutokset ovat luontevasti tehtyjä.

- Kohteen merkitys historiallisen kehityksen, tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); Historiallinen merkitys voi liittyä esimerkiksi talous-, sivistys- tai henkilöhistoriaan. Rakennus tai aluekokonaisuus voi olla myös sosiaalisesti ja toiminnallisesti merkittäviä.
- Kohteen yhtenäisyys: alueen rakennuskanta on syntynyt ja/tai säilynyt yhtenäisenä tyyllillisesti tai maisemallisesti. Yksittäinen kohde voi olla merkittävä osa kokonaisuutta.
- Alueen tai kohteen näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Rakennus tai aluekokonaisuus voi liittyä myös korkeatasoisena esimerkkinä valtakunnallisesti ohjattuun suunnitteluun, rakentamiseen, säädöksiin ja rakentamiselle asetettuihin tavoitteisiin.

Säilyneisyysarviointi perustuu rakennusten ulkopuoliseen tarkasteluun, rakennuksen sisätiloissa suoritettuun katselmukseen sekä rakennuslupapiirustuksiin. Tarkoituksena on ollut selvittää rakennusten alkuperäisyyttä ja tyyppilliset sisätilat, niiden merkityksellisyys, arkkitehtuuri ja arvo.

Tässä arvotuksessa käsitellään Sammonlahden keskusaluetta yhtenä, saman aikakauden kokonaisuutena, mutta lisäksi selvityksen tarkemman tarkastelun kohteet eli koulu, päiväkotia ja liikuntahalli, on huomioitu arvotuksessa myös erillisinä yksittäiskohteina. Selvitys on tehty rakennuksista osana aluekeskusta ja ympäröivää aluetta on selvitetty tarvittavin osin.

Sammonlahden rakennetun kulttuuriympäristön arvot

Seuraavassa luvussa kerrotaan alueen aiemmin määritellyt paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Alueella ei ole aiemmin määritettyjä valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Paikallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen jälkeen seuraavissa luvuissa määritellään tämän selvityksen tuloksena löydetty arvot, jotka on jaettu kulttuurihistoriallisiin, rakennushistoriallisiin sekä kaupunkikuvallisiin ja arkkitehtonisiin arvoihin. Näissä on erikseen määritetty aluekeskuksen sekä erillisten rakennusten (päiväkotia, koulu ja liikuntahalli) arvot.

Paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Sammonlahden keskusta toimii Lappeenrannan länsialueiden aluekeskuksena. Keskeiset rakennukset ovat valmistuneet suhteellisen lyhyen ajan sisällä ja alue on arkkitehtuuriltaan yhtenäinen. Rakennukset edustavat 1980-luvun postmodernismista vaikutteita saanutta tyyliä, johon kuului usein punatiilen käyttö ja viittaukset historiallisiin aiheisiin. Sammonlahden rakennukset sijoittuvat postmodernismin hillitympään tyylikaalaan, jossa arkkitehtuuri on pelkistetympää ja koristeaiheet sekä historialliset tyyllilainat vähäisempiä. Silti rakennukset ovat tyylipiirteiltään ja rakennustekniikaltaan helposti tunnistettavissa 1980-luvun arkkitehtuuriksi.

Pyöreä liikekeskus erottuu selvästi muista rakennuksista ja muodostaa alueen kaupunkikuvallisen keskipisteen. Kirkkoa lukuun ottamatta Sammonlahden julkiset rakennukset suunnitteli

Suunnittelurengas Oy ja arkkitehti Sulo Savolainen. Sammontorin liike- ja palvelurakennus valmistui vuonna 1988, päiväkotia 1984, terveysasema 1986 ja yläasteen koulu 1989. Muista julkisista rakennuksista poiketen kirkon on suunnitellut lappeenrantalainen Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojala Oy, vuonna 1992.

Aiempiä alueelle tehtyjä rakennetun kulttuuriympäristön arvotuksia ovat Etelä-Karjalan Maakuntakaavaa varten laadittu Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuurialueselvitys, osa 2, joka on vuodelta 2008 (Etelä-Karjalan liitto ja Pöyry Environment Oy) sekä Lappeenrannan keskustaajaman osayleiskaavan 2030 läntisen osa-alueen maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys vuodelta 2014 (Ramboll Finland Oy).

Maakuntakaavan selvityksessä Sammonlahtea ei ole arvotettu.

Lappeenrannan keskustaajaman osayleiskaavan 2030 läntisen osa-alueen maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksessä Sammonlahden keskusta on arvioitu paikallisesti merkittäväksi rakennetun kulttuuriympäristön alueeksi. Aluekeskuksen arvoja ei kyseisessä selvityksessä ole eritelty.

Sammonlahden kirkko on luokiteltu Lappeenrannan keskustaajaman osayleiskaavan 2030 läntisen osa-alueen maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksessä ainoana Sammonlahden keskustaajaman yksittäisenä rakennuksena ja sen todetaan olevan paikallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Kirkon arvojen todetaan selvityksessä olevan rakennushistoriallisia ja kaupunkikuvallisia.

Muita alueen rakennuksia ei kyseisessä selvityksessä ole arvotettu.

Etelä-Karjalan museon KIOSKI-tietokannassa Sammonlahti on esikaupunkiympäristönä mainittu, mutta sen arvoa ei ole määritetty. KIOSKI-tietokannan mukaan kirkko on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi.

Kulttuurihistorialliset arvot

Sammonlahden aluekeskus

Suomen rakennuskannasta valtaosa on 1900-luvun jälkipuolelta, jolloin maa kaupungistui ja rakennettiin ennennäkemätön määrä asuinalueita, oppilaitoksia ja erilaisia hyvinvointipalveluita. Sammonlahden aluekeskus keskeisimpine julkisine rakennuksineen on 1980-luvulta. Aluekeskus on lyhyen ajan sisällä rakennettu yhtenäinen aluekokonaisuus, joka on suunniteltu ja toteutettu aikakautensa suunnittelutavoitteiden ja -ihanteiden mukaan. Rakennuksilla ja rakenteilla katsotaan olevan historiallista arvoa, jos niiden arvioidaan ilmaisevan omaa aikaansa.

Sammonlahden alue edustaa 1970-80 lukujen lähiörakentamista ja aluepolitiikkaa, jossa kaupungit laajensivat asutusta uusille luonnonkauniille alueille ”keskelle metsää”, tehden alueelle kaikki uudet palvelut ja infran sen asukkaille. 1980-luvun lähiöitä palveluineen voidaan pitää hyvinvointi-Suomen määrätietoisesti rakentamana keskeisenä yhteiskunnallisena instituutiona. Näiden rakentamista on leimannut paikallinen yhteiskunnallinen päätöksenteko. Alue ja sen julkiset rakennukset ovat kunnan rahoittamia ja ilmeisen värikkään kaupunkiyhtiön ra-

kennuttamia. Lähiöiden yleiset rakennukset ilmentävät maan hyvinvointistrategiaa ja ne liittyvät yhtä hyvin terveyden, hyvinvoinnin kuin kasvatuksenkin tutkimukseen ja historiaan. Aluekeskuksissa on mukana myös sosiaalipolitiikkaa: tarjoamalla tasa-arvoon pyrkiviä sääntöjen säatelemiä kanssakäymisen, kasvatuksen, terveydenhoidon ja vapaa-ajan ympäristöjä, on haluttu ehkäistä kaupungistumisen ongelmia. Sammonlahden rakennukset ja aluekeskus liittyvät kiinteästi Sammonlahden lähiön rakentamishistoriaan sekä Lappeenrannan ja koko maan kaupungistumiseen ja lähiöhistoriaan.

Sammonlahden liikunta- ja leikkialueet on suunniteltu 1980-luvulla hierarkkisesti niin, että niitä on sekä asuintalojen välissä että asuinalueen sisäisillä puistoalueilla ja ne on toteutettu aikakautensa suunnittelutavoitteiden mukaan, vaikkakin osa on jäänyt toteuttamatta. Toiminnallisesti ja sosiaalisesti merkittävillä alueilla on turvalliset kulku- ja näköyhteydet. Sammonlahden aluekeskuksen liikenne on periaatteellisesti 1980-luvun ihanteiden mukaisesti ajoneuvoliikenteelle ulkosyöttöinen, mutta jalankulku ja pyöräily pääsevät vapaasti kulkemaan alueen läpi eri ilmansuuntiin.

Vaikka 1980-luvulla valmistuneita kouluja, päiväkoteja ja liikuntahalleja on paljon ja niitä on edelleen alkuperäisessä käytössä, on niiden purkamistahti nopeaa ja aikakauden rakennuskanta uusiutuu vauhdilla. Usein 1980-luvun rakennuksilla ja aluekokonaisuuksilla ei nähdä arvoja, joka johtunee osin siitä, että aikakausi on liian tuore ja aliarvostettu. Lisäksi ajan rakennusten korjaaminen ajanmukaisiin vaatimuksiin tai ympäristön kohentaminen koetaan vaikeaksi. Toki myös matalasti rakennettujen ympäristöjen rakennusoikeuden maksimointi uhkaa uusia aikakauden ympäristöjä. Vaarana on, että aikakauden aluesuunnittelun ja arkkitehtuurin aliarvostus tuhoaa yhden aikakauden aluearkkitehtuurin ja rakennukset suurelta osin. Sammonlahden keskusalueen yksittäiset rakennukset ja aluekokonaisuus edustavat kiihtyvää vauhtia harvinaistuvaa 1980-luvun alue- ja rakennussuunnittelua.

Arvotus:

Sammonlahden aluekeskus on edustava aikakaudelleen tyypillinen aluekokonaisuus, joka kuvastaa hyvin 1980-luvun lopun yhteiskunnan arvoja, julkisen rakentamisen pyrkimyksiä, valtakunnallisesti ohjattua suunnittelua, rakentamista, säädöksiä ja yhteiskunnallista kehitystä. Kokonaisuus on edustava esimerkki 1980-luvun lähiökeskustasta, joka on toteutettu yhtenäisesti lyhyen ajan sisällä. Aluekeskuksen historialliset arvot liittyvät kiinteästi hyvinvointi-Suomen rakentamisen historiaan ja sosiaalihistoriaan.

Keskusalue on 1980-luvun rakennushistorian, aluekehityksen ja lähiörakentamisen vaiheiden kannalta hyvä aikansa esimerkki. Alerakenne on säilynyt hyvin alkuperäisenä nykyaikaan ja 1980-luvun suunnitteluihanteet ovat hyvin nähtävissä nykyisessä rakennuskannassa ja aluerakenteessa, joten aluekokonaisuus on tyypillisyytensä, alkuperäisyytensä ja edustavuutensa ansiosta historiallisesti arvokas 1980-luvun kokonaisuus.

Sammonlahden aluekeskus on kulttuurihistoriallisesti merkittävä esimerkki 1980-luvun aluesuunnittelusta, asemakaavoituksesta, aluerakenteesta ja rakennuskokonaisuudesta. Sillä on historiallista todistusvoimaisuutta 1980-luvun aluekehityksen, lähiörakentamisen, talous- ja sivistyshistorian sekä sosiaalipolitiikan osalta.

Alueen kulttuurihistoriallinen arvo perustuu arkkitehtuuria enemmän sen aluehistoriaan, käyttötarkoitukseen ja alueeseen liittyviin henkiseen kulttuuriperintöön.

Sammonlahden koulu ja päiväkot

Sammonlahteen rakennettiin aiemmin rakentamattomalle alueelle 1980-luvulla, lyhyen ajan sisällä, kaikki ympäröivän alueen tarvitsemat palvelut. Ensimmäisenä valmistui vuonna 1984 päiväkot. Koulu valmistui vuonna 1989.

Koulu ja päiväkot on rakennettu osana Sammonlahden aluekeskusta, sen keskusakselin varrelle, molemmat omina erillisinä rakennuksina. Ne sijoittuvat liikuntahallin ja ulkoilualueiden välittömään läheisyyteen. Molemmat rakennukset ovat toteutuneet Suunnittelurengas Oy:n suunnitelman mukaisesti, tukien Sammonlahden aluekeskuksen kokonaisuutta. Ne muodostavat muodostaa yhdessä muiden Sammonlahden keskusrakennusten kanssa yhtenevän 1980-luvun punatiiliarkkitehtuurin kokonaisuuden.

Arvotus:

Koulun ja päiväkodin historialliset arvot perustuvat samoihin arvoihin kuin koko aluekokonaisuudenkin, mutta yksittäisinä rakennuksina niiden historiallinen arvo ja todistusvoimaisuus on kuitenkin pienempi kuin 1980-luvun aluekokonaisuuden osatekijöinä.

Yksittäisinä rakennuksina koulun ja päiväkodin historiallinen arvo on mm. siinä, että ne ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä käyttötarkoituksiltaan ja niihin on tehty vain hyvin vähäisiä muutoksia. Koulurakennus ja päiväkot kuvaavat aina oman aikansa sosiaalishistoriaa, sosiaalipoliittikkaa ja tässä tapauksessa myös lähiörakentamisen ja suunnittelun historiaa. Niillä on aina ollut myös erityisesti sosiaalista arvoa lähion asukkaille. Niiden arvo pohjautuu nimenomaan henkiseen ja aineelliseen kulttuuriperintöön 1980-luvun historian, sivistyshistorian, sosiaalipoliitiikan ja lähiörakentamisen ilmentäjinä.

Koulun ja päiväkodin historialliset arvot ovat kuitenkin yksittäisinä rakennuksina vähäisiä.

Sammonlahden liikuntahalli urheilu- ja ulkoiluympäristöineen

Suomen liikuntapaikkaverkosto on vielä tiheydeltään ja lajikirjoltaan maailman parhaita. Tämä verkosto on hyvin pitkälti luotu valtion tukemalla politiikalla ja rahoituksella 1900-luvun jälkipuoliskolla. Liikunnan laaja-alaista tukemista perusteltiin laajentuneilla yhteiskunnallisilla tehtävillä (kasvatus, terveys, työkyky, urheilumenestys jne.). Liikuntaympäristöt olivat vahvasti julkisen vallan ohjauksessa. Liikuntaympäristöjen systemaattinen, koko maan kattava rakentaminen ilmentää hyvinvointistrategiaa, joka on hakenut perustelunsa mm. kansallistunnon, kasvatuksen, terveyden ja yhteisöllisyyden tavoitteista. Liikuntaympäristöillä on haluttu mm. ehkäistä kaupungistumisen ongelmia tarjoamalla vapaa-ajan ympäristöjä mahdollisimman monen ulottuville.

Liikuntaympäristöt ovat rakentuneet ja kehittyneet ennen kaikkea kuntien taloudellisten ja alueellisten olosuhteiden pohjalta yhteisiä sääntöjä ja suunnitteluperiaatteita noudattaen.

Sammonlahden aluekeskuksen liikuntahalli palvelee sekä yläkoulun liikuntasalina että Sammonlahden alueen yleisenä liikuntapaikkana, mutta myös yhtenä paljon käytettynä, koko Lappeenrannan liikuntatarpeita ja seuraliikuntaa palvelevana hallina. Halli on rakennettu yhtenä osana Sammonlahden aluekeskusta, sen keskusakselin varrelle, omana rakennuksenaan koulun ja päiväkodin välittömään läheisyyteen.

Liikuntahalli on toteutunut Suunnittelurengas Oy:n suunnitelman mukaisesti, tukien Sammonlahden aluekeskuksen kokonaisuutta. Liikuntahalli muodostaa yhdessä Sammonlahden keskusrakennusten kanssa yhtenevän punatiiliarkkitehtuurin kokonaisuuden, mutta on osa myös Sammonlahden urheilualuekokonaisuutta. Rakennus edustaa puhtaasti 1980-luvun lähiörakentamisen ideologioita sekä sosiaalipoliittista historiaa. Halli kuvastaa aikansa rakentamishanteita ja sosiaalipoliittikkaa, ollen hyvä 1980-luvun liikuntahistorian vaiheita kuvaava esimerkki.

Rakennus on säilynyt pääpiirteissään alkuperäisenä ja on varsin edustava esimerkki 1980-luvun liikuntatilarakentamisesta. Ympäristön ehjä yhtenäinen kokonaisuus on sekä koko aluekeskuksen että liikuntahallin osalta ainutlaatuinen Lappeenrannassa.

Liikuntahalli on myös hyvä esimerkki oppilaitoksen sisä- ja ulkotilojen käytöstä eri aikoina paitsi liikuntakasvatukseen myös kouluajan ulkopuoliseen liikuntaan ja urheiluun seudun asukkaille ja siten sillä on aina ollut myös sosiaalista arvoa lähiön asukkaille.

Sammonlahden liikuntahallin voidaan katsoa olevan osa Sammonlahden liikuntakeskittymää, joka on kaavoitettu, suunniteltu ja rakennettu liikunnan ja urheilun käyttöön kaupungin kasvun mukana syntyneiden uusien asuinalueiden keskelle, koulun välittömään läheisyyteen. Sammonlahden liikunta- ja ulkoilualue on Lappeenrannan liikunta- ja urheilulajien ja -kulttuurin kehitysvaiheiden kannalta merkittävä, sillä näin suurta yhtenäistä 1980-luvun keskittymää ei ole Lappeenrannassa muita. Tätä kehitystä on tukenut 1980-luvun valtion ohjaus ja panostus liikunnan sosiaaliin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Toki on muistettava, että nimenomaan 1980-luvulla Suomessa rakennettiin paljon liikuntarakennuksia, joita on vielä jonkin verran käytössä. Sammonlahden liikuntahalli on hyvä esimerkki tyypillisyytensä vuoksi 1980-luvun lähiöihanteista. Vuosikymmenen liikuntarakennukset ovat kuitenkin tulleet teknisen käyttöikänsä päähän ja täten 1980-luvun rakennuskanta harvinaistuu vauhdilla.

Arvotus:

Liikuntahalli kuvastaa hyvin 1980-luvun hyvinvointi-Suomen systemaattista rakentamista ja sosiaalipoliittikkaa. Sillä on erityisesti 1980-luvun ihanteiden ja sosiaalipoliittikan mukaisessa rakentamisessa historiallista todistusvoimaisuutta. Liikuntahallin kulttuurihistoriallinen arvo pohjautuu sen henkiseen ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Liikuntahalli edustaa myös tyypillisenä 1980-luvun rakennustyyppinä oman aikakautensa luonteenomaisia piirteitä.

Liikuntahalli ja siihen liittyvät ulkoilualueet ovat Lappeenrannan liikunta- ja urheilulajien ja -kulttuurin kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä.

Maisemasuunnittelu ja ympäristön toteutus liikuntahallin lähiympäristössä on jäänyt kesken-eräiseksi, joka hieman vähentää urheilu- ja ulkoilualueen historiallista arvoa.

Rakennus on säilynyt pääpiirteissään alkuperäisenä ja on varsin edustava esimerkki 1980-luvun liikuntatilarakentamisesta. Sen kulttuurihistorialliset arvot ovat 1980-luvun yhteiskunnan ilmentäjänä paikallisesti merkittävät.

Rakennushistorialliset arvot

Sammonlahden aluekeskus

Sammonlahden keskusalueen rakennukset muistuttavat arkkitehtuuriltaan, muodonannoltaan, rakennustekniikaltaan ja materiaaleiltaan toisiaan. Erityisesti yläkoulu ja Sammontorin liike- ja palvelurakennus toistavat onnistuneesti pyöreän pohjakaavan ja amfiteatterimaisen yleisilmeen variaatioita, joihin on myöhemmin liittynyt myös Sammonlahden kirkko. Sammontorin rakennus yhdessä kirkon tornin kanssa, on alueen ehdoton kaupunkikuvallinen dominantti. Myös koulu nousee lähiympäristössään maisemallisesti mielenkiintoiseksi pyöreän ja ulkokehästä poikkeavan sisäpihan vuoksi. Alueen rakennuksissa on valtavirrasta poikkeavaa arkkitehtuuria, mutta rakennushistorian kannalta ne ovat rakennustekniikaltaan tyypillisiä 1980-luvun elementtirakennuksia. Kaikkien rakennusten ulkoseinät on tehty punatiilisistä betonielementeistä ja sen suhteen noudattavat yhtenäistä linjaa, antaen alueelle lämpimän yhtenäisen ja tunnistettavan ilmeen. Lisäksi alueen historiaan punatiili sopii hyvin, sillä alueella on aikanaan valmistettu tiiliä. Tässäkin viittaus postmodernismin ”paikan henkeen” ja paikallisuuden korostamiseen, vaikkakin punatiili oli myös yleinen materiaali 1980-luvun aluesuunnittelussa. Rakennustekniikan kannalta alue edustaa lyhyen ajan sisällä rakennettua punatiiliverhottua elementtirakentamista ja 1980-luvun rakenne- ja rakennustekniikkaa.

Erityisesti koulu, päiväkotia ja liikuntahalli edustavat Kulutusosuuskuntien Keskusliiton asunto-osaston harjoittamaa, aikaudelle tyypillistä elementtirakentamisen moduulijattelua. Lisäksi koko alue suunniteltiin ajan tyyli-ihanteiden mukaisesti moduuliverkkoon. Suunnittelun lähtökohtana on ollut rakennustekniikka ja elementtijattelu. Sammonlahdessa on kuitenkin päästy arkkitehtonisesti askelta pidemmälle, kuin saman suunnittelijan aiemmissa Skinnarilan ja Kourulan aluekeskusten rakennuksissa ja suunnittelu on saanut uusia piirteitä mm. katto- ja sisä- ja ulkokehän leikittelystä sekä ympyräteeman variaatioista. Rakennushistoriallisesti Sammonlahden rakennukset edustavat hyvin tyypillistä 1980-luvun betonielementtiarkkitehtuuria. Aluekokonaisuus on merkittävä osa 1980-luvun rakennushistoriaa erityisesti Lappeenrannan kaupungin kehityksessä, mutta se ilmentää myös koko Suomen lähiökehitystä. Alueen rakennuskanta ei edusta harvinaista tyyliä, harvinaista toteutustapaa tai muuta ainutlaatuisuutta, mutta aikakauden rakennuskanta ja aluesuunnitelmat ovat kovaa vauhtia häviämässä, koska rakennukset ovat tulleet teknisen käyttökäytön päähän, niiden muuntaminen uudiskäyttöön tai nykyaikaisiin tilavaatimuksiin sopiviksi koetaan hankalaksi ja näin ollen 1980-luvun rakennusten purkuvauhti on nopeaa.

Varsinaista historiallista kerroksellisuutta ei alueelta löydy, sillä koko alue on rakentunut 1980-luvulla lyhyen ajan sisällä läntisen Lappeenrannan aluekeskukseksi. Alue on säilyttänyt hyvin alkuperäiset ominaisuutensa, kuten ulkosyöttöisen ajoneuvoliikenteen sekä ihmisläheisen mittakaavan.

Arvotus:

Sammonlahden aluekeskus on kulttuurihistoriallisesti hyvä yhtenäinen kokonaisuus edusten 1980-luvun aluesuunnittelua, asemakaavoitusta, aluerakennetta ja rakennuskokonaisuutta. Sillä on historiallista todistusvoimaisuutta 1980-luvun aluekehityksen, lähiörakentamisen ja

myös rakennushistorian kannalta. Alueen rakennushistoriallinen merkitys on nimenomaan yhtenäisen aluekokonaisuuden ja 1980-luvun tyylipiirteiden säilymisessä, alkuperäisyydessä, tyyllisyydessä ja aikakautensa kohtalaisessa edustavuudessa. Lisäksi aluekokonaisuuden historiallinen todistusvoimaisuus 1980-luvun aluepolitiikasta, lähiöhistoriasta ja valtion tukemasta sosiaalipolitiikasta on merkittävä.

Sammonlahden koulu

Sammonlahden yläkoulu valmistui vuonna 1989. Sen arkkitehtuuri on yhdistelmä ulkokuoren kurinalaista elementtitekniikkaa ja sisäpihan pyöreää amfiteatterimaista teräs- ja lasirakenteiden keveyttä. Postmodernistinen koulu ei edusta varsinaisesti harvinaista tyyliisuuntaa, harvinaista toteutustapaa tai ainutlaatuista rakennustyyppiä.

Arkkitehtuuriltaan rakennus on kuitenkin yllätyksellinen ja poikkeuksellinen. Rakennustekniikaltaan koulu on tavanomaista 1980-luvun elementtirakentamista, jossa poikkeamaa tavanomaisuuteen tekee sisäpihan kevyet rakenteet ja erityisesti muotokieli. Hevosenkämuotoa yhdistettynä pelkistettyyn suorakaiteen muotoiseen ulkokehään voidaan pitää jopa ainutlaatuisena koko Suomen mittakaavassa.

Arvotus:

Sammonlahden koulun rakennushistorialliset arvot pohjautuvat 1980-luvun lähiörakentamiseen ja aluesuunnitteluun sekä valtion sosiaalipolitiikkaan, joiden ilmentäjänä rakennus on hyvä esimerkki.

Sammonlahden koulun muodonanto nostaa sen harvinaiseksi poikkeukseksi 1980-luvun koulujen joukossa. Jopa kaiken ikäisten koulujen joukossa. Koulu on myös edustava esimerkki 1980-luvun rakentamisesta niin tyylipiirteidensä kuin arkkitehtuurinsakin puolesta, vaikka edustaakin hillitympää postmodernismia. Lisäksi se on säilynyt hyvin alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan ja lähes alkuperäisenä tiloiltaan ja materiaaleiltaan.

Koulun rakennushistoriallinen arvo liittyy sen arkkitehtoniseen ominaislaatuun, harvinaisuuteen, ainutlaatuisuuteen ja rakennuksen alkuperäisyyteen oman aikakautensa edustajana.

Sammonlahden päiväkot

Vuonna 1984 valmistunut päiväkot on Sammonlahden aluekeskuksen ensimmäinen toteutunut julkinen rakennus. Rakennustekniikaltaan päiväkot on tavanomaista 1980-luvun elementtirakentamista. Poikkeavan päiväkodista tekee sen moninaiset ja leikkitelevät kattolappeet, mutta sekään piirre ei nosta päiväkotia harvinaiseksi tai poikkeuksellisen edustavaksi tai ainutlaatuiseksi 1980-luvun päiväkodiksi. Päiväkot on säilynyt hyvin alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan ja lähes alkuperäisenä tiloiltaan ja materiaaleiltaan.

Arvotus:

Päiväkodin rakennushistorialliset arvot pohjautuvat 1980-luvun lähiörakentamiseen ja aluesuunnitteluun sekä valtion sosiaalipolitiikkaan, joiden ilmentäjänä rakennus on oiva esimerkki. Rakennus on säilynyt hyvin niin arkkitehtuuriltaan, tyylipiirteiltään kuin materiaaleiltaan alkuperäisenä.

Yksittäisenä rakennuksena päiväkodin rakennushistorialliset arvot eivät kuitenkaan ole merkittäviä.

Sammonlahden liikuntahalli

Liikuntahalli valmistui vuonna 1990. Se on tyypillistä 1980-luvun hallirakennustekniikkaa, jossa julkisivut on tehty tiilipinnoitetuista elementeistä. Katto on tuettu sisätiloissa näkyviin jätetyin teräsristikoin. Liikuntahalli on säilynyt hyvin alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan ja lähes alkuperäisenä tiloiltaan. Liikuntahalli on osa hyvinvointi-Suomen rakennushistoriaa, jossa yhteiskunta panosti voimakkaasti kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen.

Arvotus:

Rakennushistoriallisesti liikuntahalli on onnistunut 1980-luvun lähiön liikuntarakennus, joita rakennettiin suhteellisen paljon. Rakennus on hyvin istutettu ympäristöönsä ja välttää suuren hallimaisen yleisvaikutelman. Osana 1980-luvun lähiökokonaisuutta ja liikuntapaikkarakentamista se ilmentää 1980-luvun rakennushistoriaa ja valtion sosiaali- ja hyvinvointipolitiikkaa hyvin.

Rakennus on arkkitehtuuriltaan ja ympäristöönsä soveltuvuuden vuoksi edustava ja sillä on 1980-luvun ihanteiden ja sosiaalipolitiikan mukaisessa rakentamisessa historiallista todistusvoimaisuutta. Liikuntahalli edustaa myös tyypillisenä 1980-luvun rakennustyyppinä oman aikakautensa luonteenomaisia piirteitä.

Yksittäisenä rakennuksena liikuntahallin rakennushistorialliset arvot eivät kuitenkaan ole merkittäviä.

Kaupunkikuvalliset ja arkkitehtoniset arvot

Sammonlahden aluekeskus

Sammonlahden keskusta muodostaa kaupunkikuvassa yhtenäisen ja selvästi erottuvan, yhtenä aikakautena rakennetun kokonaisuuden, joka perustuu sekä yhtenäiseen aluesuunnitelmaan että alueen merkkirakennusten yhtenäiseen arkkitehtuuriin ja materiaalivalintoihin. Alueen kaupunkikuvallisena dominanttina Sammontorin aluekeskusrakennus yhdessä kirkon tornin kanssa korostuu maisemassa ja kaupunkikuvassa. Tarkemman selvityksen kohteena olevat rakennukset - päiväkotia, koulu ja liikuntahalli - sijoittuvat alueen sisälle, jolloin niillä ei ole niin suurta kaupunkikuvallista merkitystä, kuin pyöreällä aluekeskuksella näkyvyytensä puolesta on. Tätä kokonaisuutta tukee myös ulkoyötyöinen ajoneuvoliikenne, jonka vuoksi alueen sisällä olevat yleiset rakennukset eivät nouse maisemassa esiin. Vain alueen ulkokehän rakennuksilla on mahdollisuuksia maisemallisiksi kohokohdiksi.

Sammonlahdessa sylinterimäistä muotoa on toistettu näyttävästi kolmessa alueen merkkirakennuksessa: Sammontorin liikekeskuksessa, kirkossa ja yläasteen koulussa. Yhdessä ne muodostavat tunnistettavan aluekokonaisuuden, jossa merkkirakennuksilla on tunnistettava muoto ja yhteneväisyttä arkkitehtuurissa. Rakennukset sijoittuvat keskenään samalle akselille, joka alkaa Sammontorin liikekeskuksen toriaukeasta, jatkuen kirkon kaakkoispuolitse aina päiväkodin ja koulun ohi kohti puistovyöhykettä. Alueen selkärangana on ollut koillis-lounais-suuntainen ja sitä kohtisuoraan risteävä, osin torimaiseksi ajateltu jalankulkuvyöhyke, jonka varrelle palvelut sijoittuvat. Autoliikenne on jäänyt tämän alueen ulkopuolelle, eikä alueen läpi kulje yhtään katuautoa, vaan pelkästään kevytliikenne voi kulkea alueen läpi joka suuntaan.

ruutukaavaa noudattaen. Tämä ulkosityöttöinen liikennejärjestelmä, jossa kevytliikenne suojattiin ja muodostettiin autottomia alueita turvallisen jalankulun varmistamiseksi, oli suosittu teema 1970-80 -lukujen aluesuunnitelmissa.

Postmodernismi, joka elvytti arkkitehtonisia arvoja, kuten arkkitehtuurin paikallisten lähtökohtien ja rakentamisperinteen kunnioittamista, arkkitehtuurin historian arvostusta sekä arkkitehtuurin ja ihmisen vuorovaikutuksen ymmärtämistä, vaikutti kaupunkisuunnitteluun, muttei laajasti asemakaavoitukseen. Sen keinovalikoimassa korostuivat täsmällisesti rajatut kaupunkitilat, kaupunkirakenteen perinteinen hierarkia sekä rakennusten ja kaupunkitilojen erillaisuus ja värikkyys. Myös matala ihmisläheinen mittakaava olivat tarkastelun aiheita. Nämä kaikki ovat nähtävissä Sammonlahden keskusalueen toteutuksessa. Toritilojen viimeistely on jäänyt vaillinaiseksi, samoin lähipuistojen ja liikuntahallin lounaispuolen toteutus. Kuitenkin autoton keskusaajatus ja pienimittakaavainen julkinen rakentaminen hillityssä postmodernismin hengessä ovat selvästi läsnä.

Alue on mittakaavaltaan pienipiirteinen ja sympaattinen, ihmisen mittakaavainen. Se on huomattavasti inhimillisempi ympäristö, kuin Sammonlahtea ennen valmistunut, saman suunnittelijan suunnittelema, Kourulan aluekeskus, vaikka mittakaavat ja materiaalit ovat lähellä toisiaan. Sammonlahdessa arkkitehtuuri on kuitenkin korkeatasoisempaa ja yllättävää, joka luo paikalle oman identiteetin, tunnistettavuuden ja ainutlaatuisuuden. Lisäksi maisemalliset ja kaupunkikuvalliset kohokohdat auttavat alueen hahmottamisessa. Uudet päivittäistavarakaupan yksiköt Sammonlahdenkadun varrella hajauttavat rakennetta, jossa pääosa kaupallisista palveluista ja asiakasvirta on siirtynyt uusien kauppojen luokse.

Arvotus:

Aluekokonaisuus on edustava esimerkki 1980-luvun lähiökeskustasta, joka on toteutettu yhtenäisesti lyhyen ajan sisällä. Se muodostaa mielenkiintoisen maisemallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden, jota nivoo yhteen mm. ihmisen mittakaavainen ympäristö, matala rakentaminen, ulkosityöttöinen asemakaava, ympyrämuodon variaatiot ja punatiili.

Sammontorin keskusrakennuksen kaupunkikuvallinen arvo yhdessä kirkon ja kirkontornin kanssa on huomattava, mutta muiden yksittäisten rakennusten arvo perustuu yksittäisiin arkkitehtonisiin tekijöihin ja aikakautensa tyylipiirteiden ilmentämiseen. Mikäli alueen rakennuksia korvattaisiin uudisrakentamisella, muutetaan keskusakseli-suunnitelmaa tai merkittävästi rakennusten mittakaavaa, menetettäisiin helposti alkuperäisen lähiökeskuksen pienimittakaavainen ja onnistunut kokonaisuus, joka ilmentää onnistuneesti 1980-luvun lähiökeskusta-ihannetta.

Alueen jatkosuunnittelussa on huomiota kiinnitettävä niin mittakaavaan, ruutukaavamaiseen aluekokonaisuuteen ja jalankulun turvalliseen kulkuun alueen sisällä.

Sammonlahden koulu

Alueen rakennukset ovat oleellinen osa aluekokonaisuutta, joka on yhtenäisesti 1980-luvulla toteutettu. Alueen julkiset rakennukset ovat pääosin saman suunnittelijan suunnittelemia. Koulu on ulkokehän arkkitehtuuriltaan varsin karu ja ilmentää elementtitekniikan kehitystä. Koulun sisäpihan päästessä näkyviin, nousee koulun arkkitehtuurin ja kaupunkikuvallinen arvo

huomattavasti mielenkiintoisemmaksi. Rakennuksen sisäpiha-arkkitehtuuri on kepeämpää ja varsin hienostunutta kattojen ja hevosenkenkämuodon muodostaessa keskittyneen sisäpihan. Rakennus avautuu hienosti nimenomaan sisäpihan kautta. Suunnista, joista sisäpihaa ei näe, rakennus on tyllympi ja antaa ulos laatikkomaisen ja suljetun tunnelman, jossa elementtirakentamisen toisto ja yksitoikkoisuus on hallitsevaa. Sisäpiha, atrium-tyyppinen hevosenkenkä-muoto ja amfiteatterimaisesti laskevat kattopinnat tekevät rakennuksesta arkkitehtuuriltaan ainutlaatuisen.

Saman suunnittelijan aiemmin toteutettu Kourulan koulu on muodonannoltaan huomattavasti rationaalisempaa elementtiarkkitehtuuria kuin Sammonlahden koulu, jossa kaareva sisäpiha on kuin rationaalisen ulkokuoren sisältä avautuva helmi.

1980-luvulla rakennettiin paljon kouluja, joista osa on tyyllisesti aikansa edustavia esimerkkejä tai muutoin arkkitehtonisesti merkittäviä rakennuksia, mutta suuri osa kouluista ei ole arvoiltaan merkittäviä. Sammonlahden koulun arkkitehtoniset arvot ovat 1980-luvun muuhun toteutuneeseen kouluarkkitehtuuriin verrattaessa huomattavat.

Sisätiloissa aulatilat nousevat muita tiloja hienostuneemmalle ja edustavammalle tasolle. Esimerkiksi Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet -selvityksessä on todettu, että 1980-luvun kouluista puuttui yleisesti luontevia seurustelutiloja ja tilallisia kohokohtia. Arkkitehdit pyrkivät kuitenkin korostamaan aulojen ilmapuutusta ja ilmeikkyyttä huolimatta valtioneuvoston päätöksestä, joka rajoitti käytäväpinta-alan neljännekseen koulun kokonaishyötyalasta. Sammonlahden koulussa tilallisina kohokohtina toimivat sisääntuloaulat, jotka ovat sekä luonnonvaloltaan että korkeudeltaan ja parvimaisten käytävätilojen osalta varsin onnistuneita. Sisäauloissa on nähtävissä hienoja luonnonvalon ja tilasarjojen kudelmia. Lisäksi läntisimmässä sisääntuloaulassa, jonka kautta on kulku auditorioon ja ruokalaan, on kaunis Heljä Liukko-Sundströmin keramiikkateos, joka nostaa tilan arvokkuuden uudelle tasolle. Myös näkymät sisätiloista sisäpihan kautta muualle rakennukseen ovat arkkitehtonisesti mielenkiintoiset ja auttavat suunnistamaan ja tunnistamaan paikkoja. Sisätiloissa ei kuitenkaan päästä aulojen lisäksi juuri tavanomaisuutta pitemmälle, vaikka auditorio olikin aikansa edelläkävijä ainakin Etelä-Karjalassa.

Arvotus:

Sammonlahden koulu on hyvin toteutettu 1980-luvun edustaja, joka ilmentää edustavasti valtakunnallisesti ohjattua suunnittelua, rakentamista, säädöksiä ja rakentamiselle asetettuja tavoitteita. Lisäksi se on muodonannoltaan harvinainen, kenties jopa ainutlaatuinen, hevosenkengän muotoinen koulu. Rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisessä käytössä ja siihen on tehty vain vähäisiä muutoksia, joten se on käytännössä alkuperäisessä asussa.

Sammonlahden koulurakennusta voidaan sanoa rakennustaiteellisesti onnistuneeksi, todella hyvin säilyneeksi 1980-luvun koulurakennukseksi. Koulun arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyyppillisiä ja toisaalta yksilöllisiä. Sisätiloissa sisääntuloaulat ovat arkkitehtuuriltaan onnistuneita, mutta eivät ainutlaatuisia. Sammonlahden koulurakennuksella voidaan katsoa olevan vähintään paikallisesti merkittäviä arkkitehtonisia arvoja.

Koulurakennus muodostaa katutilaa ja on ulkohahmonsa ansiosta vuoropuheessa ympäröivien pientalojen kanssa. Koulun suhde ympäröivään alueeseen on harkittu. Alueen osana

yläkoulurakennus on merkittävä, mutta sen lähiympäristön kokonaisuus, sisältäen urheilukentän, liikuntahallin ja päiväkodin, on vaatimaton. Sisäpiha-arkkitehtuurinsa ja yllättävyytensä ansiosta koulun maisemallinen arvo on vähintään paikallisesti merkittävä. Maisemallinen arvo on kuitenkin vain lähimaisemassa, erityisesti sisäpihan noustessa näkyviin. Kaupunkikuvallisesti yläkoulu pääsee oikeuksiinsa vain tarkasteltaessa sitä joko alueen lounaispuoleisen viherkentän kautta tai kaakkois- ja lounaiskulmilta kohti sisäpihaa. Nämä alueet eivät kuitenkaan ole aluekokonaisuuden kannalta maisemallisesti merkittäviä eikä koulu nouse kokonaisuudessa maisemalliseksi dominantiksi.

Sammonlahden päiväkot

Valmistuessaan vuonna 1984 päiväkotirakennus oli alueen ensimmäinen julkinen rakennus.

Päiväkotirakennus on muotokieleltään, niin pohjamuodon kuin julkisivujen ja massoitte-
lun osalta, postmodernistinen rakennus, vaikka sen leikittelevyys ja lennokkuus onkin varsin hilt-
littyä. Se istuu hyvin osaksi ympäristöään ja pyrkii ottamaan, myös katutilaan työntyvän sali-
osan kohdalla, aktiivisen otteen ympäristöstään. Ehkä tässä kohtaa voidaan analysoida olevan
jopa postmodernismin mukaista ”rakennettua kerroksellisuutta”, historiaa, jota ei alueella oi-
keastaan ole. Aivan kuin rakennus olisi ollut paikallaan ennen katuverkon rakentamista. Joka
tapauksessa rakennus tuo rytmiä katutilaan sekä muodonannollaan että räystäskoron vaihte-
lulla, jaksottaen sen osiin. Kattomaailma on moninaisuudessaan yksinkertaisesti ratkaistu ja
postmodernismin oppien mukaisesti leikittelevä. Päiväkotirakennuksessa on leikkisyyttä ja
lapsen mittakaavaa huomioitu ja se on selvästi pehmeämpi ja ihmisläheisempi, kuin esimer-
kiksi Skinnarilan, 1970-luvulla saman suunnittelijan suunnittelema, päiväkoti.

Päiväkodin arkkitehtoninen arvo on sen pienimittakaavaisessa massoitte-
lussa ja kattolappei-
den korkojen tasovaihteluissa, jotka tuovat rakennukselle varsinkin sen lounaisjulkisivulla,
leikki-
pihan puolella, mielenkiintoisen lapsenmittakaavaisen ilmeen.

Kuitenkaan päiväkotirakennus ei ole alueen arkkitehtuurihelmi, vaikkakin varsin sympaattinen
aikansa edustaja onkin. Kuitenkin sen voidaan sanoa olevan 1980-luvun päiväkoti, joka toimii
vielä nykypäivän vaatimuksissa ja sopii hyvin ympäristöönsä. Rakennus on säilyttänyt hyvin
alkuperäiset piirteensä. Se on arkkitehtuuriltaan paljon moni-ilmeisempi ja leikittelevämpi,
kuin saman suunnittelijan päiväkodit Skinnarilassa ja Kourulassa ovat olleet. Skinnarila on
näistä vielä sisäilmaongelmaisena jäljellä, Kourula purettu.

Arvotus:

*Sammonlahden päiväkodin arkkitehtoniset arvot ovat osana aluekokonaisuutta, mutta yksit-
täisenä rakennuksena sen arkkitehtoniset arvot ovat vaatimattomia.*

*Päiväkoti on varsin vaatimaton osa aluekokonaisuutta, vaikka se rajaakin Ruskolahdenkadun
kevyenliikenteenyhteyttä ja muodostaa omalta osaltaan aluekeskuksen keskusakselia. Päivä-
kodilla ei voida katsoa olevan merkittävää maisemallista tai kaupunkikuvallista arvoa.*

Sammonlahden liikuntahalli

Liikuntahalli valmistui vuonna 1990. Se sijoittuu osaksi keskusakselisommitelmaa ja muodos-
taa edustalleen pientä rajattua aukiotilaa. Rakennus on jaettu kolmeen eri osaan, joista suurin
massa on jaettu vielä matalammin siivekkein ja kattomuotoiluin pienempiin osiin.

Rakennussuunnittelun ja arkkitehtuurin kannalta sekä maisemallisesti liikuntahalli on poikkeuksellisen hyvin asuinalueelle sopiva ja mittakaavaltaan hienosti istutettu ympäristöön. Halli on varsin onnistuneesti istutettu aluekokonaisuuteen sijoittamalla se osin maan alle, jakamalla massoittelua eri osioihin, matalammin sivuosin ja jakamalla rakennus sisäänkäynnin nivelosalla, joka varsin onnistuneesti pyrkii muodostamaan hallin eteen pienen aukion. Rakennus ei, suuresta halliosastaan huolimatta, nouse ympäröivää rakennuskantaa suuremmaksi ja hallitsevaksi sekä hallimaiseksi. Halli on selkeä osa aluekokonaisuutta ja maisemallisesti lähiympäristössään näkyvä kohde, joka jää alueen sisälle eikä täten nouse merkittäväksi maisemalliseksi dominantiksi, kuten ei ole alun perin ollut tarkoituksaan. Liikuntahallin suhde maisemaan ja rakennuksen sijoitus suhteessa ympäristöönsä on onnistunut.

Arvotus:

Halli on varsin hienosti istutettu maisemaan ja sen maisemallinen arvo onkin nimenomaan olla onnistuneena osana aluekokonaisuutta. Yksittäisenä rakennuksena sen arkkitehtoniset arvot ovat kuitenkin vähäiset.

LÄHTEET

Haastattelut

- Arkkitehti Seppo Aho
Lappeenrannan kaupunki, Toimistoarkkitehti 1969 – 1973
Lappeenrannan kaupunki, Kaupunginarkkitehti 1973 – 2005
Virkavapaalla ulkomaisten asiantuntijatehtävien vuoksi (UM) 1979 – 1981 ja 1986 – 1988 sekä (World Bank) 1998 – 1999.
- Arkkitehti Klaus Pelkonen
Lappeenrannan kaupunki, Rakennuslupapäällikkö 1979-2000
Lappeenrannan kaupunki, Rakennustarkastaja 2000-2004
- Arkkitehtisuunnittelija Nina Kosola
Joensuun kaupunki, Tilakeskus

Muut lähteet

- Kiiveri-Hakkarainen Kaija. Rakennettu Lappeenranta. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja nro 28. Lappeenranta, 2006.
- Takala Laura. Lahden ammattikorkeakoulu, Ympäristötekniikan koulutusohjelma, Miljöösuunnittelun suuntautumisvaihtoehto. Nuoret elinympäristönsä suunnittelijoina, Sammonlahden koulun yleissuunnitelma. Opinnäytetyö 30.5.2008.
- Ramboll Finland Oy. Lappeenrannan keskustaajaman osayleiskaava 2030, läntinen osa-alue. Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys, 2014.
- Arkistolaitoksen digitaaliarkisto. Saatavissa: <http://digi.narc.fi/digi/>
- Lappeenrannan varhaiskasvatus ja perusopetus. Saatavissa: <https://peda.net/lappeenranta>
- Työväenmuseo Werstas, Arjenhistoria.fi-sivuston sähköinen aineisto:
 - o <http://www.werstas.fi/lastentarhanopettajien-tarina-kerrotaan-werstaalla-2/>
 - o http://www.werstas.fi/wp-content/uploads/2019/03/Lasten-kanssa-1983_Kuva-Stig-Nordvik-LTOL-WEB-768x536.jpg
- Maanmittauslaitos 2018. Vanhat painetut kartat. Saatavissa: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>
- Kinnunen Mauri. Kansanopetusta Lappeenrannassa 150 vuotta. Lappeenrannan kaupunki. Kirjakaari Oy, Bookwell oy, Porvoo 2017.
- Museovirasto 2018. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Saatavissa: www.kyppi.fi
- Linnoitus ja kaupunki, Lappeenrannan historia 1812-1917. Anu Talka ja Pia Puntanen. Lappeenrannan Kirjapaino Oy, 2005
- Anni Vartolan väitöstudium. Aalto-yliopiston julkaisusarja DOCTORAL DISSERTATIONS 103/2014; Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, arkkitehtuurin laitos; Kuritonta monimuotoisuutta – postmodernismi suomalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa.
- Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto.

- Olipa kerran päiväkotit - yhteiskunnassa tapahtuneiden rakennemuutosten vaikutukset suomalaisen päiväkotihoidon, sen muutokseen ja kehitykseen 1970-1990-luvuilla. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteen laitos, Pro gradu -tutkielma, Heli Ketola, toukokuu 2006.
- Koulukadun päiväkodit ja moderni päiväkotiarkkitehtuuri Turussa 1970- ja 1980-luvuilla. Rakennushistoriaselvitys. Turun kaupunki, Ympäristötoimiala, Kaupunkisuunnittelu, Kaavoitus. 25.5.2016
- https://www.espoo.fi/fi-fi/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Alakoulut/Suunnan_koulu
- <https://evrycathedral.wordpress.com/2016/09/12/featured-content/>
- <https://www.espoonseurakunnat.fi/olarin-seurakunta>
- <https://www.aalto.fi/en/locations/dipoli>
- <http://www.kouvo-partanen.fi/hallinto.html>
- <http://navi.finnisharchitecture.fi/merihaka-housing-area/>
- Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 1/2003, Helsinki 2003, Yliopistopaino
- [HAKEMISTO: 1973--96 noteeratut pörssiyhtiöt S--Ö. \(porssitieto.fi\)](https://www.porssitieto.fi/HAKEMISTO:1973--96%20noteeratut%20p%C3%B6rssi-yhti%C3%B6t%20S--%C3%96%20)
- Arkkitehtuurimuseon Arkkitehdit-osiosta Esko Korhonen (<https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/esko-korhonen/>)
- Arkkitehtuurimuseon Arkkitehdit-osiosta Olli Kivinen (<https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/olli-kivinen/>)
- Helsinginsanomien 3.4.1990 (<https://www.hs.fi/talous/art-2000002972853.html>),
- Suomen kansan demokraattisen liiton "Osuuskauppapolitiikan suuntaviivat", joka on hyväksytty SKDL:N liittoneuvoston kokouksessa 4-5.12.1965 (<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKDL/624>)
- <https://www.hel.fi/hel2/kaumuseo/arkisto/kavely/itsen/suokohde.html>
- Osuuskauppafunkis. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Humanistinen tiedekunta. Talaranta Jussi. Maaliskuu 2014. (https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/96945/Osuuskauppafunkis_Talaranta_2014.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002671374.html>
- <https://docomomo.fi/kohteet/merihaka/>
- Niskanen, Aino 1987. Osuusliike rakentaa – ajankuvia arkkitehtuurista. Tammi, Helsinki.
- Niskanen, Aino 2002. Osuuskauppaliikkeen arkkitehtuuri ennen toista maailmansotaa. Teoksessa Markkinoilta markettiin. Toim. Marja Ivars. Suomen Kotiseutuliitto. Finnreklama Oy, Helsinki. 58–63.
- Niskanen, Aino 2005. Väinö Vähäkallio ja hänen toimistonsa: arkkitehdin elämäntyö ja verkostot. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2005/22. Teknillinen korkeakoulu. Libris Oy, Espoo.
- <https://pihlajamaki.info/tietoa-pihlajamest-mainmenu-887/pihlajamen-arkkitehdit-mainmenu-1018/sulo-savolainen-mainmenu-1022>
- Lappeenrannan kaupunki, Keskustaajaman osayleiskaava 2030, Keskusta-alue ja Läntinen osa-alue. Kaava-aineistot.

- Etelä-Karjalan museon KIOSKI-tietokanta
- [Liikuntaympäristöt - tervetuloa \(nba.fi\)](#)
- [Turun normaalikoulu | Turun normaalikoulu](#)
- [www.sivistysvantaa.fi](#)
- [Rakennettu hyvinvointi \(museovirasto.fi\)](#)
 - o <https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet/Kasvun kaavoitus.pdf>
 - o <https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet/Kaavoituslainsaadanto ja kaupungistuvan hyvinvointiyhteiskunnan suunnittelu 1945-1990.pdf>
 - o <https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet/Kaupunkisuunnittelun uranuurtajia opettajia ja vaikuttajia.pdf>
 - o <https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet/Arkkitehtuurikilpailut yhdyskuntasuunnittelussa 1945-1990.pdf>
 - o <https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen kasvun kaavoitus ja asumisen alueet/Asumalahiorakentaminen 1900-luvun jalkipuolella.pdf>
- <https://docplayer.fi/24140768-Gunnel-adlercreutz-s-1941.html>
- <https://www.hs.fi/paivanlehti/03062017/art-2000005237456.html?share=4adebd1b71bebdd26289492f55355cfe>
- [Finna.fi](#)
 - o https://www.finna.fi/Search/Results?lookfor=Liusketie*&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eformat_ext_str_mv%3A%221%2FImage%2FPhoto%2F%22&filter%5B%5D=%7Eformat_ext_str_mv%3A%221%2FImage%2FSlide%2F%22&dfApplied=1&limit=20
- <https://web.lib.aalto.fi/fi/old/yrityspalvelin/pdf/1996/fpartek.pdf>
- Wikipedia:
 - o <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2d/Maikkulanraitti Oulu 2007 08 04.JPG>
 - o https://fi.wikipedia.org/wiki/Maikkulan_kappeli
 - o https://fi.wikipedia.org/wiki/Edistysmielinen_osuustoiminta
 - o <https://fi.wikipedia.org/wiki/Elanto>
 - o [https://fi.wikipedia.org/wiki/Haka_\(rakennusliike\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Haka_(rakennusliike))
- [Kuukauden lähiö: Siltamäki – Talotarinat](#)
- Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria = Finnish town planning and architecture. Kautto Jussi, Holmila Ilkka, Turtiainen Jukka. Suomen Rakennustaiteen Museo. Ympäristöministeriö 1990.

- Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmisteleavan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Kirsi Alila, Mervi Eskelinen, Eila Estola, Tarja Kahiluoto, Jarmo Kinon, Hanna-Mari Pekuri ja Minna Polvinen, Reetta Laaksonen ja Kirsi Lamberg
- Etelä-Saimaan mikrofilmiarkisto Lappeenrannan kaupunginkirjastossa. Lehdet vuosina 1982-1996.
- Arkkitehdit kaupunkisuunnittelijoina Pohjois-Suomessa 1965-2015. Timo Takala 2016. (<http://www.arkkitehtiasema.fi/Kartat/imuroitavat/Julkaisut/Kaupunkisuunnittelu%20Pohjois-Suomessa%201965-2015.pdf>)
- <https://kartta.jns.fi/IMS>
- <https://kartta.ouka.fi/IMS/fi/map?REQUEST=Search,Kaupungin%20virastot,Yhdyskunta-%20ja%20ymp%C3%A4rist%C3%B6palvelut&language=fin&basemap=Internet%20Opas-kartta&cp=7209473.856254774,479693.602612555&z=1>
- https://images.cdn.yle.fi/image/upload//w_1200,h_800,f_auto,fl_lossy,q_auto:eco/13-3-7210020.jpg
- <https://docplayer.fi/110782639-Pohjois-karjalan-arkkitehtuuria-osa-2.html>
- [Koulurakennus.fi](http://koulurakennus.fi) :
 - o <http://www.koulurakennus.fi/index>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3194/turun-koulut-2016.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3193/opintiella.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/toimivia-kaytantoja/kunnan-koulut/vantaa>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3197/vantaan-kouluinventointi.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3195/kilterin-koulu-ote-tietokannasta.pdf>
 - o [170307-espoo-koulut.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf)
 - o [turun-koulut-2016.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3194/turun-koulut-2016.pdf)
 - o [vantaan-kouluinventointi.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3197/vantaan-kouluinventointi.pdf)
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf>
 - Sektori-inventointi, Espoo koulut 2017, Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Kuvat

- Rakennuslupakuvat: Lappeenrannan kaupungin rakennuslupakuvat, arkisto ja sähköinen arkisto
- Viistoilmakuvat, ellei toisin mainita: Lappeenrannan kaupunki/ Maaomaisuuden hallinta, kuvaajana Raimo Suomela
- Valokuvat, ellei toisin mainittu: Lappeenrannan kaupunki/ Kaupunkisuunnittelu

- Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Kirsi Alila, Mervi Eskelinen, Eila Estola, Tarja Kahiluoto, Jarmo Kinon, Hanna-Mari Pekuri ja Minna Polvinen, Reetta Laaksonen ja Kirsi Lamberg
- Etelä-Saimaan mikrofilmiarkisto Lappeenrannan kaupunginkirjastossa. Lehdet vuosina 1982-1996.
- Arkkitehdit kaupunkisuunnittelijoina Pohjois-Suomessa 1965-2015. Timo Takala 2016. (<http://www.arkkitehtiasema.fi/Kartat/imuroitavat/Julkaisut/Kaupunkisuunnittelu%20Pohjois-Suomessa%201965-2015.pdf>)
- <https://kartta.jns.fi/IMS>
- <https://kartta.ouka.fi/IMS/fi/map?REQUEST=Search,Kaupungin%20virastot,Yhdyskunta-%20ja%20ymp%C3%A4rist%C3%B6palvelut&language=fin&basemap=Internet%20Opas-kartta&cp=7209473.856254774,479693.602612555&z=1>
- https://images.cdn.yle.fi/image/upload//w_1200,h_800,f_auto,fl_lossy,q_auto:eco/13-3-7210020.jpg
- <https://docplayer.fi/110782639-Pohjois-karjalan-arkkitehtuuria-osa-2.html>
- [Koulurakennus.fi](http://koulurakennus.fi) :
 - o <http://www.koulurakennus.fi/index>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3194/turun-koulut-2016.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3193/opintiella.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/toimivia-kaytantoja/kunnan-koulut/vantaa>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3197/vantaan-kouluinventointi.pdf>
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3195/kilterin-koulu-ote-tietokannasta.pdf>
 - o [170307-espoo-koulut.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf)
 - o [turun-koulut-2016.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3194/turun-koulut-2016.pdf)
 - o [vantaan-kouluinventointi.pdf \(koulurakennus.fi\)](http://www.koulurakennus.fi/File/3197/vantaan-kouluinventointi.pdf)
 - o <http://www.koulurakennus.fi/File/3192/170307-espoo-koulut.pdf>
 - Sektori-inventointi, Espoon koulut 2017, Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Kuvat

- Rakennuslupakuvat: Lappeenrannan kaupungin rakennuslupakuvat, arkisto ja sähköinen arkisto
- Viistoilmakuvat, ellei toisin mainita: Lappeenrannan kaupunki/ Maaomaisuuden hallinta, kuvaajana Raimo Suomela
- Valokuvat, ellei toisin mainittu: Lappeenrannan kaupunki/ Kaupunkisuunnittelu